Yazar Hakkında

1951 Manisa doğumlu. 1976'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. Öğretmen olarak Erzurum, Karabük, Afyon-Sandıklı, Manisa-Gördes, ve Amasya-Suluova'da görev yaptı. 2005'te emekliye ayrılan Abdulhalim Durma 'Evliyalar Şehri' adıyla bir kitap dizisi hazırlamaya başladı. Elinizdeki kitaptan önce Amasya, Kastamonu, Afyonkarahisar, Isparta, Tokat ve Samsun'u yayınlayan yazarın hazırlanmakta olan son kitabı Adıyaman ile ilgili.

Yazarın ayrıca, Din Psikolojisi ve Kişilik isimleriyle ebook formatında iki tercümesi ile Kadı Kızı adıyla bir roman çalışması vardır.

EVLİYALAR ŞEHRİ
SİVAS

Yayına Hazırlayan

Abdulhalim   Durma

ISBN
978-9944-0466-6-4

Dizgi
Abdulhalim Durma

Kapak Tasarımı
Abdulhalim Durma

Baskı Yeri ve Yılı
Yenigün Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. Turgut Özal
Bulvarı No. 53/1 İskitler/ Ankara
Tel-: 0312 384 6183-84 2009

Bu kitabın bütün hakları Abdulhalim Durma'ya aittir.
Hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve
yayımlanamaz. Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı
yapılabilir.

1000 Adet basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

Sivas Evliyaları

Sivas'ta Tarikatlar

SİVAS EVLİYALARI

Hristiyanlıkla çok erken zamanda tanışan Sivas, ilk kiliselerden birinin de kurulduğu yerdir[1]. Roma hâkimiyeti sırasında Hristiyanlara yapılan toplu katliamlara sahne olan şehir, buna rağmen birçok piskopos yetiştirir. Roma imparatoru Licinius (d. 250- ö. 325) zamanında, Hristiyan oldukları için Sivas'ta kırk kişi buz gibi bir göle sokularak şehit edilir ve bu olay çeşitli kaynaklarda Kırk Sivas Şehidi, Kırk Azizler ve Kırk Şehidler olarak geçer[2].

> "Kırkı da Hıristiyanlığı kabul etmiş olup Kapadokya Kraliyet ordusunun askerleriydiler. Kral Lukianos, Konstantinos'la imzaladığı özgürlük fermanına sadık kalmayıp, kendi sınırları içindeki Hristiyanlara eziyet etmeye başlar. Dönemin yargıcı bu kırk askeri yanına çağırarak, o güne kadar göstermiş oldukları kahramanlıkları överek, krallık emrine uyup Hıristiyanlıktan vazgeçmelerini ister. Kabul etmezler, bunun üzerine işkence tehdidi ile hapse atılırlar. Aynı gece hapiste Hz. İsa onlara gözükür ve, "Zafer çelengi sonuna kadar sabredenlerindir, korkmayınız, sizinleyim", der.

---

[1]Bozpolat S. Tanzimat'tan Önce Sivas'ta Gayrimüslimler. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2007

[2]Üçer M. Sivas'ta Onyedi Asırlık bir Efsane Kırklar ve Kırklar Pınarı

Askerler ertesi gün dinlerini bırakmayacaklarını, inançlarına sıkıca sarılacaklarını söylerler ve bunun üzerine yargıç tarafından Sivas'taki buzlu göle atılırlar. Bunlardan bir tanesi soğuğa dayanamadığından inancından döndüğünü söyler ve onu gölden çıkarıp, yakındaki hamam gibi sıcak bir yere götürürler. Fakat asker buzlu sudan çıkıp sıcağa girince orada ölür. Putperest hükümdarın askerleri gölün etrafını sarmışlar, kimsenin kaçmaması için nöbet tutmaktadırlar. Gece vakti gölde bir aydınlanma olur. Gökten kırk tane taç inmekte ve ölmekte olan otuz dokuz kişinin başına konmaktadır. Gökten inen kırkıncı taç sahibini bulamaz, dönüp dururken, nöbet tutan askerlerden biri, Allah'a inandığı için, kendini gizlemez ve buzlu suya atlar. Bu taç da onun başına konar. Ertesi sabah, ölen bu askeri yakıp küllerini de nehre (Kızılırmak) serperler. Rumlar ve Latinler 9 Martta, Ermeniler büyük orucun dördüncü Cumartesinde bu olayı anarlar."

Yine Hristiyanların önemli azizlerinden olan ve kabri Gökmedrese Mahallesinde bulunan Sivaslı Aziz Vlas (280-316) da Roma'nın yaptığı katliamlar neticesinde şehit edilir. Efsanevi Hristiyan azizi Sebasteli Vlas (280-316) hekim ve aynı zamanda piskopostur[3]. Hristiyanlığın takibata uğradığı dönemde işkenceyle öldürülür. Hakkında anlatılan öykülerden bazıları şöyledir. Öldürülmeden önce, bir kurtla konuşur ve ona zarar verdiği bir domuzu serbest bırakmasını söyler. Kurt da öyle yapar. Vlas açlıktan ölmek üzereyken domuzun sahibi yaşamasını sağlamak için ona gizlice yiyecek verir.

İmparator Diocletianus'un (d. 245-ö. 312) elinden kurtulmak için bir mağaraya yerleşir ve keşiş gibi yaşamaya başlar. Rivayete göre onu dağdaki geyikler, kuşlar beslemektedir.

---

[3] www.wikipedia.org/

Hastalandıklarında önünde diz çöküp tedavi olurlar. Bir gün ava çıkan Romalı askerler bir geyiğin ardından girdikleri mağarada Vlas'ın önünde dizilen hayvanları gördüklerinde şok geçirirler. Telaşla koşup valiye durumu anlatırlar. Büyük bir birlik oluşturulur. Mağaraya gittiklerinde Vlas onları beklemektedir. Onlara, "Hoş geldiniz çocuklarım, görüyorum ki Tanrı beni unutmamış", der. Vlas'ı şehre indiren kafilenin önüne bir kadın çıkar. Boğazına kılçık takılan oğlunu önüne koyup, hayatını kurtarması için yalvarır. Vlas çocuğun hayatını kurtarır. O günden beri kemik veya diken yutan birinin nefes borusu tıkandığında hemen Aziz Vlas'ın adı anılmakta ve geçeceğine inanılmaktadır. Daha sonra veba salgınları sırasında 'vebaya karşı koruyucu aziz' olarak da anılmıştır[4].

Hapse atılan Vlas bir süre sonra hükümdarın huzuruna çıkarılacaktır. Pagan tanrılarına biat etmezse öldürüleceği söylenir. Reddedince göle atılır. Fakat Vlas suyun üstüne haç işareti yapar ve göl kurur. Onu almaya gelen 65 asker, suların yeniden geri dönmesi üzerine boğulur. Vali bu olanlara aldırmadan, inancından vazgeçmeyen Aziz Vlas'a bir değnekle vurur. Vücudunu demir bir tarakla parçalar ve kafasını keser.

Katolik azizler takviminde Meryem Yortusundan bir gün sonra Vlas Yortusu yer alır. Hristiyan ikonlarında Vlas genellikle şehit edilmesinde kullanılan demir dokuma taraklarıyla tasvir edilir. Vatikan 1527'de onun azizliğini tasdik eder. Cerrahların, bağcıların, balıkçıların, mimarların hamisi olarak Hristiyan teolojisinde yerini alır.

Sivas Türklerin eline geçtikten sonra Hristiyan azizin kabri zamanla müslümanların da uğradıkları bir yer haline gelir. Artık Gökmedrese yakınlarındaki şapeli Hristiyanlar (boğazına kılçık

---

[4] Yurdakök M. Çocukta boğaza takılan kılçık ve Sivaslı Aziz Vlas (280-316)

takılan çocuğun hayatını kurtardığı için) boğaz, Müslümanlar göz rahatsızlıkları için ziyaret ederler. Sivaslılar mezar kapağındaki oyuk sebebiyle şapele Göz Baba Türbesi adını takmıştır. Göz hastaları etrafında dönüp dua etmektedir. 1947'deki şehrin yeniden imarı sırasında türbenin üstünden otoyol geçer. Başucu taşı, mezar kapağı ve ayakucu taşından oluşan lahit o günlerde müze olarak kullanılan Gök Medrese'ye taşınır.

Ermeniler, 1021 yılında, İmparator II. Basil'in Van (Vaspuragan) bölgesini ilhak etmesi ve burada yerleşik Ermenilere yurt edinmeleri için Sivas'ı vermesi sonucunda, Kral Johan Senekerim önderliğinde, hanedanları ve yaklaşık 15 bin kişilik nüfuslarıyla Sivas'a gelerek yerleşir ve hakimiyetlerini buraya taşırlar. Böylece Sivas Gregoryen Ermenilerin merkezi olur. Bu tarihten itibaren Sivas'ta, Ermeniler, sürekli olarak Greklerin baskı, işkence ve katliamlarına uğramış olmalarına ve daha sonra da şehir pek çok devlet arasında ve pek çok kez el değiştirmesine rağmen, varlıklarını korurlar. Rum nüfusu ise bölgede Türk hakimiyetinin sağlanmasından sonra zaman içinde giderek azalır ve az da olsa Osmanlının sonuna kadar bölgede varlıklarını sürdürür.

Menkıbevi hayat hikayesiyle efsanevi kahramanın zamanı aşan kişiliklerle, halkın muhayyilesinde zenginleşerek adeta şehrin simgesi haline geldiği görülür. Bir yandan Peygamber efendimizin bayraktarıdır, diğer yandan iki asır sonra Battal Gazi'nin arkadaşı olup birçok yerin fethine katılmıştır. Tanyu, "**Abdülvehhap Gazi**'nin geniş vakfı mevcut iken vakıf tarafından satılmış olması ve şehir içinde Kepçeli Caddesinden Dikilitaş'a kadar fırın ve dükkanların geliri (nin) bu türbe ve camie ait iken satılması halk arasında çok olumsuz karşılanıyor ve manevi bakımdan da saygısızlık addediliyor", diye kaydeder[5].

[5] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

“Yukarı Tekke namiyle maruf, Sivas'ın kuşbakışı göründüğü, yüksek Akkaya semtinde medfun Abdülvehap Gazi, kendi adıyla anılan caminin içinde üstü yeşil örtülü bir sandukanın bulunduğu türbede yatmaktadır. Söylenildiğine göre bu mezarın bu semte kaldırılıp türbe haline getirilişi H. 1160’da Sultan Mahmud Han zamanında olmuş ve cami de miladi 1460 yılında yapılmış. Hicretten 200 yıl kadar sonra bu Rum diyarı fetholunarak Abdülvehhap Gazi Malatya'ya geliyor. Seyid Battal Gazi ile görüşüyor. Birçok yerlerin fethinden sonra Sivas'a gelip Soğuk Çermik mevkiinde Ahmed Duran Gazi (bu zat o yerde medfun) ile şehid oluyor. Bu zat sele düşüyor, Sivas'a kadar sürüklenip bir kumlukta kalıyor. Sultan Mahmud zamanında bir veli rüyasında görüyor ve yerini bu suretle tesbit ediyorlar. Bu yere kaldırılıyor ve Zaralızade Mehmet paşa (Sivas valisi) bu türbeyi yaptırıyor.”

Yazar, ayrıca buranın bir Nakşibendi tekkesi olduğunu kaydeder.

Türbede tabiinden olduğu ifade edilen Abdulvahhap Gazi yatmaktadır. Bu zat Battal Gazi’nin silah arkadaşıdır. Halk kendisini sahabe olarak bilmekle beraber, tarihi kişiliğini inceleyenler bu iddianın gerçek olmadığını ifade etmektedirler. İnşa tarihi ve banisi bilinmeyen türbeyi Çakırhanoğlu Şerefeddin Ahmet vakfetmiştir[6]. Müştemilatında sadece Abdulvahhap Gazi’nin kabri vardır. Türbe, tek kubbeli sekizgen planlı kesme taştan yapılı bir binadır.

Aslı Kaya çalışmasında, türbenin batı cephesinden Abdulvahab Gazi Camii ile bitişik olup girişin, caminin

[6] Kaya D. Sivas Evliyaları

içerisinden; batı cephesinde bulunan kapıdan yapılmakta olduğunu kaydeder[7]. Hakkı Önkal'ın, "mezar taşında hem hicri hem de miladi takvimin verilmesinden dolayı yenilendiğini, Abdulvehab Gazi'nin 1080 senesinde vefat etmiş olduğunu" ileri sürdüğünü nakleder. Değerlendirmesinde, Hakkı Acun'un 1988 senesinde yaptığı inceleme sırasında yapının içinin tamamen orijinal kalem isi süslemelerle kaplı olduğunu söylediğini, ayrıca kubbe ve kubbe altında Osmanlı dönemine ait Osmanlıca yazılarla süslemelerin yer aldığını, günümüzde ise, türbe içinde bulunan orijinal kalem işi süslemelerin tamamen yenilenmiş olduğunu aktarır. Yazar ayrıca, Şerare Yetkin'in, "Abdulvehab Gazi'ye ait sandukanın çinilerinin muhakkak ki bir Selçuklu sarayına ait olup bir tamirat sırasında buraya konduğu anlaşılmaktadır", şeklindeki yorumunu ilave eder.

Türbe, Sivas'ın en ünlü dini mekânlarından olup halk burayı sürekli büyük gruplar halinde ziyaret eder. Her türlü hastalık için, ev sahibi olmak isteyenler, her türlü dileği olanlar, ve sünnet olacak çocuklar için ziyaret edilir. Ziyaretçiler burada, benzeri türbe ziyaretlerinde olduğu gibi, mum yakar, duvarlarına taş yapıştırır. Taş yapıştırırken niyet tutarak çakıl taşlarını türbe duvarına sürtüp yapışmasını beklerler. Tanyu çalışmasında, evlenmek dileğinde olan kızların buraya fecir zamanı giderek, "Dalehim (talibim) dağda mısın, taşta mısın, su da mısın, çölde misin, nerede isen gelisin, bu gece beni bulasın", diye dua ettiklerini kaydeder. "Yandaki pencereye küçük bez parçaları bağlanmıştı. İçeriye küçük, fasulye kadar taşların atıldığı görülüyordu. Bu pencereler türbenin arka kısmına isabet ediyor."

Bakımı cami görevlileri tarafından yapılan türbenin çok sayıda ziyaretçisi olduğu görülür. 1939 Erzincan depreminde

---

[7] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

türbesinden çıkıp gökyüzündeki kırmızı bulutları eliyle uzaklaştırarak, Sivas'ı zelzeleden koruduğu, 93 Harbinde (1877/1878) diğer erenlerle birlikte uzun cübbesi ve yeşil sarığıyla, Anadolu'nun içlerine doğru ilerleyen Rusların karşısına çıkarak onları durdurduğu, imamın rüyasına girdiği ve camiden eşya çalan hırsızı ihbar ederek yakalanmasını sağlamış olduğu anlatılır.

Sivas'ta Selçuklu devrinde varlığı bilinen ilk türbe Abdülvehhap Gazi türbesidir[8]. İster Bizans devrinde isterse Malazgirt savaşından sonra şehit olmuş olsun, ona Mısmıl Irmak ile mezarlık arasında Sivas şehrine hakim bir tepede, şehrin doğusunda bir türbe yapılmış ve bu türbe Sivas'ın simgesi haline gelmiştir. Bu türbe için 1325 tarihinde Abdülvehhap Gazi evladından Şerefüddin Ahmed bin Çakırhan tarafından bir vakfiye düzenlenerek Sivas'ın Kab Nahiyesine bağlı Kuyucak, Alaca, İlyas Oğlanı ve Kilise köyleri gelirleri vakfedilir. Vakfın mütevelliliğine de, Şeyh Muiniddin Ahmed bin Şeyh Abdulaziz tayin edilir. Vakıf gelirleri türbeye, türbe yanındaki çeşmeye, bu harcamalardan geri kalanı ise mütevelliye bırakılmıştır.

Mahalli rivayete göre, sahabe olup "La ilahe illallah Muhammedürrasulullah" yazılı olan Peygamberimizin sancağını, cihad için hazırlanan ordunun önünde taşımıştır. Peygamberimizin sancaktarı olarak bilinir.

Hüseyin Çelik, Abdülvehhap Gazi ile ilgili çalışmasında mahalli kültüre dahil olan uygulamaları şöyle anlatır[9].

> "Yapılan düğün merasimlerinde, oğlan tarafı gelini almak için başlarında bayraktarları bayrağı çekmiş bir halde kızın bulunduğu köye veya mahalleye yaklaşırlar.

---

[8] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[9] Çelik H. Abdulvehab Gazi ve Sivas Sehri

Bunları kız tarafı karşılar. Kız tarafının bayraktarı, oğlan tarafının bayraktarına şöyle seslenir:

Kitap üstünde yazı,
Okurlar bazı bazı
Pirimiz Abdulvehhab Gazi
Verelim Muhammed'e selavat,
Sallü alü Muhammed

Herkes salavat-i şerife getirir. Bundan sonra, oğlan tarafının bayrağı elinde taşıyan bayraktarı, kız tarafının bayraktarına:

Bayraktar bayrağını, kaldır
Yönünü kıbleye döndür
Pirine bir salavat gönder
Verelim Muhammed'e selavat,
Sallü ala Muhammed

Yine herkes salavat-i şerife getirir. Ve kız tarafının bayraktarı oğlan tarafının bayraktarına maniler şeklinde bilmeceler sorar. Bilirse oğlan tarafına gelini almaları için yol verilir. Bilinmezse bayraktar,

-Bildiğimin alimiyim, bilmediğimin talibiyim. Ben haddimi bilirim. Cevabı bilmiyorum. Siz söyleyin öğrenelim, der. Kız tarafının bayraktarı cevap verir ve oğlan tarafına yine yol verilir."

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Sivas halkının gayet dindar olması sebebiyle her mahallede birer ikişer zaviyenin ve 11 tane de tekkenin bulunduğundan bahseder. İşte bu tekkelerden biri de Abdulvehhab Gazi Tekkesidir. Mamur olmasıyla, gelirlerinin fazlalığıyla, zikir, dua ilim ve fenle meşgul olan müritlerinin çokluğuyla meşhur olan Tekke, bulunduğu yerin bu adla anılmasına sebep olmuştur.

Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde bahsettiğine göre, 4. Murat Sivas'a gelip Abdulvehhab Gazi türbesini ziyaret eder ve türbenin duvarına talik yazıyla şu beyti yazar[10].

"Şu denlü devr ede bu çarhı devvar
Ne ben kala, ne hat kala, ne divar"

Evliya Çelebi'ye göre, Abdülvehhap Gazi Hz. Peygambere aşık olup, onun huzurunda Müslüman olmuş, Hz. Ali kemerini bağlamış, debbağların piri olmuştur. Ne var ki, Evliya Çelebi, Abdulvehhab Gazi'den sahabi olan Süheybi Rümi olarak bahsediyorsa da, Süheybi Rumi hicri 38 de Medine'de vefat etmiştir[11].

Türbesindeki kabir taşında şu ifadeler vardır.

"Hüvelbaki, Ashabı Kiramdan Haza Merkadül Mağfur merhum Hazreti Abdülvehhab Gazi (r.a) ruhuna fatiha H. 113, M. 732"

Abdulvehhab Gazi'nin menakıbı 1688 senesinde ulemadan Sarı Hatipzade Ahmet Hamdi Efendi[12] tarafından nazmen kaleme alınmıştır.

Şemseddin Sivasi Hazretlerine atfen şunlar nakledilir. "Abdulvehhab Gazi, gençlik çağına erişmesinden itibaren

---

[10] Çelebi Evliya, Seyahatname. 3.cilt.

[11] Hata etme endişesi ve rivayetteki titizliği sebebiyle hadis nakletmeyen Suheyb b. Sinan (ö.659)'ın geç dönemde kaleme alınan bazı eserlerle günümüzde yazılan bazı kitaplarda 669'da gerçekleşen İstanbul seferine katıldığı, dönüşte Çorum'a uğradığı, burada hastalanarak vefat ettiği, Hıdırlık diye bilinen yere defnedildiği, bugün burada cami ve ziyaret edilen türbesinin bulunduğu, Medine'de öldüğünün kesin olarak bilindiğine göre, burasının sadece bir makam olabileceği ileri sürülür.

[12] Sarı Hatipzadeler diye bilinen Sivas'ın köklü ailelerinden Şeyh Abdurrahman'ın oğlu ve Şeyh müftü Numan Sabit'in babasıdır. Ulu Cami'nin mütevellisi olan Ahmet Hamdi Efendi İstanbul'da vefat etmiş ve ünlü divan şairi Nabi'nin yattığı mezarlığa gömülmüştür.

Peygamberimizle beraber yapılan gazalara iştirak etmiş, daima O'nunla, sefere çıkmıştır. Seferlerde peygamberimiz ona taşıması için bayrak vermiş ve, “Nice yerler gezesin, Allah sana uzun ömürler versin”, diye dua etmiştir. Bu duanın bereketi üzerine Abdulvehhab Gazi çok uzun seneler yaşamıştır.

Bir gün iki cihan güneşi, beşeriyyet icabı kederlenir, mübarek yüzünde üzüntü alametleri görülür. Bu keder içerisinde etrafına toplanmış olan eshabına şöyle der.“Kim Allah tarafından meydana gelen, gördüğü tuhaf, acaib şeylerden bahsetmek ister?" Peygamberimizin bu talebi üzerine, Abdulvehhab Gazi kıyam eder, boyun büker ve utanarak şöyle der. “Ey Cihanın Fahri!.. Ben nice yerler dolaştım. İran ikliminin cümlesini gördüm. Şehirlerini ve beldelerini seyrettim. Gördüğüm bu yerler öyle güzel yerlerdi ki, dünyada buraların bir misli daha yoktu. Dağları ağaçlarla dolu idi. Bunlardan bir kısmı da meyve ağacı idi. Bağ ve bahçeleri de meyvelerle dolmuştu. O yerin havası çok hoştu. Erkekleri Araba muhabbet eder, kadınları ise pek güzeldi. Buralar ne kadar övülse, buna layıktır. Fakat bunların bir kusuru vardı, o da, müslüman olmayışlarıydı. Ya Resulellah, nolaydı bu diyar bize müyesser olsaydı da, buralar, müslüman askerleriyle dolsaydı.”

Abdulvehhab Gazi’nin bu sözleri üzerine Peygamberimiz Allah'a dua eder ve, “Ya Rabbi!.. Bu diyarı ümmetime nasib eyle", der.

Bu olay üzerine Cebrail (a.s) gelerek peygamberimiz (s.a.v) efendimize, “Ya Muhammed (s.a.v) Allah'ın sana selamı var. Bu yerler senin ümmetine nasip olacak. Müslümanlar buraları fethedecektir. İkiyüz sene sonra senin neslinden adı Cafer olan bir yiğit çıkacak ve onun karargahı Malatya olacaktır. Allah yolunda Cihad edecek olan bu yiğit çok yerleri fethedecektir."

Cebrail (a.s)'ın bu müjdesini peygamberimiz ashabına bildirdi. Ashab çok sevindi. Abdulvehhab Gazi söz alarak Peygamberimize:

“Ya Resulullah, acaba ashabdan bu zamana erişecek kimse olur mu?” dedi.

Bunun üzerine Cebrail (a.s) Peygamberimize şöyle buyurdu:

“Ya Muhammed (a.s), sana bu soruyu soran o zamana erecektir. Sen Abdulvehhab Gazi’ye vasiyyet et. Emanet bırak.”

Peygamberimizden ikiyüz sene sonra Abdülvehhab Gazi, Peygamberimizin vasiyyeti üzere, Cafer'i -ki Battal Gazi'dir- bulur. Ve emaneti ona teslim eder. Bütün savaşlarda onunla birlikte olur. Birlikte çok yerler fethederler.

Soğuk Çermik civarında meydana gelen şiddetli savaşta Ahmet Turan'la birlikte, Abdulvehhab Gazi Hazretleri de şehid olur. Şehid olan Abdülvehhab Gazi suya düşer. Sel suları Abdulvehhab Gazi'nin mübarek cesedini Yukarı Tekke’deki Akkaya’nın eteklerine kadar getirir. Burada kumların altında senelerce kalır. Sivas'ta bulunan büyük bir zat, Abdulvehhab Gazi’yi rüyasında görür. Abdulvehhab Gazi rüyasında o zata:

“Gel beni buradan çıkar,” der.

Sabah olunca o zat, gördüğü rüya üzerine, ileri gelenlerle birlikte Abdulvehhab Gazi’nin bulunduğu yere giderler. Cesedini kumların altından çıkarırlar. Mübarek ceset kana bulanmış ter-ü tazedir, sanki yeni şehit olmuş gibidir.

Kumların arasından çıkarılan ceset, Akkaya’nın üstüne, şimdiki yerine defnedilir. Cesedi çıkaran zat, Abdulvehhab Gazi'ye güzel bir türbe yaptırır.”

Eskiden Sivas halkının yağmur duası için Yukarı Tekke’ye, Abdulvehhab Gazi türbesinin yanına geldiği, burada dua ettikleri nakledilir.

İkinci Beyazıt döneminde Ahmet Paşa türbenin yanına bir mescit yaptırırken, türbeyi de yeniden yaptırır. Türbenin bakımı için türbedar tayin edilerek görevlilere kafi miktarda gelir vakfedilir.1747 senesinde Sivas Valisi bulunan Zaralızade Mehmet Paşa tarafından Abdulvehhab Gazi Vakfı zenginleştirilir ve kabri

yanındaki mescit genişletilerek bir minare, bir zaviye ve bir de çeşme ilave edilir[13]. Bu arada türbe tamir görür.

Ahmed Hamdi Efendi'nin oğlu Müfti Numan Efendi, Zaralızade Mehmet Paşa hakkında yazmış olduğu bir kasidesinde türbenin tamirine şöyle işaret eder.

"Sim ile oldu müzeyyen, mamur
Merkadi pakii Abdulvehhap"

1884 yılına ait Sivas salnamesinde de o gün için Abdulvehhab Gazi tekkesinin açık ve mamur olduğu, türbe-i şeriflerinin ise ziyaretçilerle dolup taştığı, ruhani feyizlerinin açıkça görüldüğü kayıtlıdır.

1495'de yapılan ve 1748'de genişletilerek bir de minare ilave edilen cami, bugünkü haliyle tamamen yeniden inşa edilmiştir. 1974 yılında cemiyetin ve halkın yardımıyla tamamen yeniden inşa edilen ibadethane iki katlıdır. Türbe seviyesinde olan asıl caminin bir de zemin katı vardır. Burası ziyarete, gelen kadınlar içindir. Vakit namazlarında kadınlar burada namaz kılarlar. Cami kesme taşlardan yapılmış olup kubbelidir. İlk kitabe yazısı bazı küçük değişikliklerle bir mermere işlenerek caminin ön tarafındaki zemin katın giriş kapısı üzerine konulmuştur. Kitabenin orijinali yoktur. Cami ile birlikte, tek şerefeli olan minare de yeniden inşa edilmiştir.

Caminin mülkiyeti vakıflara aittir. Arsa alanı 311,40 m2 olup cami alanı ise 191,40 m2 dir. Cemaat kapasitesi 800 kişi olup, lojmanı yoktur. Müezzin kadrosu olmayan Caminin bir İmam-Hatib kadrosu bulunmaktadır.

Abdulvehhab Gazi Camii'nin içinde kuzeydoğu köşesinde iki büyük iki küçük olmak üzere dört tane kabir vardır. Bu

---

[13] Ege İ. Son Dönem Osmanlı Tarihinde bir Ayan Ailesi: Zaralı-zadeler. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2006

kabirlerin baş tarafında duvara asılmış bir levhada şu ifadeler yazılıdır:

“Şehzadeler Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Bayezid ve oğulları, Osman, Orhan, Abdullah burada medfundur. Şehit masumlara fatiha, 23 Temmuz 1562”[14]

Buna göre Şehzadeler bir arada yatmaktadırlar. Halbuki kaynaklarda bir zamanlar Çayırağzı Mahallesindeki tarlanın içinde bulunan Melik Acem Zaviyesine defn edilmiş oldukları kaydedilir. 1562’de İran'da katledildikten sonra Sivas'a getirilip Çayırağzı'ndaki Melik Acem Zaviyesine defnedilen Şehzade Bayezid ve dört çocuğunun türbesi yine kaynakların ifadesine göre zamanla harap olmuştur[15].

1454-1455 tarihli tahrir kaydında ve daha sonraki muhtelif kaynaklarda, Abdulvahab Gazi Zaviye vakıflarını tasarruf eden bir

---

[14] Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Beyazıd 1526 senesinde doğmuş olup Selim'le ana baba bir öz kardeştirler. Bunlar daha babaları hayatta iken taht kavgasına tutuşmuşlar, uzun mücadeleler sonucunda, Kanuni Sultan Süleyman'ın, oğlu Selimi desteklemesi sonucunda, Şehzade Beyazıd 1562’de öldürülür. Şehzade Beyazıd'in, Orhan, Ayşe, Abdullah, Osman, Mehmet ve Murad isimlerinde beş oğlu ve bir kızı vardı. Dört büyük erkek kardeş babalarıyla beraber İran’da katledilirken, daha üç yaşında bulunan en küçük kardeş ise Bursa'da öldürülmüştür. Şehzade Beyazıd şairdi. Türkçe ve Farsça divanı vardır. Şu beyit onundur:

Ey seraser aleme Sultan Süleyman'ım baba
Tende canım, canımın içinde canım baba
Bayazitine kıyar mısın? Benim canım baba
Bi günahım Hak bilir benim sultanım baba.

[15]Melik Acem Zaviyesi sur içinde şehrin güneyinde Çayırağzı mevkiinde idi. Fazla görevliye sahip olan zaviyenin vâkıfları bilinmemektedir. Vakfiyesinde zaviyedarları için Cami-i Kebir ve Hasan Paşa camilerinde tedris şartı konulmuştur.

şeyh ailesinin mevcudiyeti bilinmektedir[16]. Başta şeyhler olmak üzere kalabalık bir sayıya ulaşan aile hakkında, 1700-1850 tarihleri arasında oldukça fazla belgede şecere çıkarılacak mahiyette bilgiler yer almıştır. Mesela 1835 tarihinde zaviyede 39 neferin görev aldığı ve 17'sinin şeyh olarak bulundukları dikkati çeker. Şehrin en önemli zaviyesi olarak bilinen Abdulvahab Gazi Zaviyesi mensublarının (başta şeyh ve eşi) diğer zaviye ve vakıf görevlilerine nazaran çok fakir durumda oldukları görülür.

Abdülvehhab Gazi Hazretleri'nin başlıcaları Bayburt'un Erenli köyünde, Elazığ'ın Baskil ilçesinin batı sınırında bulunan bir dağ yamacında, Afyonkarahisar'ın Bolvadin ilçesinde Eber gölü yolunun üzerinde, Bursa'nın İznik ilçesinde şehre hakim bir tepede olmak üzere muhtelif türbeleri bulunmaktadır[17].

---

[16] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

[17] Bayburt'un Erenli köyündeki türbe hakkında Abdulvehhab Gazi Hz. Külliyesi Yaptırma Yaşatma Tanıtma Derneği tarafından yapılan açıklamalarda, "Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığındaki Evrak dosya 15070, sayfa 1-a daki yazınsal metinlerin çevirisi sonucu Erenli Köyünde yatan Metfun zatın Hz. Muhammed'in sancaktarı Abdulvehhab Gazi olduğu 08.02.2007 tarihinde Kültür Bakanlığı Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescil edilmiş, aynı bahçede 10 metre doğusunda bulunan mezarın ise Dede Korkut Efsanelerinde geçen Bamsı Beyrek'e ait olduğu belirlenmiştir", denilmektedir. Elazığ-Baskil'de ise, Abdulvehhab Gazi Dağı'nın alt eteklerinde eskiden Kale Köyü bulunmaktaydı. Karakaya Baraj gölüne gömülen bu köyün hemen üst kısmına düşen ziyaretgaha dik bir patika yolla çıkılır. Bolvadin ilçesindeki türbe hakkında 'Evliyalar Şehri Afyonkarahisar'da kısaca söz edilmektedir. Halk arasında Bayraklı Dede ismiyle anılan zatın, İznik'te şehre hakim bir tepe üzerindeki kabrinin de aynı şekilde Abdülvehhap Gazi'ye ait olduğuna inanılmaktadır.

Tanyu, Soğuk Çermik kaplıcasında[18] bir tepenin üstünde bulunan **Ahmed Turan Gazi**'nin ziyaretgahının rağbet gördüğünden söz eder[19]. Anlatılır ki, çok şiddetli bir savaş olur. Bu savaşta Hz. Cafer, Ahmed isimli bir kafirle cenge tutuşur ve onu yener. Hz. Cafer'in yiğitliği ve mertliği karşısında Ahmed şehadet kelimesini getirerek müslüman olur. Bunun üzerine Ahmed, Hz. Cafer'e 'Battal' ismini verir. Hz. Cafer bundan sonra Battal Gazi ismiyle şöhret bulur. Battal Gazi de, Müslüman olan Ahmed'e Turan ismini verir. Ahmet Turan müslüman olduktan sonra Battal Gazi ve Abdulvehhab Gazi'nin yanında, müslümanların safında savaşa girer. Savaş şiddetlenir. Gazilerin çoğu şehit düşer. Bu arada Ahmet Turan da şehit olur. Ahmet Turan'ın mübarek cesedini bulurlar ve Soğuk Çermik'teki yüksek yere, kayanın üstüne defnederler.

Bir çarpışma sırasında atı, karşıki tepeden yaklaşık 350-400 metrelik mesafeye sıçrar ve nal izleri hâlâ durmaktadır, denilir. Şehit düşerken[20] kayalardan sular fışkırır ve bugünkü ılıca suyu ortaya çıkar. Ilıca suyunun şifalı oluşunun sebebi bundandır. Yukarıdaki tepeden aşağıdaki çermiğe (ılıcaya) kolunu uzatarak abdest aldığı anlatılır. Burası özellikle çocuk sahibi olmak isteyen ve her türlü dileği olanlar tarafından ziyaret edilir. Çocuk dileği olan kadınlar, ufak ölçüde" "ılmeak = salıncak" yapıyorlar ve bu salıncağa taş koyarak sallıyorlar. Çocuk olursa adanan kurban bu ziyaretgahta kesilir, adı Ahmet Turan / Ahmet Duran konulur. Bu

---

[18] Sivas-Erzincan karayolu üzerinde bulunan kaplıca alanı Sivas İl Merkezine 18 km, Hafik İlçesi'ne 15 km uzaklıkta yer almaktadır

[19] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

[20] "Abdülvehhab Gazi –rahmetullahi aleyhi- gelip Abdülmüminin'e, Abdüsselam'a, Ahmed-i Turran'a ve Muhammed-i Fellah'a haber verir. Gaziler gelip kafir ile savaşır ve kafirleri zayıf duruma düşürür...O zaman Serhayil orada Ahmed-i Turran'ın arkasından gider, yakalayıp şehid eder." Danişmendname, Sh.53.

şekilde çocuklarına Ahmet Turan ismini koyan aileler bir hayli çok olup Sivas ve havalisinde çok sayıda Ahmet Turan ismi vardır.

Danişmendname'de sözü edilen Abdülvehhap Gazi ve aynı tarihte şehit düştükleri nakledilen Ahmet Turan'ın da Hakkı Önkal'ın düşüncesine göre, 1080'de vefat etmiş olduğu ileri sürülebilir.

Mezarı Kılavuz Camii girişinde yapıya bitişik olarak sağda yer alan türbe **Kılavuz Baba'**ya aittir. Abdülvahhabi Gazi'nin yanında yer aldığı, birliklere kılavuzluk ettiği, yapılan savaşta şehit düştüğü söylenir. Her türlü dilek sahipleri tarafından ziyaret edilir. Banisi hakkında bilgi bulunmayan Kılavuz Camii, yakın zamanlarda tamamen yıkılarak yerine aynı isimle anılan betonarmeden yeni bir cami inşa edilmiştir[21]. Orijinalinin 1524'te ahşap olarak inşa edilmiş olduğu ileri sürülür.

Şeyh Akbaş Baba (veya Akbaş Sultan) Türbesi Demircilerardı Mahallesindedir. Anlatıldığına göre, Akbaş Baba, bir Arap evliyasıdır[22]. Peygamber efendimizin sancaktarı olarak Sivas'a gelir. Bir savaş sırasında şehit düşünce sancağı Abdulvehab Gazi elinden alır. O da şehit düştüğü yere gömülür. Aradan zaman geçince Akbaş Baba'nın mezarı kaybolur. Bir gün, mahalle sakinlerinden birisinin rüyasına girer. Adama:

- Benim mezarımın etrafını çevirin, der.

Adam da:

- Mezarının nerede olduğunu bilmiyorum, diye karşılık verir.

- Ben tayin ederim, der.

Sabah bakarlar ki Akbaş Baba'nın ve diğer dört mezarın etrafı taşlarla çevrilip belli edilmiştir. Diğer dört mezar, oğlu, hanımı, gelini ve torununa aittir.

---

[21] ÜNSAL M. Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni. Kayseri. 2008

[22] Kaya D. Sivas'ta Yatırlar

Türbenin yanındaki çeşme suyu eskiden akarmış. Akbaş Baba da sandukasından kalkar, çeşmeden abdest alıp tekrar türbesine girermiş. Mahalle sakinlerinin bu hadiseye çoğu kez şahit olmuş oldukları anlatılır.

Akbaş Baba türbesine üç, dört yaşına geldiği halde yürüyemeyen çocuklar getirildiği için "Küt Evliyası" adı da verilmiştir. Yürüyemeyen çocuklar, Akbaş Sultan türbesine Cuma günleri getirilir. Sela verilirken kıbleye doğru tutularak, "Kütler yürüsün, selalar verilsin", diye söylenir.

Banisi ve mimarı bilinmeyen eser malzeme, teknik ve üslubuna bakılarak 19. yüzyıl başlarına tarihlenir[23]. Türbenin kuzey duvarından itibaren üçüncü sanduka Akbaş Sultan Hazretlerine aittir. Türbe, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan onarımı sonrasında bugün sağlam durumdadır. Kare plana sahip olan türbe kubbeli olup kare gövdeden kubbeye pandantifler ile geçilmiştir. Türbeye batı cephesinde eksenden kuzeye kaymış olan kapıdan girilir. Batı cephesinde kapının güneyine, güney ve doğu cephelere pencereler açılmıştır. Türbenin içerisinde, doğu batı doğrultusunda, dört adet büyük, kuzey cepheden ikinci sıradaki sandukanın arkasında bir adet de küçük sanduka vardır. Doğu cephesinde, eksenin ortasına ve kasnağa yakın mazgal pencere bulunmaktadır. Türbenin beden duvarlarında ve üst örtüsünde moloz taş kullanılmış olup yapının pencere ve kapı doğramaları ahşaptır. Pencerelerin önlerinde demir parmaklık bulunur.

Mustafa Demir, Selçukluların yükseliş ve çöküş sebeplerine bağlı olarak Sivas'ın medenî gelişmesini ana hatlarıyla üç dönemde

[23] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

ele alır[24]. 1071-1176 arasını esas alan Birinci Dönem kuruluş devridir ki, Anadolu'nun idaresi Türklere geçmiştir. Şehirler, Türkler tarafından iskan edilmiştir. Fakat gayr-i müslim unsurlar, Türklerden daha aktif ve şehir hayatına hâkimdir. Gerek Bizans ile mücadeleler ve gerekse Dânişmendli-Selçuklu mücadeleleri, medenî gelişmenin hızlanmasına engel olmuştur. 1176-1277 yılları arasını esas alan İkinci Dönem yükseliş devri olur. Bu dönem, Türkiye Selçuklularının Anadolu şehirlerinde kendine has orijinal bir medenî yapı oluşturdukları bir gelişme devridir. Bu gelişmenin siyasî olarak en önemli etkeni, Haçlı Seferleri sonucunda daha önce Anadolu'ya gelen Türklerin Akdeniz ve Ege kıyılarından uzaklaştırılmaları, bu arada güneyde kurulan haçlı kontlukları vasıtasıyla İslam dünyasından da bağlantılarının kesilmesidir. Bu yeni durum sayesinde Türkler, XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da kendilerine has bir medenî yapı kurmayı başarırlar. Türk medenî anlayışını şehirlere yansıtan Türkler, buralarda yerli halkla birlikte hoşgörüye ve sosyal uzlaşmaya dayalı bir sosyo-kültürel yapı kurarlar. Bu gelişme o kadar hızlı olur ki 1200'lü yıllara gelindiğinde Anadolu Türk şehirleri, Bizans şehirlerinin medenî düzeyinin çok üzerinde bir gelişmeyi gerçekleştirmiş durumda bulunmaktadır.

1277-1402 yılları arasını esas alan Üçüncü Dönem, Anadolu şehirlerinin, Moğol işgali ile gerileme içine girmiş oldukları dönemdir. XIV. yüzyıla gelindiğinde Anadolu şehirlerinin bir çoğunda durgunluk ve gerileme görülür. Fakat Moğol işgali, Türkiye Selçuklu ülkesinin doğusundaki şehirlerin kısa süreli yerel gelişme içine girmelerine de sebep olur. Bunun en güzel örneği, Sivas şehrinde görülür. 1277'den sonra bütün bir Selçuklu ülkesi gerileme içinde iken Moğollarla ilişkisi daha fazla olan Sivas,

---

[24] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi, Ege Üni. İzmir. 1996

gelişmesini sürdürmeye devam eder. Fakat bu durum kısa sürer ve ülkenin genel bir iktisadî çöküntü içinde olmasından Sivas da etkilenerek gerilemeye başlar.

İktisadi ve medeni bakımdan çöküş içinde bulunan Bizans Anadolu'sunda sur ve istihkamları olmayan şehrin Türk akınlarıyla tahrip ve ahalisinin de esir ve katledildikleri nakledilir[25]. Osman Turan'a göre, Roma ve Helen çağına ait mimari eserlerin yokluğu, şehrin medeni gelişmeden mahrum olduğunu gösterir. Konya Selçuk Sultanlarının eline geçinceye kadar, bir asır süren Dânişmendliler idaresinde, Sivas şehrinin iptidaî bir şekilde kurulmasından başka önemli bir imar ve gelişme faaliyeti göze çarpmaz. Bununla birlikte, Mustafa Demir çalışmasında, Ulu Camiden başka, Danişmendlilerden Nizâmeddin Yağıbasan ve Zahîreddin İli namına bir takım zaviye ve han bulunduğuna dair 1221 tarihli I. İzzeddin Keykâvüs'e ait vakfiyede kayıtlar mevcut olduğunu kaydeder[26]. Sivas'ta eğitimin ilk verildiği Yağıbasan Medresesinin, vakıfları vasıtasıyla Tokat ve Niksar Yağıbasan Medreselerinden de önce inşa edilen Türkiye'de ilk eğitim kurumu olduğu anlaşılmaktadır. Dârüşşifa Vakfiyesi'nde Dârüşşifa'nın kuzeyinde yer alan Yağıbasan Külliyesi'ne ait Yağıbasan Hankâhı yanındaki Yağıbasan Medresesi için Değirmenler malikanesinin vakfedilmiş olduğu görülür. Sivas'taki ilmî ve edebî faaliyetler, şüphesiz ki daha Dânişmend Ahmed Gazi devrinde başlamıştır, denilebilir. İlim faaliyetleri XII. yüzyılda da devam eder. Müverrih İbnü'l-Ezrak'ın 1155'te Nizameddin Yağıbasan'ın yanına gelerek bir müddet Sivas'ta kaldığı görülür[27]. Yağıbasan, ona ve Sivas'taki

---

[25] Turan O. Selçuklular Zamanında Sivas Şehri

[26] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[27] İbnü'l Ezrak el Fariki (1117-1177) eski adıyla Meyyafarkın olan Silvan'da dünyaya gelen ünlü tarihçi. 'Meyyafarikin ve Amid Tarihi' isimli eseriyle ünlüdür.

diğer ilim adamlarına iyi muamelede bulunur, Sivas'a âlim ve ediplerin gelmesini sağlar. Günümüze ulaşmayan zaviyesi, medresesi, mescidi ile Tokat ve Niksar'daki eserlerine bakarak Yağıbasan'ın ilme ve eğitime önem veren bir yönetici olduğunu söylemek mümkündür.

Şehir, 1143 tarihinden 1175 yılında Selçuklu ülkesi haline gelinceye kadar, Dânişmendli beylik merkezi olmuştur. Dânişmendli ülkesi, II. Kılıçarslan tarafından Selçuklu topraklarına bağlandıktan sonra bir tedbir olarak Yağıbasan'ın oğulları Muzafferüddin Mahmud, Zahuriddin İli ve Bedruddin Yusuf, Selçuklu Devleti'nin batı sınırında bulunan Türkmenlerin başına melikü'l-ümera olarak yerleştirilirler ve böylece daha sonra girişebilecekleri herhangi bir isyan teşebbüsleri önlenmiş olur. Dânişmendoğulları Batı Anadolu'ya gittikten sonra, orada Karesi Beyliği'nin temelini oluşturacaklardır[28].

Sivas'ta günümüze ulaşan en eski Danişmendli eseri Ulu Camidir ve daha sonra Osmanlı döneminde yapılan camilerin hiçbiri onun kadar tarihi bir değer taşımaz. Ulu Caminin 1150'li yıllarda yapılan Yağıbasan Medresesinden önce, muhtemelen 1138'de Kızıl Arslan bin İbrahim tarafından yaptırılmış olduğu ileri sürülür. Sivas müzesinde bulunan kitabesi şöyledir[29].

"Bi imareti hâzel mescid'il-mübareke fi eyyam...

El melik'ül adl'kutb'üd-dünya veddin Melikşah bin İzze'd-din

El abd'ü ahihi İlâ rahmetullahi... Sene selase ve selâsine ve hamse mi'e (H: 533)"

Camiye dair ikinci kitabe I. İzzeddin Keykavus zamanında 1213 tarihinde Yusuf tarafından Cami minaresinin yapıldığını

[28] Karesi Beyliği 1300-1360 yılları arasında Balıkesir, Çanakkale, ve Bergama yöresinde hüküm süren ilk Türk beyliğidir.

[29] Altuntaş, İ. İ. H. Nakşi-Haki Tarikatı ve İlm-i ledün sırları

göstermektedir. İlk durumu korunarak bugüne gelen minaresi, bir yıldırım düşmesi sonucu eğik olup, minare üzerinde yıldırımın izi belirgin bir şekilde görülmektedir. Güneyde köşeye yakın bir kısımda bulunan minarenin kapısı caminin içine açılmaktadır. Minarenin kaidesinde kesme çini tekniğinde kûfî yazı bantları şerefe altında ise düğümlü kûfî yazı kuşakları vardır. Ayrıca burada yeşil keramikler görülmektedir. Minare Kur'an-ı Kerim'in sure adedince 114 basamaklıdır.

Caminin, Fetret devrinden sonra, Sultan I. Mehmed'in veziri Bayezid Paşa'nın şehri tekrar Osmanlı idaresine katma mücadelesi sırasında yandığı da bilinmektedir[30]. O dönemde şehre hâkim olan Mezid Bey, Paşa'nın askerleri şehre girince, caminin minaresine sığınarak mücadeleye devam etmek istemiş, ancak Paşa, Mezid Bey'i ele geçirmek için caminin ateşe verilmesini emretmiştir. Timur yıkımından sonra hayır sahipleri tarafından tamir edildiği bilinen Cami-i Kebir'in 16. yüzyıl başlarında Sivas Valiliği yapan Lala Sinan Paşa tarafından tamir edildiği de kaynaklarda geçer[31]. Ayrıca Sivas Valilerinden Kale Camii banisi Mahmud Paşa tarafından 1597'de ciddi bir şekilde tamir ettirildiği bilinir.

Ulu Cami, dikdörtgen plan üzerine yapılmış olup, bu plan Osmanlılar zamanında yapılan tamirlere rağmen korunmuştur. Caminin üstü ahşap tavan ve düz toprak damla örtülüdür. Bugün eğri vaziyette bulunan minarenin şerefe altındaki kitabe kuşağı dökülmüş ve yerleri boş kalmıştır. Cami toplam 1600 metre kare kapalı alana sahip ve yaklaşık 3000 kişi cemaat alabilecek büyüklüktedir.

---

[30] Sönmez S. Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara 2007

[31] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü, Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

Caminin korunması için düzenlenen vakfiyesi, Timur istilası sırasında yok olmuş, Osmanlı devrinde ise camie vakfedilen yerler padişah beratlarıyla tescil edilmiştir. Timurlenk felaketinde Cami-i Kebir'in vakfiyesinin zayi olduğu kaydı, 1835 tarihli Vakıf Muhasebe Defterinde de teyit edilir. Sivas'a bağlı bazı köylerden başka yine Ulu Cami'nin vakıflarından olan Sivas'ta Hıtani adlı bir arsa, Abdülvahhap Gazi Zaviyesi yakınında bir arsa, Hafik'te bir han, Sinan Paşa Evkafından her yıl 100 akçe de bu vakıflar arasında sayılır.

Ulu Cami Anadolu Selçuklu mimarisinde en erken tarihli son cemaat mekânlı camilerdendir[32]. Günümüzde yapı normalde 3–4 m. çukurda kalmış olup 58x35 m. ebatlarındadır. Kıbleye dikey uzanan on bir sahnlı yapıyı içte sivri kemerlere dayanan elli adet taş ayak taşımaktadır. Bu ayak dizisi 5x10 düzeninde sıralanmıştır. Bunları birbirine bağlayan kemer sıralarının kıble duvarı dışında birer desteği varken doğu yöndeki ayak tuğla minareye rastlamaktadır. Doğu batı doğrultusunda dikdörtgen plânlı avluya kuzey, doğu ve batı yönlerinde yer alan üç girişten geçiş yapılmaktadır. Kuzey cephede tüm cephe boyunca devam eden son cemaat yeri bulunur. Bina kesme taştan, minaresi tuğla malzemeden inşa edilmiştir. Mihrabı orijinaldir. 1955 yılında yanan ahşap kirişlemeli tavanın yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ahşap kirişlemeye benzetilerek orijinaline uygun betonarme kirişleme tavan yapılmıştır ve üzeri bakır kaplıdır. Tarihte birçok defa onarım görmüş olan yapının 2005 yılı içerisinde son cemaat yeri yenilenmiştir. Avlunun kuzeydoğusunda Zaralı Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış şadırvan yer alır. Cami

[32] Altaş N. T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Tescili Yapılan Cami Ve Mescitler. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

avlusunun sağ köşesinde yer alan hazirede müftü, müderris, şeyh gibi Sivas'ın önemli isimlerinin medfun bulunduğu görülür[33].

Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre, dönemin hükümeti 1940 yılında vakfa ait Ulu Cami'nin tamir edilebilmesi için kâfi miktarda tahsisat bulunmadığından kendi haline terk edilmesine, 1948 yılında ise, Devlet Müzesi yapılması kaydıyla, Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsisine karar verir. Bu sebeple Ulu Cami 1950 yılına kadar harabe halindedir, ibadete kapalıdır[34].

1954'te başlayan tamirat, 1958'de tamamlanır. Mabet 1955'te ibadete açılır. 1958 yılından sonra da çevresinin ve müştemilatının onarımı ve bakımı 1966 yılına kadar devam eder.

Halk arasında Ulu Cami'deki elli direkten, minareden çıkılan hizada baştan ikinci direk olan ***Hızır Direği*** dibinde Hızır aleyhisselâm'ın pek çok kimseyle görüşmüş olduğu anlatılır. İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretleri'nin de burada Hızır'la konuşmuş olduğu kabul edildiği için, camiye gelenler bu direğin dibinde oturmak isterler. İnanılır ki, Hızır'ı görmek isteyen kimse, kırk gün ikindi veya sabah namazını Hızır Direği dibinde kılarsa,

---

[33] Hazirede yer alan tabelada liste şu şekildedir. 1.Şeyh Mustafa Efendi-1196, 2.Cemalzade Efendi-1258, 3.Said Efendi kerimesi Emine Hanım, 4. Nakşibendi Müridlerinden Hafız Hakkı Ürgüp, 5.Şeyh Mustafa kızı Mevlüde Hanım-1261, (6 ve 7'de isim verilmez) 8.Sivas Müftüsü Katibi Abdurrahman Efendi, 9.Müderris Abdülmecid Efendi, 10. Şeyh Seyyid Abdurrahman Efendi-1186, (11'de isim verilmez) 12.Şeyh Mahmut Efendi, (13'de isim verilmez) 14. Kangallı Müftü Mevlüt Sarıoğlu-1997, (15'te isim verilmez) 16. Darendeli Hacı Muhiddin Efendi-1999, (17, 18, 19, 20, 21'de isim verilmez) 22. İhramcızade İsmail Hakkı Toprak-02.08.1969, (23 ve 24'te isim verilmez) 25.İhramcızade İ.H.Toprak Hanımı Hacı Hafız Zeliha Hanım, 26.Ulu Cami imamı Tevfik Hoca-1928. Listede numara verilmeden sıralanan isimler şunlardır. Saçlı Şeyh Efendi, Şeyh Hüseyin Efendi, Şeyh Sıbğatullah Efendi ve Şeyh Hasan Efendi.

[34] Altuntaş. İ. İ. H. Nakşi-Haki Tarikatı ve İlm-i ledün sırları

dileğine nail olur. Yine inanışa göre, Ulu Camii'nin temeli Nuh (a.s) tarafından atılmıştır. Mihrap ve minber arasındaki temelin altında buranın Nuh'un evlatları tarafından yapıldığına dair Süryanice ibareler olduğu kabul edilerek, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri tarafından buranın kapatılmasının istenmiş olduğu nakledilir. Caminin müze olmasından korkulduğu için, tamirat sırasında görülmüş olan bu taşların şimdi altta kalmış olduğu anlatılır. Yine halk arasında Ulu Cami'nin dünya üzerindeki altı mescidden biri olduğu kabul edilir.

Nakledildiğine göre, Birinci Dünya Savaşının başlarında Sivas'ta bir zelzele olur. Bu zelzelede, Çifte minare ve Ulu Camii çok hasar görür, minarelerin külahları aşağıya düşer. Halk bu olayı hayra yormaz. Memlekette büyük bir felaketin olacağını söyleyenler çıkar. Zaman, Sivas halkını haklı çıkarır. Milli Mücadele yıllarında 12 Eylül 1919 günü Kongre salonunda halka açık bir toplantı yapıldıktan sonra Sivaslılar büyük bir iştirak ile aynı gün Ulu Cami'de toplantı yapmışlar, Mustafa Kemal Paşa'nın heyecanlı konuşmalarını burada can kulağı ile dinlemişlerdir.

XIII. Asır

13–14. yüzyıllarda Anadolu'nun en büyük ve önemli pazaryerinin Sivas olduğu ileri sürülür[35]. Mısır, Suriye ve Mezopotamya'dan gelen Müslüman tüccarlar ile Ceneviz ve Venedik tüccarlarının buluşma noktası olan Sivas, dört yol ağzında bulunduğundan, buradan geçen her türlü maldan vergi alınmaktadır. 13. yüzyılda, değişik milletlerden tüccar kolonilerinin Sivas'ta yerleştikleri, hatta Cenevizlilerin burada bir

[35] Sönmez S. Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 2007

konsolosluk açmış oldukları görülür. Şehir nüfusunun 13. yüzyılda 100–120 bin civarında olduğu ileri sürülür.

Sivas medreseleri içinde 1217 tarihinde Darü'ş-Şifa binası olarak tesis edilen tıp medresesinin 1768'de bir fermanla medreseye dönüştürülmüş olduğu belirtilmekle birlikte, yapı esasen Osmanlı hakimiyetiyle beraber Darü'ş-Şifa olmaktan çıkıp medrese haline gelmiştir[36]. Zira Demirel'in bildirdiğine göre, 1576 tarihli Defter-i Evkaf-ı Rum'da "Medrese-i mezbure aslı vazında Darüş'şifa olup sonra emri padişahi ve hükm-ü şerifi birle medrese olmağın şart-ı vakıf birle amel-i müyesser olmayub" denilmektedir. Medresenin 16. asırda yedi olan talebe sayısı 19. asrın başlarında beş kat artarak 35'e çıkar. Maarif Salnamesindeki Şifaiye'nin 120 öğrencisi ile müderrisinin Nuri Efendi olduğu belirtilen kayıtta yapının banisi olarak sehven Keykubad ismi geçmektedir[37]. 1914 yılına kadar Şifahane Medresesi olarak hizmet veren yapı[38], I. Dünya Savaşı esnasında levazım ambarı olarak kullanılır.

Günümüze ulaşan vakfiyesine göre bir tıp mektebi olarak da hizmet veren yapının vakıfları arasında Sivas'ta 70 dükkan, Ereğli'de otuz dükkanla birçok köy bulunmaktaydı[39]. Vakfiyenin önemli yanlarında biri, günümüze gelebilmiş tek sultan vakfiyesi olmasıdır[40]. Darüşşifanın işleyişine dair çok önemli bilgiler içermesi açısından da ayrı bir yere sahiptir. Burada, ihtisaslarına göre ayrılmış doktorlar, göz doktorları ve cerrahların bir arada

---

[36] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

[37] Salnâme-i Nezâret-i Maarif-i Umumiye, 1898-1903 yılları arasında 6 def'a yayınlanmıştır. Nezaretin tarihçesi, nazırlar, memurlar, öğretmenler, okullar, kütüphaneler gibi konularda bilgiler ihtiva etmektedir.

[38] Acun H. Sivas ve Çevresi Tarihî Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri. Vakıf Dergisi, Sayı 20

[39]Cantay G. Keykavus Darüşşifası. TDV İslam Ansiklopedisi

[40] Durukan A. Anadolu Selçuklu Sanatı Açısından Vakfiyelerin Önemi. Vakıf Dergisi. Sayı 26

çalıştığı anlaşılmaktadır. Ot köklerinin tedarik ve tertibine yönelik bilgi, yapıda bir eczahane de bulunabileceğini akla getiriyor. Vakfın mütevelli ve nazırı olan ve aynı zamanda saray hazinedarı olduğu anlaşılan Ferruh b. Abdullah, Çankırı'daki 1235 tarihli Darüşşifa'nın da banisidir.

Taçkapısı üzerindeki kitabesinden Şifahanenin 1217 yılında Selçuklu Sultanı 1.İzzeddin Keykavus tarafından yaptırıldığını öğreniyoruz[41]. Aynı kitabeden anlaşıldığına göre, ‘Allah’ın rızasını kazanmak için’ Selçuklu Sultanı Keyhusrev oğlu Keykavus tarafından bu hastanenin yapımı için emir verilmiştir.

Anadolu’daki Selçuklu hastanelerinin en büyük boyutlusu olan şifahanenin taçkapısı cepheden öne taşkın durumdadır. Kapı kavsarası dokuz sıralı olup yan yüzler geometrik ve yıldız motifleri ile işlenmiştir. Bu motifler, ışık gölge tesirleri yaratacak görünümdedir. Kapı kemeri köşeliklerinde simetrik iki hayvan figürü yer alır. Tahrip olmuş bu figürlerden sağdakinin kuvveti sembolize eden bir arslan, soldakinin sıhhati sembolize eden boğa figürü olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Genç yaşta hastalanan İzzeddin Keykavus vasiyeti üzerine çok sevdiği Sivas’a ve yaptırdığı Şifaiye’deki türbeye getirilerek 1220 yılında defnedilir. I.İzzeddin Keykavus bilgin, iyi huylu, şair, bir insan olup tıbba ve hekimlere çok önem vermiştir. Hocası Mecdüddin İshak, halası Gevher Nesibe, karısı Mengücekli Behramşah’ın kızı Selçuk Hatun’dur.

Yapıda taşa işlenmiş diğer süslemeleri de, ana eyvanın sivri kemerini dolanan bitkisel dekorlu bordür ve eyvan köşelerini

---

[41] I. Keykavus, Karadenizin en önemli ticaret limanı Sinop’un fethedilmesi, güneyin aynı dönemdeki limanı Antalya’nın geri alınması, Ermeni ve Trabzon krallıklarının vergiye bağlanması gibi önemli başarılar kazanmış, bu başarılar Selçuklu Devletinin gücünü ve itibarını artırmıştır. Onun zamanında ekonomik gelişmeye paralel olarak çok sayıda medrese, kervansaray ve hastane inşa edilmiştir.

yumuşatan köşe sütunceleri ile bu büyük açıklığı iki yanda çerçeveleyen geometrik geçme dekorlu geniş bordürde ve gene ana eyvanın yanındaki mekanların avluya açılan pencerelerinin sivri kemerlerini çeviren geometrik geçme dekorlu bordürlerinde buluruz. Darüşşifa uzun ekseni doğu batı yönünde olmak üzere planlanmıştır. Planın esasını açık avlu etrafını çeviren revak sistemi ve üç yönde yeralan birer eyvan meydana getirmektedir Taş kaplamalı masif payelerin arasındaki kemer açıklıkları kuzey ve güney revaklarının orta açıklıklarında diğerlerinden daha geniş tutulmuştur. Bu açıklıklar revağa açılan karşılıklı iki eyvan mekanını belirleyen bir özellik olarak görülmektedir. Bu eyvanlardan güneydeki bir kapı ve iki pencere ile açılan bölme duvarı ile müstakil türbe mekanı haline getirilerek üzeri yüksek ongen kasnaklı bir kubbe ve dıştan bir külahla örtülmüştür. Kuzeydeki eyvan ise kuzey duvarındaki simetrik iki açıklıkla bugün mevcut olmayan birimlerle ilişkiyi sağlamaktaydı. Yapının en önemli hacmi ise bir kemerle doğrudan avluya açılan ana eyvandır. Doğu duvarında bir niş ve iki tarafta sonradan örülmüş pencereler bulunur.

Yapının planında ilginç bir durum ise ana eyvanın kuzey ve güneyinde avlunun iki yanındaki revakların devam etmesidir. Bu hacimler ana eyvan derinliğince iki tarafta devam eden ikişer mekanın açıldığı sahnlar olup doğu duvarlarında açılmış birer mazgal pencere ile aydınlanırlar. Güney revakı, yapının güney batı köşesindeki mekanlar için gene bir dikdörtgen sahn oluşturur. Bu sahına taçkapının sağında yer alan iki mekan da açılır. Yapının kuzey revakı için, kuzey batı köşe mekanlarına aynı hizmeti verdiği söylenemese de batı ve doğuda birer tonozlu geçidin bu kuzey revakına bugün mevcut yapıya bağlı olan birimlerin sıralandığı koridorla bağlantıyı sağladığı anlaşılmaktadır. Mevcut olmayan ve yapılan kazılar sonucu temel seviyesinde planı çıkarılan kuzey kanadın, mevcut mekanların gerisindeki mekan

sırası arkasında uzun bir koridor ile bu koridora bir sıra halinde açılan dokuz odadan ibaret olduğu yayınlanan restitüsyon planından anlaşılmaktadır.

Taş süsleme yanında en iyi şekilde türbede ifadesini bulan, çini ve tuğla süslemeler türbenin ongen kasnağında yer almıştır. Türbe cephesinde tamamen tuğla ve firuze, mor renkte çinilerle çini sanatının şaheseri olan kompozisyonlar meydana getirilmiştir. Cephe kufi yazı dekorlarıyla bezenmiştir. Alınlık altında bir dikdörtgen yazı frizi, koyu mavi renkte ve çiçekli bir zemin üzerine beyaz kabartma harflerle nesih yazı olarak yer alır. Bu yazı türbe tarihini verir. Bunun altında türbe yüzeyi dikine üç dikdörtgene bölünerek ortada kapı, yanlarda ise birer pencere açılmıştır. Kapı üzerindeki kemerin dış yüzünde nesih yazıyla yer alan Farsça şiir şöyledir. "Dünyada padişahlar uzun zaman hüküm sürdüler. Onların okları Ülker yıldızına ulaştı, kılıçları da Cevza'yı avladı. Şimdi onların haline bak ki, ölüm elinden Benat'n-Na'ş gibi onların mızrakları parça parça, kılıçları da tel tel olmuştur."

Kapının tam üzerinde ise alçı zemin üzerine örgülü kufi yazı yer alır. Pencereli bölümlerin kemer üstlerindeki kufi kitabede 'Rahman' suresi, sağ pencere altında yer alan panoda usta adı verilmiştir.

Türbe cephesi kapı atkısı üzerinde şu yazı yer alır. "Biz Allah'a aidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz."

Kapı ve pencere alınlıklarında Rahman suresinden şu ayet yer alır. "Yerin üstünde olan herkes fanidir. Ancak senin azamet ve kerem sahibi Rabbinin zatı baki kalır."

Türbe cephesinin üstündeki büyük çini kabartmalarda şunlar yazılıdır. "Yazıklar olsun ki, biz geniş görkemli saraylardan karanlık dar kabirlere girdik. Zenginliğimiz ve servetimizin çokluğunun faydası olmadı. Saltanatımız yok olup zevalin eşiğinde fani alemden baki aleme ölüm yolculuğu gerçekleşti. Bu yolculuk 4 Kasım 1220'de oldu."

Türbe içinde onüç sanduka bulunmaktadır[42]. Sandukaların üzerleri çinilerle kaplıdır. Mihrap önündeki sanduka I. İzzeddin Keykavus'a aittir. Mihrap dışa taşıntılı olmayıp geometrik yıldız motifleri ve yazı ile süslenmiştir. Mihrap nişi kavsarası beş sıra mukarnaslıdır. Nişin iki yanında sütunçeler yer almaktadır. Kavsaranın sivri kemerinde Tevbe suresi 18. Ayeti yazılıdır. "Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar ederler. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır." Türbe mekanında sıraltı tekniğinde yapılmış dekorlu çini levhalarla kaplı lahitlerden sonra en önemli süsleme yine mükemmel taş işçiliği ile gerçekleştirilmiş olan türbe mihrabında görülür.

Semra Ögel, neredeyse hepimize kapalı olan taşın sırrını çözer. "Eserin insanı sevkettiği düşünceler ve hissettirdiği duygular, Selçuklu mimarisinin karakterine uygundur[43]. Taş tezyinatın motifleri, görünüşlerinin ardındaki bir düşünceyi; devamlılığı, sonsuzluğu, zorunluluğu çağrıştırır. Üstün bir iradenin karşısında tevekkül vardır. Ancak bu tevekkül körü körüne, eli bağlı olan bir tevekkül değildir. Her defa yeniden kazanılan bir tanıyış, bir idrak ediştir. Motif bütünlüğündeki dinamizm, bu iç kuvvet şahsi iradenin ilahi iradeye tabi olmasını gerekli kılar. Bu kadere bağlılık dünyayı inkar etmez, hayatın tasdik edildiği bir bağlılıktır. Maddi şifanın şart kıldığı manevi şifayı vaadeden, emniyet telkin eden, kadere tevekkül, ruha sükun ifadelerini taşıyan bir kompozisyondur; canlı, dinamik, hareketli, pırıltılı. Ve bu kompozisyon ögeleriyle, varlığın binbir şekildeki görünüşünün

---

[42] Kocabıyık S. Sivas'ta Selçuklu Döneminde Yer alan Kitabeler. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2002

[43] Ögel S. Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara. 2.Baskı. 1987

sembolünden başka bir şey değildir. Seçilen renk türbenin form ve muhtevasına, eserin banisi Keykavus'un kıtası kadar uygundur. Tezyinat, ölüm zorunluluğunun manası ile derinleşir, zenginleşir."

Buruciye Medresesi Darüşşiffanın kuzeyinde tarihi Tokat Caddesinin doğusunda yer alır ve kapısı üzerindeki kitabesine göre 1271 yılında Muzaffer Burucirdi tarafından yaptırılmıştır[44]. 1317 tarihli Maarif Salnamesinden, Buruciye'de 65 öğrencisiyle Hacı Abdulhamid efendinin müderris olarak görev yapmakta olduğunu görürüz[45].

Yapının mimarı bilinmemektedir. Medrese dört eyvanlı açık avlulu simetrik bir yapıdır. Taçkapının yanlarındaki cephelerin köşelerinde payeler yer alır. Giriş eyvanı kubbe ile örtülüdür. Bu eyvanın karşısında sivri beşik tonozlu ana eyvan ve avlunun iki yanında yine sivri beşik tonozlu yan eyvanlar yerleştirilmiştir. Avlunun iki tarafını boydan boya geçen beşer gözlü revakın yan eyvanların önüne rastlayan orta açıklığı diğerlerinden daha geniş inşa edilmiştir. Toplam talebe hücresi on tanedir. Giriş eyvanının iki yanında kubbeyle örtülü iki oda bulunur. Cephede görülen pencerelerin aydınlattığı odalardan içinde mihrap bulunan güneydeki oda mescit, diğeri türbe olarak yapılmıştır. Kubbesi mozaik çinili türbede medreseyi yaptıran Muzaffer Burucirdi yatmaktadır.

Ana eyvanın iki yanında kışlık dershaneler bulunur. Bu dershaneler iki kısma ayrılır. Büyük olan kısım kubbe ile örtülmüştür. İkinci kata merdivenin bulunduğu (sadece bu kısım iki katlıdır) dikdörtgen mekan ise beşik tonozla örtülmüştür. Bu kısmın kütüphane olduğu düşünülmektedir.

---

[44] Karadaş Ş. Sivas'daki Selçuklu Medreselerinin Taş Bezeme Düzenleri. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üni. Erzurum. 2003

[45] Salname-i nezaret-i maarif, 1317

Semavi Eyice eserin Selçuklu sanatı bakımından sahip olduğu yeri ifade ederken, "..döneminde yapılan benzeri yapıların arasında taş süslemesindeki ölçülülük ve mimarisindeki açıklık bakımından en başta gelmektedir", der[46]. Ustanın hassas bir estetik anlayışa sahip olduğunu belirtir ve çizgilerdeki ahenk ve simetrinin hiçbir unsuru feda etmeksizin uygulanışını, mimarın üstün kabiliyetinin delilleri sayar. İktidardaki kişiler dışında bir insanın böyle bir eser yaptırması, Sivas'ın Selçuklular döneminde eriştiği medeni seviyenin işaret kabul edilir.

Vakıf şartlarından bir kısmını ihtiva eden kitabesinden ve binanın yapısından anlaşıldığına göre, bu medresenin bünyesinde de bir mescid bulunduğundan, "Cami ve mescittir" kısmında vakfı ve kurucusu hakkında bilgi verilmiştir[47].

Sivas'ta aynı yılda yapılan ve günümüze ulaşan üç büyük medreseden biri olan Buruciye Medresesi, Anadolu'da gelişen eyvanlı medreseler içinde bütün unsurlarının birbirlerine oranlarının iyi ayarlanmasıyla planı en başarılı eserlerden birisidir. Vakıf medresede bir müderris, üç muid ve 30 fakih (öğrenci) bulunmasını şart koşmuştur. Mescid için zikredilen görevlilerin, bir kütüphane memuru ile medreselilerin ücretleri için İlbeğlü nahiyesindeki Eskiköy'ün gelirlerini vakfetmiştir[48]. Kitabedeki kayda göre gelir vakfı yalnız bu köyden ibaret ise, bunun geliri fazla ve büyük bir köy olması beklenir.

Halk arasında Hacı Maksud (Hacı Mes'ud) adıyla bilinen medrese, bazı kayıtlarda ise Muzafferüddin Gazi adıyla

---

[46] Eyice S. Buruciye Medresesi. TDV İslam Ansiklopedisi

[47] Kucur S. Sivas, Tokat ve Amasya'da Selçuklu ve Beylikler Devri Vakıfları. Doktora Tezi. Marmara Üni. İstanbul. 1993

[48] İlbeyli / Elbeyi Yöresi, halkın; "*Üst başı Kavlak, alt başı Yanalak*" diyerek sınırını çizdiği ve Sivas'ın güneybatısında iskân edilmiş 42 köyden oluşur. Bu köyler Şarkışla ve Sivas toprakları arasında yer alır.

geçmektedir[49]. Giriş kapısının solunda mavi ve siyah çinilerle süslenmiş türbede, medresenin bânisinin ve çocuklarının kabirleri yer alır.

Medresenin inşa kitabesi taç kapı kavsarası üzerindedir[50]. "Bu kutsal medrese, Allah onun devletini daim kılsın, Kılıçarslan oğlu fetih babası büyük Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul Muzaffer bin Hibetullah Burucirdi (Allah onu ve bütün Müslümanları bağışlasın) tarafından 1271 yılında yapıldı." Taçkapı kemerinin sağında ve üstte Besmele, kapı cephesi ve solunda Al-i İmran suresi 18. ayet ve 19. ayetin baş kısmı yazılıdır[51]. Kapının sağındaki nişin üstünde iki kabartma daire içinde "Allah'a güvenen Hibetullah oğlu Muzaffer" yazısı ve soldaki nişin üstünde iki kabartma daire içinde "Allah'a tevekkül ettim" ve "şeref Allah içindir.", yazıları yer almaktadır. Kapının cephesinde Al-i İmran suresinin 18. ayeti, üst taraftaki üç yarım daire içinde ilimle ilgili iki hadis bulunur. Bina cephesinin sağ ve sol taraftaki saçak altlarında iki dua yer almaktadır. Medresenin revaklı avlusunda sekiz mermer sütuna dayanmış iki revak kavislerinin köşelerinde sekiz daire şeklinde madalyon içinde bina inşa kitabesi benzeri bir kitabe yer almaktadır. Doğu yönündeki ana eyvan cephesinde ise bitkisel motifler arasında Ayet-el Kürsi yazılmıştır. Ayrıca ana eyvan kemer üzengi hizasında üç cephede devam eden ve sol tarafının çoğu kırılmış olan yazıda cömertlikle ilgili bir dua bulunmaktadır. Türbe

---

[49] Sönmez S. Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 2007

[50] Kocabıyık S. Sivas'ta Selçuklu Döneminde Yer alan Kitabeler. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2002

[51] Al-i İmran suresinin 18 ve 19. Ayetleri şöyledir. "Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur."

içersinde, girişin karşısındaki duvardan başlayarak dört duvarda devam eden kitabe ise kulun Rabbine yakarışında aczin samimiyetle ifadesini aksettirir. “Esirgeyen ve bağışlayan Allah’ın adıyla. Allahım!..Beni sana yaklaştıracak bir amelim, onunla sana yol bulacağım bir sevabım yok. İhtiyacım, yalnızlığım, yokluğum, perişanlığım çok arttı. Garipliğime merhamet et. Bu çukurumda bana yoldaş ol. Ancak sana sığındım, sana güvendim. Cömertlerin cömerti ve merhamet edicilerin en merhametlisi sensin. Ey Rabbim nurunu üzerimizde tamamla, bizi affet, şüphesiz ki senin gücün her şeye yeter. Ey Rabbim, biz sana tevekkül ettik, bizi aydınlat; dönüş sanadır. Bu türbe zayıf, garip ve tek başına kalmış faziletli Hibetullah oğlu Muzaffer el Burucirdi kulunundur. Allah, onu, ebeveynini ve bütün müslümanları affetsin. Onu ahirette saadet ve cennetle mükafatlandır. Allah’ım ona yalnızlığında dost ve yabancı oluşunda da rahmetli ol. Kim benim türbemi ve odamı değiştirip bozarsa Ey Allah’ım sen onun düşmanı ol. Allah’ın tüm meleklerin ve insanların laneti onun üzerine olsun.”

İlhanlı veziri Abaka’nın yakın adamı Şemseddin Cüveyni’nin Darüşşifa karşısında inşa ettirdiği Çifte Minareli Medrese, iki katlı ve dört eyvanlı olup ön cephede portalin üzerinde çifte minaresi bulunan bir yapıdır[52]. Günümüzde medreseden geriye sadece minarelerle süslü giriş kapısının bulunduğu doğu cephesi kalmıştır. Medresenin vakfiyesi günümüze ulaşmamıştır.

Kitabede herhangi bir işaret olmamakla birlikte yapının mimarının Kölük bin Abdullah olduğu ileri sürülür[53]. Bu kanaat Tuncer’de de vardır[54]. Haluk Karamağralı’nın araştırma kazısı

---

[52] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni., İzmir. 1996

[53] Karadaş Ş. Sivas’daki Selçuklu Medreselerinin Taş Bezeme Düzenleri. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üni. Erzurum. 2003

[54] Tuncer C. Mimar Kölük ve Kalûyân. Vakıf Dergisi. Sayı19

yapıya açıklık kazandırmıştır. Buna göre darü'l hadis açık avlulu, dört eyvanlı, iki katlı ve anıtsal bir yapıdır. Önyüzü diğer yapılara göre yüzeysel olan Darü'l hadisin hemen karşısında yine bir anıt olan Şifahane'nin varlığı, eserin dışa taşkınlık yapmasına izin vermemiştir. Görkemli bir görünüş sağlayan tuğla minarelerin şerefeden üstü yıkılmış, gövdelerini süsleyen çiniler zamanla dökülmüştür. Kazılardan medresenin açık avlulu dört eyvanlı planda ve iki katlı olarak inşa edildiği, ayrıca iki yanında bulunan bina temellerinden de bir külliye birimi olduğu anlaşılmaktadır. Bu temellerden bu birimlerin, etrafında su künkleri ve su ile ilgili başka malzemeler bulunan bir hamam, diğerinin ise bir zaviye olduğu sanılmaktadır. Cephenin köşelerinde yer alan iki yuvarlak yarım paye tam köşe kulesi olmayıp medresenin bitişiğindeki binalarla sınırları tesbit eden birer mimari unsurdur. Önyüz ortada iki minareli taçkapı, iki yandaki pencere ve köşe kuleleri ile kompoze edilmiştir. Ön yüzündeki süslemeli pencereler yerleştirilirken bir simetri aranmamıştır. Cephedeki taş süsleme ve oran itibarıyle mimari bir olgunluğun yanı sıra, aynı süslemeyi tekrardan kaçınan bir anlayışın hakim olduğu göze çarpmaktadır. Böyle bir uygulama ile daha canlı, hareketli, ışık gölge oyunlarını kuvvetlice hissettiren bir cephe elde edilmiştir. Taşın yanı sıra sırlı tuğla ve çinilerle bezeli iki minaresi bu olgun ve doyurucu kompozisyonu renklendirmiştir.

XIX. asrın başlarında medresede cephane saklandığı görülür. Tamamen harabe haline gelmesi sebebiyle 1853 tarihinde taşlarının sökülüp İzzet Paşa Camiinin (Osman Paşa Camii) inşaında kullanılmış olduğu anlaşılıyor. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde, Sivas'ta bir hastane açılması Vezir Sırrı Paşa'nın

Sivas Valiliği zamanındadır[55]. 1886 (1302 Rumi) tarihinde, iki katlı hastane binası, Çifte Minareli Medrese'nin harap olduğu için daha önce yıktırılmış bulunan medrese binasının yerine yaptırılır. Ancak hastane masraflarının finans kaynağı bulunamadığı için, hizmet veremeyen bina daha sonra İnönü Mektebi olarak kullanılır. Medresenin asıl tahrip edilişinin bu binanın yapımı sırasında meydana geldiği anlaşılmaktadır. Merhum Halil Eldem Beyin çabalarıyla şimdiki doğu cephesi yıkımdan kurtulmuştur[56].

Taçkapı nişinin yanlarında yer alan mihrabiyelerin hemen üstünde nişi üç yönde dolaşan inşa kitabesi bulunur[57]. "Bu medresenin yapılmasını -Allah devletini daim kılsın- zamanında vezirlerin veziri büyük vezir (divan veziri Muhammed'in oğlu

---

[55] Giritli Sırrı Paşa (d. 1844 - ö.1895), 19. yüzyılda çeşitli Osmanlı vilayetlerinde valilik yapmış olan bir devlet adamı, yazar, şair. Leyla Saz'ın kocası, mimar Vedat Tek'in babasıdır. Dini ağırlıklı bir öğrenim hayatı sonrasında memuriyete Girit adasında başladı. Bazı vezirlere divan kâtipliği yaparak başladığı devlet hizmeti içinde Yanya, Aydın, Prizren ve Tuna'da mektupçu muavinliği ve mektupçuluk görevlerinden sonra zamanla valiliğe yükseldi. Trabzon, Kastamonu, Ankara, Sivas, Diyarbekir ve Bağdat'ta valilikler yaptı. Yazışmalarını (*Mektubat*), Kuran tefsirlerini ve şiirlerini yayınladı.

[56] Sadrazam İbrahim Ethem Paşa'nın oğlu, Osman Hamdi Bey'in küçük kardeşi olan Halil Bey (1861-1938), Osmanlı döneminin sonları ile Cumhuriyet döneminin başlarında faaliyet göstermiş Türk kültür tarihinin önemli bir şahsiyetidir. Âsâr-ı Atîka Müzesi'nin başında bulunmasından dolayı daha çok ilkçağ eserleriyle ilgilenmiş, fakat bunun yanında Türk-İslam kitâbe ve sikkeleriyle de uğraşmıştır. Nitekim Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası ve Türk Tarih Encümeni Mecmuası'nda yayınlanan makalelerinin birkaçı hariç hepsi kitâbeler hakkındadır. Türk müzeciliğinin gelişmesinde önemli katkıları olan Halil Bey'in, Anadolu'daki yüzlerce kitâbenin toplanıp yayınlanması, Türk mimari eserlerinin korunması ve ihyâsı konusunda göstermiş olduğu gayret takdire şayandır.

[57] Kocabıyık S. Sivas'ta Selçuklu Döneminde Yer alan Kitabeler. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2002

Muhammedin oğlu Muhammed Şemseddin (1271) yılında emretmiştir." Taçkapı sağ yan kanadı bezeme kuşakları arasında sadece amele kelimesi okunabilen usta kitabesi vardır. Taçkapının en üstü beyaz mermer üzerine Tevbe süresi 122. Ayeti yer alır. "Bununla beraber müminlerin hepsinin topyekün sefere çıkmaları uygun değildir. Öyleyse her topluluktan büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dini hükümleri öğrenmek için çalışmalı ve savaşa çıkanlar geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle onları uyarmalıdır." Taçkapı inşa kitabesi altı sütunçe başlıkları hizası geometrik motifler içi sağda ve solda olmak üzere fakihin fazileti ile ilgili bir hadis yer alır. "Allah katında dinde fakihten daha faziletlisi yoktur. Şeytan karşısında bir fakih, bin abidden daha tehlikelidir."

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunan 1528 tarihli bir defterde, Anadolu vilayetlerinde faaliyet halinde olan medreseler ve müderrisleri ile mahlûl olan medreselerin kayıtlarına göre Sivas'ta, Buruciye, Sahib (Gök Medrese) ve Darüşşifa medreseleri faaliyet halindedir[58]. Ancak Çifte Minare ne faaliyette, ne de mahlûl olan medreseler içinde yer alır. 1572 tarihli evkaf defterinde Medrese-i Pervâne olarak kaydedilen medresenin ise, Çifte Minare olması kuvvetle muhtemeldir. Darü'l Hadis olarak zikredilen Çifte Minareli Medrese'de, vakfiyesinin kaybolmuş olması yüzünden Osmanlı dönemi boyunca harap olması sebebiyle eğitim yapılamamıştır[59].

Semra Ögel, "çok sayıda tezyini sahaya ayrılan eserde, üstelik program değişikliği de göstermesiyle birlik temin

---

[58] Sönmez S. Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 2007

[59] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

edilememiştir[60]" şeklinde başlayan değerlendirmesinde, medresenin ihtişamını dile getirmekten yine de kaçınmaz. "Ancak, Divriği külliyesini hatırlatan eserin satıh tezyinatının zerafeti, tekniğin mükemmelliği ve yeni fikirlerin bolluğu ona müstesna bir yer verir."

Eserin banisi Şemseddin Cüveyni'nin çocukluğu, öğrenimi ve gençliği hakkında bilgi yoktur[61]. Hülagu tarafından 1263'te sahip divanlığa getirilen Cüveyni bu görevine Abaka Han zamanında da devam eder ve ülkeyi başarıyla yönetir. Karamanoğullarının desteğiyle başlayan Cimri ayaklanmasını bastırmak, Moğollara ait gelirleri gözden geçirmek, yıkılan yerleri onarmak, güvenlik ve huzuru sağlamak üzere Abaka tarafından 1277'de Anadolu'ya gönderilir. Büyük yetkilerle donatılan ve yanında bir miktar Moğol askeri bulunan Cüveyni, ayaklanmayı Selçuklu ordusuyla birlikte bastırır. Larende'den Akdeniz'e kadar yayılmış olan Karamanoğullarına bağlı Türklerin çoğunu esir eder ve sürülerini ele geçirir. Ancak kışın bastırması üzerine Niğde yolu üzerinde bulunan Kazova kışlağına çekilir. Burada kaldığı sürece Sinop, Kastamonu gibi şehirlerin yöneticilerine hediyeler ve mektuplar göndererek onları devlete bağlı kalmaya çağırır. Bu arada halkı ezen ağır salma ve vergileri kaldırır, herkesten gücüne göre vergi alır. Saltanat için Erzincan ve yöresinden alınan şeri hisseyi diğer incü vergileri seviyesine indirir. Başka yerlerden sağladığı gelirleri karşılık göstermek suretiyle Selçukluların İlhanlılara olan borçlarını hafifletir.

Ne var ki, iftira ve tezvir sonucu 1284 senesinde öldürülür. Üstelik onun öldürülmesiyle yetinilmeyip ailesinin diğer fertleri de ortadan kaldırılır.

---

[60] Ögel S. Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı. Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara. 2.Baskı. 1987

[61] Yazıcı T. CÜVEYNİ Şemseddin. İslam Ansiklopedisi. TDV

Başta Sivas olmak üzere bazı şehirlerde hayır kurumları yaptırmış olan bu vezir bazı şehirleri de Abaka'dan satın alarak buraların felakete uğramasını önlemiş, yine Baybars hadisesinden sonra Abaka'yı teskin ederek 104 kişinin hayatını kurtarmayı başarmıştır.

Başta edebiyat olmak üzere çeşitli ilim dallarında çok iyi yetiştiği anlaşılan Şemseddin Cüveyni iyi bir yöneticiydi. Vezirlik yaptığı süre içinde kapısı dilek sahiplerine açık kalmış, adil bir vergi sistemi uygulamış ve ülkede kanun hakimiyetini sağlamıştır. İdareciliği yanında din, ilim ve sanat erbabını korumada gösterdiği duyarlık ve gelirlerinin büyük bölümünü bu yolda harcaması ile de ün yapmıştır. Nitekim bu meziyetlerinden ötürü şairler onu öven şiirler yazdıkları gibi Nasreddin Tusi, Fahreddin Iraki ve Safiyeddin Urmevi de yazdıkları eserleri ona ithaf etmişlerdir.

Selçuklular döneminde yapılan medreseler, o dönemin eğitim ve kültür düzeyini çok güzel yansıtır. Öyle ki Osmanlı devrinde bile bu dereceye ulaşılamadığı söylenir[62]. Bu yüzden Sivas aradan geçen uzun asırlara rağmen hala Selçuklu şehri olma özelliğini taşır ve böyle yad edilir. 1271 yılında yapılan Gök Medrese, Burûciye Medresesi ve Çifte Minareli'den Burûciye'de gök bilimleri, Gök Medrese ve Çifte minareli medresede ise hukuk ve din eğitimi gibi bilim dallarına ait eğitim ve araştırma faaliyetleri yapılmıştır. Ayrıca bu medreseler ilmî gelişmelere kaynaklık etme gibi bir görevi de yüklenmiştir. Sahip Ata'nın banisi olduğu Gök Medrese'de daima bir müderris ve iki muîdin yanı sıra fakih ve araştırmacılardan yirmi kişinin bulunmasının şart koşulması, bunun en güzel örneğini teşkil eder.

---

[62] Şahin S. Sivas Gökmedrese (Sahibiye Medresesi) ve Kitabelerindeki Rivayetlerin Hadis Değeri

Erdal Eser makalesinde, Sahip Ata'nın bu eseriyle adeta bir duyuruda bulunduğunu ileri sürer[63]. Ona göre, Selçuklu Devletinin Moğollar karşısında hala ayakta olduğunu göstermek için daha iyi bir yer ve kompozisyon düşünülemez. Moğolların geldikleri çevrede de yaygın ikonografik anlatımın bir Selçuklu yapısında kullanılmış olması hayli manidardır. Eser, gerçek gücün ve sahipliğin aslında Selçuklu Devletinin elinde olduğunun duyurulduğu bir manifesto niteliği taşımaktadır.

Gök Medrese bugün kale olarak bilinen toprak tepenin güneydoğu eteğinde inşa edilmiştir. Biri Sahibiye diğeri Gök Medrese olmak üzere medresenin iki tane ismi vardır. Sahibiye ismini yaptıran kişinin lakabı olan Sahip Ata'dan, Gök Medrese ismini ise yapıda kullanılan çinilerin gök mavisi renginden almaktadır. Medreseyi yapan ustanın Kalûyân el-Konevî olduğu taç kapının yan yüzlerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır[64]. Kaluyan'ın, Gök Medrese'nin taş, tuğla ve çini dekorasyonundaki ahengi düzenleyen, inşaatla birlikte çini atölyelerinde tüm sorumluluğu taşıyan sanatkâr olduğu ve 78 yaşında iken Gök Medreseyi inşa ettiği bilinir. Menakıbü'l Arifin'de arkadaşı Aynüddevle gibi Mevlana'nın çevresinde yaşayan Hristiyan ressam ve sanatçılar arasında bulunduğu belirtilir.

Medrese vaktiyle iki kat olarak yapılmış ise de sonraları üst kat aslî durumunu neredeyse tamamen kaybetmiş ve alt kısımda ise on üç oda kalmıştır. Vakfiyesinde bir zamanlar medreseye ait olup her gün 30 kişiye yemek dağıtılan bir dâr-ı ziyafet (misafirhane/imaret) ile bir hamam bulunduğu belirtilmekte olup bugün bunlardan hiçbir iz kalmamıştır. Medresedeki bir kitabeden anlaşıldığına göre yapı, 1823 yılında müderris ve aynı zamanda Sivas müftüsü olan Abdullah Efendi tarafından yeniden imar ve

---

[63] Eser E. Gökmedrese, Vakıf ve Kültür Dergisi. 1. Sayı. Ağustos. 1998
[64] Karpuz H. Kaluyan. TDV İslam Ansiklopedisi

tamir ettirilir[65]. 1823 yılı Mayıs'ında yaptırılan bu onarım, medresenin Osmanlı döneminde gördüğü en kapsamlı müdahaledir. Bu müdahalede, yıkılmış olan ana eyvan ve yan mekânlarının oluşturduğu doğu kanat bir duvar örülerek yapının dışında bırakılmış ve bu işlem ana eyvanın olduğu bölüme konulan bir onarım kitabesiyle belgelenmiştir[66]. Onarımla yapının dışında bırakılan doğu kanadın kimi ahşap birimlerle yakın tarihlere kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır. Medresenin üst katına ahşap odalar yapıldığı anlaşılıyor[67]. Maarif salnamesinde Gökmedrese'nin 80 öğrencisi ve müderrisinin Hüseyin Efendi olduğu görülmekle birlikte yapının banisi olarak Keyhusrev'in adı verilmektedir[68]. 1926 yılı Haziran ayına kadar bir dönem askeri depo ve daha sonra İmam Hatip Okulu olarak kullanılan bina, daha sonra da 1934-1967 yılları arasında müze olarak kullanılmıştır. Ahşap kapısı son zamanlarda kaldırılıp yerine demir bir şebeke yerleştirilir[69]. Son yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Sivas Belediyesi restorasyona karar vermiş ve bu yüzden etrafı çitle çevrilerek korumaya alınmıştır.

Medrese yapıldıktan sonra 1280 senesinde vakfiyesi düzenlenir[70]. Bu vakfiyeye göre medrese "Müslüman fırkalardan fakihler, hukukçular, alimler, öğrenciler, Müslüman yoksullar ve Alevîlere vakfedilmiş, fıkıh ve bunu tamamlayıcı şerî ilimler ve

---

[65] Kocabıyık S. Sivas'ta Selçuklu Medreselerinde yer alan kitabeler. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2002

[66] Yavaş A. Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 2007

[67] Tuncer O. C. Sahip Ata (Gök) Medrese ile İlgili Çalışmalar. Vakıf Dergisi. Sayı 28

[68] Salname-i nezaret-i maarif, 1317

[69] Ertuğrul Ö. Gökmedrese, İslam Ansiklopedisi.TDV

[70] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

dini hükümlerin tahsili için onlara mesken kılınmıştır[71]. Medresede bir müderris, iki muîd, Müslüman fakihler ve araştırmacılar namlarıyla yirmi kişinin, fıkıh ilmi araştırıcısı beş bekar, meseleleri ilka edici beş kişinin de fıkıhta üstünlük sağlamış, beş kişinin de tahsile yeni başlayan olmasını ve bu medresede beş vakit namazın cemaatle kılmak üzere mezkur mescitte daima bir imam, bundan başka bir imam, iki müezzin bir imam daha, kütüphanede kitapları muhafaza edici bir kişi, bir kapıcı, bir ferraş bulunmasını ve müderrisin Şafiî mezhebinden âlim, fakîh ve mezhebine göre şerî hükümlerde yetkili, usulü fıkıhta, hilâfiyat ilminde maharet sahibi olmasını ve herhangi bir zamanda Şafiîlerden bu şehirde mezkur sıfatları haiz bulunmazsa müderrisliğin Hanefîlerden mezhebinde izah edilen sıfatları haiz alim ve fazıl bir zata tevdi edilmesini ve sonra zikrolunan sıfatları haiz Şafiî mezhebinden bir alim zuhur ederse Hanefî olan müderristen de faziletli ise, mezkur müderrisliğin ona verilmesini; Hanefî olan zatın çekilmesini şart kılmıştır. Medresenin sadece bir mezhep ehline has olmayıp her mezhep ehli için açık olduğu belirtilmiştir. Medresede görev alan hemen herkesin çıkan yemeklerden yemesi ve bazı görevlilere çeşitli gıdalar verilmesi şart koşulmuştur. Ayrıca görevinin durumuna göre medrese çalışanlarına belli bir maaş ödenirdi. Müderris aylık gümüş 150 dirhem-i sultanî, iki muîdden her biri gümüş 50 dirhem-i sultanî, İslam hukukunu iyi bilen beş kişiden her biri ayda gümüş yirmişer dirhem-i sultanî alırdı. Yine medresede tahsil gören beş araştırıcının her birine ayda gümüş 15 dirhem-i sultanî, fıkıh kitaplarını okutan ve ezberleten beş kişiden her birine aylık gümüş 10 dirhem-i sultanî ve beş mübtediden her birine gümüş 8 dirhem-i sultanî verilirdi. Medresenin diğer işlerini

[71] Bayram S. ve Karabacak A. H. Sahib Ata fahrü'd-din Ali'nin Konya İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri

yerine getiren görevlilere de belli miktarlarda maaş verilmesi şart koşulmuştur.” Bunlardan başka vakfiyenin değişik birçok yerinde vakfeden tarafından yoksul, fakir ve muhtaçlara çeşitli adlar altında yardımlar yapılması istenmiştir. Gök Medrese için vakfedilen gelirler arasında 85 dükkan, iki han, iki hamam, beş havasib, bir kârhâne (işyeri), 30 hücre, 18 ev, bir yağhane, iki emlak, Sivas’a bağlı 9 köy, dört bostan, 12 arazi, bir çiftlik, bir otlak, iki ahır, bir baklalık ve bir değirmenin gelirleri görülmektedir. Gök Medrese için gelirleri vakfedilmiş köyler arasında Sivas’a bağlı Oğtavid, Bağçe, Kozköy ve Deyütsa köyleri ile Bahi Bikar mezraası yer almaktadır. Sâhip Ata, bu medreseyi III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in arz ve onayına sunduğunda, sultan da bazı yerleri medrese için vakfetmiştir.

Selçuklu sanatının en seçkin ve en abidevî anıtlarından biri olan Gök Medrese süsleme sanatı ile mimarînin birbiriyle bütünleştiği nadide eserlerdendir. Girişte bir taç kapı ve iki minareden oluşan bu eser dikdörtgen bir plan üzere inşa edilmiştir. Taç kapının solunda üç lüleli çeşme yer alır. Avlunun ortasındaki havuz ise 1904 senesindeki tamiratta ilave edilir[72].

Özellikle 31,25 m. olan cephesi ve cephenin üçte birini kaplayan anıtsal mermer taç kapısıyla Gök Medrese XIII. yüzyılın Selçuklu karakterini tam anlamıyla yansıtır. Minarelerle birlikte yüksekliği 25 m. olan taç kapı cepheden 1,80 m. öne çıkmıştır. Taç kapıda ondört sıralı mukarnastan oluşan kavsara, petek manzarası göstermektedir. Taç kapının girişi basık kemerli, geçmeli renkli mermerdendir ve tabana kadar kesintisiz iner. Üst köşe taşlarında yepyeni ve benzersiz bir motif olarak birer yaprak kabartma oturur. Yaprağın içini birbirine girift hayvan başları doldurur. Koç,

[72] Karadaş Ş. Sivas’daki Selçuklu Medreselerinin Taş Bezeme Düzenleri. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üni. Erzurum. 2003

domuz, arslan, yılan, ejder, fil başlarının görüldüğü bu kompozisyonda burç işaretlerinin kastedildiği sanılmaktadır. Türklerin oniki hayvanlı takviminde de bu hayvanların bir kısmı mevcuttur. Taç kapıyı dış şeritlerden sonra üç yönden dönen bitkisel ve geometrik dekorlu bordürler çevrelemekte, portal üzeri mermer malzemeli dendanlarla son bulmaktadır. Bu dendan motifli mermer taşlardan restorasyonda yol gösterici olan sadece iki tanesi minare diplerinde birer örnek olarak kalmıştır. Minare gövdelerinde iri eşkenar dörtgenler eski gelenek halinde devam ederken, cephe yan kanatlarındaki iri sekiz köşeli yıldız dikkati çeker. Plastik sanatın şaheserlerinden olan taç kapıda mermer malzeme nedeniyle ışık-gölge değerleri genel görünüme etkileyici bir katkıda bulunmaktadır. Plastik dekorlu yan kulelerin taç kapı bezemesiyle denge sağlamak amacıyla dekore edildiği düşünülebilir. Sırlı tuğla ve çini işçilikli minarelerle de berkitme kuleleri arasında bir denge aramasına gidilmiştir. Minarelerin yücelttiği taç kapının iki yanında, içe açıklık ve aydınlık sağlayan mermer ve mukarnas kavsaralı iki pencere bulunmaktadır. Bu minarelerin altında iki kare alan görülmektedir. Bu alanın altında geniş ve dışa taşıntılı kaval silmelerin çizdiği büyük şekiller bulunur. Yine kaval silmelerin meydana getirdiği sekiz köşeli motif dikkati çeker. Bunun altında "Hayat Ağacı" denilen kompozit bitki demeti kabartması içersine simetrik olarak yanlardan çıkan yaprak motifleri, nar meyvesi, kuş ve en tepede cepheden görünüşü yapılmış kartal motifi oturtulmuştur. Hayat ağacı motifinin altında ise kesişen iki karenin meydana getirdiği sekiz köşeli yıldızı bir oktogon doldurur. İçinde yazı olup boşlukları kıvrık dallar ile doludur. Bu motifler diğer minarenin altında da simetrik olarak işlenmiştir. Bu işleyiş detaylı ve itinalı olduğundan ve malzemenin mermer olması sebebi ile oldukça gösterişlidir. Taç kapıda merkezileşen bu tezyinatın gerisinde, adeta manevi dünyanın

oluşumunda nasıl bir seyir takip edilmiş olduğunun açıklaması sunulmaktadır.

Medreseye 4x7 m. boyutlarındaki bir kapıdan girilir. Giriş eyvanının üstü yıldız tonozla örtülüdür. Giriş eyvanının yanlarındaki karşılıklı iki kapıdan sağdaki medresenin mescidine, soldaki dâru'l kurrâ kısmına açılır. Minarelerine bu odaların içinden çıkılır. Mescid, dershaneye göre daha büyük yapılmıştır. Bu mekân bütünüyle üçgenli bir kuşak üzerine oturan kubbe ile örtülmüştür. Her iki yanı revaklı avlunun ölçüleri 24,25x14,50m.'dir. Yedi açıklıklı revakların orta açıklıkları geniş olup bunların gerisinde yan eyvanlar, eş genişlikteki yan açıklıkların gerisinde de üçer adet sivri beşik tonozlu hücreler bulunur. Hücrelerin kapıları revak kemerlerine açılmaktadır. Avludaki dikkat çeken noktalardan biri de hücrelerin kapıları üzerindeki yazılardır. Bunlar daha çok bilime, doğruluğa ait âyet ve hadislerden alınmıştır[73].

Gök Medrese odaların fonksiyonlarına uygun olarak binanın değişik yerlerine yazılmış bazı âyetlerle hadislerden ve Hz. Ali'nin sözlerinden seçilmiş kitabelerinin yanında dârülkurrâ ve mescidiyle de tam bir dârulhadis hüviyetini taşımaktadır. Bir başka husus da Gök Medrese'nin bânisiyle Konya İnce Minare Dârulhadisi'nin kurucusunun aynı Selçuklu veziri oluşudur. Vezir Sâhip Ata Fahreddin Ali'nin (ö.1285) her iki şehirde benzer iki müessese kurmuş olması mâkul görünmektedir.

Gök Medrese vakfiyesi incelendiğinde yapının fıkıh ağırlıklı bir medrese olduğu görülür. Kitabelerinde daha çok fıkhı öven

[73] Kocabıyık S. Sivas'ta Selçuklu Döneminde Yer alan Kitabeler. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2002

ifadelerin yer alması, hadis veya muhaddisleri öven sözlere rastlanmaması da hukuk ağırlıklı bir medrese olduğunu gösterir[74].

Medresenin taç kapısının en üstünde cepheye rastlayan kısmında şu kitabe yazılmıştır: “Ulu sultan, yüce şahlar şahı, dünya ve dinin yardımcısı Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev’in devleti zamanında yapılmıştır. Allah devletini daim eylesin.” Taç kapı sivri kemerin çevresinde Bakara suresinin 285. ve 286. âyetleri[75], yarısı birinde diğer yarısı da öteki minare kaidesinde olmak üzere Kalem suresinin 50. ve 51. âyetleri yazılıdır[76].

Taç kapının güneyindeki pencerenin üstündeki kitabe şu şekildedir: “Yerlerin en faziletlisi camilerdir.”

Yarısı güney minare diğer yarısı da kuzey minare kaidesinin en üstünde olmak üzere şu kitabe yer almıştır. “Hz. Peygamber (a.s.) Allah’tan (c.c.) haber vererek buyurdu ki: Ben cömert olan kişiden kabir azabını ve kıyametin zorluklarını defederim. O kişi sabah akşam günahlardan arındırılır.”

---

[74] Şahin S. Sivas Gökmedrese (Sahibiye Medresesi) ve Kitabelerindeki Rivayetlerin Hadis Değeri

[75] Bakara suresinin 285 ve 286. Ayetleri şöyledir. “Peygamber Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. ‘Allah’ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır’ dediler. Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et!” Bilindiği gibi, her yatsı namazından sonra bu ayetler hoca veya müezzin tarafından okunur.

[76] Kalem suresinin 50 ve 51. Ayetleri şöyledir. “Fakat ardından, Rabbi onu seçti (vahiy verdi) ve onu Salihlerden kıldı. O inkar edenler Zikr’i (Kur’an’ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hala da (kin ve hasetlerinden) “hiç şüphe yok o bir delidir” derler.”

Girişin solunda daru'l-kurra oda kapısının üstündeki kitabe şöyledir: "Ümmetimin en hayırlı ibadeti Kur'ân okumaktır."

Mescidin avlu tarafındaki kapısının üstünde şu kitabe yazılıdır: "İbadetin en faziletlisi fıkıhtır."

Öğretim odasının avlu tarafındaki pencerenin üstünde önceki kitabenin devamı niteliğinde olan şu kitabe mevcuttur: "En iyi dindarlık şüpheli şeylerden sakınmaktır."

Bir kısmı medresenin kıble yönündeki ikinci kapının üzerinde bir kısmı da üçüncü kapı üzerinde celî hatla yazılmış ve Hz. Ali'ye ait olduğu belirtilen şu kitabe yer almaktadır "Müminlerin emîri Ali'nin sözlerindendir -Allah onun yüzünü ağartsın-. Malın en temizi kendisiyle ahireti satın aldığın maldır."

Dördüncü kapının üstünde şu kitabe yer almaktadır: "Peygamberlere en yakın insanlar, onlara nelerin emredildiğini en iyi bilenlerdir."

Beşinci oda kapısının üzerinde geçen ifade şöyledir. "İlmin en üstünü, insanın uzuvlarında ve davranışlarında tezahür eden ilimdir."

Altıncı odaya ait kapının üstünde şu şekilde bir ifade vardır: "İlmin en düşüğü dilde kalan (yani amele yansımayan) ilimdir."

Yedinci oda kapısının üzerindeki kitabede şu ifade yazılıdır: "Şerefin en üstünü iyiliği çok yapmaktır."

Kitabede bir kısmı medresenin bahçe tarafındaki kapının üstünde bir kısmı da diğer bahçe kapısının üstünde olmak üzere şöyle bir ifade mevcuttur: "Cennetin kapılarının her biri üzerinde 'Allah'tan başka ilah yoktur Muhammed onun elçisidir' yazılmıştır."

Kuzey yönündeki birinci oda kapısı üzerinde şu kitabe yazılıdır: "Kim cenneti arzu ediyorsa hayra koşar."

Bir kısmı kuzey tarafındaki oda penceresinin üzerinde bir kısmı da kapının üzerinde olmak üzere şu kitabe vardır:

“Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah kime hayır dilerse onu dinde fakih kılar.”

Medresenin kuzey tarafında bulunan diğer bir pencere üzerindeki kitabe şöyledir: “Cennete girinceye kadar hiçbir âlim ilme doymaz.”

Bir diğer pencerenin üzerinde şu kitabe yer almaktadır: “Kime bildiği bir şey sorulur da onu gizlerse ağzına ateşten bir gem vurulur.”

Yine aynı cephede bulunan bir başka pencere üzerindeki kitabe şöyledir: “Peygamberler önder, fakihler efendi ve onlarla oturup kalkmak ise bir kazançtır.”

Gök Medrese’nin mescid kubbe eteğine arka arkaya üç tane hadis yazılmıştır. Bunlardan birincisi şu şekildedir: “Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Kim câmiye bir kandil asarsa Allah her bir yağ damlası için ona on iyilik yazar, ondan on kötülük (günah) giderir ve (onu) on derece yüceltir. Allah Teâla, kandilin ışığıyla bu câmide namaz kılan her kişiye cennete girene kadar hayatında bir nur, ölümünde bir nur, kabrinde bir nur ve kabrinden diriltildiğinde bir nur verir.”

Mescid kubbe eteğindeki yazılı ikinci hadis şöyledir: “Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Kim Allah Teâlâ için bülbül yuvası kadar bir cami yaparsa Allah Teâlâ da ona cennette bir ev yapar. Allah’ın elçisi doğru söylemiştir.”

Aynı yerdeki üçüncü hadis ise şu şekilde yazılmıştır: “Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Namaz kılan kişi kime yakardığını bilseydi, ne sağa ne de sola dönerdi.”

Medrese binasının zaman içerisinde yıpranmasına paralel olarak kitabeler de yıpranmıştır. Ayrıca bina tamir ve restorasyon yapılırken bazı kitabelerde tahribat, eksilme ve yanlış yerleştirmeler olmuştur.

XIII. yüzyılda Selçuklu devrine ait türbeler arasında Kayseri’ye giden yolun sol tarafında Kümbed Mahallesinde

bulunan **Şahne Kümbeti** de bulunmakta idi[77]. Bu türbe Cafer oğlu Hüseyin adına 1231 tarihinde yaptırılır. Cafer oğlu Hüseyin lakabından anlaşıldığına göre I. Keykubad döneminde Sivas'ta şahne yani emniyet sorumluluğu görevinde bulunmuştur. Kare plan üzerine oturan bu bina 1906 (veya 1917) tarihinde yıkılmış olup parçaları Kongre Binasına (Eski Sivas Lisesi) taşınır[78]. Emir Ahmet Vakfiyesinde adı geçen Karaşahne Mescidi'nin bu kümbet yanında olup olmadığı kesin belli değildir.

XIV. Asır

Selçuklu dönemi Sivas'ı, bir dış surla çevrelenmiş, iki iç kalesi, büyük bir çarşısı olan ve Müslüman, Ermeni ve Rûmlardan, belki çok az miktarda da Yahudi ve Frenklerden oluşan kozmopolit bir nüfus yapısına ve canlı bir ekonomik ve sosyal hayata sahipti.

Yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilen Rahatoğulları türbesi 1321 yılına tarihlenir[79]. Bu türbe Süheyl Ünver tarafından tespit edilmiş olup türbenin Darü'r-Raha'nın yanında Abdülvehhap Gazi türbesine çok yakın olduğu anlaşılıyor[80].

---

[77] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[78] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

[79] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[80] Ömer Demirel'in çalışması bu konuda iyi bir fikir verir. Darü'-Raha Osmanlı öncesi şehirde kurulan zaviyeler arasında gelirleri en fazla ve en uzun ömürlü olan vakfiyeye sahip bir zaviyedir. Şehrin güneyinde Bağdat yolu ile Mısmıl Irmak'ın, Murdar Irmak'la birleştiği bölgenin batısında

Sivas’ın doğusundaki mezarlıkta, Abdulvehhap Gazi türbesinde yatan Abdülvehhap Gazi’den ayrı bir tarihi şahsiyet olan Abdulvehhap bin Hüseyin’in 1327 tarihli açıktaki mezartaşına sahip kabri bulunmaktadır. Bu şahsiyet, Darü’r-raha’nın kuruluşunda kardeşi Hattab ile çalışan Hüseyin’in oğlu ve Darü’r-raha’yı 1377’de tamir ettiren Hasan’ın babası Abdülvehhap’dır. Zaten Darü’r-raha da bu mezarlık yakınındadır. Bu mezarın yukarıda belirtilen Rahatoğulları Türbesine ait olma ihtimali de

---

bulunan Darü'r-Raha, 1320 tarihli kitabesi, 1321 tarihli vakfiyesi ile, Sivas şehrinin en büyük zaviyelerinden biri olmasının yanısıra, hakkında arşiv kaynaklarında en fazla bilgiye de rastlanmaktadır. Rükneddin Hattab b. Kemaleddin Ahmed tarafından kurulduğu bilinen zaviye, imaret ve daha sonraları tesis edilen mescitden günümüze kitabesinden başka bir şey kalmamıştır. Dârür-Rahâ’nın kurucusu olarak vakfiyesinde yer alan Kemaleddin Ahmed b. Rahat'ın Selçuklular zamanında devlet hizmetinde görev yapan saygın biri olduğunu öğreniyoruz. Osmanlı dönemi boyunca, bu ailenin kurmuş olduğu zaviyelerin vakıf geliri, görevli sayısı, evlâd, utekâ ve mürtezika sayısı açısından Sivas ve çevresi için çarpıcı rakamlar görülmektedir. Zaviye gelirlerinin Sivas’taki bütün vakıf gelirlerinin yarısına yakın olduğu, evlâd, ûtekâ ve görevlilerinin 19 bin civarında bir sayıya ulaştığı belgelerde kayıtlıdır. Dârü'r-Rahâ vakfının yerini bilmediğimiz beş çeşmesi sıralanabilir. Şehir vakıfları içerisinde en büyük tuzlalara sahip olan, Dârü'r-Rahâ evkafının hemen hemen bütün görevlilerinin seyyid unvanlı olması sayının fazla olmasını açıklamaktadır. Sivas vakıflarının en büyüğü olan Darü'r-Raha Vakfının, görevli sayısı bakımından da büyük olduğu anlaşılmaktadır. Yine Sivas şehrinde imaret olarak anılan Dârü'r-Rahâ zaviyesinin, 1835 tarihinde imaret ve zaviye binalarının tamamen ortadan kaybolduğu bir zamanda dahi medrese talebelerine ve fukaraya senelik ekmek parası verildiği görülmektedir. Ayrıca, vakfiye şartlarında fukaraya sadaka verilmesi, fukaradan ölenlerin teçhiz ve tekfin masraflarının karşılanması, Kadir gecesinde helva pişirilmesi, Sivas'taki bütün cami ve mescitlerin imam ve müezzinlerine tuz verilmesi kayıtlıdır.

vardır. Rahatoğulları tarafından kurulduğu tahmin edilen zaviyenin aynı zamanda vakıf olarak da Darü'r-Raha evkafı dahilinde olduğu kaynaklarda yer alır. Abdulvahab Rahtı veya Hacı Abdurrahman Rahtî olarak geçen zaviyenin kurucusu Kemaleddin Ahmed bin Rahat'ın torunu Abdulvahab'ın aynı zamanda ulemadan olduğu bilinmektedir. 1321 tarihli Rahatoğulları Vakfiyesi de beylikler devrinde Sivas'ın tarihi, kültürü, Sivas Mezarlığının durumu, çevredeki tuz işletmeleri gibi hususlarda bilgiler bulundurması açısından önem arzeder[81].

"..Vâkıf, dârurrâhaya daimi surette bir şeyh, bir hizmetçi, tashih-i hurufe kâdir ilâhî kitabı ezberlemiş iki hâfız, bir ferraş, bir aşçı ve bir aşçı yardımcısı tertip ve tayin olunmasını şart kıldı. Bu şeyhin vera ehli ve güzel ahlâklı, kötü şeylerden sakınan, sûfiye tâifesinin ıstılahlarına vâkıf ve onların ziyneti ve ahlâkı ile ahlâklanmış, fıkıh ilminden, namazın erkân ve şartlarını, halel ve sehiv secdesi gereken yerleri, namazda zarurî olarak bilinmesi lâzım olan bütün meseleleri bilmesi ve mezkur dârurrâhada farz namazlarla imamlar arasında cemaatla kılınması âdet olan regaib ve şabanın yarısı ve kadir gecesi namazlarında da imâmet etmesini ve akşam namazından yatsıya, sabah namazından ortalık ağarıncaya kadar meşayihin âdeti üzere cemaatla birlikte zikr ile meşgul olmasını ve hadimin emin ve iyi halli, hizmete muktedir, dârurrâhaya gelip giden misafirlerden, orada kaldıkları müddetçe seccadelerini sermek ve emsali işlerini görüp onları karşılamak ve uğurlamak görevleriyle mükellef olup

[81] Kayaoğlu İ. Râhatoğlu ve Vakfiyesi. Vakıf Dergisi. Sayı13

farz vakıtlarda ezan okuyarak cemaat huzurunda kamet getirmesini, öğle ve akşam misafirlerin yemek sofralarını tertip ve hazırlamasını, bunun gibi işleri yapmasını ve iki hâfızın güzel sesli, Kur'an'ın tecvid ve tertibine kâdir ve her gün kuşluk vaktinde dârurrâhada şeyh de huzurda bulunduğu halde Kur'an-ı Kerimden tecvid ve tertil ile bir cüz okuyarak kıraattan sonra şeyh olan kimsenin dua edip sevabını vâkıfın atası ve akrabasının ruhlarına hediye etmelerini ve mezkûr iki hâfızın Sivas'ta Abdülvahhâb Kabristanında vâkıfın babası ile akrabasının gömülü bulundukları kabirleri önünde Pazartesi ve Perşembe günleri hazır bulunarak bir cüz Kur'an okuyup sevabını onların ruhlarına hediye etmelerini.."

Rahatoğulları Hankâhı, sur dışında mezarlık yanında bulunuyordu. Mabet, imaret ve zaviyeden oluşan kompleksin parçası olan ve bugün İmaret Camii diye bilinen yapının inşa tarihi, banisi ve mimarı bilinmemektedir[82]. Caminin doğu cephesinin kuzey köşesine yerleştirilmiş olan Darü'r Raha'nın mermer üzerine yazılmış beş satırlık Arapça kitabesi şöyledir[83].

"Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla. Bu yeri Allah'ın rahmetine muhtaç, rahmetli Kemaleddin Ahmed b. Rahat'ın (Allah onlara acısın ve bağışlasın) oğulları Hattab ve Hüseyin adında Allah'ın rahmetine muhtaç iki kardes dindar kisiler, fakirler ve miskinler

[82] Acun H. Sivas ve Çevresi Tarihî Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri. Vakıf Dergisi. Sayı 20

[83] Ünsal M. Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2008

için vakfettiler ve onu Dar'ur-Râha adıyla adlandırdılar, orayı miskinler için dinlenme yeri yaptılar (H.720/M.1320 yılı Muharreminde). Sonra bu yeri lütfedici rabbinin rahmetine muhtaç Şeyh Hasan b. Abdulvahhab b. El-Hüseyin b. Rahat (Allah onlara acısın ve bağışlasın) H.779/M.1378 muharreminde yeniledi."

Şeyh Erzurumî türbesi, il merkezinin güneyinde Malatya yolunan sağında Kızılırmak Mahallesinde eski mezarlığın içinde kare planlı, prizmal gövdeli bir türbedir[84]. Yapının sağ tarafında bulunan kitabesi okunamayacak durumdadır. Şeyh Erzurumi Ahmet Eflaki'nin Ariflerin Menkıbeleri' adlı eserinde Ulu Arif Çelebi'nin çağdaşı olarak anlatıldığına göre türbenin yapılışını XIV. yüzyılın ilk yarısı diye tarihlemek mümkün görünmektedir[85].

---

[84] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[85] Bir gün Çelebi Hazretleri (Tanrı onun zikrini yüceltsin) Sivas şehrinde bir büyüğün semasından çıkmıs, arkadaşların zaviyesine gidiyordu. Bir yol geçidinde bir kalabalığa rastladı. Orada sayısız halk toplanmıştı. Birinin orada, başını önüne eğmis ufak taşlarla oyun yaptığını, herkese önemsiz şeyler söyleyip gevezelikler ettiğini, bu aşağı tabakadan insanların onun önunde baş koyduklarını, onun da etrafına konulan yemeklerin, helvaların ve meyvelerin her birinden yediğini ve oradakilere attığını gördü. Bu kılık kıyafeti perişan karmakarışık, külhan dumanından kararmış, el ve ayak tırnakları son derece uzamış mavi gözleri üzerine yazı yazılmak üzere hazırlanmıs parlak deriden daha fazla parlayan bir adamdı. Çelebi:"Bu ne biçim adamdır" diye sordu. Ona uyanlardan biri: "Alemin kutbu, Adem'in sırrı olan Erzurumlu Hocadır" diye cevap verdi. Onun acayip halleri olduğunu söylerler. Şöyle ki o, süfli mugayyebattan haber verir ve verdiği haberlerin çoğu çıkardı. Onun bu hali Kur'an'da "şeytanlar sizinle mücadele etmek için dostlarına vahy ve ilhamda bulunurlar" (K. VI, 121) ayetinde buyurulduğu gibi şeytani vahy üzerine

Erzurumî, anlatıldığına göre, din uğruna çarpışan cengaver bir yiğittir. Erzurumî'nin 40-50 adamı muhtelif zamanlarda türbenin etrafına çadır kurar ve onu yalnız bırakmazlarmış.

Yanında bulunan kuyunun bugün kapanmış olduğu türbe kare planlı olup, üzeri Türk üçgenleri ile geçişi sağlayan bir kubbe ile örtülmüştür[86]. Yapımında düzgün kesme taş, moloz taş ve kaplama olarak da mermer kullanılmıştır. Doğu cephesindeki düz lentolu mermer söveli bir kapı ile içerisine girilmektedir. Güney duvarında yarım daire planlı mihrap nişinin üzeri üç dilimli bir kemerle sınırlanmıştır.

Eserin banisi ve mimarı bilinmemektedir. 1980 senesine ait fotoğraflarında türbenin harap durumda olduğu görülmektedir. Define arayıcılarının mezarı kazmalarından ve tahrip etmelerinden dolayı orjinal sanduka tahrip edilmiştir. 1995'lerdeki orijinal planına uygun olmayan restorasyonu sırasında doğu-batı doğrultusuna, ahşap parmaklıklı sembolik bir sanduka konulmuştur. Bugün her çeşit dilek sahibi tarafından ziyaret edilir.

Ahi Emir Ahmed Zaviyesi Osmanlı öncesi şehirde kurulan dokuz zaviye arasındaki beş ahi zaviyesinden biridir[87]. Vakfiyesinden anlaşıldığına göre zaviye, türbenin bulunduğu mevkide; çarşı ve pazarların yer aldığı eski adıyla Tokmak

---

kurulmuştur. Nitekim melekler vasıtasıyla da velilere mahsustur. Avam takımı hakkı, batılı doğruyu, yalanı ayırt edemez.

Şiir:

İşin hakikatı şudur ki veliyi, veli bilir ve kutbu da kutub tanır, alimi alim anlar, arifi de arif tarif eder. Fazilet ehlini yalnız sahipleri bilir.- Ariflerin Menkıbeleri II., sh.446

86 Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

87 Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

Mahallesi'ndedir. Zaviyeler arasında gelirleri Darü'r-raha'dan sonra en yüksek olanların başında gelir.

Sadi Kucur'a göre, Ahi Emir Ahmed'in hem şeyhliği hem de tevliyet ve nezaret görevlerini kendisinin ve sonra evladının yapacak olması ve ahilik ve emirlik vasıflarını birlikte taşımış olması, onun manevi nüfuzu olan ve en azından Sivas'ta idari görevlerde bulunmuş birisi olduğunu gösterir[88]. Kucur Bayburtlu Ahi Emir'in Sivas'taki Ahi Emir Ahmet ile aynı kişi olacağı konusunda temkinlidir. Halbuki Ahi Emir Ahmet'in bugün bir şair olarak ün yapan torunu Merih Baran, ceddinin emirliğinin, ahilik teşkilatı içinde ulaşılmış bir makam olduğunu kaydeder[89]. Aslen Uygur Türklerinden olduğu, İran üzerinden Zencan yoluyla Anadolu topraklarına gelen ailesi ile Bayburt'ta bulunduğu ve eğitimini burada muhtemelen Yakutiye ve Mahmudiye Medreselerinde[90] aldığı daha sonra Sivas'a gelerek tekkesini ve zaviyesini kurarak hayatını sürdürdüğü ileri sürülür. Ahîliğin yanı sıra Mevlevi de olan Ahî Emir Ahmed çocuk yaşlarından itibaren Mevlâna'ya hayranlık duyar. Mevlana'nın oğlu Sultan Veled ve torunu Ulu Arif Çelebi'nin Ahi Emir Ahmed ile dostluklarını Menakıbü'l Arifin'de görürüz[91]. "Ufukların meşhuru ve baş olmayı hak eden Bayburtlu Ahi Emir Ahmed", Eflaki'nin eserinde birkaç yerde yer alır. Sultan Veled'in kendisini kardeş ve dost olarak çağırdığı Ahi Emir Ahmet hakkında anlatılan hikayeden, onun Mevlana'nın sağlığında henüz bir çocuk olduğuna göre, 1260'larda dünyaya gelmiş olduğu kabul edilebilir. Baran, çeşitli

---

[88]Kucur S. Sivas, Tokat ve Amasya'da Selçuklu ve Beylikler Devri Vakıfları. Doktora Tezi. Marmara Üni. İstanbul. 1993

[89] Baran M. Kuruluş İlkeleri ile Türk Esnaf Teşekküllerinin Yapılanmasında Etkili olan Lonca Sistemi ve Ahilik Nedir?

[90] Medreseler emir Mahmud ve Cemalettin Yakut tarafından 1311'de inşa ettirilir.

[91] Eflaki A. Ariflerin Menkıbeleri

kütüphanelerde onun adına çoğaltılmış Fütüvvetnameler tespit edilmiş olduğunu ve ayrıca Türk dili üzerine yazdığı kitabın Arap yarımadasında okutulduğuna dair izlenimler bulunduğunu ilave eder.

Ahi Emir Ahmet'in türbesi, Sivas'ta ve Bayburt'tadır. Bayburt'ta Ahi Emir Ahmet Efendi kümbeti olarak bilinen türbe Eski Hastane Caddesi üzerinde Sivas'ta ise Kurşunlu Caddesi üzerindeki Sivas Öğretmenevi önündedir.

Mescit, zaviye ve imaretten oluşan kulliyenin 1333 tarihli vakfiyesinde, ".. yücelerin öncüsü, ulukarın önderi, büyük ve seçkinlerin övgüsü, safa ve mürüvvetin efendisi, tarikat ve hakikat ashabının seyyidi Ahi Emir Ahmet bin Zeynulhac", diye zikredilen Ahi Emir Ahmet'in türbesinin XIV. asrın ikinci çeyreğinde yapılmış olabileceği ileri sürülür[92].

Ahi Emir'in vakfiyesindeki şartlardan biri her Kadir gününde helva yapılıp dağıtılmasıdır. Merih Baran, vakfiyenin bu hükmünü her yıl gerçekleştirmektedir.

Ahi Emir Ahmet hakkında çeşitli menkıbeler anlatılmaktadır[93]. "Emir Ahmet'in mumyasının hiç bozulmamış durumda olduğuna inanılır. Türbede define aramak için girenler üst kattaki kabri ve aşağıda cenazelik bölümünde bulunan kabri tahrip etmişler bunun üzerine komşu evlerden yaşlı bir hanımın rüyasına girerek, kabrine yapılan bu işler üzerine,"Halinizi düşünün.",demiş. Komşular toplanıp kabir sıvalarını düzeltmiş, üzerine de aldıkları yeşil bir örtüyü örtmüşlerdir. Ahi Emir Ahmet'e mahallenin manevi bekçisi denmektedir. Bu yüzden de sarhoşların türbenin olduğu caddeden geçemediklerine inanılır.

---

92 Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

93 Üçer M. "Sivas'ta Ahi Emir Ahmet Kümbeti ve Halk İnançlarındaki Yeri"

Emir Ahmet, cenazelik bölümünde şahideleri de bulunan kabrinden abdest almak üzere, Kızılırmak'a kadar her sabah gidermiş. Cenazelik bölümünde dört yönde olan nişlerden, doğuda olanından Kızılırmak'a yol gittiği söylenir".

Türbenin kitabesinde yazmadığı halde, yöre halkı arasında, "Yağın hokkası on para olunca helva yapılsın" yazdığına inanılır. Ayrıca, sarhoşlara geçit vermemesi ile bilinen turbe, duaların kabul olunması için ziyaret edilir. İşlerinin iyi gitmesini isteyen esnaf, çeşitli dileği olanlar, hasta ve huysuz çocuğunu yedi tekke dolaştıranların türbeyi ziyaret ettiği görülür. Tanyu'nun eserinde elli yıl önce türbe bir bahçe içinde, etrafında ağaçların ve bir çeşmenin yer aldığı, pencerelerine çaput bağlandığı ve mum yakıldığı bir taş yapıdır[94]. Saçak kısmında Selçuklu sülüs hattıyla bir yazı kuşağı bulunan eserin inşa edildiği dönemden 1985 senesine kadar geçirdiği tadilat hakkında hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır. (Bu tarihte Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından onarıma tabi tutulmuş; dış zemin kotu Kurşunlu Caddesine göre doğu yönünde beş metre diğer yönlerden 3.20 metre indirilmiş, kubbesi ve parçalanan sandukası yenilenmiş, ölünün kemikleri bir araya getirilerek sandukaya konulmuş, yol seviyesinin altında kalan eserin etrafına ihata duvarı örülmüştür.

"Şehre yaklaştığımız zaman bizi Ahi Bıçakçı Ahmet'in yoldaşları karşıladı. Bunlar kimi yaya, kimi atlı kalabalık bir gruptu. Onlardan sonra Ahi Çelebi'nin yoldaşları karşıya çıkmıştı. Bu zat ahilerin ileri gelenlerinden olup rütbece Ahi Bıçakçı'dan üstündür." İbn Batutta'nın Sivas'a gelişini böyle anlattığı eserinden kaldığı günler içinde, Ahi Emir Ahmet olduğu tespit edilemeyen Ahi Bıçakçı Ahmet ile Eratna'yı da ziyaret etmiş olduğunu öğreniriz.

---

[94] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

Sivas, Eratna'nın 1343'te hükümet merkezini Kayseri'ye taşımasıyla vilayet durumuna gelir[95]. Eratna büyük oğlu **Şeyh Hasan**'ı Sivas'ta vali olarak bırakır. Hasan bey aynı zamanda Sivas, Kayseri, Niğde, Tokat, Amasya, Erzincan, Doğu Karahisar, Niksar ve yöresini kapsayan Eratna Beyliği'nin Sivas valisi olur[96]. Hasan Bey, aynı zamanda XVI. asra kadar şehrin dışında kalan Şeyh Hasan Zaviyesinin de kurucusudur[97]. 1347 yılında Çin'de başlayıp bütün Asya'ya yayılan Kara Veba Sivas'ta da birçok insanın ve hayvanın ölümüne sebep olur. Muhtemelen Hasan Bey'in ölümü bu hastalıktan dolayıdır. Vefatı üzerine 1348'de yapılan[98] türbesi Şeyh Hasan Mahallesinde altı m. yüksekliğinde olup kare plan üzerine inşa edilir. Tuğladan yapılmış olan kasnağı minareye benzediğinden Güdük Minare diye anılır. Yine halk arasında Dabaz hastalığına iyi geldiğine inanıldığı için buraya Dabaz Tekkesi de denir. Şeyh Hasan Bey türbesi, kesme taştan kare bir alt yapı üzerine tuğla olarak iri plastik üçgenlerle oturan silindirik gövde halinde yükselen yapıda yer alan firuze çiniler, koyu mavi üzerine beyaz rumilerle[99], Eretnalıların Selçuklu mimarisi üzerine yeni yorum ve dinamizm arayışının eseri olarak görülmektedir.

16. asrın başlarında henüz mahalle özellikleri göstermeyen Şeyh Hasan Zaviye ve türbesinin çevresine, Şeyh Şemseddin ailesi

---

[95] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[96] Yılmaz Öztuna Büyük Türkiye Tarihinde Hasan Bey hakkında şunları yazar. Kayseri'de Köşk Türbesinde medfun bulunan Eretna Bey'in Süli Paşa Hatun'dan olan üç oğlunun büyüğü Şeyh Hasan Bey 20 yıl veliahdlık yapar.

[97] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

[98] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[99] Aslanapa O. Türk Sanatı –II-. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul. 1973

ve dervişlerinin yerleştirilmelerinden yarım asır sonra buranın ilk defa Küçük Minare Mahallesi olarak kayıtlarda yer aldığı görülür[100].

Kadı Burhaneddin 1345'te dünyaya gelir; asıl adı Ahmed olup dönemin Kayseri kadısı Şemseddin Muhammed'in oğludur[101]. Muhtemelen XIII. yüzyılın başlarında Hârizm'den göç ederek önce Kastamonu'ya, sonra Kayseri'ye yerleşen Oğuzlar'ın Salur boyuna mensup bir aileden gelmektedir; adı bilinen bütün cedlerinin kadı olduğu nakledilir. Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in akrabası olan annesi, Anadolu Selçukluları'nın nüfuzlu simalarından Celâleddin Mahmud Müstevfî'nin oğlu Abdullah Çelebi'nin kızıdır. On iki yaşındayken sarf, nahiv, lügat, mantık, hesap, aruz ve hat dersleri alır, bu alanlarda önemli mesafeler kat eder. Bunların dışında ok atma, kılıç kullanma ve ata binmede hüner kazanır. On dokuz yaşında Hacc'a gitmiş, yirmi bir yaşında kadı olur.

Aslı Kaya Kadı Burhaneddin türbesini, orijinali günümüze ulaşmayan türbeler arasında sayar[102]. 1965-66 yıllarında baldaken tarzında kesme taştan olup, dört sütunun taşıdığı bir kubbe ile tamamen yenilenen türbe şehrin güneybatısında, Kadı Burhaneddin Mahallesi, İstasyon Caddesi, Kadı Burhaneddin İlköğretim okulunun arkasında yer almaktadır. Kadı Burhaneddin türbesine ait beş mezar taşı 1927 yılında müzeye getirilerek koruma altına alınır.

Bu türbe Kadı Burhaneddin'in 1398'de öldürülmesinden sonra yapılmış olmalıdır[103]. Mustafa Demir, türbenin 1950

---

[100] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

[101] Özaydın A. Kadı Burhaneddin Devleti. TDV İslam Ansiklopedisi

[102] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

[103] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

yıllarında üstü ahşap, harap ve etrafı adi duvarla çevrili olduğunu kaydeder. Buradaki beş kabirden ikisi kitabesizdir. Kitabesiz büyük sanduka Kadı Burhaneddin'e aittir. Diğer sandukalarda Mehmed Çelebi b. Kadı Burhaneddin, Habibe binti Kadı Burhaneddin, Selçuk Hatun binti Kadı Burhaneddin olduğu kitabelerden anlaşılmıştır. Türbe adi taşla örülmüş dörtgen planlı ve üstü çatılıdır. Bu türbenin korunması için laderladeyan adlı mevkide iki kıta arazinin geliri vakfedilmiştir.

Tamamen yenilenmeden önce Tanyu türbe hakkında şunları yazar[104]. "..evvelce üstü kapalı bir türbe iken sonra yıktırılıyor. Türbeyi yıkanlar taşlarını parçalayanlar sıkıntı çekiyorlar, buna halk böyle inanıyor. Bu defa tekrar aynı yerde, fakat üstü açık olarak mezarı bırakıyorlar. Hemen yanında bir ilkokul ve bahçesi var. Parmaklıkları mezara zarar vermemek için geriye almışlar. Bu ilkokulun adı da bu ziyaretgâhtan geliyor: Kadı Burhaneddin İlkokulu. Yüksekçe bir tepe üzerinde bulunan ziyaretgâha gelenler mezar üzerine ufak murad taşları koymuşlar: Gene burada mum, yağlar ve bol isten, ziyaretgahın rağbet gördüğü anlaşılıyor. Ayrıca mezarın ayak ucunda mum yakmak için, yıkılmış mezar taşlarından bir yer yapılmış, çok zaman mumlar burada yakılıyor. Çocuklar da dilekte, daha ziyade sınıf geçmek için buraya gelerek mezarın yanına niyet taşlarından yapıştırmaya çalışıyorlar. Taşlardan tutanlar görülüyor."

Kadı Burhaneddin'in adalet ve hoşgörüsünü anlatan bir anekdot şöyledir: "Adamın birisi seyahat dönüşünde ödünç verdiği altınlarını alamadığı adamı Kadı Burhaneddin'e şikayet eder. Kadı Burhaneddin altınlarını geri vermeyen adamı çağırarak ona şöyle der: "Duydum ki bu şehrin en dürüst adamı senmişsin. Bu bir kese altın sende dursun". Bu sözler üzerine adam, kendisine bırakılan

---

[104] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

altınları sahibine geri verir ve doğruluktan ayrılmaz”.

Aynı zamanda, Türk edebiyatının seçkin simalarından biri kabul edilen Kadı Burhaneddin’in dini, hikemi konular yanında tasavvufi konuları da insan sevgisi içinde işlediği kaydedilir[105]. Kahraman ve cengaver ruhunun, yerine göre sert ve tok ifadesine şiirlerinde sıkça rastlanır. O bu şiirlerinde adeta bir elinde kılıç bir elinde kalkan tutan bir Orta Anadolu hükümdarı ve bir silahşoru gibidir.

“Hemişe aşık günli biryan bolur
Her nefes garip gözü giryan bolur
Sufilerin dileği mihrap namaz
Er kişinin arzusı meydan bolur”

XV. Asır

Evliya Çelebi Seyahatname’sinde asrın başındaki büyük felaketten söz eder[106]. “Halkı ve binlerce çocuk boyunlarına Kur'an takarak Timur'u karşılamaya çıkmışlarsa da, demir yürekli nursuz adam bunları ayaklar altında perişan etmiştir. Burada yedi gün kalarak yetmiş bin bilgin ve halkı kılıçtan geçirmiştir. Bu şekilde kaleyi dahi harab etmiştir. Halen harabeleri durmaktadır. Halk ağzında, «Sana bir iş edeyim ki Timurlenk Sivas'a etmemiş ola» derler.”

Farouqhi, The Encyclopaedia of Islam’da, elli yıl sonra dahi felaketin tesirlerini sürdürdüğüne tahrir kayıtlarını delil olarak

[105] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 5. Cilt.
[106] Çelebi E. Seyahatname. 3.cilt 195.sh.

verir[107]. Bu kayıtlardan şehrin nüfusunun ancak 2000–2500 civarında olduğunu görürüz.

XVI. Asır

Timur felaketi sebebiyle nüfusunu çok büyük ölçüde kaybeden ve oldukça küçülen şehirde, iskân ilk defa 1485–1519 yılları arasında sur dışına taşar[108]. Sivas bu tarihten sonra Eyalet-i Rûm'un nüfus açısından en kalabalık kenti haline gelir. 15–16. yüzyıllarda Sivas'ta nüfus artışında göçün de önemli katkıları olduğu görülmektedir. Bu dönemde şehrin gayrimüslimlerinin sayıca fazla olmasının sebeplerinden birinin bu göç olgusu olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 15. yüzyılda şehre sadece Osmanlı devleti sınırları içinden değil, bu sınırların dışından da göç olduğu kaydedilir.

Anlatılanlara göre, çocukluğunda koyun çobanlığı yaparken rüyasında bir elinde bade, bir elinde elma olan nur yüzlü bir ihtiyar görür[109]. Kendisine uzattığı badeyi saygıyla içer. Elmaya uzandığı sırada ihtiyarın elinin içinde bir ben olduğunu fark eder ve onun Hacı Bektaş Veli olduğunu anlar. Hacı Bektaş ona, 'Pir Sultan' mahlasını verir. Şöhretinin her tarafa yayılmasını, sazının üstüne saz, sözünün üstüne söz gelmemesini dileyip gözden kaybolur.

Osmanlı Devletinin Kızılbaş-Rafızi zümrelerine karşı sert önlemler aldığı dönemde, Pir Sultan Abdal düşünce ve inançlarını savunmaya ve yaymaya devam eder. Sonunda Sivas Valisi Deli

---

[107] "Even in 859/1455, the date of the first Ottoman *tahrir* recording the tax-paying population of Sivas, it apparently lay largely in ruins."
[108] Sönmez S. Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara 2007
[109] Albayrak N. Pir Sultan Abdal, TDV İslam Ansiklopedisi

Hızır Paşa'nın emriyle Banaz'dan Sivas'a götürülüp Paşa Kalesine hapsedilir. Hızır Paşa, sorgulama sırasında tavizsiz bir tutum takınan Pir Sultan'ı Toprakkale'ye nakleder ve durumu Osmanlı sarayına bildirir. Saraydan gelen emir üzerine sufi şair idam edilir.

> "Kimi söylentilere göre mezarı Sivas'la Banaz arasındaki Karaçayır bucağında, bir kısmı da Zile'nin bir köyünde, bir menkıbeye göre Erdebil'de, Bektaşî geleneğine göre de Merzifon'da olduğu ileri sürülür[110]. Gerçeğe en yakın görüneni, asıldığı yere gömüldüğü, yakınlarının, tarikat erlerinin, hükümet baskısı yüzünden ölüsünü alıp köyüne bile götüremedikleridir. Pir Sultan Abdal'ın asıldığı yer Sivas'da eskiden Keçibulan adını taşıyan, sonra uzun süre Darağacı diye anılan, bugün ise Kepçeli denilen yerdir. "Darağacı şimdiki mezbahanın bulunduğu yere kurulmuş. Ölümünden sonra da biraz ötesine gömülmüş. Yaklaşık olarak burası mezbahanın cümle kapısının biraz ilerisi. Burası geçen yüzyıllarda sur gibi olup adına "Siyaset Meydanı" denirdi. Bugün Sanayi Çarşısı'nın karşısında Mal Pazarı olarak kullanılan bu alanın Gazhane bitişiğinde, sıra söğütlerin bitiminde bulunan, boyu beş metre, eni bir metreden fazla, bakımsız toprak yığını onun mezarıdır. Üstündeki moloz taşlar, asılması sırasında Hızır Paşa'nın emriyle halkın attığı taşlardır."

Pir Sultan Abdal'la ilgili yapılan araştırmalarda Pir Sultan mahlasını kullanan altı şair olduğu tespit edilir[111]. 16. yüzyılda yaşayan Pir Sultan Abdal, aynı adla bilinen Pir Sultan Abdallara ve çağdaşlarına olduğu kadar kendinden sonra gelen birçok şaire de ilham kaynağı olmuş, sazı, sözü ve tavrıyla Alevi Bektaşi

---

[110] Birdoğan N. Pir Sultan Abdal Üzerine

[111] Çakır H. Pir Sultan Abdal Türkülerinde Tasavvufi Konuların Tespit ve Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üni. Konya. 2009

Edebiyatına damgasını vurmayı başarmış bir kişidir. Tasavvufun önemle üzerinde durduğu pek çok konuda pek çok deyişe sahip görünen Pir Sultan, İslam tasavvufunu hayatına yansıtmış bir halk ozanı vasfına sahip birisi olarak şiirleriyle hala insanların gönül dünyasında yaşamaktadır.

Halbuki Figen Çakır Güneş çalışmasında, Pir Sultan Abdal için önemli olanın başka olduğuna dikkat çeker[112]. "..Pir Sultan Abdal bazılarının sandığı gibi, din uğruna mücadele veren "din mücahidi" değildir. O sıradan bir Alevi "din öncüsü" de değildir. O zamanında kırsal kesimde örgütlenen muhalefete sazıyla, sözüyle öncülük eden bir lider-ozandır. Dinsel bir cila ile de süslenmiş olsa.."

Değerlendirmesinde, "..şiirleri belli zümreler tarafından ideolojik bir takım maksatlarla kullanılan şairin bu kimliğinden ziyade düşünce ve inanç insanı kimliğinin dillendirilmesi gerektiği kanaatini.." ortaya koyan Mehmet Ali Çetinkaya çalışmasında, tasavvuf alanında Pir Sultan'ın, Hacı Bektaş-ı Veli'nin ortaya attığı dört kapı kırk makam prensibini şiirlerinde sıklıkla kullandığını, şairin Yol kavramı ile ifade ettiği tasavvufu çok iyi bildiğini ve bu bilgiyi şiirlerinde ahenkli bir şekilde uyguladığını öne sürer[113].

Şiirleri gibi hayatı da dilden dile nesilden nesile aktarılıp efsaneleşen Pir Sultan Abdal hakkında birkaç menkıbe şöyledir. Pir Sultan Abdal'ı astıran Hızır Paşa Hafik ilçesinin Sofular Köyü'nden bir Alevî olup Pir Sultan Abdal taliplerindendir. Mürşidinden okuyup, büyük adam olmak için izin (himmet) ister. Pir Sultan ona, "Hızır sen büyük mevkilere geçer vezir olursun ama sonra da gelir beni asarsın", diye karşılık verir.

---

[112] Güneş F. Ç. Pir Sultan Abdal'ın Şiirlerinde Sosyolojik Temler. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 1995

[113] Çetinkaya M. Ali, Pir Sultan Abdal'ın Şiirlerinde Felsefi ve Tasavvufi Temalar. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni. Elazığ. 2010

Pir Sultan'ın himmetiyle Hızır İstanbul'a gider. Orada terakki eder, nihayet paşa olur ve Sivas'a Vali olarak gelir. İlk işi Pir Sultan'ı huzuruna çağırmak olur. Hızır Paşa eski şeyhine hürmette kusur etmez. Şeyhine nefis yemekler ikram eder. Pir Sultan bunları yemeyince Paşa sebebini sorar. Pir Sultan, "Sen zina ettin, haram yedin, yetimlerin ahını aldın. Haram para ile yapılmış yemeklerini ben değil köpeklerim bile yemez", der. Paşa hiddetlenir. Pir Sultan Sivas'tan, Paşa'nın Konağı'ndan Banaz'daki iki köpeğine seslenir. Köpekler gelir. Pir Sultan önlerine yemek tepsisini sürer. Köpekler dokunmazlar bile.

Pir Sultan Abdal'ın Alevi-Kızılbaş ve Bektaşi ayin-i cemlerinde okuna gelen bazı nefesleri Sünni tekkelerinde de yaygın biçimde okunmuştur[114].

"Güzel aşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi"

Kendi adıyla anılan caminin içindeki türbesinde medfun bulunan **Ali Baba** (ö.1574) XVI. yüzyılda yaşamış ve Sivas'ın en zengin zaviyelerinden birini kurmuştur[115]. Horasan'dan gelmiş olduğu ileri sürülen Ali Baba'nın Kanuni'nin veziri Rüstem Paşa'nın[116] hocası olduğu gibi Pir Sultan Abdal'ın musahibi olduğu da anlatılanlar arasındadır[117]. Rüstem Paşa'nın devrin siyasi

---

[114] Albayrak N. Pir Sultan Abdal. TDV İslam Ansiklopedisi

[115] Savaş S. XVI. Asırda Sivas'ta kurulan Ali Baba Zaviyesinin Dini. Sosyal ve Ekonomik Fonksiyonları Hakkında bir Araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üni. 1990

[116] Rüstem Paşa, 1544-1553 ve 1553-1561 yılları arasında sadrazamlık yapmış ve 1561 tarihinde vefat etmiştir.

[117] Aslan G. Musahib Ali Baba

anlayışına göre sosyal bir tedbir olarak zengin vakıflarla desteklediği zaviye, gelen gideni ağırlayan bir sosyal kurum olarak varlığını günümüze kadar sürdürür ve külliyenin ana binası Sivas'ta yakın zamanlarda restore edilerek günümüzde Susamışlar Konağı adıyla hizmet vermektedir[118].

Rivayete göre Ali Baba, musahibi Hubyar ile birlikte İstanbul'a gider. Dirlik alabilmek için fırına girip, keramet gösterir. Ali Baba, padişahın, "dünyanın tadı tuzu nedir?" sorusuna, "yiyip içmek, def'-i hacet itmekdir", diye cevap verince, zindana atılır. Bunun üzerine Ali Baba, "sen ye, iç fakat def'-i hacet ideme", diye beddua eder. Gerçekten padişah hastalanıp, def'-i hacet edemez duruma gelir. Sonra Ali Baba'nın yardımıyla def'-i hacet edip, rahatladıkça, kendisine bir köy bağışlar.

Anlatıldığına göre, Ali Baba çok uzun yaşar. Uzun yaşamanın sırrını öğrenmek isteyen birisine, Bağdat'ta bulunan Hasan Baba'ya gitmesini tavsiye ederler.

"Bağdat'ta var bir Hasan Baba
İnce adamdır amma, görünür kaba saba"

Adam Bağdat'a gidip, Hasan Baba'yı bulur. Hasan Baba;
"Büyük kardeşim benden daha genç
Sivas'tadır mekanı
Kendisi yüz yaşında, durmadan oynar kanı"

diyerek, adamı Ali Baba'ya gönderir. Adam, Sivas'a gelip, Ali Baba'yı bulur ve ona misafir olur. Ali Baba, hanımından kilerden karpuz getirmesini ister. Hanımı küçük bir karpuz getirir. Ali Baba, hanımından, daha büyük bir karpuz getirmesini ister ama, hanımı yine aynı karpuzu getirir. Bu hal birkaç kez tekrarlandığı halde,

---

[118] Savaş S. Sivas'ta Büyük ve Küçük Ali Baba Zâviyeleri. Vakıf Dergisi. Sayı 21

hanımı yine aynı karpuzu getirir ve “daha büyüğü yok, büyüğünü almadın ki, getireyim”, gibi olumsuz bir laf etmez. 0 zaman Ali Baba, misafirine, “İşte uzun yaşamanın sırrı bu!.. Demedi ki, bir başka karpuz yok. Kadının iyiliğinden dolayı insan çok yaşar”, der.

Ali Baba mücerred kalmak için evlenmez. Ancak, bir gün caddede yürürken, sarhoşun biri, Ali Baba'nın yakasından tutup, babasının kabrine Kur'an okutturur. Bunun üzerine Ali Baba, “ben ölürsem arkamdan kim Kur'an okutacak”, diye düşünür ve evlenir. Ali Baba vefat ettiği zaman, geride bıraktığı oğlu Ahi Mehmed henüz on iki yaşındadır.

1960’larda, Tanyu Ali Baba türbesinin başı ağrıyanlar, ağzı çarpılanlar, korkanlar ve yedi tekke dolaşanlar tarafından ziyaret edildiğini kaydeder[119].

Fatih Çınar makalesinde, **İsmail Sivâsî’**nin 1521’den sonra doğmuş ve 1591’den sonraki bir tarihte vefat etmiş olabileceğinden söz eder[120]. Onun “Şemseddin Sivâsî’den her yönü ile faydalandığı” anlatılır. Şemseddin Sivâsî, kardeşinin ilim sahibi ve maneviyat ehli birisi olması için elinden geleni yapmaya gayret etmiştir. Ayrıca İsmail Efendi’nin üzerinde babası Mehmet Arif Efendi’nin, ağabeyleri Muharrem ve İbrahim Efendilerin de etkilerini inkâr etmemek gerekir.

İsmail Efendi’nin babası “Ebü’l-Berekât” lakabıyla anılan Mehmet Arif Efendi’nin hakkında, kaynaklarda ariflere ve âlimlere olan sevgi ve saygısı konusunda rastlanılan bilgilerin dışında fazla bir bilgi yoktur. Annesi Sultan Hanım’ın ibadet ehli, peygamber âşığı bir kadın olduğu anlatılır. İsmail Sivâsî’nin en büyük ağabeyi Muharrem Efendi (ö.1591)’dir. Muharrem Efendi, Abdurrahmân

---

119 Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

120 Çınar F. İsmail es-Sivâsî ve Sûfîlerin Raks/Deveranı Hakkında Verdiği Bir Fetvası

Câmî'nin Kâfiye'sini "Hâşiye ale'l-Fevâidü'z-Ziyâiyye ale'l-Kâfiye" ismi ile şerh etmiş ve bu eseri uzun yıllar Osmanlı medreselerinde başucu kitabı olarak okutulmuştur. 1591 yılında Zile'de vefat eden Muharrem Efendi ve babası Mehmet Arif Efendi'nin kabirleri Zile Devlet Hastanesi'nin bahçesindedir. İsmail Sivâsî'nin Muharrem Efendi'den küçük olan ağabeyi İbrahim Sivâsî'nin muttaki, mütevazı, hâfız-ı Kur'ân, ilmi ile âmil, gece-gündüz kıraatle meşgul olan seçkin birisi olduğu ve Recep Efendi'nin babası olduğu nakledilir. Sivas'a Şemsi Sivâsî ile birlikte hicret eden İbrahim Sivâsî Meydan Camii İmam-Hatipliğini devam ettirirken 1591 yılında vefat etmiştir. Halvetîyye tarikatının Şemsiyye yolunu tesis eden ve İsmail Sivasi'nin üçüncü ağabeyi olan Şemseddin Ahmed Sivâsî (ö.1597) Sivas'ta Vali Koca Hasan Paşa tarafından yaptırılan Meydan Camii'ne davet edilince, ailesi ile birlikte Sivas'a hicret etmiş ve vefatına kadar burada insanları irşâd ile meşgul olmuştur.

Sivas müftülüğü görevini ölünceye kadar sürdüren İsmail Sivâsî'nin eşi ve çocuklarına dair kaynaklarda sınırlı bilgiler bulunmaktadır. Torunlarından Abdülehad Nûrî-i es-Sivâsî'ye âit bilgilerden hareketle Muslihuddin Mustafa Safâyî isimli bir oğlu olduğu, bu çocuğunun, ağabeyi Muharrem Efendi'nin kızı Safâ Hatun ile evlendiği ve bu evliliklerinden Abdülehad Nûrî Efendi'nin dünyaya geldiği anlaşılmaktadır. Fatih Çınar, Recep Sivâsî'nin "Necmü'l-Hüdâ" isimli eserinde İsmail Sivâsî ve oğulları hakkında şu tespitleri yaptığını kaydeder[121].

"İsmail Sivâsî, sâlih, temiz, haktan ayrılmaz, kâiru'l-Kur'ân bir zattı. Şemseddin Sivâsî ile birlikte Hicaz'a gitmişti. Tahdîs-i nimet olarak; 'Benden asla günah-ı kebâir sâdır olmamıştır' derdi. İsmail Efendi'nin iki oğlundan birisi olan Feyzullah Efendi Hasan

---

[121] Çınar F. İsmail es-Sivâsî ve Sûfîlerin Raks/Deveranı Hakkında Verdiği Bir Fetvası

Paşa Meydan Camii'nin hatibi idi. Âlim, muttaki, sâlih ve halim bir zattı. Sivas'taki eşkıyaların fitnesinde öldü. Diğeri yukarda bahsettiğimiz Avnullâh Efendi'dir. Saf, temiz, âlim, halîm ve selîm bir zattı. Şems-i Sivâsî ile birlikte Dâru's-Saltana'ya girmiş, Sultan Murâd'ın muallimi Mevlâna Sâdeddin'den okumuş, ondan mülâzim olduktan sonra medreselerde müderris olmuştur."

1520 yılında Tokat'ın Zile ilçesinde dünyaya gelen Ahmed, Horasan'dan Zile'ye göç eden Ebü'l-Berekât Muhammed Efendi'nin oğludur[122]. Esmer olduğundan Kara Şems diye tanınan Şemseddin ilk öğrenimine Zile'de başlar, daha sonra Tokat'ta bulunan kardeşlerinin yanına gider. Burada Arakiyecizâde Şemseddin Mahvı Efendi'den faydalanır[123]. Şemseddin Sivâsî'nin İstanbul'da medrese tahsilini tamamladığı ve müderrislik yapmaya başladığı, bir gün müderrislerin ilim haysiyetine yakışmayacak tarzda yardakçılık yapmalarına rağmen kazasker tarafından aşağılanmalarına şahit olup, bu duruma çok üzülür, Fâtih Camii'nde iki rek'at tövbe namazı kılarak, "Allah'ım bunların istediği dünya medarı olmasaydı bu kadar hakir görülüp zillete düşmezlerdi. Ya Rab! Beni bunların içinden çıkar ve sufilere dahil eyle!" diye dua ederek müderrisliği terk eder[124]. Onun tasavvuf yoluna girmeye karar verdiği, İstanbul'dan ayrılıp hacca gittiği, hac dönüşü Zile'ye giderek vaizlik yapmaya başladığı kaydedilmektedir[125]. Buradan Amasya'ya geçip babasının şeyhi Hacı Hızır'ın halifesi Musiihuddin Efendiye intisap eden Şemseddin, şeyhinin vefatının ardından bir süre Tokat'ta kaldıktan sonra Zile'ye döner. Tekrar Tokat'a giderek Şeyh Mustafa Kirbâsî Efendiye biat etmek istediyse de Kirbâsî Efendi, kendisinin çok

---

[122] Durma A. Evliyalar Şehri Tokat

[123] Aksoy H. Şemseddin Sivasi. TDV İslam Ansiklopedisi

[124] Gündoğdu C. Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecid Sivasi. Kültür Bakanlığı. 2000

[125] Aksoy H. Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyyeti Tarikatı, Eserleri

yaşlı olduğunu söyleyip altı ay sonra Tokat'a gelecek olan Abdülmecid Şirvânî'ye intisap etmesini tavsiye eder. Şemseddin, Abdülmecid Şirvânî'ye on yıl kadar hizmet ettikten sonra otuz beş yaşlarında hilâfet alıp Zile'ye döner. Sivas Valisi Hasan Paşa, inşa ettirdiği Meydan Camii'nin vaizlik görevi için kendisini Sivas'a davet eder. Bu daveti, Zile'deki yaşlı babasının ve Tokat'taki şeyhinin izniyle ve ailesiyle talebelerini de beraberinde götürmek şartıyla kabul eder. Sivas'ta vaizliğin yanı sıra bir tekke açarak irşad faaliyetine başlar. Şehir çarşılarının merkezinde, Meydan tabir edilen mahalde bulunan Hasan Paşa Camii, şehirde Osmanlı hâkimiyeti döneminde yapılan en önemli eserlerden birisidir[126]. Cami, Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Sivaslı Koca Hasan Paşa tarafından 1565 tarihinde yaptırılmıştır. Halk arasında, bulunduğu mevkiye izafeten Meydan Camii olarak bilinen mabedin, Sivas için önemine binaen, vâkıf tarafından, vaiz olarak Zileli Şeyh Kara Şemseddin tayin edilmiştir.

Şeyh tarafından yaptırılan zaviye, mescit, mektep, köprü vb. müessese ve yapılar sayesinde yeni bir mahallenin (Küçük Minare Mahallesi) teşekkül ettiği anlaşılmaktadır. Böylece bu zaviyenin XVI.asırda Ali Baba Zaviyesi ile birlikte şehrin iskân yönünün güneyden kuzeye doğru değişmesinde etkisi olduğu görülür.

Ömer Demirel'in çalışmasından, 1627 tarihli defter-i cedid-i mufassal suretinde Şemseddin Sivasî için; büyük âlim ve şeyhlerin yanında senelerce tahsil ve hizmet ettiğini, müfessir, muhaddis ve fakih olmasının yanında bilfiil irşade me'zun olduğunu, mevlana payesine sahip olmasının yanısıra, vaiz olarak görev yaptığını öğreniyoruz. Aynı kaynakta Sivasî için, kendileri ve biraderleri ve evlâd ve dervişleri için bilcümle avarız-ı divaniye ve tekâlif-**i**

[126] Demirel Ö.Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

örfiyye ve ulağ ve suhreden mahsun ve emin olalar .. denilmek suretiyle muafiyet tanınan 28 kişinin isimleri de beraberinde zikredilir. 1714 tarihli başka bir belgede ise, yukarıdaki bilgileri teyit etmekle beraber, Sivasi'nin 1553-1554 tarihinde bazı gazalarda bulunduğu ve bazı kerametler göstermesi neticesinde yedine hatt-ı şerif verildiği ve vaiz olarak görev yaptığı açıklanmaktadır. Şeyh Şemseddin muhtemelen verilen tarihlerde İran seferlerine katılmış olmalıdır.

15. ve 16. asrın ilk yarısında henüz iskân ve mahalle özellikleri göstermeyen Şeyh Hasan Zaviye ve türbesi çevresine, Şeyh Şemseddin ailesi ve dervişlerinin yerleştirilmelerinden yarım asır sonrasında buranın ilk defa Küçük Minare Mahallesi olarak geçtiği görülür. Eretna oğlu Şeyh Hasan'ın vakıf arazisinin kiralanmak suretiyle, üzerine menzil, çilehâne, kütüphane**,** kasır ve fırın gibi binaların yapılması ve türbe yakınlarına mescit, mektep ve çeşme ilavesiyle mahalle hüviyetine girer ve kaynaklara da Küçük Minare Mahallesi olarak geçer. Yapılar topluluğunun Cumhuriyet dönemine kadar geldiği bilinmektedir.

İlgi çekicidir ki, yüzyılın sonlarında, Sivas Valisi Hasan Paşa'nın banisi olduğu camide görev yapan Şeyh Şemseddin'in, İşhanı memlühasının kendisine temliki neticesinde kurulduğu vakıf, aynı yüzyılda Ali Baba Zaviyesi'nde olduğu gibi, başta sultanlar olmak üzere, valilerin tarikat erbabı ile koordineli ilişkilerini gösterir.

Sivas'ta uzun yıllar irşad faaliyetini sürdüren Şemseddin Sivâsî ömrünün sonlarına doğru III. Mehmed'in daveti üzerine Eğri seferine katılır (1596). Şemseddin Sivâsî, henüz padişahtan davet almadan düşmanla cihad etmek gerektiğini söyleyip sefer hazırlıklarına başlar, İstanbul'a gitmek için halkla vedalaştığı sırada padişahın cihada davet mektubu kendisine ulaşır, İstanbul'da başta padişah, devlet adamları ve ulemâ tarafından karşılanır. Aziz Mahmud Hüdâyî, yaşlı haliyle sefere katılmasının sebebini

sorduğunda şimdiye kadar cihâd-ı ekber yaparak Peygamber'in sünnetine uyduğunu, fakat cihâd-ı asgara katılamadığını, bu yolda da onun sünnetine uymak arzusunda olduğunu söyler. Eğri seferi dönüşünde rahatsızlanıp bir süre İstanbul'da dinlenir, Sivas'a dönmek için izin talep ettiğinde III. Mehmed kalmasını ister, ailesinin yanında ölmeyi arzu ettiğini söyleyince dönmesine müsaade edilir. Şemseddin Sivâsî, Sivas'a döndükten kısa bir süre sonra Ekim 1597'de vefat eder ve Meydan Camii hazîresine defnedilir. Receb Efendi tarafından kıldırılan cenaze namazına 60.000 civarında kişinin katıldığı rivayet edilir.

"Tolındı hayf Şems-i ma'na dîdemden nihân oldu" (1006),

"Kadriyâ târîh-i fevtini dedim /

Nüh felek Şems tolındı nûr ile" (1006);

"Ey Hüsâmî fevtine târîhtir /

Zümre-i pâk-i Şemsîye firdevs cây" (1006) beyitleri vefatına tarih düşürülmüştür[127].

Ölümünden üç yıl sonra inşa edilen türbesi Sivas'ın önemli ziyaretgâhlarındandır. Türbenin 1992 yılında yapılan tamiratında bu kabirler mermerle kaplanmıştır. Bakımını Müftülüğün yaptığı türbe Sivas'ın merkezi bir yerinde olup herkes tarafından ziyaret edilmektedir. Sivas'ta yakın zamana kadar, Hacc'a gidenler Şemseddin Sivasî'nin türbesi önünden uğurlanırdı. Yılda 8–10.000 ziyaretçisi olduğu ileri sürülür [128].

Hakkında anlatılan kerametlerden biri şöyledir. "..Onlar bu şekilde sohbet ederken o topluluğun reisi gelip; "Sultanım küçük bir kızım var. Bâzan sara tutar. Günlerce bu halden kurtulamaz, kurtulunca da kendini bilmez. Söylenen sözleri anlamaz. Başka evlâdım da yok. Huzûrunuza getireyim de hayır duâ buyurun. Zîrâ

[127] Vassaf H. Sefine-i Evliya. Cilt. 3. sh.475

[128] Kalafat Y. Sivas Yöresi Türk Halk kültüründe Türbeler Etrafında Oluşmuş İnançlar

bana "Kara Şems'in dergâhından ne isterseniz geri çevrilmez.", diye bildirildi. O da bir an önce getirmesini isteyince adamcağız kızını bir hayvana bindirip getirdi ve bir ölü gibi Şemseddîn Sivâsî hazretlerinin huzûruna koydu. Hazret-i Şeyh bir müddet teveccüh buyurup; "Fâtiha." dediğinde, kızcağız sıçrayarak ayağa kalktı. Sevinerek evlerine döndü. Nakledilir ki, o hastalık bir daha gelmedi. Aklı başında iffetli bir hâtun oldu. Bu kerâmeti gören köy halkı, Eshâb-ı kirâm hakkındaki kötü düşüncelerinden vaz geçip, tövbe ettiler. Hepsi, Şeyh Şemseddîn Sivâsî'nin sevenleri ve talebeleri oldu..”[129]

XVII. Asır

Faroqhi, yüzyılın başlarında şehirden geçen Polonyalı Simeon’un, muhtemelen Celali isyanları sebebiyle çevredeki köylerin harap olduklarını ve şehirdeki Ermeni nüfusun oldukça azalmış olduğunu gördüğünü kaydeder[130].

1637’de Bayram Paşa’nın harap halde bulunan su yolları ve çeşmeleri tamir ettirmiş olduğu görülür. Evliya Çelebi’nin yüzyılın ortasında geçtiği şehir hakkında teferruatlı bilgilerden iskan faaliyetlerinin mescit ve mahalleler inşa etmek suretiyle devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Doğan Kaya, İncili Hanım’ın türbesinin (eski) Atatürk Sağlık Meslek Lisesi içinde bulunduğunu kaydeder[131]. Söylentiye göre Sokullu Mehmet Paşa’nın kızı olup Sivas’a Sarıhatipler

---

[129] Evliyalar Ansiklopedisi
[130] Faroqhi S. Siwas. The Encyclopaedia of Islam. Leiden.1997
[131] Kaya D. Sivas’ta Yatırlar

(Sarısözen)'e gelin gelirken, cehizinde inci ile işlenmiş yorgan da getirdiği için İncili Hanım olarak anılmıştır. Türbe hakkındaki rivayetlerden ilki, Keçecizade İzzet Molla (1785-1829) Sivas'ta kadı olarak görevini yaparken burada vefat edip, İncili Hanım Türbesine defnedildiği doğrultusundadır[132]. Ancak anlaşıldığı üzere türbe, Keçecizade İzzet Molla icin inşa edilmemiş yalnızca buraya gecici olarak defnedilmiştir[133]. Bir rivayete göre; "İncili Hanımın Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı Sokulu Mehmet Paşa'nın kızı olduğu ve Sarıhatipler ailesine gelin geldiğinde çeyizindeki incili yorganından dolayı halk arasında bu adını aldığı ve vefatından sonra bu türbeye defnedildiği söylenmektedir".

Diğer bir rivayet ise türbede yatan şahsın, "Köprülü sülalesinden gelen Numan Sabit'in (1692-1764) eşi olduğu doğrultusundadır".

Halbuki 1579'da vefat eden Sokullu Mehmet Paşa'nın kızının kronolojik olarak Numan Sabit'in eşi olması mümkün

---

[132] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

[133] Babasının ölümünde 13 yaşında olan İzzet Molla güç şartlar altında medrese tahsilini tamamlar ve ilmiye mesleğine girer. Naci Okçu İslam Ansiklopedisine yazmış olduğu makalede, çeşitli kademelerde devlet memurluğu görevinde bulunan İzzet Molla'nın Layihası sebebiyle 1828'de Sivas'a sürgün gönderildiğini kaydeder. Dokuz ay sonra henüz 43 yaşında iken zehirletildiği veya katledildiği şüpheleri altında vefat eder. Naaşı önce Sivas'ta Garipler mezarlığına defnedilir. 1919'da torunu tarafından İstanbula getirilerek Canbaziye Mahallesinde Mustafa Ağa Mescidinin avlusunda babasının yanına konulur. Ramazan Korkmaz ise İzzet Molla'nın hayatı, sanatı ve edebi kişiliği ile ilgili makalesinde, Divan şiirinin XIX. yüzyıldaki son temsilcilerinden kabul edilen İzzet Molla'nın şu beyitleri ile hafızalarda yaşadığını kaydeder.

"Meşhurdur ki fisk ile olmaz cihan harab
Eyler anı müdahane-i aliman harab"

görünmüyor[134].

İçinde yatan şahıs veya şahıslara ait sanduka bulunmayan İncili Hanım türbesinin kitabesi de olmadığından mimari özelliklerine dayanarak XVII. yüzyılın başlarına tarihlendirildiği görülür. Türbe, kare kesitli, baldaken tarzında inşa edilmiş olup 2007'de cephelerinin oldukça fazla yıpranmış olduğu gözlenmiştir[135]. 2010'daki yerinin hastane bahçesi içinde olduğu görülür. Eserin, kubbe ve pandantiflerinde moloz taş, ayaklarında tek parca kesme taş, sivri kemerlerinde düzgün kesme taş, gergilerinde ise ahşap malzeme kullanılmıştır. Dış tarafının yeşil sırlı tuğla ile kaplı olduğu anlatılan eserde günümüze ulaşan her hangi bir süsleme mevcut değildir.

XVIII. Asır

XVIII. yüzyılda Osmanlı topraklarının genelinde ortaya çıkan karışıklıklardan Sivas şehri de nasibini alır ve şehir Zaralızâdeler ile Çaparzâdeler arasındaki mücadelelere sahne olur. Sivas ve çevresinde yaklaşık yüz elli yıl etkisini devam ettiren Zaralızâde ailesi, Osman Paşa'nın en büyük oğlu Mehmet Paşa'nın Sivas valiliğini elde etmesinden sonra şehirdeki baş ayan

[134] Kaynaklara göre büyük bir zeka ve maharete, olağan üstü bir hafızaya, dur durak bilmeyen bir hareketliliğe sahip, ölçülü ve düzenli bir hayat tarzı süren, en zorlu işlerin üstesinden gelen Osmanlı sadrazamı, sahip olduğu büyük servetiyle birçok hayır eseri inşa ettirir. Üç padişaha vezirlik yapması ve yaygın şöhreti, Sokullu Mehmet Paşa hakkında birçok menkıbenin ortaya çıkmasına sebep olur.

[135] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

konumuna yükselir[136]. Mehmet Paşa’nın merkezi hükümet tarafından idam edilmesi ailenin gücünü azaltmakla beraber Feyzullah Paşa, tekrar önemli görevler elde etmeyi başarır. Ali Bey döneminde ailenin nüfuzunun azalma eğilimi göstermesi, Çapa(r/n)oğullarının Sivas ve çevresinde etkinliğini artırmak için yaptığı çalışmalarla açıklanabilir[137]. Ailenin etkin fertlerinden Abdullah Paşa’nın bütün malları müsadere edilir. Paşa borçlu olarak ölür. Recep Paşa ile birlikte ailenin etkinliği tekrar artar. Siyasi hayatı çok fazla iniş çıkışlarla dolu olan Recep Paşa uzun süre Sivas ve çevresinde önemli görevlerde bulunmuştur.

Domenica Sestini, XVIII. yüzyılın sonlarında geldiği Sivas'ta mütesellimlerin yüksek vergi taleplerine karşı 15.000 kişilik Türk ve Ermenilerden oluşan bir topluluğun şehirde isyan ettiğinden bahseder[138].

Sarı Hatip Oğulları ailesine mensup olan **Numan Efendi** (1692-1768), Sivas’ta dünyaya gelir. Bazı kaynaklarda Sarı Hatipzâdeler olarak da geçen ve tarikat erbabından olan Hatipzâdeler, Sivas şehrinde vakıf faaliyetleri ile ön plana çıkmış bir ayân ailesidir[139]. Eğitim alanında da önemli bir yere sahip olan ailenin bazı fertlerinin müderrislik ve kadılık görevlerini ifa ettikleri de bilinmektedir. Müftülük atamaları ile ilgili belgelerde Sivas’ta bulunan Müftü-zâde, Altıparmak-zâde ve Hatip-zâde

---

[136] Ege İ. Son Dönem Osmanlı Tarihinde bir Ayan Ailesi: Zaralı-zadeler. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2006

[137]Özcan Mert, İslam Ansiklopedisi’ne yazdığı makalede Çapanoğulları’nın Bozok merkez olmak üzere XVIII ve XIX. asırlarda Orta Anadolu’da hakimiyet kuran bir ayan ailesi olduğunu, halk edebiyatı eserlerine de konu alan ailenin, servetinin bir bölümünü imar faaliyetlerinde bulunarak ve vakıflar kurarak hayır yolunda harcadığını kaydeder.

[138] Faroqhi S. Siwas. The Encyclopaedia of Islam. Leiden.1997

[139] Ege İ. Son Dönem Osmanlı Tarihinde bir Ayan Ailesi: Zaralı-zadeler, Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2006

aileleri arasında geçen ilginç rekabet açıkça görülmektedir. Özellikle vakıf zeminlerinin kiralanmasında Zaralı-zâdeler ve Selmanoğulları ile mücadele etmişlerdir.

Şeyh ve müftü Numan Sabit Efendinin babası, Şeyh Ahmet Hamdi Efendi, annesi Köprülü sülalesinden Ayşe Hatun'dur. Eğitimini Buruciye Medresesinde tamamlayan Numan Efendi çalışkanlığıyla Sivas Müftülüğüne yükselir. Kendi vakfiyesinde, "Vefatım Sivas'ta vak'i olursa ki kitiphane önünde defn olunmak mukadder oldukda" diyerek gömülmek istediği yeri belirlemiştir.

Numan Efendi yöre halkı arasında, "Yılancık Baba" veya "Yılancık Evliyası" olarak tanınmaktadır[140]. "Yılanlı Baba" denilmesinin sebebi olan rivayet şöyledir. Numan Efendi Sivas'ta dolaştığı bir gün yılanların saldırısına uğrar. Yılanlar ona zarar vermez. Yöre halkı, türbenin yılancık hastalığını iyileştirdiğine inanmaktadır. Doğu cephesindeki ejderli suluktan akıtılan suyun, Yılanlı Baba tarafından okunduğuna inanılır. Ayrıca bu suyun toprakla karıştırılarak yapılan çamurun, yaraların üzerine sürülmesi ile yaraların iyileşeceğine inanılmaktadır.

Konağı, yaptırdığı çeşmesi ve günümüze ulaşamayan kütüphanesi Ulu Camii'nin batısına düşmektedir. Müderrislik yapan Numan Sabit aynı zamanda âlim ve şair olup bir divanı vardır.

Büyük Türk halk musikisi sanatkarı ve derleyicisi Muzaffer Sarısözen de Sarıhatipoğulları ailesine mensup olup, Müfti Numan Efendi'nin torunlarındandır.

Numan Efendi Kabristanının giriş kapısı üzerindeki kitabede, "Ey lütfu gizli olan Allah!. Bizi korkularımızdan emin eyle, koru", yazılıdır. Doğu cephesindeki 3. pencere alınlığındaki

---

[140] Gürlevik S. Sivas Mezar Kitabeleri Üzerine bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas, 2008

kitabenin birinci satırı: ‘’De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddini aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Zumer Suresi, 52, 53) şeklindedir.

Yapı, Sarı Hatipzadelerden, Sivas Müftüsü Numan Efendi tarafından 1758’de yaptırılmıştır[141]. Kabristanın içinde hem Numan Efendinin hem de ailesinin mezarları olup, ziyarete açıktır. Kabristanda altı tane doğu-batı yönünde mezar yer almaktadır. Bu mezarların taşları ve yapının kitabeleri sülüs hat ile yazılmıştır. Yapıya, güney-batı cephesine açılmış olan alçak, dikdörtgen kapıdan girilmektedir. Kapının üzerinde kitabe vardır. Güney-doğu cephesine, çeşme yapılmış olup alınlığında kitabesi bulunmaktadır. Sivas türbeleri içerisinde yapıya bağlı çeşmesi olan tek eser Numan Efendi kabristanı olup 1978’de aslına uygun şekilde restore edilmiştir.

XIX. Asır

Demirel, 1788-1808 yılları arasındaki dönemi ihtiva eden şeriyye sicillerinden, 52 adet vakfiye tesbit etmiş olduğunu kaydeder[142]. %19,23'nün askeri sınıftan (devletten maaş alan), %80,77'sinin raiyyet sınıfından (devlete vergi veren) olduğu ortaya çıkan vakıfların yarıdan fazlası (%59.60), yarı ailevî vakıf özelliğini taşımaktadır. Bu vakıfların gelirleri hayrî müesseselere ve vâkıfın ailesine dağıtılmakta olup, geriye kalan vakıflar ise (%40,40) hayrî vakıf özelliğine sahiptir. Vakfedilen nakid para, genellikle şehirde bulunan esnaf ve tüccara %15 faiz karşılığı

---

[141] Kaya A. Sivas’ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

[142] Demirel Ö. 1788 – 1808 Tarihlerinde Sivas Şer’iye Sicillerinde Geçen Vakfiyeler. Vakıf Dergisi. Sayı 20

verilmektedir ve bu durum öyle bir hal almış ki, bu had, haram sayılmamıştır. Vakıf harcamalarının çoğunda %75 câmî tamiri, câmîlere şem-i asel (aydınlatma için), imam, müezzin ve kayyuma belli hizmetler karşılığı (hatim, mevlüt, ve yasin okunması) verilmek üzere ücret ayrılmıştır. Vakıf sahipleri adına Hacca gidilmesi ve Buhârî-i Şerif okutulması vakfın şartları arasında görülmektedir. Vakıf gelirlerinin harcanma şartlarında görülen diğer bir özellik, helva pişirilip, fukaraya dağıtılmasıdır. Ayrıca vakıflarda türbelerde şem-i asel yakılması ve minare kandilinin yakılması için de harcama ayrılmıştır.

Eğitim alanında ise, vakıflarda mektep tamiri, müderrislerin ücretleri (miktar olarak belirtilmemiş), medresedeki talebe hücrelerinde yakılacak şem-i asel hususunda şartlar vardır. Bu dönemde beledî ve sosyal hizmetler niteliğinde en fazla çeşme ve pınarların tamirine harcama yapıldığı görülür. Bunun yanısıra kaldırım ve sokak tamiri için vakıf gelirlerinden ücret ayrılmıştır. Şehrin imar ve tamir faaliyetleri vakıflar vasıtasıyla gerçekleştirildiği gibi, çeşme ve pınarların günümüze kadar korunması sağlanmıştır. Ayrıca, vakf edilen binaların tamir ve korunması da vakıf harcamalarında hemen hemen ilk şart olarak konulmuştur. Vakıf sahipleri içerisinde kadın vâkıfların çokluğu, göze çarpar.

1881 yılında bir Ermeni vatandaşın öldürülmesi sebebiyle protestoya kalkışan 1500 kadar Ermeni Valilik binasına saldırır[143]. Daha sonra başlatılan kampanyada İngiliz Büyükelçiliğinin Bab-ı Ali üzerindeki sözlü ve yazılı ağır baskıları sonucunda vali İsmail Hakkı Paşa ve birkaç görevli görevden uzaklaştırılır.

Asıl adı Ahmed olan **Sûzî** 1765'te Sivas'ta dünyaya gelir. Bu yüzden Sûzî-i Sivâsî olarak da bilinmektedir. Ailesi ile ilgili

---

[143] İlhan A. Arşiv Belgelerine Göre 1915 Yılındaki Tehcir Olayının Sivas'ta Uygulanması. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üni. İzmir. 2008

olarak kaynaklarda, Şemsiyye-i Halvetiyye'nin kurucusu olan Şeyh Şemseddin Sivāsi'nin torunlarından âşık bir zat olduğu dışında bir bilgiye rastlanmamakla birlikte Sûzî divanında; şefkatli, sadıka ve saliha bir mümin olan annesinin 1798 yılında vefat ettiğini ve bundan dolayı büyük bir üzüntü yaşadığını ifade etmektedir[144]. Zafer Aslan çalışmasında, çocukluğu ve gençliği belli bir tasavvuf muhitinde geçen Sûzî'nin, küçük yaştan itibaren ilme ve tasavvufa yönlendirilmiş, asrın ulemasından ders alarak, iyi bir tahsil görmüştür. Sûzî'nin mutasavvıf ve edebî şahsiyetinin oluşumunda öncelikle Halvetiyye Tarikatı muhiti ve bu muhitin önde gelen mümessilleri olan aile efradı önemli rol oynamıştır. Sûzî, alet ilimlerini ve dinî ilimleri Hâdimî'den, tasavvuf ilimlerini de Şeyh Abdülmecid Efendi'den tahsil eder. Anlaşıldığına göre, siyer ilmini tahsil etmek ve "seyr ü süluk" için Sivas'tan ayrılan Sûzî, tahsil için birkaç yıl gurbette kalmıştır.

Tarikat adap ve erkânıyla yetişen Sûzî, seyr ü sülukundan önce 1783'te henüz on dokuz yaşında iken Hacc'a gider. Divanında manzum olarak anlattığı bu yolculuk kısaca şöyle olmuştur.

Sûzî Sivas'tan yola çıkarak önce İstanbul'a uğrar. Oradan deniz yoluyla on üç gün içerisinde İskenderiye Limanı'ndan Mısır'a ulaşır. Nil Nehri'nden geçip Kahire'de bir müddet kaldıktan sonra Ramazan ayı içerisinde Süveyş Kanalı'ndan bir kalyona binerek Medine'ye ulaşır. Burada yetmiş iki gün kalır ve diğer hacılarla birlikte Mekke'ye giden Ahmed Sûzî Harem-i Şerif ziyaretini yaptıktan sonra tekrar Medine'ye uğrayıp Şam yoluyla Sivas'a döner.

---

[144] Arslan Z. Divan-ı Suzi-i Sivasi Tenkitli Metin-İndeks. Yüksek Lisans Tezi. KSÜ. Kahramanmaraş. 2010

Sûzî hac farizasını eda ettikten sonra dedesi Şeyh Şemseddin-i Sivasî namına bina edilen Şemsî Dergâhı meşihatında bulunur. Halvetiyye tarikatının meşayih silsilesi Sûzî Divanı'nda ifade edildiği üzere Şeyh Sûzî'ye şu şahıslar vasıtasıyla ulaşmıştır:

Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hasan-ı Basrî, Habib-Acemî, Dâvûd-ı Tâ'î, Marûf-ı Kerhî, Serîr-i Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî, Şâd-ı Velî, Muhammed, Vahyüddîn, Necîb-i Sühreverdî, Şeyh Kudbuddîn-i Ebherî, Rükneddîn-i Necâşî, Şeyh Şehâbeddîn-i Tebrîzî, Cemâleddîn, Zâhid-i Geylânî, Muhammed, Ömerü'l-Halvetî, Ahî Mermarâzî, İzzeddîn, Şeyh Sadreddîn, Seyyid Yahyâ, Yûsuf-ı Mısrî, Muhammed Rukiyye, Ümmü Elem-i Velî, Şeyh Abdülmecid-i Şirvânî, Şeyh Mecid-i Tokadî, Şeyh Müeyyed, Abdurrahîm-i Turhalî, Şeyh Mustafa Turhalî, Şeyh Mecid-i Turhalî ve Şeyh Ahmed-i Sûzî.

1830 yılında vefat eden Şeyh Sûzî dergâh içerisinde bulunan büyük dedesi Şeyh Şemseddin-i Sivasî hazretlerinin kabri yakınına defnedilir .

Mutasavvıf ve âlim kişiliği ile çevresi tarafından takdir edilen Sûzî, 19. yy. başlarında bir taraftan eski tekke şiirini devam ettirirken, öte yandan tasavvuf ve aşk gibi konulardaki divan tarzı şiirleriyle tanınır. Özellikle lirik-didaktik şiirleri oldukça sevilmiş ve bu tarzdaki ilahîleri halk arasında yayılmıştır. Sûzî için, dönemin halk şiirinin daha çok divan şiirini taklit eden bir özellik göstermesine paralel olarak, her iki alanın da şairidir denilebilir. Sûzî'nin en önemli yanı ise samimi ve "âşık" olmasıdır. Ondaki bu engin aşk, vahdet-i vücûd eksenine kadar ulaşırsa da bu istikrarlı değildir. Kendisinin sekizin üzerinde eseri olduğu rivayet edilmektedir. Tasavvufi manzume ve gazellerden mürekkep olan eserin Türkçe kaleme alındığı *Divan-ı Suzi* ya da *Suziname*, dinî ve tasavvufi öğütleri içeren doksan altı beyitlik eseri *Pendname-i Suzi*, beş bölümden oluşan, Hz. Ali'nin cenklerinin anlatıldığı manzume *Kaside-i Bürde*, insanın salik bir mümin olarak vahdete erebilmesi

için takip etmesi gereken yolun ve kuralların anlatıldığı mensur bir eser olan *Sülükname-i Suzi* ve içinde tasavvufi düşüncelerini ifade ettiği çeşitli nazım şekilleri yer alan Farsça *Divan*'ı tespit edilmiş olan eserleridir.

Akdeğirmen Mahallesinde medfun bulunan **Fettah Dede'**nin kabrinin yanında dört mezar daha vardır, ve bunlara "Fettahlar" denilmektedir. Fettah Dede Nakşibendî tarikatının önde gelenlerindendir. 1863'te vefat etmiştir. Sabırlı ve sakin yaradılışlıdır. Silsilename adlı bir manzum eseri vardır. Şeyh İsmail Hakkı Toprak'ın rüyasına girerek, oldukça hor kullanılan türbesini mezbelelikten kurtarmasını istemiş olduğu anlatılır. Sivas'tan Hacc'a gidenler yola çıkmadan önce kabrini ziyaret ederler.

Fazlullah Mur Ali Baba Kerküklü Ahmet Paşa adında soylu ve zengin bir ailenin çocuğudur[145]. 1805 yılında doğan Mur Ali Baba'nın asıl ismi Mehmet'tir. Anlatıldığına göre, düğününün yapılacağı gece rüyasında hizmetinde uzun süre bulunduğu Kadiri şeyhlerinden Abdurrahman Halis Hazretlerini görür[146]. Onun

---

[145] Altuntaş İ.İ.H., Nakşi-Haki Tarikatı ve İlm-i ledün sırları

[146] 1797-1858 yılları arasında yaşamış olan Abdurrahman Halis Kerküki Kadiri tarikatının Halisiyye kolunun kurucusudur. Uzlaştırıcı ve örnek kişiliğiyle öne çıkan bir Allah dostudur. Kadirî tarîkatı Halisiye Şubesi bugün memleketimizin birçok ilinde, başta Irak olmak üzere Avrupa ve Amerika'da hayatiyetini devam ettirmektedir. Anlatıldığına göre, Şeyh Hâlis'e özel bir kurye ile mektuplar göndererek, tarikatının yayılması için halifelerinden birisinin Sivas'a görevlendirilip gönderilmesini istemişler ve isteklerini defalarca tekrarlamış iseler de, Hz. Şeyh halifelerinden hangisine teklif etse: "Biz şeyhimizin huzurunda hizmetten ayrılmayız. Bizi bu şereften mahrum etmemesini de kendisinden istirham ederiz" demişler. Şeyh kendisine aşk derecesinde bağlı olan halifelerini üzmek istemediğinden Sivas'lıların isteklerini tehir etmiş, isteklerini tekrar ettikleri bir sırada, bir gün Kerkük'te kıyafet ve meşrebi itibariyle kalender karakterli bir zat görmüş: "Buraya gel!" demiş ve onu o anda irşad edip hilafete eriştirerek, Sivas'ta hizmetle görevlendirmiştir. O

işareti üzerine düğününü ve memleketini terk ederek, Sivas'a gelir. Önceleri Şems-i Aziz dergahına misafir olur, daha sonra Kızılırmak Mahallesinde kendisinin de avlusunda medfun bulunduğu yerde dergahını Sivas eşrafından Hammadzâde'nin maddi ve manevi desteği ile kurar ve 1878'de hizmete başlar[147]. Bu arada Hammadezade'nin kızıyla evlenir. Arapça ve Farsçaya da vakıf olan Mur Ali Baba hem dini yönden ibadet ve irşadıyla hem de şehrin bayındırlık hizmetlerinin tamamlanması için halkı teşvik eder. Sivas Valisi Halil Rıfat Paşa'nın *"gidemediğin yer senin değildir"* sözüyle başlattığı Sivas-Zara, Sivas-Gürün yollarının yapılması için halkı Kepçeli mevkiinde toplayarak, çalışmaları ve katkıları için çaba sarf eder[148].

---

kalender meşrep kişi Mûr Ali Baba'dır. Şeyhinin emri üzerine bu kişi: "Peki Efendim. Fakat Sivas'ın neresinde tarikatı yaymaya çalışacağım?" diye sormuş, O da "Neresi rast gelirse orada." cevabını vermiştir. Sivaslılar tekrar Şeyhe halife göndermesi için başvurunca, "Gönderdim, arayın bulun" cevabını almışlar ve sonunda Mûr Ali Baba'yı bulmuşlar. Hz. Şeyhin emri üzere, çalışkanlığı sebebiyle Farsça'da karınca anlamına gelen "Mûr Ali" ismi "Nûr Ali" şeklinde değiştirilmiş ve bu isimle meşhur olmuştur. Türbesi Sivas'ta yapımına muvaffak olduğu Hângâhın içindedir.

[147] Halbuki kayıtlar, 1865'te Amasya'da Ziya Paşa ile görüşmüş olduklarını göstermektedir.

[148] Halil Rıfat Paşa (1827-1901), 29 Aralık 1882 yılında Sivas Valiliği'ne atanmıştır. Bölge itibari ile eyalet merkezi olan ve dört sancağı bulunan Sivas'ta Halil Rıfat Paşa bilhassa yol, içme suyu, okul, tarım ve orman alanlarında unutulmaz hizmetler yapmıştır. Trabzon-Canik (Samsun) Elazığ-Malatya-Hasan Çelebi sınırına kadar 410 kilometrelik Bağdat yolunu yaptırmış bu yol üzerinde 314 köprü ve 829 menfez inşa etmiştir. Çamlıbel'e kendi parası ile bir çeşme yaptırmıştır. Tokat-Niksar Ünye'ye kadar olan 76 kilometrelik şoseyi, ayrıca Kelkit Irmağı üzerinde 630 metre uzunluğunda 41 gözlü Hamidiye adlı köprüyü ve bunlar dışında 55 köprü ile 32 menfez inşa ettirmiştir. Yozgat-Çorum sınırına kadar 63 kilometre yol açtırmış ve köprüler yaptırmıştır. Merzifon-Osmancık arası yolu 59 kilometrelik bir şose ile bağlattırmıştır. Şebinkarahisar'dan Trabzon ve Giresun illerine kadar, 64 kilometrelik bir yol ile Sivas-Hafik-

Tanzimat Edebiyatının önde gelen Şairi Ziya Paşa ile davette bulunduğu Amasya'da karşılaşır ve tanışır. Uzun sohbetleri karşılıklı olarak şiir yazmakla devam eder. Ziya Paşa Amasya'da hastalandığında ve doktorlar hastalığı için yapacak fazla bir şey bulamadıklarında, Paşa, Mur Ali Baba'dan yardım ister. Mur Ali Baba da yazdığı mektupta *"mektubumun tarihi illetinizin defi ola"* mısraı ile hastalıktan kurtulacağı tarihi belirtmiş olur.

1882 yılında Hakk'a yürüyen Mur Ali Baba'nın kabri, Çayırağzı semtinde Kızılırmak Sağlık Ocağı karşısındaki, Mur Ali Baba Kur'an Kursu bahçesi içerisindedir. Çalışkanlığından dolayı Mur (karınca) lakabı halk arasında Mor olarak kullanılmaktadır.

Bugün kabrinin bulunduğu yerde, bir tekke ile mescidi bulunan Mur Ali Baba'nın 1882 yılında Hakk'a yürümesi üzerine tekkenin güneydoğu köşesine bir türbe yapılarak defnedilir. Bu türbe dikdörtgen planlı, eliptik bir tek kubbe ile örtülüdür. Tekke ve mescit tamamen yıkılmış olduğundan 1980'li yıllarda iki katlı betonarme bir bina olarak yeniden yapılmıştır. Yeni yapılan bu binanın, birinci katı cami olarak kullanılmakta, ikinci kat ise, yine kendi adı ile anılan Mur Ali Baba Yatılı Bölge Kur'an Kursu olarak kullanılmaktadır.

Mur Ali Baba'nın kabri ise, bu binanın doğu yönü olan giriş tarafında üstü açık bir kabir şeklinde ve etrafı demir parmaklıklarla çevrelenmiş şekildedir. Halk arasında anlatıldığına göre, türbedeki ona ait tesbihi çalanın eli kolu tutulmuş, tesbih kendiliğinden tekrar tekkede görülmüştür.

Zara-Koyulhisar-Mesudiye ve Ordu illerine kadar 212 kilometrelik şose, 92 köprü, 300'den fazla menfez yaptırmıştır. Ayrıca Sivas'ın kasabalarının ve birçok köyün yollarını inşa ettirmiştir. Kibarlığı, nezaketi ve iyilikseverliği ile de tanınan ve saygı duyulan bir devlet adamı olan Halil Rıfat Paşa Jön Türklere karşı olumsuz tavır takınmış, padişaha bağlı kalarak onun güvenini kazanmıştır.

Ali mahlasını kullanan Mur Ali Baba'nın şiirlerinden bir örnek:

Amberin rayihası turra-i canan getirir
Lütfeder bad-ı saba, derdime derman getirir,
Ben derem nükheti zülfün getir ey bad-ı saba
O gider başıma sevdayı perişan getirir
Ben derem, kasd ile git name-i dildarı getir
O gider sürat ile katlime ferman getirir
Sabrı kıl Aliya zillet için izzet var
Gökyüzü ebri kaçan bağlasa baran getirir.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin Mur Ali Baba ile görüşmelerinin küçük yaşlarda aile büyüklerinin görüşmeleri ile olması muhakkaktır.

Tanyu, Cami yanındaki türbesinin sağında iki sanduka daha bulunduğunu, halkın buraya Seyfeddin Tekkesi adını verdiğini kaydeder[149]. Mur Ali Baba'nın küçük oğlu Seyfeddin babasının vefatıyla yerine şeyh olur.

Ziya Paşa'nın, Mur Ali Baba'ya yazdığı manzum mektuplardan birinde şu dörtlük yer alır.

Figan ü zar idi her ruz-i garım
Bu hal üzre geçerdi rüzgârım
İnayetnâmeniz kim vasıl oldu
Gönülde bin meserret hâsıl oldu

1 -2 Nisan 1865

Mur Ali Baba'nın birinci evliliğinden doğan oğlu **Abdulkadir Gulâmi** (1854-1886) ilk tahsilini babasından ve Altınoğlu Hoca Mehmet Efendi'den, ardından da Sivas'ın o

---

[149] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

zamanlar en meşhur bilginlerinden olan "Ehramîzade Hoca Mehmed Efendi"nin derslerine devam ederek icazetnamesini alır. Gulâmi, babasının ölümünden sonra Sivas'taki Kâdiri tarikatının postnişini olur. 1881'de düzenlediği yeni vakfiye ile Mûr Ali Baba Dergâhı'nı daha fazla zenginleştirir. Gürün Kasabası Hacı Sadık Ağa Mahâllesi'nde yaptırdığı dergâhına halifesi Habibzâde Hafız Süleyman ibn Mustafa'yı tayin ederek vakfiyeye bağlar. Ulu Camii bahçesi bitişiğinde olan Gürün Dergâhı büyük bir avlu içerisinde iki katlı olup üst katta semâhâne, biri üstte ikisi altta üç odadan oluşmaktadır. Abdûlkâdir Gulâmî Efendi, Gürün Dergâhı'nın mütevelliliğini üzerine almış, sonraki şeyh tayinini de Mûr Ali Baba Dergâhı şeyhinin yetkisine bırakmıştır[150].

Gulâmi, sadece tekkede ve post üzerinde hayatını geçiren bir şair değildir. O, aynı zamanda Sivas'ın ilk milli eğitim müfettişlerindendir. Uzun müddet öğretmenlik de yapmıştır. Daha sonra milli eğitimden ayrılıp, muhasebeciliğe geçer. Bir müddet bu görevde kaldıktan sonra kendi isteğiyle memuriyet hayatından ayrılır.

Gulâmi, çok okuyan, okumayı seven okuduklarını tahlil eden bir şairdir. Dönemin şairleri arasında bilgisi ve kültürü yönünden önemli bir yere sahiptir. O günlerde Sivas'a vali olarak gelen Sırrı Paşa, Abidin Paşa gibi şahsiyetler Gulâmi'nin bilgi ve kültüründen çok faydalanmışlardır[151]. Ölümünden sonra Vali Sırrı Paşa'nın çok üzülmüş ve hatta günlerce ağlamış olduğu anlatılır[152].

---

[150] Karakaya B. Abdülkadir Gulami'nin Hayatı ve Tasavvufi Düşüncesi. Yüksek Lisans Tezi. Sivas. 2008

[151] Abidin Paşa (1843-1906) Mesnevi tercemesiyle tanınan devlet adamı. Altı ay ve bir yıl olmak üzere iki defa Sivas valiliği yapar. İstanbul Merkez Efendi Dergahı postnişini Nureddin Efendi'ye intisab eden Abidin Paşa'nın mezarı Fatih Türbesi avlusundadır.

[152] Sırrı Paşa (1844-1895) Osmanlı devlet adamı, edip, şair ve alim. Görev yaptığı yerlerde birçok yararlı hizmetler gerçekleştiren Sırrı Paşa'nın aynı

Gulâmi, Sivas şairleri içinde, denilebilir ki, en lirik olanıdır.

"Dünyada Gulâmi bulayım rahat dersen
Haktan kesilüp haliki yar etmeli şimdi"

Hayatında bir an bile gülmediğini söyleyen şair, karamsardır. 32 yaşında iken vefat eden Gulâmi bu zamansız ölümüyle Sivaslıları büyük üzüntüye sokar.

Yazdığı üç kitap olmasına rağmen sadece Dîvan isimli eseri basılmıştır. Diğer eserleri ise Tâcül-Muhakkıkîn ve Miracu'l-Müstâkin'dir. Şiirleri incelendiğinde basit bir dil kullanmadığı, kültür seviyesi yüksek ve bilgili bir şair olduğu görülür. Betül Karakaya'nın çalışmasından, Gulâmî'nin, Allah aşkını içselleştirmiş, hüzünde, sevinçte, gam ve kederde aşkı yaşamış bir gönül adamı olduğunu öğreniriz. Kendisi şeriata önem vermiş ve mutedil bir tasavvufî anlayışa sahip olmuştur. Ona göre şeyh dinin emirlerini eksiksiz bir şekilde uygulayan, tarikat adabına riayet eden, ilim ve irfan sahibi bir kişidir. Mürid ise sûrete, zâhire değer vermeyen, geçici güzelliğin farkında olan, kulluk vazifelerini tam mânâsıyla yerine getirmeye çalışan kişidir. Onun tasavvufî düşüncesinin temel taşı ilahî aşktır.

---

zamanda alimlere saygı gösterdiği, ihtiyaç sahiplerini koruyup sıkıntılarını giderdiği kaydedilir. Vefatında II. Abdülhamid'in irade-i seniyyesi gereğince II. Mahmud Türbesi haziresine defnedilir.

Faruk Aburşu çalışmasında şunları kaydeder[153]. Amasya Genelgesinde belirtildiği gibi “Anadolu’nun her bakımdan en emniyetli yeri” olmasına rağmen hem çok eşkıya ve silahlı çetenin, hem de Milli Mücadeleye karşı olan Hürriyet ve İtilafçıların hayli etkili olduğu bir vilayetti.

1915–1916 yılları arasında Sivas Vilâyeti’nden 136.084 Ermeni’nin sevk edildiği, yerinde bırakılanların ise 6.055 kişi olduğu belirtilmektedir[154]. Sivas, I. Dünya Savası sonunda çogunlukla bütün Anadolu sehirlerinde oldugu gibi, sefalet, sıkıntı, yokluk içindeydi. Ekmek bulmak dahi güçtü. Dogu Anadolu'dan ve Dogu Karadeniz'den gelen göçler dolayısıyla sehir çok kalabalıklasmıstı. Sivas’ın halkı bu nedenle fakirdi. Şehrin merkezine bağlanan sokakların tamamı bozuk, kanalizasyonların büyük kısmı açıkta idi. Şehir merkezinde oluşan su birikintilerinin oluşturduğu bataklıklar sebebiyle çevrede tifo, dizanteri gibi salgın hastalıklar baş göstermekteydi. Halk yağmurlu havalarda yollarda sıçrama taşlarını kullanarak bir yerden bir yere gidebilirdi. Sivas’ın tarihi yorgunluğundan kurtarılıp daha düzenli bir şehir haline gelmesi için yapılan imar planı, diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi, tarihi dokuyu özensizce tahrip edecek, tarihi binalarla birlikte asırlardır kimliğini unuttuğu mezarlıkların çoğunu tarih

153 Aburşu F. Sivas’ta İktisadi ve Sosyal Hayata Bakış, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üni., Malatya, 1999

154 Gemici F. Milli Mücadelede bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924). Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üni. 2007

sahnesinden silecektir.

Mezarı Selçuk İlköğretim Okulu bahçesinde bulunan **Nur Baba'**nın divane derviş olduğu, pişmiş ekmeğe rağbet etmeyip karnını fırınlardan aldığı hamurlarla doyurduğu söylenir. Türbesinin hert türlü dilek sahipleri tarafından ziyaret edildiği anlatılır. Belediyenin web sitesinde Sivas'ın önemli isimleri arasında Kadiri ve Rufai Şeyhi **Durak Baba'**nın 1831 de sivasta doğduğu, ömrünü Allah'a ibadet etmekle geçirdiği, 40 sene boyunca bir odada inziva ve tefekküre çekilmiş olduğu ve 1916 yılında vefat ettiği, bugün halen ziyaretgah olarak Selçuk İlköğretim Okulu bahçesinde medfun bulunduğu anlatılır. 2010'larda okulun ismi Mevlana İlköğretim Okuluna dönüştürülür. Bu durumda Nur Baba'nın Durak Baba'dan başkası olmadığı söylenebilir.

Rifaî tarîkâti şeyhi Muhammed Azîm el-Hâşimî Hazretlerinin oğlu Abdullah 1829 senesinde Mekke-i Mükerreme'de dünyaya gelir[155]. Annesi Havva Mehri Hanım'dır. Babasından seyri sülûk görüp Rıfâî-Sayyâdî, Kâdirî, Bedevî, Şâzelî, Sâdî, Nakşibendî, Mevlevî tarîklerinden halifelik icazeti alır. Daha sonra Medine-i Münevvere'ye gidip Şeyh Hasan Rıfâî Hazretlerinden ve Şeyh Sâlim Rıfâî hazretlerinden Rıfâî-Sayyâdî üzere birer hilafet daha alır. Mekke-i Mükerreme ve Medîne-i Münevvere'de meşhur olan Hâşimî-Sayyâdî ailesi bu civarda Rıfâiyye'nin intişarına büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Seyyid Abdullah Hicaz'dan Afganistan'a gider ve orada 20 sene kalarak Rıfâiliği neşr eder. Daha sonra İstanbul'a gelen Abdullah, Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın pek çok iltifatlarına mazhar olur. Bizzat pâdişah tarafından kendisine Şeyhü'l-Ekber ünvanı verilir. Abdullah Hâşimî Anadolu'nun pek çok yerinde irşad faaliyetlerinde bulunur. Bu arada İç Anadolu Bölgesindeki bütün

[155] Altuntaş İ.İ.H. Nakşi-Haki Tarikatı ve İlm-i ledün sırları

seyyidlerin başına "Nakibü'l-Eşraf" olarak atanır. II. Abdülhamid Han, Sivas vilayetindeki Sünnî ve Alevi cemaatin arasında başlamış olan karışıklık ve fitne had safhaya vardığından, Abdullah Haşimî'yi İstanbul'a çağırır, bu durumun düzeltilmesi için kendisinden rica eder. 1876'da Sivas'a gelip yerleşen ve dergâhını açan Seyyid Abdullah'a, 29 Nisan 1896'da İzmir Paye-i Mücerredesi, 23 Ocak 1900'de birinci dereceden terfi, 15 Şubat 1900'de ikinci rütbelerden Mecidi Nişanı itası verilir. Siyasî hayatı çok canlı geçen Sivas'ın idarî amirleriyle ve özellikle dönemin Sivas valisi Reşit Akif Paşa ile (valiliği 1901–1908) iyi münasebetler içerisinde bulunur. 1903 yılında alamadığı terfi, maaş artırımı ve Osmanlı nişanı 25 Şubat 1908 de Bilâd-ı Hamse'den Bursa payesi ile birlikte verilir. Ancak İttihat ve Terakkî Hükümetinin zulmünden kurtulamaz.

31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) vakası ile Hareket Ordusu İstanbul'a girer ve II. Abdulhamid Hanı 27 Nisan 1909'da tahtan indirirler. Divan-ı Harb-i Örfi (Sıkıyönetim Mahkemeleri) kararları neticesinde birçok kişiye idam, sürgün vb. cezalar verilir. 6 Şubat 1909'da kurulduğu ilan edilen İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'ne girdiğinden 31 Mart vakasından sonraki yargılamalar neticesinde cemiyet azalarına ağır cezalar verilirken Abdullah Haşimî'ye de Sivas'tan Mekke-i Mükerreme'ye müebbeden nefyine karar verilir.

" Sivas'ta Rifai dergâhı şeyhi Abdullah Haşimi bin Mehmet Efendi hakkında mevkufen Divanı harbi örfice icra kılınan tahkikat neticesinde mumaileyhin şüpheli güruhtan bulunduğu anlaşılmış irade-i örfiye kararnamesinin altıncı maddesine tevfikan kendisinin memleketi bulunan Mekke-i Mükerremeye müebbeden nakline bil-ittifak karar verildi."

Milâdi 16 Ağustos 1909

Mekke-i Mükerreme'ye sürgün edilen Abdullah Haşimi ve ailesi maddî sıkıntıya düşer. Daha sonra ödenmemiş olan maaşın ve evkaftan gelen gelirlerin tahsili için müracaat eder ve kabul edilir. Seyyid Abdullah Haşimî'nin dönüş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, anlatıldığına göre, Mekke'de yedi sene kalmıştır. Bu yıllar zarfında "Kâbe'nin altın halkalarına yapışıp aileme tekrar kavuştur diye Rabbime çok dualar ettim" dediği anlatılır. Onun Sivas'ta bulunmadığı sırada eşi Halime Hanım evkaftan gelen para ile ve kendisinin gece gündüz el işleri yapıp satarak dergahın hizmette kalmasına çalışmışlardır. Abdullah Haşimi'nin 1. Dünya savaşı sonlarına doğru Sivas'a döndüğü anlaşılıyor. Milli Mücadele döneminde ise, Sivas'ta yapılan Kongreye Sivas temsilcisi olarak katılır. Mustafa Kemal Paşa'ya destek verir, kendisini Sivas'da bulunduğu müddetçe dergâhında misafir eder ve Paşa'yı suikastten kurtarmış olduğu nakledilir. Sivas Kongresi boyunca delegelerin yemek ihtiyacına büyük miktarda katkı ve gerekli eşyalar Abdullah Hâşimî'nin dergâhından karşılanır[156]. Sivas Kongresi fotoğrafı olarak bilinen Kongre Binası önünde çekilmiş fotoğrafta Atatürk'ün sağ tarafında görülen kişi Abdullah Haşimî Hazretleridir.

Sivas vilayetinde iken iki evlilik yapmıştır. Halime isimli bir hanımla evliliğinden Mehmed Ragıp (d. 15 Eylül 1878) ve Ahmed Sirâceddin (d. 14 Ağustos 1893) isminde iki oğlu ve Fâtımatüzzehra isminde bir kızı olmuştur. Diğer hanımı Divriğili

---

[156] Sivas Kongresi delegelerinin yemekleri ilk günlerde Sivas Belediyesi tarafından karşılanır. Belediye Başkanı Abdulhak Bey sadece yemekle değil, bütün sorunlarla yakından ilgilenir. Daha sonra masrafları kısmak amacıyla, yemekler Kongre binasının alt katındaki mutfakta çıkarılır. Yemek giderleri belli ölçüde Sivas'ın varlıklı aileleri tarafından karşılanır. Şehrin ileri gelenleri ve yöneticileri sık sık kongre binasına giderek, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekileri ziyaret ederler, gece sohbetlerine katılırlar.

Fatmagül Hanım 1891'de vefat etmiştir. Abdullah Haşimî'nin çocuklarından hafız olan kızı Fatıma bekâr olarak vefat etmiş, büyük oğlu Mehmet Ragıp'ın da iki ayrı evliliğinden çocuğu olmamıştır. Küçük oğlu Ahmet Sirâceddin asteğmen olarak Doğu cephesinde savaşmış ve Ruslara esir düşmüştür. Bir Gürcü kadın tarafından kurtarıldıktan sonra bir süre Erzurum'da tedavi altına alınmış daha sonra Sivas'a dönmüştür. Cumhuriyet sonrasında Fizik-Kimya-Biyoloji öğretmeni olarak, Sivas Lisesi, Sivas Öğretmen Okulu, Malatya Lisesi, Elbistan Lisesi, Bafra Lisesi, Trabzon Lisesi ve son olarak Kilis Lisesi'nde çalışmıştır. Kırk yedi yıl öğretmen olarak çalıştıktan sonra 1951 yılında emekliye ayrılarak Sivas'a dönmüş ve 1955 yılında Sivas'ta Hakk'a yürümüştür. Ahmed Siraceddin'in Seyyid Nizameddin, İzzettin ve Şehri Banu isimlerini taşıyan üç çocuğu vardır.

Abdullah Haşimî'nin Fadime isminde bir de evlatlığı olup Şeyh tarafından büyütülüp evlendirilen Fadime Hanım'ın torunları da Sivas'ta yaşamaktadırlar.

1909 yılında Mekke-i Mükerreme'ye sürgün olarak gittiğinde yaşı seksene yaklaştığını arzuhalinde beyan eden Abdullah Haşimî'nin 13 Kasım 1922 tarihinde Hakk'a yürüdüğünde 92 yaşında olduğu anlaşılmaktadır. Abdullah Haşimî el Mekki için, Atatürk bir başsağlığı telgrafı ile cenaze için yüz lira para göndermiştir.

Satın alıp Rifâi Tekkesi olarak vakfettiği konağının alt katındaki bir odada ebedi istirahatına çekilmiştir. Kabri, Paşabey Mahallesinde kendi ismiyle anılan Arab Şeyh Caddesi üzerindedir. Ulu Camii'nden bugünkü Öğretmen Evine giderken Örtmelipınar Camii'ni geçtikten sonra sol tarafta bir zamanlar yıkılmış bir kaç duvarı duran eski konağın yıkık duvarları arasında küçük kulübe görünümdeki türbe onun türbesidir. Bina tuğla ile örülüp, dış tarafı çimento ile sıvanmış, duvarlarına kilim ve seccadeler asılmıştır. Çatısı üzerine ise, bir çinko sac konulup üzerine taşlar konularak

meydana getirilmiş alelade bir yapıdır. Yol genişletme çalışması öncesi iki katlı olan bu konağın alt katındaki bir odanın içerisinde bulunan türbe, konağın yıkılması sebebiyle dışarıda kalmıştır. 2010 sonlarına doğru çevre düzenlemesi ile birlikte türbe belediye tarafından restore ettirilir.

Kendisi henüz hayattayken büyük oğlu Mehmed Ragıp'ı halife tayin ederek, icazetname vermiş ve hırka giydirmiştir. Vermiş olduğu bu icazetname 3 Nisan 1909 tarihinde Mekke'de bulunan reisu'l-meşayih Ahmed Akîl tarafından da tasdik edilmiştir.

Abdullah Haşimî Hazretlerinin halk arasındaki itibarını teyit etmek üzere yanan fırın içine girmesi gibi, burhan törenleri yapılır. Abdullah Haşimî el Mekki (Arab Şeyh) Hazretlerinin burhan törenlerinde müritlerin başının kesilmesi, bıçak ve şiş vurma, ateş ile iştigal etme vb. birçok burhandan izinli olması onun kıymetinin artmasına da sebep olmuştur.

Arab Şeyh Hazretleri Hakk'a yürümeden önce memleketlerine dönen gaziler, onunla savaşta beraber çarpıştıklarını halka ayan edince, "Artık gitme vaktimiz geldi" diyerek kırk gün sonra bu dünyayı terk etmişlerdir.

Arab Şeyh, cenazesini yıkamayı vasiyet ettiği Ahmet Hoca ile çok yakın ve iyi dosttur. Arab Şeyh, Hakk'a yürüdüğünde, Ahmet Hoca, cenazeyi yıkamaya başlar. İçinden, *"Ermiş diyorlardı..."* sözünü geçirince serçe parmağını Arab Şeyh tutar ve bırakmaz. Uğraşmasına rağmen parmağını cenazenin elinden kurtaramayan hocanın telaşı üzerine, orada bulunanların okumaları sayesine parmağını kurtarır.

Arab Şeyh Hazretlerine soruldu ki;

—Efendim, Mustafa Kemal isimli kişi yurdu kurtarmak için faaliyetlerde bulunuyor, başarabilecek mi?

—Evet, fakat kadın ve kızlarımızın başlarını da açacaktır.

—Yardım etmeyelim mi?

—Hayır, ona yardım edin. Çünkü bu millet devletsiz kalmasın.

İstanbul'a geldiğinde velayetine delil olarak bir keramet göstermesi talep edilince bir çocukla bir fırına girmiş ve bir müddet sonra çocukla beraber çıkmıştır. Çocuğa sorulduğunda,

—Dede içeride namaz kıldı ben de çiçekli bahçede oynadım, demiştir. Daha sonra o fırını bir daha yakamadıkları söylenir.

Aile geçimsizliği olanlar, felçliler, diğer hastalar ve yedi tekke gezenler onun kabrini ziyaret eder.

Aziz Baba geçimini çubukçulukla sürdürdüğü için çevrede "**Çubukçu Aziz Baba**" olarak tanınır. Evlenmemiştir. 1944'te ölmüştür. Kabri Halifelik Mezarlığındadır. Anlatıldığına göre, define arayanlar hazinenin bulunduğu yere gittiklerinde, orada Aziz Baba'nın bastonunun ucuyla altınları tek tek çıkarttığını görürler.

Hacı Mustafa Takî Efendi (1873–1925) Sivas'ta Oğlançavuş Mahallesinde dünyaya gelir[157]. Annesi Saniye Hanım, babası Mehmet Selim Efendidir. Bu yüzden Mustafa Takî Efendi'ye Selim Efendizâde de denilmiştir. İsmindeki Takî ilavesini sonradan aldığı anlaşılmaktadır. Meclis zabıtlarında ve Milli Eğitim Bakanlığı kayıtlarında adı Mustafa Takî olarak geçerken, nüfus kaydında sadece Mustafa olarak yer alır. Ayrıca, Kırk Hadis'inde ve yine bazı makalelerinde ismi ***Mustafa Nakî*** olarak da geçmektedir Takî; 'Allah'tan korkan, muttakî, dindar' demektir. Nakî ise, 'saf, katıksız, pak, tertemiz, arınmış' anlamına gelir. Mustafa Takî Efendinin, makalelerinde, isminden sonra soyadı ya da belirleyici vasıf olarak her iki ifadeyi de bilinçli olarak kullandığı anlaşılıyor.

İlk ve orta tahsilini Sivas İptidai Mektebi ve Rüştiyesi'nde, yüksek tahsilini de Medrese'de tamamlayan Mustafa Takî

---

[157] Altuntaş İ.İ.H. Nakşi-Haki Tarikatı ve İlm-i ledün sırları

Efendi'nin hangi medreseden mezun olduğu ve hangi hocalardan ders aldığı bilinmemektedir. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Mustafa Takî Efendinin, her ne kadar kelâm ilminde ihtisas sahibi olduğu söylense de, makalelerinden ve Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmalarından fıkıh ilminde de otorite olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ferâiz, tefsir, hadis ve siyer alanlarında da vukûfiyeti vardır. Müderris ve dersiâm olup Sultanî'de muallimlik, medresede fıkıh ve tefsir hocalığı, mahkeme azalığı, "Sırat-ı Müstakîm" ve "Sebîlürreşâd" dergilerinde yazarlık yapmıştır. Dönemin söz konusu en önemli dergilerinde, toplumun çeşitli kesimlerine yönelik uyarıcı ve yönlendirici makaleleri yayımlanmıştır. Zaman zaman bazı yazılara cevap vermiş, fikirlerini korkusuzca toplumun her kesimiyle paylaşmıştır. Mesela İstanbul'da Ermenice yayımlanan "Azâd-ı imâret" gazetesinde İslâm'daki cihadı vahşet olarak gösteren bir yazıya, "İslâmiyet'te Cihâd" isimli makalesiyle cevap vermiştir.

Memuriyet hayatına 1887'de Sorgu Hâkimi (müstantik muavini) Yardımcılığı ile Adliye Teşkilatında başlar. 1891'de Hafik İlçesi Sorgu Hâkimi Yardımcısı olur. Adliyedeki görevini, 1894-1913 tarihleri arasında Sivas Adliyesinde Bidayet Mahkemesi zabıt kâtipliği, müdde- i umûmî (başsavcı) katipliği, Bidayet Mahkemesi başkatipliği ve mahkeme aza mülazımlığı ile sürdürür. Kısa bir süre Meclis-i Umûmî azalığında bulunur. 1914'te Sivas Sultanisi (Lise) Arapça öğretmenliğine atanmasıyla adliye teşkilatından ayrılır.

Bir müddet Dâru'l hilâfe Türkçe müderrisliği ile Arapça-nahiv ve fıkıh müderrisliği yapar. Öğretmenlik görevini 22 Nisan 1920'ye kadar sürdürür. 1 Ağustos 1920'de 47 yaşında iken TBMM. I. Dönem Sivas mebusu olarak meclise girer. I. Dönem milletvekilliğinden sonra 1923'te Sivas'a Hadis ve Arapça öğretmeni olarak atanır. Bu görevde iken Hakk'a yürümüştür.

Ömrünün çoğu araştırmak, eser telif etmek, yazılı ve sözlü olarak insanları irşad etmekle geçen Mustafa Takî Efendi'nin, Tokat'a gidip, ders aldıktan üç gün sonra fenâ makamına çıktığı rivayet edilir. Onun bu kabiliyetine hayran kalan Hâki Efendi murakabe-i ahadiyet derslerini talim ettirerek sülûkünü kısa zamanda ikmal ettirir[158]. Bu halden sonra Sivas'a dönmeye ve orada hatm-i Hâcegân okutup, ders tarif etmeye memur kılınır. Arkadaşlarından bazılarının, "acaba bu kadar kısa zamanda sülûkünü tamam edebildi mi", gibi düşüncelerine karşılık, Mustafa Hâki hazretleri şöyle cevap vermiştir:

"Sizler daha yarı yoldayken Mustafa Takî Efendi sülûkünü ikmal etmişti."

Mustafa Hâki Efendi, Mustafa Tâki Efendi için şöyle buyurur;

"Mustafa! Senin elin bizim elimizdir."

Tokatlı Mustafa Hakî Efendinin Hakk'a yürümesinden sonra vazife İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretlerine intikale ettiyse de sülûkünü ikmal etmediğinden muvakkaten, zuhurat yoluyla Mustafa Takî Efendiye ihvan teslim olmuştur.

Mustafa Takî Efendinin ilmî otoritesi, devrin âlimlerince de takdir edilmiş, kendisinden saygıyla bahsedilmiştir. Hasan Basri Çantay, ondan *'büyük sûfî, yüksek âlim ve ârif'* bir zât olarak bahseder. Onun ilmî otoritesini, hukuk bilgisinin derinliğini, mantık ve felsefeye olan vukûfiyetini, şer'î ilimlerdeki enginliğini

---

158 Mustafa Haki Efendi, tasavvufi eğitimi için son dönem Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Tokat mebusu olarak da görev yapan Tokatlı Mustafa Haki Efendiye (ö.1917) intisap eder ve çok kısa bir sürede icazet alarak manevi eğitimini tamamlar. Mustafa Hakî efendi "Melek Hafız" lakabı ile şöhret bulmuş, Tokat Ali Paşa Camii ve İstanbul Fatih Camii imam-hatipliği görevlerinde bulunmuş, irşat faaliyetlerini Tokat'ta açtığı tekkesinde yürüten Nakşibendi şeyhlerinden bir isimdir. Kendisi 1908 yılında "Tokat Mebusu" sıfatı ile seçilerek İstanbul'a gider, vefatına kadar burada yaşar. Vefatı üzerine Fatih Camii haziresine defnedilir.

kanun müzakereleri esnasında meclis kürsüsünden yaptığı konuşmalardan görmek mümkündür.

18 Ağustos 1925 senesinde ihvanlarından birisi olan Yoncalıklı Mehmet Beyin hanesinde beka alemine irtihal eder. Cenazesi yaylı at arabasıyla Sivas'a getirilir. Kabri, Sivas'ta Abdülvehhab Gazi Kabristanındadır.

Mustafa Takî Efendi Hakk'a yürüyünce bazıları demişlerdir ki;

"İlim üç Mustafa ile gitti.
Çorumlu Mustafa Rûmi Efendi,
Tokatlı Mustafa Hâki,
Sivaslı Mustafa Takî dir."

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi, Darendeli Hacı Hasan Akyol, Baytarbeyli Mustafa Efendi ve Müezzin Ali Efendi gibi, önde gelen şahsiyetler, onun sohbetlerinden feyiz almıştır.

Bu arada Mustafa Tâki Efendi, Hakk'a yürüdükten sonra damadı Çerkez Yusuf Efendi ve oğlu Bedir Hafız (Doğruyol) şeyhlik vazifesini deruhte etmekte ısrarcı olmuşlardır. Bedir Hafız Efendi gördüğü bir rüyada babasının emri üzerine İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerine gelip arzuhâl etmesinden sonra, Bedir Hafız'a;

"Gardaşım, Bedir Hafiz o kolu da sen idare et" diyerek vazife-i ruhsatiye vermiştir.

Toplam yedi çocuk babası olan Mustafa Takî Efendi dört kez evlenmiş, kendisinden bir kıza sahip olduğu ikinci eşi Behiye Hanım'dan boşanmış, 1950'de vefat eden üçüncü eşi Teyfika Hanım'dan çocukları olmamış, dördüncü eşi Emine Hanım'dan da boşanmıştır. Birinci eşi Hatice Hanım'dan altı çocuğu olmuştur.

Ailesi daha sonra *"Doğruyol"* soyadını almıştır.

Bahâüddîn Efendi onunla ilgili bir hatırasında şöyle anlatmıştır.

“Mustafa Tâki Efendi’yi yaz günlerinde Tokat’a davet ederdim. Lütfeder teşrif buyururlardı. Kendilerini gören Tokat ihvanı onun aynen Mustafa Hâki Hazretlerine benzediğini söylerlerdi. Sohbetlerinde sayısız nasib-i maneviyye var idi. Ertesi yılın sonbaharında rahatsızlanmışlar ve beni emretmişler idi. Derhal Tokat’tan ayrılarak Sivas’a gittim ve orada hizmetleriyle bizzat meşgul olmak şerefine eriştim. Bir miraç gecesi miraciye okuyarak sohbet buyurdular. O yılın yaz aylarında yine ziyaretlerine gittim, bana Şam’a hicret etmem için emir buyurdular. Son görüşmemizdi. Kendileri ihvanların daveti üzerine Gürün’e gideceklerini söylemişlerdi.”

Mustafa Takî Efendiye kendinden sonraki halifenin kim olacağı sorulunca buyurdu ki;

“İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Allah’ın halifesidir. Bizim halife tayinetme salahiyetimiz yoktur.”

Mur Ali Babanın torunu ve Gulami Abdulkadir Efendinin oğlu **Fazlullah Moral** 1876 veya 1878 yılında Sivas’ta dünyaya gelir. Onbir yaşında babasını kaybeden Fazlullah iyi bir öğrenim görür, Arapça ve Farsça öğrenir[159]. Babası gibi bir şair olan Fazlullah Moral’ın şiirleri didaktik bir özellik taşır. Mutasavvıf bir aile ocağında yetiştiği için eserlerinde tasavvufi ve ahlaki unsurlar yer alır. Genç yaşta öğretmenlik mesleğine başlayan Fazlullah Moral, başta Sivas olmak üzere Anadolu’nun bazı bölgelerinde 35 yıl öğretmenlik ve müdürlük görevlerinde bulunur Meslek hayatında Amasya, Tokat, Urfa, Mardin, Şebinkarahisar ve Sivas Lisesi’nde, Sivas Öğretmen Okulu’nda Türkçe, Arapça, Farsça, Mantık ve Felsefe dersleri okutur, Sivas Dar’ül Hilafe Medresesi’nde uzun müddet müdürlük yapar.

[159] Karakaya B. Abdülkadir Gulami’nin Hayatı ve Tasavvufi Düşüncesi. Yüksek Lisans Tezi. Sivas. 2008

Bu hizmetlerin yanında Erzurum Kongresi'ne Sivas temsilcisi idadi müdürü Fazlullah Efendi olarak katılır[160]. 1930 yılında kendi isteği ile emekliye ayrılır. 1942 yılında vefat eder[161]. *Münâcât-ı Bedia* (1327/1909), *el-istidâl fî Muhabbetü'l- Âl* (1330/1912), Ş*ihâbü'l Kudret fî Recmü'l Fikret* (1910) isimleriyle basılmış üç eseri vardır. Şihâbü'l Kudret fî Recmü'l Fikret'te, Tevfik Fikret'in Tarih-i Kadim'i karşısında,

Sende cem' oldı küfr ü hem îmân
Sende muzmer firişte hem şeytân

diyerek bazen dinî yücelten bazen de büyük çoğunluğun tepkilerini çekecek kadar din aleyhinde mısralar söyleyen, manzumeler yazan şairin yaşadığı karmaşayı, ona büyük tepki duymasına rağmen bir beyitle de olsa göz önünde bulundurur. *Miraciye, Mevlid, Cumhuriyet Neşîdeleri, Atatürk Sevgisi, Ölüm Felsefesi* gibi eserleri ise basılmamıştır.

İhramizade İsmail Hakkı Efendi, 1880 tarihinde Sivas'ın Örtülüpınar Mahallesi'nde dünyaya gelir. Babası Hüseyin Hüsnü Bey, Sivas'ta kolağasıdır. Halk arasında Nilli Hatun diye maruf olan annesi Ayşe Hanım, zamanın Nakşibendi büyüklerinden Seyyid Mustafa Haki Efendi'ye intisaplı Medineli bir seyyidedir. Sivas Çifte Minare'deki ilk tahsilinden sonra rüştiyeyi bitirmiş, ardından medrese tahsilini aynı yerde bulunan Şifaiyye Medresesi'nde yapmış olan İsmail Hakkı Efendi Arapça ve Farsça'ya vakıf olup, kendisini bilhassa dini ilimlerde yetiştirir. Tahsilinin ardından askerlik görevini Kurtuluş savaşı yıllarında

[160] Şengil M. Erzurum ve Sivas Kongreleri, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üni. İstanbul. 1989

[161] Erdoğan M. Tevfik Fikret'in Tarih-i Kadim'ine Mehmed Fazlullah'ın Reddiyesi: Şihabü'l Kudret fi Recmü'l Fikret

maiyetindekilerle birlikte Suşehri'ne cephane taşımak suretiyle yerine getirir.

İsmail Hakkı Toprak Efendi Tokat'ta Müskirat memurluğu, Sivas'ta Düyun-i Umumiye Memurluğu ve Cedid Tuzlasında Müdürlük yapar. 1931 yılında emekli olduktan sonra Çitil Han'da bir süre komisyonculuk yaparak elde ettiği geliri de insanların hizmeti ve ihtiyaçları için sarf eder.

İsmail Hakkı Efendi, soyadı kanunundan sonra Toprak soyadını almış olmakla birlikte, gerek eserlerinde, gerekse çeşitli vesilelerle İsmail İhrami, Hakkı, Garibu'llah, Garibu'llah-ı Sivasi, Karibu'llah, Refi'u'llah ve Vakinu'llah adlarını kullanır.

İhramcızâde, Sivas'ta bulunan Rifâi tarikatı büyüklerinden Seyyid Abdullah Haşim Efendi'ye intisap ederek, bir rivayete göre 5 yıl hizmet eder. İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretlerinin ilk mürşidi olan Abdullah Haşim'in "Evlâdım, senin nasibin bizden değil!", diyerek bir nevi izin vermesi ve validelerinin, Mustafa Hâki Efendiye oğlunun durumunu anlatması ile mânevi bağın temelleri atılmış olur.

Tokatlı Mustafa Haki Efendi'ye olan muhabbetinden dolayı bir müddet Tokat'ta çalışan İhramcızâde, üstadının 1908 yılında Tokat Mebusu olarak İstanbul'a gitmesi üzerine Sivas'a döner. 1919 yılında Haki Efendi'nin vefatı üzerine, 23 Nisan 1920'de T.B.M.M'ye Sivas Mebusu olarak katılan Mustafa Taki Efendi'(Doğruyol) ye intisap eder. Onun da 1925 yılında ahirete irtihali ile misyonu üstlenir.

İsmail Hakkı Efendinin bazı veciz sözleri şöyledir.

-İnsan ne ararsa zannında bulur.

-Muhabbeti olan hata görmez, görse de göz yumar.

-Şeriatı gözetiniz, şeriatı olmayanın tarikatı olmaz.

-Öl ama söz verme. Eğer vermiş isen o sözden de asla dönme.

-İdare ilmini öğrenin, insan kızınca şeytanın malı olur.

-Oğlum, Allah'ın rızasına kazan, gönlünü yap, işini O'na gördür.
-Neyi seversen onunla kalırsın, ne ile meşgul isen, o olursun!

Mevlid-i Nebi: İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Efendi, mürşidi Sivaslı Mustafa Taki Efendi'nin mensur olarak yazdığı mevlidini sonradan 'Yare Yadigâr' ismiyle nazma çekmiştir. Bu eserinin yazma nüshaları mevcuttur. Kendisinin bizzat kurşun kalemle rik'a hattı ile yazmış olduğu nüshası Şeyhzadeoğlu Kütüphanesindedir.

İhramcızade İsmail Hakkı Efendi'nin yapım ve tamirine vesile olduğu eserlerden bazıları şunlardır;

Sivas Ulu Camii'nin onarımı, Hoca İmam Camii Minaresi. Sivas İmam-Hatip Lisesi, Hayırseverler Camii, Sofu Yusuf Camii, Serçeli Camii, Dikimevi Camii, Zara-Cencin Köyü İçme Suyu, Zara-Cencin Köyü köprüsü, Tozanlı Köprüsü, Sivas ve çevresinde muhtelif sebil çeşmeleri.

İsmail Hakkı Toprak Efendi'nin meşlahı, kasketi, gözlüğü, saati ve diğer şahsi eşyaları Darende'de Hulusi Efendi Şeyhzadeoğlu (1914-1990) Özel Kütüphanesinde bulunmaktadır.

İhramcızade'nin menkıbelerle dolu hayatından birkaç kesit şöyledir[162].

İsmail Hakkı Toprak Hazretleri, bir kaç ihvanıyla beraber bir köye giderler. Akşam o köyde kalmaları mecburiyeti hâsıl olur. Kalacakları köy odası tek oda olduğundan, Efendi Hazretleri ve ihvanın bir odada yatmaları icap eder. İhvanlar arasında ve tarikata yeni intisap etmiş Osmaniyeli Hüseyin adında biri, "Canım şeyhim de bizim gibi yiyor, içiyor, oturuyor, kalkıyor. İşte şimdi bizim gibi yatıyor. Dur bakalım ne yapacak, şöyle yorganın altından gözetleyeyim", diye düşünürken uyuyup kalır. Bu arada suratına gelen bir şamarla uyanır, bakar ki, Efendi Hazretleri namaz kılıyor. Namazın bitimine kadar bekler. Namazdan sonra gidip şeyhinin

---

[162] Altuntaş İ.İ.H. Nakşi-Haki Tarikatı ve İlm-i ledün sırları

ayaklarına kapanır. Efendi Hazretleri buyurur ki, "Gardaşım! Hüseyin, insan dışarıda halk ile içerde Hakk ile olmalıdır."

Nurettin Doğan, Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden sonra o kadar üzülüp ağlar ki, artık bitkin bir hale düşer. Bir gün Efendi Hazretleri manen zuhur ederek buyururlar ki, "Gardaşım! Biz öldük mü ki, ağlıyorsun, üzülme."

Suriye'den kaçak eşya getirip bu suretle ticaret yapmakta olan birisi tarîkata intisabından sonra bu işi bırakır ise de, çoluk çocuğunun rızkının temininde zorluk çektiği için yine bu işe başlamaya karar verip, Efendi Hazretlerine gelir ve yaptığı ticaretten bahsederek izin ister ve izin alır. Suriye'ye varıp gerekli malları alarak atlara yükleyip Türkiye'ye doğru yola çıkar. Sınıra geldiğinde karşıda devriyeleri görür ama kaçacak zaman da bulamaz. Bu sırada çok süslü bir tilki ortaya çıkar. Bunu gören devriyeler, tilkiyi tutmak için peşine düşerler. Oradan bir hayli ayrılırlar. Bunu fırsat bilen adam atlarını alıp hududu rahatça geçer. Mallarını sattıktan bir zaman sonra yine gitmeyi düşünerek izin almak için geldiğinde, Efendi Hazretleri buyururlar ki, "Yok gardaşım! Bir daha tilki olmaya niyetimiz yok."

Efendi Hazretleri şöyle bir kıssa anlatmıştır.

"Tokat'tan bir kadın hastalanıp, kocasıyla bizi ziyarete geldi, bana dua okur musunuz? dedi. Biz de 'Ben de okumaya bir ağız yok, Şeyhimin ağzı ile okuyayım' dedim. On beş günde bir bu kadın okumaya kocasıyla gelip gittiler. Kadının derecesi şeyhlik derecesine yükseldi, kocasının bir şeyden haberi olmadı."

İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır. "Sene 1945 yılından evvel idi. Bir Cuma günü, Cuma namazından sonra eve gittik. Evdekiler de hamama gitmişlerdi. Efendi Hazretleri, "Gardaşım! Semaveri yak da, bir çay içelim", diye buyurmaları üzerine, bir kova (20 litre) su alan semaveri doldurup yaktım. Çayı demledim. Kömürün mor alevi geçtikten sonra semaveri büyük odada Efendimin minderine yakın bir yere koydum. Efendim

dolaptan bir kitap işaret etti, kitabı da getirip rahlesine koydum. Sonradan anladım ki, bu kitap Hafız Divanı imiş. Efendim kitaptan okuyup anlatırken ben de boşalan bardağımızı dolduruyordum. (Bir ara) Semaverden çaydanlığa su almak için musluğunu çevirdiğimde bir iki damla su aktıktan sonra kesildi. Musluğun önüne kireç geldiğini zannettim. Semaverin üst kapağını açtığımda su kalmadığını gördüm. Bu hali gören Efendim cebinden saati çıkarıp bakarak, "Gardaşım! Kerahet vakti gelmiş. Biz ikindi namazını da kılamadık" dedikten sonra buyurdular ki, "Gardaşım! Namazın kazası olur, lakin sohbetin kazası olmaz."

Alkan, muhayyilesindeki Efendi Hazretleri'nin tasvirini Altıncı Şehir'de şu sözlerle dile getirir[163].

> *"Şeyh ile ihvan arasındaki gönül alâkaları, çocukluk muhayyilemin kavrayışından çok uzaklardaydı ama bu alâkanın hâsılını çocuk da olsanız elle tutabilir, gözle görebilirdiniz: Muhabbetti! Tekkenin kireç sıvalı duvarlarında, bahçe içindeki ince beton yolun en başında, meyvesini ancak eylüllerde teslim eden taş armutta, ihvanların çehresinde ve "efendi hazretleri"nin her haletinde titreşen, ince bir buğu gibi tabahhur ederek atmosfere yayılan, tekkeyi (uzaktan ya da yakından) istintak eden "siyasî memurları" son derece efendi ve hürmetkar davranmağa mecbur eden muhabbetti. Muhabbetin sıklet merkezi, iri gözlerinin maviliğinde gri bulutlar gezindiren "efendi hazretleriydi. Onun bilgisi tahtında duran kimya, sıradan insanları; berberleri, kundura tamircilerini, çiftçileri, ümmî ev hanımlarını, memurları gözbebeklerinde "muhabbeti" büyüten olgun insanlar*

[163] Alkan A.T. Altıncı Şehir

haline getiriyordu. Yıkıldı, tükendi diyeceğiniz insanları bu kimya ile ihya ediyordu; insanları güzelleştiriyor, ayakta tutuyor ve herşeyle barıştırıyordu. Onun çevresinde kavga yoktu. Çocuktum ama anlıyordum."

Müftü Hüseyin Efendi'nin torunlarından Mehmet Sabit Efendi'nin oğlu olan **Hasan Akyol** 1895 yılında Hacı Derviş Mahallesi'nde dünyaya gelir[164] . Amcasının kızı Münevver Hanımla evlenir ve dört oğlu, bir kızı olur. İlk ve Rüşdiye tahsilini Darende'de yapan Hasan Efendi, çevresinde sevilen sayılan bir kişi olarak temayüz eder. Askerliğini İstanbul'da Selimiye kışlasında yaptığı sırada Tokat mebusu olan Nakşibendiye halifelerinden Seyyid Mustafa Hakî Efendi'ye intisap eder. Burada hem vatanî görevini hem de ilmî ve dinî çalışmalarını beraber yürütür. 1925 yılında Takî Efendi'nin Hakk'a yürümesiyle İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendiye ihvan olarak ilk intisap eden kişidir. Şeyhine hizmet etmek için Sivas'a hicret etmiş, İhramcızâde İsmail Hakkı Efendinin sırdaşı, yakın arkadaşı ve onun dar zamanlarında gönüldaşı olarak destek vermiştir. Hasan Efendi, Darende'nin Kurtbağı Mahallesi'ne kendi ismiyle 1957 yılında yapılan camide dokuz yıl fahrî imamlık yapar. Maddî ve manevî himmetleriyle birçok insanın ticarete atılmasında, Darende'nin ilim ve irfan diyarı olmasında büyük katkısı olur. Daha sonra 1966 yılında Sivas'a taşınır. 1984 yılında kan kanseri hastalığından Sivas'ta kendi evinde Hakk'a yürümüştür. Kabri Sivas Yukarı Tekke kabristanında Hacı Mustafa Tâkî Hazretlerinin kabri civarındadır.

Hasan Efendi'nin kitapları çok sevdiği, kitaplardan bahsetmenin dahi bir eğitim-öğretim sebebi olacağını anlattığı

[164] Altuntaş İ.İ.H. Kutbu'l Ârifîn Hacı Hasan Akyol Efendi Kaddese'llâhü Sırrah'ül Azîz ve Tasavvurât-ı Hayriyyem (Güzel Düşüncelerim)

nakledilir. Kendisi hayatının her aşamasında ilimle ve ilim adamlarıyla beraber bulunmuş, geniş bir ilim anlayışına sahip bir insan olmuştur. Çok geniş ve çeşitli konulardan oluşan bir kütüphaneye sahiptir. Sürekli okumayı seven bir kişi olduğu, "Kitabın ehline layık olduğunu" söylediği ve herkese kitap hediye etmediği anlatılır. Hakk'a yürüdükten sonra kitaplarının büyük bir kısmı Sivas Kemâleddin İbn-i Hümam Vakfı Şemsi Sivâsî Yurduna bağışlanır. Kendi el yazısı ile tuttuğu notlar, sohbetleri ve nasihatlerin bir kısmı daha sonra İslâm ve Ahlâk adıyla yayınlanmıştır.

Hasan Akyol Efendi, Peygamber efendimizin sünnetine son derece bağlı bir hayat yaşamış olup, daima elinin altında bir Kur'ân bulundurduğu, sürekli Kur'an-ı Kerim'i okuduğu, büyük bir huzur ve huşu içinde okunan Kur'an-ı Kerim'i dinlediği söylenir. Öyle ki, " Hacı Hasan Efendi, sürekli abdestli gezer, abdestsiz yere ayak basmazdı. Namazlarını daima cemaatle kılmaya çalışır, genellikle Sivas Meydan Camii veya Sivas Ulu Camii'ne giderdi. Kabir ziyaretinin insana ahireti hatırlatacağını, bunun ihmal edilmemesi gereken bir konu olduğunu söylerdi. Hacı Hasan Efendi, mübarek geceleri bir fırsat olarak görür, onları gecesiyle ve gündüzüyle ihya etmeye çalışırdı. Gündüzlerini oruçlu, gecelerini ibadetle geçirirdi." Üç defa hacca gitmiş olan Hasan Efendinin, oralara olan sevgisinden ve İhramcızâde İsmail Hakkı Hazretlerinin "Mekke ve Medine'yi burası (Sivas) yaptık" kelâmından dolayı, "Evladım! Biz her zaman Mekke ve Medine'deyiz!" dediği nakledilir.

Hacı Hasan Akyol Efendi ihvan arkadaşları arasında ârif-i billahlardan sayılır, edep irfan yönünden hiçbir kimse onun önüne geçirilmezdi. "Efendim! Allah Teâlâ hayırlı ömürler versin, ama dünyanızı değiştirince sizi de İhramcızâde Efendi Hazretlerinin kabrinin yanına defnedelim", diyenlere "Siz ne söylediğinizi

bilmiyorsunuz galiba! Ben nasıl olur da efendimin yanında ayaklarımı uzatıp yatarım.", cevabını vermiş olduğu anlatılır.

Ve Diğerleri

Akarcullah Baba’nın ne zaman yaşadığı ve hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Mezarı Sabahattin Öztürk Spor Salonunun kuzey batısında iken arazi düzenlemesi sebebiyle ortadan kaldırılmıştır. Kabrini akarcası (sulu yarası) veya kapanmayan yarası olan hastaların ziyaret etmiş olduğu anlatılır.

Uyku Evliyası diye de anılan **Arap Evliyası’**nın türbesi Ece Mahallesindedir. Bağdatlı olduğu, Abdülkadir Geylanî’nin soyundan geldiği söylenir. Cesedinin toprak altında kaldığı yer, zamanla çöplük olarak kullanılmış, mahalleli bir miralayın rüyasına girerek kendisini oradan çıkarttırmıştır. Türbesinden çıkarak zaman zaman mahalle sakinlerinin gözüne görünüp hayır dualar etmiş olduğu anlatılır. Uykusuzluk çekenlerin, yedi tekke gezenlerin kabrini ziyaret ettiği nakledilir.

Bir savaş sırasında şehit düştüğü, Sivas’taki diğer Arap Evliyası ile akraba olduğu söylenen Arap Evliyası’nın türbesi, Gürsel Paşa Caddesindedir. Çeşitli dileği olup da dilek dilemeye gelenlerin, mezarın yanında yeni pişmiş ekmek buldukları anlatılır.

Tanyu Mun ya da Bum Baba ismiyle anılan türbeden söz ederken, yapının İstasyon caddesinde Kayserikapı Mahallesinde Kadı Burhan sokağında üstü kapalı, basit beton ve taş yapıdan

ibaret olduğunu kaydeder[165].Bu türbenin içinde medfun bulunan zatın Keykâvus devrinde yaşamış olduğu ileri sürülür. Hemen yakınında çeşme ve ağaçlar bulunan ve geniş bir tümsek üstünde olan türbenin 30-40 metre kadar ilerisinden Tünzürük çayı geçmektedir. 1952 yılında tekrar yapılan türbenin içinde koyun postu seccadeler durmakta, baş uçtaki mezar taşına taş yapıştırılmaktadır. Yazar, ayrıca taşın üstünde mum yakılmasından siyahlaşan bu yerde, Fatiha ve Yasin sureleri okunmakta olup türbedarlığını çok saf, fakir, çocuğu ölmüş mümin bir kadının yapmakta olduğundan bahseder. Bugün Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesinin bahçesinde yer alan mezarın baş ve ayak kısmında XIII-XIV. yüzyıla ait iki şahide bulunmaktadır[166]. Kim olduğu hakkında bilgi yoktur. Halk, Bun Baba söyleyişinin yanında Mum Baba, Bum Baba, Bön Baba ve Dön Baba da demektedir.

Halk arasında **Çeltek Baba’nın Kardeşi** diye anılan zatın türbesi Eski Paşa Hamamının yanındadır. Burada şehit düşmüş olduğu anlatılır. Mahalle halkının rüyasına girerek, türbenin temiz tutulmasını istemiş olduğu söylenir. Özellikle felç ve sara hastaları ile başı ağrıyanlar tarafından ziyaret edilir.

Uyku Tekkesi veya Çat Baba adıyla da bilinen **Karakaş Baba’**nın kabri Gülyurt Mahallesinde olup yanında dört mezar daha bulunmaktadır. Özellikle sinir hastaları, korkan çocuklar için olmak üzere her türlü dilek sahipleri tarafından ziyaret edilir.

Abdülvahhabi Gazi türbesinin güney batısında yer alan **Kırkkızlar** türbesi, XVIII. yüzyılda inşa edilmiştir. Özellikle evde kalmış kızlar ve çeşitli dilekleri olanlar tarafından ziyaret edilir. Tanyu, türbeden söz ederken buraya bilhassa eskimiş Kuran'ı Kerimleri çiğnenmesin diye bırakıyorlar, der ve şunları ilave eder.

---

[165] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

[166] Kaya D. Sivas’ta Yatırlar

“Üstü kiremitle örtülü Kırklar denilen bu türbe de ziyaretgâh halindedir. İçindeki mezarda kimin gömülü olduğu bilinmiyor. Evvelce buraya Sivas için alarm düdüğü konulmuş, halen demirleri duruyor.”

Hasluck, şehir içinde, Beyrut valisi olmuş olan Halil Paşa namında birinin tesis ettiği Maksumlar (Masumlar) tekkesi denilen yeni bir yapıdan söz eder[167]. Eserin kaleme alınışından elli yıl önce (1880’lerde) bir dervişin iki masumun kabrini esin tariki ile keşfetmiş olduğu anlatılır. Söylentiye göre, bunlardan birinin 5. İmam Muhammed Bakır'ın oğlu Ali Ekber, diğerinin 7. İmam Musa Kazım'ın oğlu Salih olduğu anlaşılmıştır. Bu masum çocuklar şehid telakki edilmektedir. Yazar, Halil Paşa'nın bir çocuğunun da tekkede gömülü bulunmakta olduğunu kaydeder.

Türbesi Pulur Mahallesinde bulunan ve Sarılık Tekkesi ismiyle de anılan **Emir Arif’**in, Emir Ahmed’in kardeşi olduğu söylenir. Bir savaş sırasında sarılık hastalığına yakalanan Emir Arif’in ölürken, “Sarılık olanlar mezarımı ziyaret etsin.” diye vasiyette bulunmuş olduğu nakledilir. Yine anlatıldığına göre, eskiden evin yanında bulunan tandırdan her sabah sıcak ekmek çıkar ve bu ekmek gelenlere verilirmiş. Günün birinde hizmetçinin, ekmeklerin o evden çıktığını söylemesi üzerine, tandır artık ekmek vermez olmuştur. Ayrıca, tekkeyi ortadan kaldırmak isteyen kişinin hemen oracıkta ölmüş olduğu da ilave edilir. Burayı özellikle Sarılık hastalarının ziyaret ettiği anlatılır.

Sıtma Tekkesi ismiyle anılan türbe, Çayyurt Mahallesinde olup halk burada yatanı **Şahap Dede** olarak bilir. Şahap Dede’nin Mevlevî şeyhi olduğu söylenir. Mezarının yerini kendisi tayin etmiştir. Beddua etmesi üzerine Pepe Ahmet adındaki bir çocuğu sıtma tutar, fakat Şahap Dede’nin okuması üzerine çocuk tekrar

[167] Hasluck F. W. Chrıstıanıty and Islam Under the sultans

sağlığına kavuşur. Özellikle sıtma hastaları tarafından ziyaret edildiği nakledilir.

Süt Evliyası türbesi, Demirciler Ardı Mahallesi, Şehitler Camisinin kuzeyinde, Şehitler Ara Sokak'ta bulunmaktadır[168]. 20. yüzyılın başlarına tarihlenen eserin banisi ve mimarı bilinmemektedir. Türbe, şu andaki görünümünü 1964 senesinde geçirdiği onarımdan sonra almıştır. Üst örtüsü kubbe iken bu tadilattan sonra külaha çevrilmiş ve üzeri sac ile kaplanmıştır. 1994 senesinde Sivas Müzelerini Ve Eski Eserlerini Koruma Ve Yaşatma Derneği tarafından onarımdan geçirilir.

Sütü olmayan kadınların türbeyi ziyaret ettikten sonra sütlerinin geldiğine inanan yöre halkı, bu türbeye "Süt Evliyası" adını vermiştir. Bu sebeble türbeye gelirken su da getirilir. Getirilen su, tahta kaşık ile içilmektedir.

Eser, bugün sağlam durumdadır. Ziyarete açık olan türbenin temizliği ve bakımı mahalle sakinleri tarafından yapılmaktadır. Türbenin içerisi de dışı gibi mütevazı bir süslemeye sahiptir. Ahşaptan yapılmış, yeşil boyalı dört adet sandukanın hiçbir sanat değeri yoktur. Anadolu'daki türbe ve kümbetlerin büyük çoğunluğu taş ve tuğladan yapılmış iken Süt Evliyası Kümbetinde yapı malzemesi olarak kerpiç görülür. Bu denli yaygın ve pratik, ancak dayanıklı olmayan kerpiç, mezar yapılarında genelde kullanılmamaktadır. Yapıda bu malzemenin kullanılmış olmasının Osmanlı Devletinin en güçsüz ve fakir dönemleriyle çakıştığı ileri sürülür[169].

Atatürk İlköğretim Okulunun bahçesindeyken yol yapımı dolayısıyla ortadan kaldırılan **Şah Hüseyin** ismiyle anılan mezarın

---

[168] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

[169] Tuncer O.C. Sivas Sütevliya Kümbeti. Vakıf Dergisi. Sayı 22

aslında evin sahibi olan kişinin, ölünce evinin bahçesine defnedilmek istemesi ve zamanla halkın orada yatan kişiyi erenlerden biri olarak niteleyip hasta ve dilek sahiplerinin ziyaretleri ile buranın yatır haline gelmiş olduğu anlatılır.

Şehitler Camiinin karşısında **Şehitler** diye anılan beş mezar bulunmaktadırlar. Eskiden on mezar olduğu söylenir[170]. Bir rivayete göre, Timur zamanında burada şehit düşmüşlerdir. Anlatıldığına göre, kabirlerin bulunduğu yere dükkân yapmak isteyen bir adam, rüyasında kendisine defalarca ikaz edilmesine rağmen isteğinden vazgeçmeyince, çalışırken düşüp ölmüştür. Burasının her türlü dilek sahipleri tarafından ziyaret edildiği görülür.

Tanyu yapı hakkında, "istasyon semtinde **Şeyh Çoban** Mahallesinde bulunan büyük bir türbe olup kenarları taş duvarlarla çevrilmiştir", der[171]. 1960'larda türbenin hemen yanında ağaçlar ve çeşme bulunmaktadır. Şeyh Çoban'ın meşhur tokmağının Gökmedrese'de (o günlerde müzedir) bulunduğu belirtilir. Sandukanın üzeri renkli yemenilerle örtülü olup, daha ziyade yeşil örtüler dikkati çekmektedir. Sandukalar normalden dört misli büyüktür ve tavanda güzel bir avize, duvarlarda, sanduka üzerinde dini yazılar, dini şiirler yer alır. Bunlardan birisinde Şeyh Çoban'ın kerametinden bahsedilmektedir.

XII. yüzyılda yaşadığı ileri sürülen Şeyh Çoban'ın asıl adı Şeyh Hüseyin Raî'dir. Babasının çok sayıdaki sığırını güttüğü için raî; yani "çoban" olarak tanınır. Bir taraftan büyük mutasavvıf Ebü'l-Vefa'nın (1026-1107) yedinci halifesi olduğu[172], diğer

---

[170] Kaya D. Sivas'ta Yatırlar

[171] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

[172] Anadolu'daki bazı sosyal ve dini hareketlerde önemli rol oynayan Vefaiyye tarikatının kurucusu. -OCAK Ahmet Yaşar, Ebü'l-Vefa el-Bağdadi, TDV İslam Ansiklopedisi-

taraftan Necmüddin Kübrâ'nın halifelerinden olduğu[173] anane olarak belirtilmektedir. İslâmı yaymak ve gönüller fethetmek için Horasan'dan Sivas'a gelen bir Alperen olduğu da söylenir. Yıllarca Ebü'l-Vefa'nın yanında kalıp mertebeler kazanmış daha sonra onun izni ile ders vermeye başlamıştır. Şeyh Merzuban'la aynı tarikatten olduğu, develerinin çöktüğü yeri mekan tutmak üzere Horasan'dan birlikte yola çıktıkları anlatılanlar arasındadır[174].

Timurlenk felaketinde Cami-i Kebir'in vakfiyesi gibi Şeyh Çoban Zaviyesi vakfiyesinin de zayi olduğu belirtilmektedir[175]. Ömer Demirel, 1455 tarihli tahrir defterinde mahalle olarak ismi geçen zaviyenin Osmanlı öncesi kurulan zaviyeler arasında yer aldığını kaydeder. Toprak Kalenin güneyinde, sur içinde, sınırdadır. Halk arasında Şeyh Hüseyin Râî ya da Şeyh Çoban Veli Zaviyesi, kitabelerine göre 1370 tarihine kadar gitmektedir. Şeyhin adıyla anılan çeşme, Bayram Paşa vakfı sayesinde diğerleriyle birlikte tamir edilerek günümüze kadar gelir.

Şeyh Çoban Mahallesi'nde bulunan mescit, Şeyh Hüseyin Rai (Şeyh Çoban Veli) tarafından inşa ettirilmiştir[176]. Mustafa Ünsal Uzunçarşılı ve Edgüer'i kaynak göstererek mescitin, XX. yüzyılın ilk çeyreğinde mevcut olduğunu kaydeder. Aynı kaynaktan, mescitin, yanındaki türbeye bitişik vaziyette inşa edildiği ve iki basamak ile mescit ve türbenin birbirlerinden ayrıldıklarına dair bilgiler verilmiş olduğunu öğreniriz. Bu eserde ayrıca, mescidin mihrabı yanındaki duvarda Arap harfleri ile

---

[173] 1221'de vefat eden Necmeddin Kübra, Orta Asya kökenli üç büyük tarikattan Kübreviyye'nin kurucusudur. –ALGAR Hamid, Kübreviyye, TDV İslam Ansiklopedisi-

[174] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

[175] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

[176] Ünsal M. Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2008

yazılmış iki kitabeye de yer verilmiştir. 1946-47 yıllarında, mescidin yıkıldığı ve sadece türbenin mevcut olduğu görülür. Mescidin 1370 tarihinde Eşref adlı birisi tarafından onarıldığına dair kitabeden, türbe ve mescidin bu tarihten önce yapıldığı anlaşılmaktadır[177]. Bu kitabelerden diğerinde türbenin 1458'de Yusuf Bin Abdullah tarafından yeniden yaptırıldığı belirtilmiştir.

Türbe birkaç defa tamir edilmiştir. Şeyh Çoban Çeşmesi ve Şeyh Çoban hakkındaki rivayetler doğrultusunda türbe en erken 14. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenmektedir. Türbe kare şeklinde ve kesme taşlardan yapılmış olup içinde iki sanduka vardır. Bu sandukalardan pencere önündeki Şeyh Çoban'a, yanındaki Şeyh Taceddin-i Arifi'ye aittir. Tahta döşemeli tabandan açılan bir kapakla cenazelik bölümüne inilir. Burada üç mezar vardır. Üçüncü mezar Şeyh Çoban'ın soyundan Şeyh Hüseyin'e aittir.

Türbenin yapılış tarihi bilinmemekle beraber, yanı başındaki çeşmede 1323 tarihi kayıtlıdır[178]. Sekizgen taş kasnaklı türbe sade bir yapıdır. Sekizgen bir ahşap külahla örtülmüştür. İçi sıvalı ve döşemesi ahşaptır. Döşemeden itibaren 2.60 m. yukarıda köşe kemerleri başlar. Kasnağın kuzey, güney, doğu ve batı cephelerinde birer yuvarlak pencere bulunmaktadır. Doğu cephesindeki dikdörtgen pencere ise sonradan içerisi doldurularak kapatılmıştır. Türbeye güney cephesindeki yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Bu girişin batısında yuvarlak kemerli bir açıklık daha dikkati çekmektedir. Günümüzde bu açıklık demir bir parmaklıkla kapatılmıştır. Türbenin içerisi sıvandığından orijinal bir bezeme günümüze gelememiştir.

---

[177] Demir M. Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri. Doktora Tezi. Ege Üni. İzmir. 1996

[178] Kaya A. Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üni. Ankara. 2007

Batı duvarında demir kafesten yapılmış sakal-ı şerif muhafazası yer almaktadır. Bu küçük muhafazanın üzeri kubbe şeklindedir. Sakal-ı Şerifin de bulunduğu türbe şifa bulmak için bilhassa saralı hastalar tarafından ziyaret edilir. Sakal-ı Şerif, özel olarak korunur, belirli dini gün ve gecelerde özel merasimler eşliğinde ziyarete açılır.

Şeyh Çoban türbesine ait beyaz mermerden yapılmış olan "güneş saati" 1927 yılında müzeye getirilmiştir.

Hüseyin Râi hayatta iken çobanlık yapmış bir kimse olup onun çobanlığı süresince sığırları hiç kayıp olmamış bir kimse olduğuna inanılır[179]. Kalafat türbenin hastalar, çocuğu olmayanlar, felçliler, işinde bereket umanlar tarafından ziyaret edildiğini kaydeder. Buraya şifa bulmak için gelenlerin ziyaret ettikleri yedi yatırdan birisi de burasıdır. Eskiden tekkesinde bulunan ahşap topuz, tespih ve sancağın hastaları iyileştirdiğine inanılırdı. Hasta çocukların iyileşmesi için topuzla sırtı sıvazlanır, mezar katında, taşlar arasında bulunan su içirilirmiş. Hacca gidecekler önce evliyaların çobanını ziyaret ederler. Rivayete göre, tarih boyunca çıkan savaşlarda bu tokmak kaybolur ve savaş bitince yerine kanlı olarak geri gelir. Bunun Şeyh Çoban'ın da savaşa katıldığının bir göstergesi olduğuna inanılır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1993 ve 2004 senelerinde türbe restore edilir. Bakımını halkın yaptığı Şeyh Çoban türbesini yılda 150 civarında kimse ziyaret etmektedir.

Tanyu, Çay yakınında, Yürük Sokağındaki türbenin etrafının ev ve bahçe ile çevrili olup hemen sağ tarafta bir çeşme bulunduğunu yazar[180]. Cuma günleri sela verme zamanında bir

---

[179] Kalafat Y. Sivas Yöresi Türk Halk kültüründe Türbeler etrafında oluşmuş inançlar

[180] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

buçuk yaşına geldiği halde yürümesi geciken çocukların annelerinin kucaklarında bu ziyaretgaha getirildiğini ve sela verilirken onları belinden tutup kaldırdıklarını ve kıbleye doğru, "Salâ verilsin, kütler (yürüyemeyen) yirisin", diyerek üç defa sallayıp, türbeyi gösterdiklerini, bunu müteakip dairevi şekilde olan türbenin etrafında çocuğun ellerinden tutarak üç defa dolaştırdıklarını anlatır. Sırayla üç Cuma bu hareketin tekrarıyla, üçüncü ziyarette, helva pişirilip burada dağıtılır, ve burada helva yenir. Niçin başka yere götürmedikleri ve buraya getirdikleri sorulunca şu cevabın verildiği görülür. " .. bunun adı **Yüğrük Şah** (çok yürüyen manasına), yani çabuk yürüyen şah demektir. Mübarek sağlığında iken birisinin hizmetkarı imiş, efendisi Hacca gitmiş, bir gün hanımına: Hanım, bir helva pişir de efendiye götüreyim, yesin, demiş. Helvayı bir sahana koymuş, Yüğrük Şah aldığı gibi Mekke'ye götürmüş. Efendisi namaz kılarken yanına koymuş. Evin efendisi namazdan sonra kendi sahanını tanımış. Helva da daha sıcakmış. Hac'dan dönüşte bu olayı evine anlatmış ."

Tanyu, halen arkasında kavak ağaçlarının sıralandığı yıkık bir duvar altında bulunan türbeye ziyaretin devam etmekte olduğunu yazarsa da, bugünkü PTT Başmüdürlüğünün bulunduğu bu yerde türbeden bir eser yoktur[181].

Sivas'ın merkeze bağlı *Çeltek* köyünde cami avlusundaki türbede biri bir çocuğa birisi bir gence ve birisi de **Çeltek Baba**'ya ait olmak üzere üç mezar vardır[182]. Türbenin ilk defa kimin tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Harabeye döndükten sonra taş duvarla çevrilmiş, etrafına ağaç dikilip çatısı saçla örtülmüştür. Mimari özelliği olmayan basit bir yapıdır. Türbe çeşitli hastalıklar bilhassa felç hastalıklarının tedavisi için ziyaret

---

[181] Kaya D. Sivas'ta Yatırlar
[182] Kalafat Yaşar, Sivas Yöresi Türk Halk kültüründe Türbeler etrafında oluşmuş inançlar Diyanet İşleri Başkanlığı Arşiv Kayıtlarına Göre

edilir. Ziyarete gelenler ilkin buradaki soğuk suda banyo yaptırılır. Sırtta taşınarak gelen felçlilerin buradan yürüyerek gittikleri ifade edilmektedir. Türbenin yılda 5–6.000'i bulan ziyaretçiden elde edilen gelirle köyün ihtiyaçlarının karşılandığı anlatılır.

Kaya, Çeltek Baba'nın Horasan'dan yanındaki asker ve müritleriyle büyük mücadeleler sonrası gelip burayı mekan tutmuş olduğunun anlatıldığını kaydeder[183]. Cumhuriyetin ilanına kadar civar köylerin öşürü buraya verilir, hatta Sivas'tan da 9.000 kuruş gönderilirmiş. Yıldızeli'nin Salavat köyünde yatmakta olan Seyit Baba ve Şaban köyündeki Şaban Dede ile kardeş olduğu ileri sürülür.

Ayrıca il merkezinde Çeltek Baba'nın kardeşi olduğu kabul edilen bir zata ait türbe ile Tokat'ın Zile ilçesine bağlı aynı isimli köy ve aynı isimli zata ait bir türbenin varlığından da söz etmek yerinde olacaktır[184].

Davullu Dede, merkeze bağlı *Karalar* köyünde Davullu Tepe'de yatmaktadır. Davullu Dede'nin Horasan'dan gelmiş, burada şehit düşmüş olduğu kabul edilir[185]. Bir söylentiye göre bu yöreye beş kardeş olarak (*Davullu Dede, Karacalar Tekkesi, Kevgir Baba, Turna Dağı Ziyareti, Damıl Baba*) gelmişlerdir.

Ayrıca Altınyayla ilçesinin *Serinyayla* köyünde de aynı isimle bir yatır bulunmaktadır.

Horasan erenlerinden olduğu kabul edilen **Gazi Baba** Sivas'a 51 km. uzaklıkta olan *Gaziköy'*deki camiinin yanında medfundur[186]. 1999 yılında köylüler tarafından bir türbe yapılmış olup mezarı 5-6 m. uzunluğundadır. Halk, başta deprem olmak üzere köylerini çeşitli felâketlerden koruduğuna inanır. Yola

---

183 Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri
184 Durma A. Evliyalar Şehri Tokat. sh. 217
185 Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

186 Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

çıkanlar, yolculuğun sağlıklı geçmesi için yanlarına türbeden bir taş alır, döndüklerinde tekrar buraya bırakırlar. Çeşitli rahatsızlığı olanlar dua edip türbenin etrafında üç kere dolanırlar.

Diğer taraftan, tarihi Gazi Baba'ya dayandırılan köyün 400-500 yıllık olduğu ve Gazi Baba'nın Osmanlılar döneminde köyün orta kısmında yer alan ve Göl adı verilen yere yerleşmiş olduğu ileri sürülür[187]. Köyün nüfusunun zamanla artarak bir bölümünün Şarkışla ilçesine bağlı olan Gazibey'e geçtiği görülür.

Horasan'dan yola çıkan kırk veli, önce Kırklar Dağı'na gelir ve daha sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerine giderek Yesevi düşüncesini yayarlar. Bunlardan birisi de Sivas'ın *Tokuş* köyüne yerleşir. Faaliyet gösterdikten sonra vefat eder. Mezarı Kırklar Dağı'nın üstündedir. Tokuş köyünde Kırklar Baba türbesi bulunur ve her yıl Kırklar şenliği düzenlenir.

Olukman köyünde medfun bulunan **Lokman Baba**'nın Horasan erenlerinden olduğu söylenir. Köyün, bu türbenin varlığı dolayısıyla kurulmuş olduğu ve ismini bir hekim olduğu kabul edilen Lokman Baba'dan aldığı ileri sürülür. Eskiden çeşitli dilekler için buraya gelenler türbe duvarına taş tuttururmuş. Felçli hastaların ziyaret ettiği türbede dileği gerçekleşenlerin kurban kestikleri görülür.

42 İlbeyli köyünden biri olan *Akçainiş*'te caminin olduğu yerde bir büyük zatın kabri bulunmaktadır. Köyün ismini yanındaki dağdan (Purdan) almış olduğu ileri sürülür. Eskiden o dağın üzerinden yol geçermiş ve köyün yaşlıları o yolun adına Ağcainiş derlermiş.

Eski adı *Kesrik* olan *Akkoç* köyünde bir kale ve türbe bulunmaktadır.

---

[187] www.gazikoy.meb.k12.tr

Eski ismi Ebugen olan köyün güneydoğusunda yer alan tepede bulunan evliyanın adının **Mehmet Dede** olması sebebiyle daha sonraları köyün adı *Dedeli* olarak değiştirilir

Emirhan'ın ne zaman kurulduğu bilinmemekle beraber, rivayete göre dört kardeş olan ve günümüzde mezarları çevredeki üç ayrı yüksek tepesinde bulunan Çavuş Dede, Şıh Çoban ve Ardıç olarak anılan kardeşler tarafından kurulmuştur. Bu zatların mezarları hastalar tarafından şifa amacıyla ziyaret edilmektedir.

Eski ismi, köyde türbesi bulunan **Şeyh İbrahim Efendi**'nin soyadı olan Törnük'ten gelen köyün adı, 1990'lı yıllarda *Gözeli* olarak değiştirilir. Köy mezarlığı içerisinde Törnüklü Şeyh İbrahim Efendi'nin türbesi bulunmaktadır. Şeyhin kabri, sevenleri tarafından sürekli ziyaret edilmekte ve ziyaretçi akınına uğramaktadır. İbrahim Efendi'nin, 1900'lü yıllarda, köylülerin bir sorusu üzerine Atatürk'ün geleceğini işaret etmiş olduğu anlatılır. "Sarı benizli, çakır gözlü, ismi Kemal olan birisi gelecek; bu kişi büyük bir komutan ve devlet adamıdır. Ona uyun ve yardımcı olun, verginizi verin", der

Hanlı köyü ilk olarak "Han Önü" adı verilen mevkiye kurulmuştur. Burası Kızılova köyü ile Hanlı arasında, Hanlı'ya 1,5–2 km. uzaklıkta bir yerdir. Köyü kuranlar burada bir süre yaşadıktan sonra ilk yerlerini terk ederek köyün bugünkü yerine gelip yerleşirler. Anlatılır ki, burası sazlıkmış. Zamanla suyu çekildikçe köy de genişlemiş. "Sultan IV Murat Bağdat'ı fethe giderken her 10 km.`de bir han yaptırmış. Bunlardan birisi de Hanlı köyünün hanıymış." 1844 tarihli temettüat defterine göre, 78 haneli Hanlı köyü İlbeyli yöresinin en kalabalık köyüdür. Köyde han olması ve önemli bir yol üzerinde bulunması sebebiyle Hanlı köyünden birçok yerli yabancı seyyahlar geçmiştir. 1851 yılında Hanlı`ya uğrayan A. D Mordtmann şunları yazıyor; "Saat 06 sularında Sivas'a sekiz saat uzaklıktaki Hanlı'daydık. ... Hanlı ismini Seyyah Niebuhr da yüz yıl önce duymuştu. Büyük bir

ihtimalle geldiğimiz yerin tam adı Latifin Hanı (Kiepert'ìn haritasında bulunan Kialteh adını kimse duymamış). Latifin hanı 70-80 haneden ibaret, 5000 kuruş vergi ödemekle yükümlü bir Müslüman köyü. Köylüler geçimlerini tahıl ve hayvan yetiştirmekle temin ediyor. Tüm yöre çıplak olduğundan yakacak olarak tezekten başka bir şey beklenemezdi. Ancak köyün kahyasının kucağında, bizi ve diğer misafirleri (bir molla, bir derviş ve dört yolcu) ısıtmak için kesilmiş odun görünce çok şaşırmıştık. Molla derviş ve kahya çok konuşkandır. Gecenin yarısına kadar sohbet ettik". 1890 yılında Sivas'a gelen Vital Cuinet Hanlı`yı Sivas Merkez kazasına bağlı bir nahiye olarak gösterir.

Haydarlı'nın 1000 yıl önce kurulduğu anlatılır ve köyün kurucusunun **Haydar Baba** diye biri olduğu rivayet edilir.

Rivayetlere göre, **Hıdır Baba** adında bir veli savaş zamanında düşmanı kovalarken köyün üst tarafında bugün hala bulunan karşılıklı iki kaya arasından atıyla atlamak ister. Fakat aradaki mesafe uzak olduğu için karşıya geçemez. At bu uzak mesafeyi atlayamaz, ancak kayanın bir yüzüne ulaşabilirse de, yuvarlanırlar. Hıdır Baba orada düşerek şehit olur. Atın karşı kayada bir nal izi bulunur. 1990'lı yıllara kadar nal izlerinin görülmekte olduğu anlatılır. Halk bundan esinlenerek köyün ismini *Hıdırnalı* koyar. Bugün hala Hıdır Baba'nın türbesi bu kayanın üstünde bulunur.

Karabalçık'ın Sivritepe olarak adlandırılan kesiminde, **Şıh Necip Türbesi** yer almaktadır.

Karayün, Sivas merkezine 28 km. uzaklıktadır. Sıkışık ve derinlemesine yerleşim düzeniyle her yöne yayılan Karayün bucağı, esas itibariyle doğu-batı hattı boyunca yol üzerinde yer alır. Köyün güneyinde "pur" adı verilen ve altı derin mağaralarla ve su kaynaklarıyla dolu olan bir bölge bulunmaktadır. Güney doğu

bölgesinde ise “ziyaret” adı verilen ve üzerinde bir yatır bulunan yüksek kayalık bir tepe vardır.

Doğan Kaya Horasan merkezli Anadolu Erenlerinden il merkezinde Arap Dede, Çeltek Baba, Davullu Dede, Gazi Baba, Kırklar Dağı, Lokman Baba ve Şeyh Çoban’ı kaydeder[188].

Sivas şehir merkezinden hava limanına giden yol üzerinde jipsli doğal tepe üzerinde yer alan Huykesenhüyüğü, Çelebiler Köyü'nün doğusundadır. Çimento fabrikası, kıraç bir bozkır olan Huykesen mevkiinde kurulmuştur. Bugün Anadolu Selçukluları döneminden kaldığı tahmin edilen surların ortaya çıkarılmasıyla birlikte Sivas Havaalanı yolu üzerinde bulunan Huykesen Kilisesi'nin de turizme kazandırılması amacıyla çalışma başlatıldığını görüyoruz. Surp Hagop, Anabad ve Khonirgirdur (Huykesen) şehrin yakın çevresinde bulunan Ermeni manastırlar idi. Yaşar Kalafat öksürüklü çocukların şifa bulması için götürülen **Öksürük Baba** ile huysuz çocuk ve kocaların uslanmaları için götürüldükleri **Huykesen Ziyareti’**nden söz eder.

Tanyu, Sivas çevresinde *Huy Kesen* ismiyle anılan özel bir duruma dikkati çeker. “Bir vakitler, bunun Ermeni kilisesinde (Huyu Fena) bulunduğu, huyu fena olanların, titizlerin, delilerin evvelce papaza okunduklarını haber alıyoruz. Burası adak yerinden farklı olarak bir tedavi yeri halinde kullanılmak isteniliyor. Hastanın çenesinin altına papaz çamur sürüyor, aklını oynatanlardan papazla dövüşenler çıkıyormuş. Yalnız cin tutanların cini gavursa Rum kilisesine gidiliyor, keşişlere okunuyormuş.", der[189]. Sivas’ta Huykesen, mazisi Selçuklular dönemine kadar uzanan bir kiliseye; eski Meryem Ana Manastırına

---

[188] Kaya D. Sivas’ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

[189] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

ad olarak günümüzde restorasyonu ile ilgili faaliyetlerden söz edilmektedir.

Akıncılar Evliyaları

1888 Salnamesinde Suşehri Kazası sınırları için verilen bilgiler şöyledir. “Eazze-i kiram ve guzattan Kara Yakup Gazi[190] ve Şeyh Bahaeddin Veli ve Çoban Dede[191] kaza-i mezburda medfun ve zaviyeleri ma’mur ve meksuftur[192]. Müşarü’n-ileyh Kara Yakup Gazi Hulefay-i Raşidin’den Hz. Ebu Bekr es-Sıddık Radıyallahu Anh Efendimizin sülale-i tahirelerinden olup zaviyeleri ma’murdur. Şeyh Bahaeddin Hazretlerinin dağ ittisalinde çilehanesi olduğu gibi asasıyla çıkarmış olduğu sıcak suyun bazı katresi tesbih tanesi gibi elvan-ı muhtelifede tehaccür eder”.

1860 yılında Suşehri ilçe olduğunda *Akıncılar* (*Ezbider*) nahiye olur. 1958 yılında bugünkü belediye teşkilatı kurulur, 1962 yılında Yukarı Ezbider olan ismi Akıncılar olarak değiştirilir ve 1990 yılında da Sivas’a bağlı ilçe konumuna getirilir[193]. İlçede günümüze gelebilen tarihi eserler arasında, Roma dönemine ait olduğu sanılan bir kale kalıntısı, Hatipoğlu Camisi, Bahattin Şeyh Türbesi, Yusuf Şeyh Türbesi bulunmaktadır. Ayrıca Akıncılar merkezde Deliklitaş diye anılan mağara ve yeraltı tüneli,

[190] Bugün Gölova ilçesine sekiz km mesafede bulunan *Karayakup* köyünde medfundur.
[191] Gölova ilçesine 14 km mesafed bulunan Çobanlı Köyü’nde medfundur.
[192] Aktaş S. Hicri 1300 (M.1884) ve Hicri 1302 (M.1886) Tarihli Sivas Vilayet Salnamelerinin Günümüz Harflerine Çevrilmesi ve Değerlendirilmesi. Erciyes Üni. Kayseri. 2005
[193] http://www.sivasakincilar.bel.tr/

Doğantepe köyünde Bahattinşeyh deresinde Çilehane adında bir mağara yer alır.

İlçeye 14 km. mesafede bulunan *Doğantepe*'nin eski adı köye ismini veren **Bahattin Şeyh**'ten gelir.1980 yılında heyelan nedeniyle köyün eski yerleşim yeri terk edilerek bugünkü yerleşim yerine taşınır. Köy merkezinin kuzeydoğusunda Bizans döneminden kalma bir kale bulunmaktadır. Kalede su kanallarının bağlandığı havuz, merdivenler, gözetleme kulesi, ok atma yerleri, ve Rum mezarları belirgin bir şekilde görülmektedir.

Bahattinşeyh türbesi köy merkezinin üç km. doğusundadır. Çevresinde her mevsim yaklaşık olarak 25 derece sıcaklıkta suyu bulunan bir çermik vardır. Bu suyun cilt ve mide rahatsızlıklarına iyi geldiği bilinmektedir.

Buraya gelen halk, muratlarına kavuşmak için dualar eder. Anlatıldığına göre, Bahattin Şeyh Horasan'da yaşayan yedi kardeşten birisidir. Babaları bunları toplar. Allah tarafından yedi farklı yere gönderilen taşların bulunduğu yerlere gitmelerini söyler. Bahattin taşının düştüğü yer olan Doğantepe köyüne gelip faaliyetlerine başlar. Onunla ilgili anlatılanlar çeşitlidir.

"… Birgün Bahattin Baba ve müritleri ders okurlarken Şeyh Nusret Hazretleri müritleri ile geldiler. Müritlerden her birine; 'Birer taş getirin.' dedi. Kırklardan her biri birer taş getirdiler. Şeyh Nusret, Hasan Baba'ya buyurdu: 'Hasan'ım kırkların her birisinin ismini bu taşlara yaz, her birisini bir yana at. Herkes kendi ismini yazan taşı hangi yerde bulursa, o yer sizlere mekan olsun.' Şeyh Bahattin Hazretleri de ismini yazan taşı Suşehri'nde buldu ve oraya yerleşti…"

Bir söylentiye göre de Bahattin Şeyh Hazreti Peygamber efendimizin sahabelerindendir. Peygamberimizin, "Hepiniz bir ok atıp okların bulunduğu istikamete gidiniz ve orada İslamiyeti yayınız", emrine uyar. Şeyh Bahattin Hazretleri de okunu bu köyde

bulur. Civar il, ilçe ve köyler Bahattinşeyh'in türbesine gelerek burada mevlit okuturlar. Menkıbeye göre, Bahattin Hazretleri Doğantepe köyüne gelir. O sırada dağ, üstüne gelmeye başlar. Sırtını dağa vererek, "Bana zarar verme" der. Dağı durdurur. Bugün dahi Bahattin Hazretleri'nin sırtını verdiği kayanın üzerinde çukurluk vardır[194].

Kutlu Özen Bahattin Hazretleri'nin Belh'ten hareket ederek önce Kerbela'ya gelmiş olduğuna inanıldığını yazar. Şeyh, Hz.İmam Hüseyin'in makamını ziyaret eder[195]. Yemek pişirip ziyafet verir ve evliyalığını açıklar. Burada iken aylardan Aşure ayıdır. Şam'ın evliyası, Rum'un erenleri ve Horasan pirleri, cümle erenler-evliyalar orada hazır bulunmaktadır. Evliyalar Bahattin Baba'yı imtihan etmek isterler. Bahattin Baba'ya hitaben, "Bir geyik yavrusu ile doksan bin evliyayı doyur" derler. Bahattin Baba, Kerbela'ya nazar kılar. Gördüler ki bir geyik kuzusu meleyerek doğruca Bahattin Baba'nın yanına gelmektedir. Allah'ın izniyle dile gelen kuzu, "Beni kurban eyle, evliyanın kursağına nasip olayım" der. Bahattin Baba, hemen tekbir alıp kuzuyu kurban eyler. Ateşsiz ve susuz olarak kurbanı pişirir. Doksan bin evliyaya taksim edip yedirir. Hepsi doyar. Ondan sonra evliyalar nazar edip görürler ki kuzu tamam duruyor. Bahattin Baba, geyik kuzusuna dua eyler. Kuzu dirilip Kerbela çölüne gider.

İlçeye 14 km. mesafede bulunan *Yusufşeyh* köyünde Kelkit ırmağı kenarında köye ismini veren zatın türbesi bulunmaktadır.

---

[194] Özen K. Anadolu Erenlerinin Menkıbeleri

[195] Şam'da Emeviye Camii'nin ortasındaki Hz. Yahya (a.s.) Peygamberin türbesi gibi Caminin içindeki bir başka türbe de Peygamber Efendimizin torunu (Hz. Ali Efendimizin oğlu) Hz. Hüseyin'in makamı. Rivayete göre Hz. Hüseyin Efendimizin Kerbela'da başıbozuk taife tarafından gövdesinden kılıçla ayrılan mübarek başı buraya getirilmiş. Üzerinde Seyyidina Hz. Hüseyin yazılı dikdörtgen şeklinde gümüş kaplamalı bir yerde muhafaza edilir.

1882’de Sivas beylerbeyliğine bağlı bir sancak olarak teşkilatlanan *Tonus* önemli bir konaklama yeridir. Şarkışla ilçesine bağlı bir nahiye iken 1972 yılında yurt genelinde yapılan yerleşim birimlerinin isim değişikliği esnasında Tonus, *Altınyayla* olarak değiştirilir. Aynı yıl belediye teşkilatı kurulan Altınyayla 1990’da ilçe statüsüne kavuşur[196].

Arap Dede Şarkışla ile Altınyayla ilçeleri arasındaki askeri radar sisteminin yer aldığı yüksek bir tepede bulunuyor[197]. Doğan Kaya Arap Dede’nin hem Alevîler, hem de Sünniler tarafından ziyaret edilen bir adak yeri olduğunu kaydeder. Bu mevkie radar sistemi kurulmadan önce birçok akşam burada ateş yandığı iddia edilir. Radar kurulurken Arap Dede’nin kabri kaldırılmak istenir. Fakat kazı yapan greyder arızalanır. Bu emri veren rütbeli subayın da hastalandığı ve bundan vazgeçilip etrafının çevirilerek ziyaret yeri haline getirilmiş olduğu anlatılır. Çocuğu olmayanlar ve çeşitli dilekleri olanlar tarafından burasının ziyaret edildiği nakledilir. Altınyaylalı bir kadının ziyaretinde siyah bir tavuk kestirmiş, içinden de ikiz çocuğunun olmasını dilemiş ve daha sonra ikiz çocuğunun dünyaya gelmiş olduğu anlatılır. Özellikle Kadir Gecesi ve diğer mübarek gecelerde burada ışık peyda olduğu birçok kişi tarafından ileri sürülür. Arap Dede**’**nin**,** Horasan erenlerinden olup

[196] www.wikipedia.org/

[197] Kaya D. Sivas’ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

Boz Dede, Ebu Kays Haşhaşî, Küpeli Baba, ve Davullu Dede'nin kardeşi olduğu ileri sürülür.

Boz Dede yatırı diye bilinen ziyaret yeri, ilçeye dokuz km. mesafede bulunan *Serinyayla* köyünün hemen yanı başındaki boz renkli bir tepededir[198]. Boz Dede denilen yerde asfalt çalışmaları için mucur çıkarılmaktadır. Yatıra genellikle gelecekle ilgili bir takım istekleri olanlar gider ve horoz cinsinden şeyler kesilir. Çevredeki bütün evliyanın Perşembe günü akşamı burada toplandığına inanılır. Boz tepenin taşlarının uğurlu olduğu kabul edilir ve uğur olarak kullanılır.

Davullu Dede Serinyayla köyünün eteklerine oturduğu yalçın kayalıkların üstünde, daha içerilerde bir yerdedir. Ziyaret yeri, davul şeklindeki kaya parçalarının üst üste yığılmasıyla oluşmuş bir taş yığını şeklindedir. Davullu Dede'nin kardeşleri Arap Dede ve Boz Dede ile birlikte Horasan Erenlerinden olduğu ileri sürülür. Anlatıldığına göre, Davullu Dede düşmanla savaşırken askeri savaşa hazırlamak için Osmanlıdaki mehteran bölüğünün yaptığı gibi davul çalar ve tekbir sesleri getirirmiş. Davullu Dede'yi de çocuğu olmayanlar ziyaret ederek horoz keserler. Çocuğu olmayan kadının boynuna bir yular geçirerek sekiz on defa kayanın etrafını dolandırırlar. Bu ziyaretten sonra dünyaya gelen çocuk erkek olursa adını "Kaya", kız olursa "Sati" koyarlar. Davullu Dede ziyaret yeri köye uzak ve yolları da bozuk olduğu için çoğunlukla yaz aylarında ziyaret edilir.

Coruğun Ocağı ilçe merkezindeki Hüyük denilen bir tepenin eteklerinde olup burada bir ziyaretin bulunduğu bir süre öncesine kadar bilinmiyordu[199]. Doğan Kaya, vaktiyle türbenin bulunduğu yere bazılarının tezek yığını yapmış olduklarını ve temiz tutmadıklarını nakleder. Günün birinde yaşlı bir kadın

---

[198] www.serinyayla.com/

[199] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

rüyasında bir koç görür. Koç burayı pislik içinde tutan kişiyi boynuzlar ve eğer burayı temiz tutmazlar ise helak olacaklarını söyler. O günden sonra halk burasını temizler ve etrafını taşlarla çevirerek bir ziyaret yeri haline getirir. Altınyayla'nın o günlerde en yaşlısı olan bir kadının rüyasında da göğsünün üzerinde kan izi bulunan asker elbisesi giymiş bir kişinin namaz kıldığını görmüş olduğu anlatılır. Bu rüyanın burada yatan kişinin Anadolu Gazilerinden olduğuna delalet ettiği kabul edilir. Daha sonra Altınyaylalılar buraya bir türbe yaptırarak içerisine seccade, halı, bir tabut ve sancak koyarlar. 1999 yılında Altınyayla Belediyesi bu türbeyi onararak dış cephesine burada yattığı iddia edilen şahsın; **Ebu Kays Haşhaşî'**nin ismini yazdırır. Ebu Kays'ın Horasan erenlerinden olduğu kabul edilir. Bazı mübarek gün ve gecelerde burada ışık yandığı ve hamile iken burayı ziyaret eden kadınların çocuklarında bir evliya nişanının oluştuğu söylenir. Eskiden türbe içine su dolu testi konur ve Haşhaşi Hazretleri bu su ile abdest alırmış. Bir söylentiye göre ise, burası Kartallar sülalesine mensup bir kadına ait olup kadın burayı harabe halinde bırakıp göçer. Daha sonra kadının üç oğlu sebepsiz yere aniden ölür. Coruğun Ocağı denmesinin sebebi ise, bu yerin şimdiki sahiplerine Coruklar denilmesidir. Fakat burada yatan kişi Coruklar sülalesinden değildir. İnanışa göre, Ebu Kays Haşhaşî Baba Türklerin Anadolu'yu fethettiği zamanlarda yaşamış, Anadolu'nun İslamlaşmasında büyük katkıları olmuş ve hatta bazı Rumların Müslüman olmasına vesile olmuştur. Ocaktaki türbenin üzerinde de "Horasan Erenlerinden Ebu Kays Haşhaşî Baba" yazılıdır. Günümüzde çocuğu olmayanlar, çocuğu sara hastası veya sakat olanlar, çocuklarını getirerek burada yarım saat uyuturlar. Çocuğun iyileşmiş olarak ayağa kalktığı anlatılır. Her çeşit hastalığı olanlar burayı ziyaret ederler ve burada dua ederler. Ailesinde geçimsizlik olanlar, geçim sıkıntısı çekenler burayı ziyaret ederler. Anlatıldığına göre, Altınyaylalı birisinin ayağı ve eli küt olmuş ve

hiç hareket edemiyormuş. Buraya gelerek yarım saat uyumuş ve dip diri ayağa kalkarak yürümüş. “Bir kadın ağzı dili tutulmuş olarak buraya gelir ve ocakta yarım saat uyuduktan sonra konuşur halde kalkar ve evine gider.” Türbeye, baş, kalça ve bel ağrısı olanlar da şifa bulmak için gelmektedir. Bakımı halk tarafından yapılan türbenin yıllık 100–150 ziyaretçisi olduğu söylenir.

Kara Tonus dağı ilçenin güneyinde bir hat boyunca uzanan dağlardır. **Kara Tonus** yatırı olarak bilinen yerde herhangi bir mezar olmayıp dağın tepesinde bir çukurda çevresi siyah taşlarla çevrili küçük bir alandır. Özellikle 20-30 yıl önce burasını Altınyayla ve çevresindeki köylerden birçok kişi ziyaret ediyormuş. Fakat günümüzde pek az insanın ziyaret ettiği anlatılır. Burada yatan kişinin Ebu Kays Haşhaşi Baba’nın kardeşi olduğu kabul edilir. Burayı ziyaret edenler genellikle yanlarında boncuk, iğne ve renkli çaput parçaları götürürler. Bu parçaları taşların arasına atarak herhangi bir dilek tutarlar. Tutulan bu dileğin kabul olacağına inanılır. Anlatılır ki, Tahyurtlu Said Efendi yağmur duası yapacağı zaman köylüleri toplayarak Kara Tonus yatırında dua edermiş. Tahyurtlu bir kişinin burasını hazine var diye kazarak dağıttığı ve daha sonra kendi öz oğlu tarafından vurularak öldürüldüğü söylenir.

Devletli Dede olarak bilinen ziyaret mekanı ilçeye uzaklığı üç km. olan *Gümüşdigin* köyündedir. Devletli Dede yatırı bundan bir süre öncesine kadar kimse tarafından bilinmez iken, Gümüşdigin köyünden yaşlı bir kadının gördüğü bir rüya üzerine açığa çıkar. Kadının rüyasında yaşlı bir dede bu mekanın temiz tutulmadığını bunun için bu yerin sahibinin başına bir bela geleceğini söyler. Anlatıldığına göre bu yerin sahibinin iki oğlu genç yaşta ölür. Daha sonra bu yerin sahibi olan kişi, burayı küçük bir daire şeklinde çevirir ve içerisine bir ağaç diker. Eskiden burada mübarek gecelerde bir ışık yandığı söylenir. Yıllar önce yaşlı bir kadın buraya akşamları bir ibrikle su koyarmış. Sabah

vardıklarında suyun bittiğini görürlermiş. Osmanlı döneminde burada Gümüşlü isminde bir han bulunduğu ve Devletli Dede'nin bu handa hizmet eden tarikat ehl-i bir zat olduğu iddia edilir. Anlatıldığına göre Devletli Dede, bir gün tandırın başında oturur iken, "Keşke param olsa da Hz. Peygamberin mübarek kabrini ziyaret etsem, bir kez olsun Hacc'a gitsem" diye içinden geçirir. Orada uyuya kalır ve bir rüya görür. Rüyasında, "oturduğun yeri kaz, orada altın var", denir. Oturduğu yeri kazar ve gerçekten bir küp altın bulur. Bu parayla birkaç kez Hacc'a giderek, Kabe'yi ziyaret eder.

Çevre köylerden her türlü rahatsızlığı olanlar burayı ziyaret ederek dua eder. Burada karşılaştığı insanlara şeker, bisküvi vb. yiyecekler dağıtır. Özellikle çocuğu olmayanlar, kafası, dizleri ağrıyanlar burayı ziyaret ederek kabrin içerisinde on dakika uyurlar ve bu kimselerin daha sonra iyileştikleri söylenir. Hatta bazı kimseler sakat kuzuları ve çocukları burada yatırır ve daha sonra dua ederek buradan ayrılır.

Vaktiyle *Yeniil* Sancağı adı altında bir sancak kurularak burası Halep ve Şam'dan otlak ve yaylak amacıyla gelen Türkmen aşiretlerinin iskan sahası olarak belirlenir[200]. Aynı zamanda bu topraklar; II. Selim'in hanımı ve III. Murad'ın annesi olan Nurbanu Sultan (diğer adıyla Atik Valide Sultan) tarafından satın alınarak vakfedilmiş bir bölgedir[201]. Bu toprakları yaylak olarak kullanan konargöçer Türkmenlerden alınan vergiler, vakfın Üsküdar'da bulunan hayır eserlerine ve burada görev yapan memurlara gittiği

---

[200] http://www.deliilyas.com/

[201] İlhan Şahin TDV İslam Ansiklopedisi'ne yazmış olduğu makalede şunları kaydeder. Nur Banu Sultan (1530-1583) İstanbul'da Mercan'da, Alemdağ'da ve Langa'da yaptırdığı cami, mescid, imaret ve hamam gibi eserlerin yanında özellikle Üsküdar'da inşa ettirdiği Atik Valide Sultan Camii ve Külliyesi ile tanınır. Cenazesi Ayasofya'da II. Selim türbesine defnedilir.

için bu bölgeye Üsküdar Toprağı, bölgeyi yaylak olarak kullanan Türkmenlere de Üsküdar Türkmeni denilmekteydi. Deliilyas ismine ilk defa Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1548 tarihli Yenil Kazası Tapu Tahrir Defterlerinde rastlanır. Asıl adı Karacaşehir olan köye Deliilyas isimli Türkmen obası iskân edildiği için daha sonra Deliilyas köyü olarak isim alır. Deliilyas'a yerleşen Türkmenler, Bayat Boyu'na mensupturlar. Yine, Yeniil Kazası'nın 1583 tarihli Tapu Tahrir Defteri'nden Deliilyas Köyü'nün bu tarihlerde konargöçerlikten yerleşik hayata geçtiği görülür. 1845'te Deliilyas köyü 61 hane olup nüfusu 300 civarındadır. 1321 salnamesinde nahiye olarak geçer. Deliilyas, bugün Sivas'ın Altınyayla İlçesi'ne bağlı bir belde konumundadır. Deliilyas Belediyesi 1965 yılında kurulmuş, böylece elektrik ve suya kavuşmuştur. Kasaba halkının çoğu tarım ve hayvancılıkla uğraşır.

Ziyaret Tepesi *Deliilyas* kasabasının merkezinde, Deliilyas Belediyesi'nin tam karşısındaki küçük bir tepeden ibarettir. Deliilyas kasabasında bunun gibi küçük tepelerden birkaç tanesi ziyaret yeri olarak bilinir. Bu ziyaret yerlerine halk arasında "Dede" denilir. Bu mekanlarda Allah dostu velilerin yattığına inanılır. Bu tepenin üzerinde daha önceleri mezar, kabristan, türbe vb. hiçbir sey yok iken 1999 yılında Deliilyas Belediyesi burasını demir bir çit ile çevirir. Tepenin üzerine dört buçuk m. uzunluğunda iki m. eninde bir mezar yeri düzenlenir. Sağ tarafı da dikenli tellerle çevrilir ve içerisine çam fidanı dikilerek ağaçlandırılır. Burada yatır olduğuna, yatan kişinin kim olduğuna, ne zaman gömüldüğüne dair hemen hiçbir bilgi mevcut değildir. Sadece Efkâri baba mahlasıyla şiir söyleyen, halk arasında da Hacı Mekke olarak bilinen yaşlı zat, burada iyilerden birisinin yattığını, bunu birkaç kişinin rüyasında gördüğünü hatta bazı kişilerin burada yanan ışık gördüklerini söyler. Bir yaşlı kadın buraya önceleri ibrik ile su koyuyormuş ve sabaha kadar bu su bitiyormuş.

Anlatıldığına göre, burada yatan kişi bu su ile abdest alarak sabaha kadar namaz kılıyormuş. Burası da diğer ziyaret yerleri gibi hastalar, dilek dileyen genç kızlar ve yaşlılar tarafindan ziyaret edilir ve burada dua okunur. Daha önceleri burayı ziyarete gelenlerin sara, kekemelik, ayak sakatlığı vb. çeşitli hastalıklara çare bulmuş olduğu iddia edilir.

İlçeye sekiz km. mesafede bulunan *Deliilyas* kasabasında yaşamış olan **Efkari Baba**'nın asıl adı Hacı Demirel'dir. Şairlik yönü de bulunmakla birlikte Efkari baba'nın kayda geçirilmiş hemen hiçbir şiiri yoktur. Sağlığında şiirlerini Aşık Murat Çobanoğlu'na vermiş olduğu söylenir. Efkâri Baba 1919 yılında Deliilyas kasabasında dünyaya gelmiş olup nüfusta anasının adı Mevlüde, babasının adı Ömer olarak kayıtlıdır. Efkâri'nin üç erkek iki kız olmak üzere beş çocuğu vardır. Son senelerini yürüyemez bir halde evde oturarak geçirmiş olan Efkâri Baba'nın bu durumdan rahatsız olduğu bilinmektedir.

Efkari Baba'nın hiçbir tarikata bağlı olmadığı fakat İhramcızâde İsmail Hakki Efendi ile sağlığında sık sık görüştükleri ileri sürülür. Onun kendisini ziyaret edenlere farklı tavsiyelerde bulunmuş olduğu anlatılır. Deliilyaslı birçok kimse Efkari Baba'nın İslam ilimleri tahsili yapmadığını, fakat özellikle kış aylarında Davullu Dede'ye giderek sürekli Kuran-ı Kerim okumakla meşgul olduğunu söyler. Birçok kimse Efkâri Baba'nın Hızır (a.s) ile görüştüğünü, onun şeyhinin Hızır (a.s) olduğunu iddia eder. Hatta yine birçok insan tarafından Efkâri Baba'nın keramet sahibi olarak uçtuğu da iddia edilir. Altınyayla ve çevresinde yaşayan insanlar onu Hacı Mekke olarak tanırlar. Birçok kimse de onun için Mekke Kuşu demektedir. 'Mekke Gezgini Meczup'a bu lakapların takılmasının sebebi, birçok hacının onu Hacc'a gitmediği halde orada gördüğünü iddia etmesidir. Hatta bazı kişiler onu uçarken gördüğünü dahi nakleder.

Halk arasında bu tür söylentilerin çoğalması, ona "Hacı Mekke" denilmesini, şu beyti de onun Efkâri olarak anılmasını sağlamıştır.

"Tonus dağlarında aranıyorum
Yitirdim eşimi bulamıyorum
Bugün efkarlıyım gülemiyorum"

Okul öğretmeninin anlattığına göre, köylülerin Hacc'a gitmediği halde Kabe'de görüldüğü iddia edilen "Hacı emmi" (Hacı Mekke) zaman zaman okula gelirdi[202]. "Kendisine ikramda bulunurduk. Bir gün yine geldi. Çay verdim. İçti. Bir daha vereyim Hacı Emmi, dedim. Hayır, içmem dedi. Çay taze vereyim bir daha iç, için ısınır dedim. Bana hiç unutmadığım şu sözü söyledi: -Oğlum fazla ikram falakaya benzer."

O halk arasında tasavvuf ehl-i, gönül erbabı, ermiş bir zat olarak bilinir ve birçok kerametinden bahsedilir. 2000 yılında vefat etmiş olan Efkari Baba'nın kabri Altınyayla ve çevresindeki hemen her köyden ziyaret edilmektedir. Genellikle Efkari Baba'nın duasını almak ve ağrı ve sızılar için yel ipliği bağlatmak için ziyaret edilir. Askere gidenler, yurt dışına çıkanlar da ziyaretine gider, onun ruhunun manen yardımcı olduğuna inanırlar.

İskender Dede ziyareti *Deliilyas* kasabasındadır. Genellikle burası "Dede" olarak bilinir. İskender Dede'nin bulunduğu yere Deliilyas'ın en yüksek noktası olan Bostanbaşı mevkii denilmektedir. Buraya genellikle Deliilyaslılar ziyarete gelmektedir. Tepenin arkasındaki çukurda ziyaretçilerin attığı taşlardan oluşan mezar şeklinde bir taş yığını bulunmaktadır. Burayı ziyaret edenlerin bu taş yığınına ailelerinin fert sayısı kadar taş attıkları anlatılır. Eğer ailesindeki fert sayısından bir tane eksik taş atarlarsa o kişinin ailesinden bir kişi ölür. Veya bir taş fazla atarsa bu sefer de ailesinde bir kişi artar; yani yeni bir çocuk

---

[202] http://www.deliilyas.com/

dünyaya gelir. Anlatıldığına göre, bir gün burayı biri ziyaret eder ve, “Eğer gerçekten evliya bir kişi isen, ben işsizim, bana himmet et de iş bulayım. Yok eğer evliya değilsen ben burasını kazacağım, define arayacağım” der. Bu kişi daha sonra rüyasında bu mezarın alt tarafında yeşil kıyafetli birinin abdest aldığını görür ve daha sonraki günlerde bir devlet dairesinde işe girer.

Saçlı Baba (1906-1992), ilçeye 14 km. mesafede bulunan *Kürkçüyurt* köyünde yaşamıştır[203]. Asıl adı Mehmet Taşdemir olan Saçlı Baba, Şarkışla’nın Sofular köyünden, babasının çobanlık yapması sebebiyle bu köye gelmiştir. Dedeleri Türkmendir. Saçlı Baba olarak bilinmesinin nedeni uzun saçlı ve sakallı olmasıdır. Saçlı Baba’nın kendisi de köyde yıllarca çobanlık yapar ve daha sonraları Devlet Demiryolları’nda işçi olarak çalışır. Onun tekrar köye dönerek, çobanlıkla meşgul olduğu anlatılır. Takriben 35 yaşlarında iken karısı doğum sırasında ölür. Aynı yıl Maraş’a bir keçi sürüsü götürür ve oradan da yaya olarak Kabe’yi ziyarete giderek dört yıl süreyle orada kalır. Döndüğünde ikinci kez evlenir. Bu evlilikten doğan bir erkek çocuğu da kısa sürede ölür. Hayatta ilk evliliğinden olan bir kız çocuğu vardır. Mehmet Efendi hakkında kızı Elif Eminoğlu şunları anlatır. "Babam ibadet ehli bir insandı. Gece ibadetine çok önem verirdi. Hayatı boyunca para kazanmak için çalışmadı. Yaptığı işleri de hayır için yapardı. Kur’an-ı Kerim’i çok okurdu. Damlaca mağarasında inzivaya çekilirdi. Toplumun düğün ve eğlencesine pek karışmazdı. Ömrünün yarısını Mekke’de geçirdi. Gıybetten ve dedikodudan çok sakınırdı. Kendisini ziyarete gelen herkese şu üç tavsiyeyi yapardı.

“Evlatlarım! Siz her an Allah ile birlikte olduğunuzu bilerek hareket etmeye çalışınız. Çünkü biz Allah (c.c.)’ı görmesek de Allah bizi muhakkak görüyor. Nerede olursanız olun doğruluktan

---

203 http://www.kurkcuyurt.net/

asla ayrılmayınız. Sevgili peygamberimizin buyurduğu gibi, “Namaz dinin direğidir. Kim namazı yerine getirirse dini yerine getirmiş olur." Onun için asla namazı terk etmeyin. Ölümü asla unutmayınız. Çünkü her nefis ölümü mutlaka tadacaktır. Alemde ölümsüz hiç bir canlı yoktur. Ölümü ölmeden önce tatmak gerekir.”

Saçlı Baba hayatı boyunca takriben 43 kez Hacc‘a gitmiş ve ömrünün yarısını Kabe’de geçirmiştir. Halep`te bir Nakşibendi şeyhine bağlı olduğu ileri sürülür.

Saçlı Baba her Hac ziyaretinden dönüşte yanında birçok eser getirir. Bu ve diğer eserlerinden oluşan, İslam dininin önemli kaynak eserlerinin bulunduğu zengin bir kütüphaneye sahiptir. Vefatından sonra kitaplığındaki eserlerin birçoğu kaybolur. 2004 yılında kütüphanesinden kalan 170 adet Arap harfli matbu eser ile 40 adet el yazması eser kızı Elif Eminoğlu tarafından, Sivas Valiliği’ne bağışlanır. Bu eserler halen Ziyabey Kütüphanesi’nde bulunmaktadır.

Saçlı Baba ile ilgili Altınyayla çevresinde onlarca olağanüstü olay anlatılmaktadır. Saçlı Baba hayatı boyunca köprü, çeşme ve yol yapımı ile uğraşmıştır. Bir gün, yine köprü yapımı ile uğraşırken, yoldan birisi geçmektedir. Bunu çağırır. "Ey oğul gel biraz yardım et" der. Yolcu traktörden iner gelir ve beş on dakika çalışır. Saçlı Baba ona “Al şu beş bin lirayı da git” der. Parayı verdiği kişinin o an beş bin liraya ihtiyacı olduğu için bu olay karşısında hayretler içerisinde kalır. Fakat parayı almak istemez. “Hacı amca sen Allah için çalışıyorsun. Bu parayı almam" der. Saçlı Baba "eğer ben Allah için çalışıyorsam, Allah bana verir”, diyerek kızar. O anda oradan geçen birisi arabadan iner ve Saçlı Baba‘ya köprü inşaatında kullanması için beş bin lira verir.

Kürkçüyurtlu birisinin çocuğu Sivas`ta okumaktadır. Saçlı Baba yatsı namazı çıkışı der ki, "Yarın Sivas’a git de oğlunu ziyaret et." Bu kişi sabah Sivas`a gider, oğlunun okuluna

ulaştığında bir de ne görsün oğlu henüz yeni kaza geçirmiş ve çok ağır yaralıdır.

“Saçlı Baba mübarek aylarda Damlaca mağarasında inzivaya çekilerek birkaç gün ibadet ve zikirle meşgul olur. Yine bir kış ayında inzivada iken kar ve fırtına o kadar şiddetlenir ki göz gözü görmez olur. Kar, mağaranın ağzını kapatır. İki tane köpek gelerek mağaranın ağzını açar ve Saçlı Baba’nın önüne düşerek köye kadar yol gösterirler.

Hacca giden bir kişinin pasaportunun süresi dolar. Türkiye`ye dönmek ister fakat dönememektedir. Bir gün Saçlı Baba ile karşılaşır. Saçlı Baba ona, "Niçin Türkiye`ye gitmiyorsun", der. O kişi de, “Saçlı Baba pasaportumun süresi doldu”, diye cevap verir. Saçlı Baba "Evlat, sen git, sana pasaport mu soran var”, der. Bunun üzerine adam yola koyulur. Polisler yolda kontrol yaparken herkese pasaport sorar, bu kişiye "Sen geç” diyerek, hiçbir şey sormazlar.

Saçlı Baba halk arasında takvası ve ihlası ile bilinen samimi bir velidir. Kabri Kürkçüyurt köyünde kendisinin yaptığı Akpınar çeşmesinin tepesindedir. Sonradan buraya bir mescit ve kümbet yapılmıştır. Sivas’ın birçok yerinden hatta Ankara, İstanbul, Erzurum gibi büyük şehirlerden özellikle hafta sonları gelip kabrini ziyaret edenler bulunmaktadır. Burada namaz kılıp, dua ederler.

Saçlı Baba vefatından kısa bir süre önce Kayseri’de hastalanmıştır. Sivas’tan bazı yakın dostları telefon açıp oraya gelmek istediklerini söyler. Saçlı Baba da, “Siz gelmeyin. Perşembe günü ben geleceğim" der. Perşembe günü Saçlı Baba’nın cenazesi gelir.

Yöre halkı Hacı Mehmet Efendi`nin ölümüne çok üzülmüştür. Kürkçüyurt köyünden Hatip (İsmail) Atalay, Saçlı Baba için yöre halkının duygularını şu mısraları ile dile getirir.

Mezarın yüksekte Mekke`ye bakar

Diktiğin kavaklar zikire çıkar
Caminin hizmeti hep sana bakar
Mezarına nurlar dolsun Hac'emmi
Mezarın da Ak Pınar'ın başında
Diktiğin kavaklar senin karşında
Dervişlerin cenazenin peşinde
Mezarına nurlar dolsun Hac'emmi
Yollar yaptın da çeşme akıttın
Dağların başına kavaklar diktin
Mevlanın yoluna göz yaşı döktün
Mezarına nurlar dolsun Hac'emmi
Dünya malında da servetin yoktur
Servetin elbisen hayırın çoktur
Yıkılmış köprüler yapanı yoktur
Mezarına nurlar dolsun Hac'emmi
Hücreye girdin yastığın taştan
Aşık Hatip söyle sende bir destan
Köyün Kürkçüyurdu hepisi yasta
Mezarına nurlar dolsun Hac'emmi

Kürkçüyurt köyündeki **Kara Ziyaret** yatırı, ismini verdiği dağın tam tepesindedir. Etrafı küçük taşlarla çevrili olan bu ziyaret yerinin bir süre öncesine kadar Kürkçüyurt ve çevre köylerden gelen ziyaretçiler tarafından sıkça ziyaret edilmekte iken, günümüzde pek fazla ziyaret edilmediği anlatılır. Burada daha önce bir Ermeni yerleşim merkezinin ve Ermeni mezarlığının bulunduğu ileri sürülür. Burayı ziyaret edenler genellikle çocuğu olmayanlar ve hastalardır. Başı ağrıyanlar eşarplarını ya da şapkalarını buradaki taşlara sürerler ve daha sonra başlarına takarlar. Bu şekilde hareket edince sıhhat bulduklarına inanılır. Daha önceleri Kürkçüyurt, Harmandalı, Taşlıhüyük ve Mutubey köylüleri yağmur duası için buraya çıkarak kurban kesip dua

ederlermiş. Fakat yağmur duası için artık Saçlı Baba‘nın ziyaret edildiği anlatılır. Özellikle çocuğu olmayanlar burayı ziyaret ederler ve “eğer bir oğlum olursa burada üç köyle görüş yapacağım” diyerek dilek dilerler. Dilek dileyen kişinin çocuğu olursa kurban olarak bir koyun, koç, keçi, horoz, tosun vb. ne dilediyse onu alarak birkaç köye davetçi gönderir. Kara Ziyaret‘te genç kız ve erkekler bu kurbanı keser. Etini pişirerek pilav ya da çiğ köfte yaparlar. O gün akşama kadar eğlenirler. Bu güne “görüş günü” denir. Görüş gününe genellikle her köyden gelen davetliler katılır.

IV. Murat’ın, 1638'de Bağdat seferi esnasında ordunun Tahyurt’un bulunduğu yerden geçerken konakladığı, bu tarihten sonra da, Padişah tahtına izafeten köyün adının "Tahtyurt" olarak anılmaya başlandığı, sonraki yıllarda da "*Tahyurt*" olarak tescil edilmiş olduğu ileri sürülür. 52 km. mesafedeki Şarkışla ilçesine bağlı bir köy iken 1989’da ilçe olan Altınyayla'ya bağlanır.

Tahyurt Köyünde medfun bulunan **Hacı Said Efendi** (1858-1944)’nin soyu Hz. Hüseyin’e dayanır[204]. Kabri halen türbe olarak ziyaret edilmektedir.

Said Efendi’nin babası Hacı Hasan Efendi bir süre imamlık yapmak üzere Alacahan’dan Altınyayla’ya gelir ve Döndü Hatun’la burada evlenir. Hacı Hasan Efendi’yi Tonus’lu Hacı Üsükler’in Hacı Mustafa getirterek burada bir medrese açtırır. Bundan sonra Hacı Hasan Efendi burada hem medresede ders verir hem de imamlık yapar. O tarihte, yöredeki en büyük medrese Sırçalı Tekke’dir. Bu tekkenin içinde 36 adet dershane, fırın ve hamamı olduğu bilinmektedir. Hacı Said Efendi burada dünyaya gelmiştir.

Bir süre sonra Hacı Hasan Efendi tekrar *Alacahan*’a döner. İlk tahsilini babasından alan Hacı Said Efendi, 13 yaşında

---

[204] www.tahyurt.com/

Malatya'ya giderek burada aynı zamanda akrabası da olan İbrahim Efendi'den sekiz yıl Arapça ve âlet dersleri alır. 1878 yılında Kayseri'ye gelen Said burada da, Hunat Hatun Medresesinde Kayseri ulemasından Hacı Torun Efendi'nin öğrencisi Divrikli Damat Mehmed Emin Efendi'nin ders halkasına katılır. 13 yıllık medrese eğitiminden sonra müderris olarak icazetini 1891 yılında alır. Hacı Said Efendi, hocasına olan muhabbetinden dolayı oğullarından birisine hocasının ismini koymuştur.

Hacı Said Efendi'nin sohbetinden çok etkilenen Demirkoparan Hacı Mehmet Efendi, daha sonra Kızılhüyük köyünden Hacı Ahmet Ağayı ve Tonus'tan Hacı Ömer Ağayı yanına alarak Alacahan'a Hacı Hasan Efendi'ye giderler. Kendi memleketlerinde ilim adamı olmadığı için çocuklarının ilimden uzak kaldıklarını ve cahil yetiştiklerini söyleyerek Hacı Said Efendi'yi göndermesi ricasında bulunurlar.

Hacı Hasan Efendi'ye oğlunu gönderirse hem onu kızıyla evlendireceğini hem de mülk vereceğini söyleyerek neslini böyle bir kişiye emanet etmek istediğini ve buna kayıtsız kalmamasını söyler.

Böylece Hacı Said Efendi Alacahan'dan göç ederek Tonus tarafına gelir ve bugünkü Tahtyurt köyünün bulunduğu yerde kendisine kısa bir zamanda fırını ve hamamı da olan tam bir külliye yapılır ki, zamanla bu medresede 300-350 kadar öğrencisinin olduğu ve 18 yıl süreyle ders okuttuğu nakledilir.

Demirkoparan Hacı Mehmet Efendi, Fatma (Fadime) ismindeki kızı ile hoca efendiyi evlendirir ve bugünkü Radar mevkiinde bulunan Tomas bölgesinin tapusunu kızına verir. Hacı Said Efendi'nin elde bulunan ders programlarından ve kitaplarından anlaşıldığına göre bu medresede yüksek okul düzeyinde bir eğitim verilir, ve bu seferberliğin ilanına kadar sürer.

Ne var ki, seferberliğin ilanıyla hemen hemen bütün öğrenciler cepheye gider ve bugün ancak yeri bilinen külliye bir

daha faaliyet gösteremeyip harap olur. Ayrıca bir işgalde düşman eline geçmemesi için sadece birkaç tanesi torunlarında bulunan medresedeki kitapların çoğu Kara Tonus Dağında bir mevkiye gömülür. Hacı Said Efendi'nin medresedeki derslerine son vermesinin sebeblerinden birisinin de şu olduğu ileri sürülür. O günlerde mollaların askere alınmayacağına dair bir kanun çıkmıştır. Bunun üzerine dağdaki çobanlar medreseye öğrenci olarak kaydolmuşlardır ki, bu insanların amacı ilim öğrenmek değil, askerlik yapmaktan kaçmaktır.

Seferberliğin ilanıyla nerdeyse bütün öğrencileri cephelerde şehit düşer. Bu arada kendisini tamamen ilme vermesinden dolayı Hacı Said Efendi'nin gözlerine perde iner ve artık göremez olur. Çözülmesi gereken bir ferâiz meselesi üzerinde çalışırken gözlerinin kapandığı da rivayet edilir.

Hacı Said Efendi, ömrünün son zamanlarında inzivaya çekilir, zamanını ibadet, taat ve halkı irşadla geçirir. Bazen saatlerce zikre dalar, sabahlara kadar gözyaşı döker. Kendisi de iyi bir şair olan hoca efendinin, hayattayken, kaza ve kader ile ilgili hükümlerde olur olmaz şeyler üzerine tartışan gafilleri uyarmak gerektiğinde, aşağıdaki mısraları okuduğu nakledilir.

Hakk'a tatbik et umurun ne dem çek ne keder,
Gelir elbette vücude ne ise hükm-ü kader.

Kendisinden bir müddet önce vefat eden keşf ve keramet sahibi Kaleköylü Hacı Salih Efendi'nin zühd ve takvasına hayran olan Hacı Said Efendi, "Dünya beni aldattı, Hacı Salih Efendi de dünyayı aldattı gidiyor." der.

Hacı Said Efendi, kendi soyundan bahsederken de "bizim soyumuz seyyid soyudur, tarih boyunca kimi zaman beylikle, kimi zaman da hocalıkla devam etmiştir" demektedir.

Hacı Said Efendi'nin bir başka kerameti de şöyle anlatılır.

Altınyayla'da kışın çok çetin geçtiği bir yıl, ahırında hayvanı çok olan birisinin hayvanlarının yiyeceği iyice azalır. Oğullarından birisini hoca efendiye gönderir ve der ki. "Hocama söyle bir himmet etsin de şu saman yaza kadar yetsin". Hoca efendiyi ziyarete giden oğlu evine varınca hoca efendi ona, "Oğul azda bereket Allah verirse olur", der. Daha sonra bir parça samana okur ve Altınyaylalı adama gönderir. O azıcık saman yaza kadar hayvanlara yeter ve artar.

Altınyayla'ya yakın köylerden birisinde yaşayan bir adam, hoca efendiye gelerek "Hızır Aleyhisselamı görebilmek için" kendisine bir dua öğretmesini ister. Hoca Efendi de adama bir dua öğretir ve bu duayı sürekli okumasını tavsiye eder. Bir müddet sonra bu adam o günün ulaşım şartlarında Sivas'a gider, dönüşte köyüne yaklaşınca yaşlı bir adama rastlar. Yaşlı adam yolcudan yardım ister ve yolcu da cebinden kesesini çıkartarak başlar en küçük parayı aramaya. Sonra yaşlı adam bizimkine, "Hızır'ı bu kadarcık şey için mi çağırıyordun", der. Adam, yolcunun Hızır (a.s) olduğunu anlar, ancak iş işten geçmiştir ve Hızır (a.s) gözden kaybolmuştur. Rivayet ederler ki, Hızır (a.s) Hacı Said Efendi'yi yılda iki kere ziyaret edermiş.

Çocuk sahibi olmak isteyen fakat bir türlü çocuğu olmayan adamın biri Hacı Said Efendi'nin namını duyar ve hoca efendiye giderek, "Allah sevdiği kulunun duasını kabul eder", babından bir parça ekmek okutur. Adam köyüne döndüğünde hanımı ekmeği bayat diye adamdan habersiz evin köpeğine atar. Ertesi gün adam ekmeği hatırlar ve hanımına sorar. Kadın da köpeğin önüne attığını söyler. Bakarlar ki, köpek ekmeğe dokunmamış öylece duruyor. Böylece ekmeği karı koca yerler. Daha sonra dünyaya gelen çocuklarına Said ismini verirler.

Aynı zamanda 12 çeşit kalem kullanan bir hat sanatçısı olduğu da bilinen Hacı Said Efendi, Arapça, Farsça ve Kürtçe bilmektedir. Soyadı Kanunu ilk çıktığında, Alacahan'daki

kardeşleri ‘Bilgin’ soyadını alır. Hacı Said Efendi, neslinin geldiği yeri unutmaması için kendi soyadını Alacahan olarak yazdırır.

Kumlu Baba yatırı *Güzeloğlan* köyü ile *Başyayla* köyü arasında yer alan burnun arkasındaki mevkide bulunmaktadır[205]. Burada bir taş yığını vardır. Kumlu Baba’nın Horasan erenlerinden biri olabileceği tahmin edilmektedir. Burasını ziyaret etmek için çevre köylerden birçok insan gelir ve özellikle bayramlarda ve yağmur duası için ziyaret edilir. Kumlu Baba’nın şehit olduğuna inanılır. Hatta bazı kişilerin rüyasında burada bir asker gördükleri söylenir.

Asıl adı Ömer olan Aşık Kusuri 1779 yılında Malatya’nın Darende ilçesine bağlı *Kızılcaşar* köyünde dünyaya gelir[206]. Birkaç kez evlenip ailesiyle birlikte Anadolu’nun pek çok yerini dolaşır. Hareketli bir hayat süren Kusuri ömrünün son yıllarında tarikata girip tasavvufa yönelir. Şairin ölüm tarihi ve nerede öldüğü bilinmemekle birlikte, 1853’ten sonra vefat ettiği kesindir. **Kusurî Baba**’nın kendisi gibi halk şairi ve aynı zamanda imam olan oğlu Abdurrahim’in; yanı Âşık Şurbî’nin hayatıyla ilgili notlarında “1269 (1878-1879) senesinde şevval-i şerifin 16. günü ye(v)m-ül cum’a Güzeloğlan kariyesinden hicret edüp Gümüşdigin kariyesine dahil olduğumuz gaflet olunmaya” ifadesi bulunmaktadır. Sonuç itibariyle Kusurî’nin, 18. yüzyılın son çeyreği ile 19. yüzyılın ilk yarısı içinde yaşadığı söylenebilir[207]. Aşık Ömer, Gevheri ve Karacoğlan‘dan bazı etkiler alan Kusuri kendisi de İrfani, Remzi Talibi, Şevki, Emrah ve oğlu Şurbi’yi etkilemiştir. Aruzla Divan edebiyatı türünde ürünler vermesine rağmen asıl başarısını halk şiiri alanında gösterir. Hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerde dili sade ve deyişi liriktir.

---

[205] Kaya D. Sivas’ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri
[206] www.altinyayla.org.tr/
[207] Özdemir A. Âşık Kusurî

Kusûrî Baba’nın mezarı Altınyayla ilçesi ile Güzeloğlan köyü arasında yer alan Kıranyurdu mevkiinde, Güzeloğlan köyüne iki km. uzaklıktadır. Mezarın etrafı beton bir duvarla çevrili olup içinde birkaç tane daha mezar vardır. Bu mezarların Kusûrî Baba’nın torunlarına ait olduğu iddia edilir. Kusûrî Baba’nın mezarında herhangi bir kitabe ya da belli bir işaret yoktur. Kabirde hazine olduğu söylentileri üzerine iki-üç defa kabri kazmışlardır. Kusûrî Baba Güzeloğlan köyünden evlenerek iç güveyisi olarak burada yaşamıştır. Asıl ismi Ömer’dir. “İptida ana rahminden cihana geldiğimin tarihi 1193” ifadesi, 1779‘da doğduğunu gösterir. Altı defa evlendiğini, bu kadınlardan doğma üç oğlunun mevcudiyetini; bunlardan birincisi olup, H. 1228 de ölen oğlunun Mustafa olduğunu, H. 1240’da adı meskût bırakılan ve imamlık yapmakta olan diğer bir oğlunun da vefat etmiş olduğunu, nihayet H. 1225’te kaleme alınan cönkün kâtibi Abdurrahim’in dünyaya geldiğini öğreniriz. Kusûrî Baba’nın iyi bir şair, fazilet sahibi bir alim ve Nakşî tarikatına mensup olduğu, hatta Aşık Ruhsati’nin hocası olduğu söylenir. Anlatıldığına göre, büyük ihtimalle Kusûrî, Osmanlı Devleti’nin son zamanında yaşamıştır. O zamanlar, Osmanlı devletinin görevlendirdiği kadılar köy köy Anadolu’yu gezerek hırsızlık yapan, adam öldüren, içki içen, namaz kılmayan kişileri tespit edip onları cezalandırmaktadır. Güzeloğlan köyüne kadılar gelmek üzere iken köyde yaşayıp da şeriata aykırı iş yapan kişiler korkar, köy muhtarına, bizi kurtar diye rica ederler. O sıralarda Kusûrî Baba köyde çobanlık yapmaktadır. Köy muhtarı da kadı gelince Kusûrî Baba’yı çağırır. Kadı, köy odasında eşikte oturan Kusûrî Baba’ya “Otuz iki farz nedir?” diye bir soru sorar. Bunun üzerine Kusûrî Baba şunları söyler.

Eğer sorarsanız Müslümanmısın
Diyem elhamdülillah candan efendim
Elhamdülillahın manasını sorarsan
Allah bir resul hak sandan efendim

Hakkın birliğine istersen delil
Aklın ve nakline vardır şöyle bil
Çal nefsini şaşırmamış ol celil
Allah'tan akıl misali benden efendim
İslam'ın şartını sorarsan beştir.
Abdestinki dört guslünki üçtür.
Şart-ı iman altı tefsiri güçtür
Amentüye delilim dünden efendim
Namazın farzına on iki dedik
İçine dışına altışar koyduk
Elimiz yüzümüz toprakla yuduk
Su olmadık bir yabanda efendim
Ne zamandır dersen ûlâde
Elestü birabbukum kalû belâ de
Kalû Allah (c.c) bela resul seladan
Delilimiz ol furkandan efendim
Zürriyetim Adem dinim İslamım
İtikatta Ehl-i Sünnet mezhebim
Amelde mezhebim İmam-ı Azam
İsmini sorarsan Numan efendim
Bilin siz Ahkâm-i şeriyye dört
Kitap, Sünnet, İcma Ümmet, Kıyas-i Fukahâ
Şirkten sakınmak andan efendim
Kusûrîyem ağlayıp da güldüğüm
Yeter benim kapısında yeldiğim
Mutallibim bu kadardır bildiğim
Varıp senden ders almadım efendim

Kusûrî Baba, bu dizeleri söyleyince, kadı sen ne iş yapıyorsun, diye sorar. Kusûrî ben çobanım deyince, Kadı "eğer bu köyün çobanı böyle bilgili ise benim hiç kimseyi imtihan etmeme

gerek yoktur. Çünkü diğer herkes alimdir.”, diyerek başka bir köye gider.

Kürkçüyurt köyünden bir kadının genç yaşta bir oğlu ölür. Kadın çocuğunun acısına dayanamaz. Bir gün rüyasında Kusûrî Baba kendisine bir bardak su verir, kadın bu suyu içtikten sonra rahatlar. Uykusundan uyanınca sabah doğruca Kusûrî Baba’nın kabrine gider. Kabirden azıcık toprak alır, bir bardak suya koyup içer. Bu olaydan sonra kadının rahatladığı söylenir.

Kusûrî Baba hakkında anlatılanlardan biri de şöyledir. Deliilyaslı köyünden birisi bir grup kadın ile birlikte Küpeli Baba’ya “görüş günü” yapmaya giderler. Kadınlar burada horoz keser, topluca oyun oynar, halay çekerler. Kadınları oraya götüren kişi de kadınlarla beraber halay çeker, oyun oynar, biraz da yanlış davranışlarda bulunur. Bu kişi daha sonra yatıp uyur. Rüyasında Küpeli Baba bu kişiye, “Ey öküz oğlan! Kadınlarla ne gülüp oynuyorsun. Kusûri Baba’ya git özür dile”, diyerek şiddetli bir tokat vurur. Bu kişi hemen uyanır, bakar ki gerçekten de suratında tokat izi oluşmuştur. Oradan gelince doğruca Güzeloğlan köyündeki Kusûri Baba’yı ziyarete gider. Oraya ulaşır ulaşmaz, Kusûri Baba kapıyı açar ve ona şunları söyler. “Küpeli Baba'dan şamarı yemeseydin buraya gelmeyecektin, öyle değil mi?”

Onun kabri, sadece çoluk çocuk bütün halkın birlikte ziyaret ettiği ve kurban kesilip yağmur duası yapıldığı bir mekan değildir. Çocuğu olmayanlar, çocukları küçük yaşta ölenler ve çocuklarında sürekli rahatsızlık ortaya çıkanlar burayı ziyaret eder ve kabirden bir miktar toprak alarak bunu su ile karıştırıp çocuğa içirir. Hayvanları nazardan korumak, bol süt almak ve hayvanların salgın hastalıklardan korunması için bir miktar toprak götürürler. Bazı kimseler her türlü dilek ve temennileri için buraya gelir horoz keser ve dilek tutar. Fakat son zamanlarda bu davranışlara pek rastlanılmadığı anlatılır.

Taş Kesen olarak bilinen ziyaret yeri Serinyayla köyünün kuzeydoğusunda *Karalar* köyüne yakın bir mevkide bulunmaktadır. Özellikle yaz aylarında gidip ziyaret edenler ve orada adadığı kurbanı kesenlerden söz edilir. Taş Kesen yatırı diye anılan yerde herhangi bir kabir yoktur. Davullu ve Topakkaya gibi kutsal kabul edilen bir taş yığınıdır. Taş Kesen'le ilgili anlatılan hikaye şöyledir. Çok eski zamanlarda bu mevkide bir çoban koyun güdüyormuş. Bu bölgede su olmadığı için koyunlar susuz kalmış. Çoban Allah'a şöyle dua etmiş. "Allah'ım koyunlarım susuzluktan kırılacak. Eğer burada bir su verir de, koyunlarımı kurtarırsan sana bir kara, bir de ak koç kurban edeceğim". Bu duadan az bir süre sonra oracıkta yerden bir su fışkırmış. Çobanın koyunları su sayesinde ölmekten kurtulmuş. Çoban hemen oturmuş. Paltosunu çıkararak iç giysilerinden bir siyah bir de beyaz bit çıkarmış ve, "Allah'ım sana vaat ettiğim kurbanı kesiyorum", diyerek bitleri öldürmüş. Anlatıldığına göre, çoban ve koyunları hemen oracıkta taş kesilmiş. Halen uzaktan bakıldığında, benzetilir ki, çoban, yanında köpek ve koyun sürüsü taş kesmiş olarak durmakta, bu Taş Kesen çoban ve sürüsü bölgedeki Alevi ve Sünni köylerde anlatılmakta ve burası ziyaret edilmektedir. Ayrıca bu mevkide küçük taş yığınlarından oluşan birçok düşek mevcuttur. Bu taş yığınlarının bulunduğu yerlere Hacı Bektaş Veli gibi büyük evliyanın geçerken uğradığına ve buralarda konakladığına inanılır. Hızır (a.s)'ın da bu düşekleri sürekli ziyaret ettiği ileri sürülür. Buraya gelenler, özellikle sakatlıkları olanlar, doğum sancısı çekenler ve çocuğu olmayanlar çok çeşitli dilek ve istekleri için burayı ziyaret ederler. Ziyarette horoz kesip Allah'tan ne istiyorlarsa onu içlerinden geçirirler.

Topakkaya, ilçenin güneydoğusundaki çıkış noktasında bulunan yuvarlak bir kaya parçasıdır. Burası kutsal kabul edilen mekanlardan birisi olup içerisi hafifçe oyulmuş gibidir. Topakkaya Altınyaylalılar tarafından bir süre öncesine kadar doğum, sara vb.

rahatsızlıklar için ziyaret edilirken günümüzde daha az ziyaret edilir olmuştur. Topakkaya'yı daha çok çocuğu olmayan kadınlar ziyaret eder. Kadınlar toplu halde Topakkaya'ya gelerek çocuğu olmayan kadının boynuna bir at yuları takar ve kayanın etrafını birkaç kez dolandırırlar. Buna "kadını satmak" denir. Daha sonra götürdükleri horozu keserler ve bu horozun etiyle köfte yaparlar. Eğer bu satma olayından sonra çocuğu olmayan kadının oğlu olursa adı, "Kaya" kızı olursa "Sati" konulur. Topakkaya'nın altında bir evliyanın medfun bulunduğu ve bu evliyanın Selçuklu devleti zamanında yaşamış Anadolu abdallarından olduğu ileri sürülür.

Divriği Evliyaları

Etrafı savunmaya elverişli olacak şekilde dağlarla çevrili olan Divriği'nin bilinen tarihi Sasani-Bizans, Bizans-Arap çatışmaları ile başlar. Bölgede Rafızi bir Hristiyan tarikatı olan Pavlikanların hakimiyetiyle birlikte her türlü itikada mensup insan da yaşamaktadır. Malazgirt zaferinden sonra yöre muhtemelen Mengücek Gazi ve oğulları tarafından ele geçirilir. XII. yüzyılın ortalarına doğru beyliğin parçalanmasıyla Divriği Süleyman Şah'ın payına düşer. Siyasi mücadelelerin dışında kalan Mengücekler, inşa ettikleri eserleriyle kültür tarihi içinde yer alırlar. XIV. asırda Sivas'ın İlhanlılara sonra da Eretnalılara tabi olmasına rağmen Divriği Memlüklülerin elinde kalır. Şehir ancak Mercidabık zaferinden (1516) sonra kesin olarak Osmanlı hakimiyetine geçer. Bir sancak merkezi olan Divriği'nin Celali hareketlerinden fazlaca etkilenmemekle birlikte çevre şehirlerle olan ticaretinin zarar gördüğü gözlenir.

1888 yılında rüşdiyelerinde 80 öğrencisi varken 1903 tarihinde bu sayı 58'e düşer. 1903'te bir medrese ve 12 öğrencisi bulunmaktadır. 1897'de İmamoğlu Mahallesindeki Muhiddin Bey Medresesi'nin banisi Hafız Paşa müderrisi Necip Efendi'dir[208].

Semra Ögel Anadolu Selçukluları devrinin en eski portalinin 1180 tarihli Divriği Kale Camii'ne ait olduğunu kaydeder[209]. Tuncer, "O güne dek mutlaka namazlarını kılacak bir mescid veya camileri vardı. Yıkıldığını kabul etmek gerekir", diyerek, esasen bir hazırlık devresine işaret eder[210]. Büyük Selçuklular devri İran tezyinatı ile doğrudan irtibatlı ve büyük bir tezyini programa sahip ilk Anadolu portalindeki kapı sövesinde yer alan tek satırlık çiçekli Kufi kitabeden eserin ustasının Meragalı Hasan b. Firuz olduğu anlaşılıyor. Kalede XIX. yüzyılın sonlarına kadar bir mahalle ile burada yaşayan insanların ibadetine tahsis edilmiş olan bir cami bulunmaktadır. Süleyman Paşa Cami olarak da bilinen Divriği Kale Cami, XIX. yüzyıl sonlarında kalede yaşayan (Kale Mahallesinde) insanların burayı terkiyle atıl kalır[211]. Caminin Şehinşah bin Süleyman adına nesih kitabesi olan ağaç oyma minberi rahmetli Zeki Oral'ın tespitlerine göre, buradan Cedid Paşa Camii'ne götürülür ve 1949'da bu cami hapishane haline getirilince, birçok parçaları mangal yakmakta kullanılır[212]. Bugün toplanabilen parçaları Sivas Kongre Müzesi'nde teşhir edilmektedir[213].

---

208 salname-i nezaret-i maarif, 1317

209 Ögel S. Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı

210 Tuncer O.C. Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri.Vakıf Dergisi. Sayı12

211 Eken G. Fizikî Sosyal ve İktisâdi Açıdan Divriği (1775-1845). Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1993

212 Aslanapa O. Türk Sanatı II

213 www.divrigi.bel.tr

Bir külliye olarak tasarlanan ‘Divriği Mucizesi’nin aşhane (imaret), buka (konukevi), sundurma, mahkeme, namazgah, musalla, kuyu ve sebil gibi kısımları günümüze gelememiştir. Cami, şifahane ve türbeden oluşan yekpare yapının ise biri şifahaneye ait olmak üzere dört kapısı bulunur.

Kale Kapısı, Kıble Kapısı ya da Cennet Kapısı isimleriyle adlandırılan Kuzey Kapı’daki kitabede, "Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul Süleyman Şahın oğlu Ahmet bu mübarek caminin inşaını 1228 tarihinde emretti. Allah mülkünü daim kılsın.", yazısı yer alır.

Şah Kapısı, Taht Kapısı da denilen kapı, bütün yayınlarda “Doğu Kapısı veya Doğudaki nişli Pencere” olarak geçer. Kapının girişinde yer alan hünkar mahfilinin günümüze ulaşmamış olduğundan söz edilir. Kapı üzerinde yer alan kitabe, mülkün gerçek sahibini tasdik eden oldukça anlamlı bir seçimdir. "Mülk tek ve Kahhar olan Allah'ındır. Mimar Ahmet."

Batıda bulunan Çarşı Kapısı üstündeki yazının anlamı şöyledir. "Allah rızası için bu mübarek camii, Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kulu Ahmet Şah Bin Süleyman Şah, Bin Şahin Şah mü'minlerin yardımcısı tarafından tesis olunmuştur. Allah mülkünü daim ve kadrini yüce etsin." 1506’daki büyük depremde batı kapısı ve iki sahn harap olur.

Orijinal giriş kapısı olmasına rağmen uzunca bir süredir kapalı bulunan Kuzey Taç Kapıdan girildiğinde sağda ve solda birer adet hacet ve emanet sandukaları yer alır. Vaktiyle Divriği halkının uzak yerlere veya yazlıklarına gittikleri zaman evlerinde olan altınları emanet olarak camideki bu sandukalara bıraktıkları, ve aylar sonra döndüklerinde emanetlerini gelip aldıkları anlatılır. Harim, sütun dizileri ile belirlenmiş beş sahın içerir.

Taş işçiliğin ve esasen yeganeliğin bir başka ifadesi olan mihrapta ters dönmüş kalpler, hepsi de Allah’a işaret eden yanlarda birer elif, ortada lale ve altında bir hilal bulunur. Ve sanki ibadet esnasında dikkatin dağılmasını önlemek üzere göz hizasının

üzerinde düzenlenen bu tezyinata yüklenen mistik anlam eserin muhtevasına uygundur. “Bütün kalpler Allah’a muhtaçtır. Kalpler ancak Allah’ı zikretmekle tatmin olur. Dönüş O’nadır. Varılan secdeler, rükular, dualar O’na gider. Allah insanların yüzlerine bakmaz. O ancak insanların kalbine bakar.”

Mihrap üstü kubbesi de cami içerisindeki akustiği sağlayabilmek için yapılmıştır. Yavuz Sultan Selim tarafından Divriği Ulu Camiine saray halıları ile beraber hediye edilen çini bir küre bu kubbeye asılır. Bu değerli küre, kubbede meydana gelen derin çatlamaların tehlike arz etmesi üzerine cami restorasyonu bitene kadar Sivas müzesinde muhafaza altına alınır. İstanbul’da Vakıflar Halı Müzesinde 13-14. yüzyılda Doğu Anadolu’da dokunduğu kabul edilen ve Divriği Ulu Camiinden gelen bir halı sergilenmektedir[214].

Tiflisli İbrahim oğlu Ahmet’in 1240 tarihli minberi, üzerindeki 22 yazı ile benzerleri arasında mümtaz bir yere sahiptir. Abanoz ağacından yapılmış olan eserin mihraba bakan yüzünde, “Bu kutsal Minberin yapılıp yerine konulmasını, Yüce Tanrı’nın hoşnutluğunu kazanmak için, Halife’nin yardımcısı Hüsam’üd Dünya ve’d din Ahmet Şah bin Süleyman Şah buyurdu”, ifadesi yer alır. Sağ tarafta ise Al-i İmran suresinin 16-17. Ayetleri bulunmaktadır[215].

Caminin kuzeybatı köşesindeki minare orijinal değildir. Minarenin kaidesindeki bir kitabeden Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1565 yılında yaptırıldığı anlaşılır.

---

[214] Restorasyon-Konservasyon-Arkeoloji ve Sanat Yıllığı Yıl: 2010 Sayı:1

[215] Al-i İmran suresinin 16 ve 17. Ayetleri şöyledir. (Bu nimetler) “Ey Rabbimiz! İman ettik; bizim günahımızı bağışla, bizi ateş azabından koru!” diyen, sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir).”

Caminin Ahmed Şah ile anası Fatıma Hatun'un 1243 Temmuzunda Divriği Mahkemesince vakf ve tescil ettirdikleri bir vakfiyesi günümüze kadar gelmiştir[216]. Bu vakıf daha sonra Mengücek beyleri ve Osmanlı sultanları tarafından mukarrer tutulmuş, ayrıca mahallin eşrafı tarafından yeni yerler vakfedilmiştir.

Erzincan Meliki Behramşah'ın kızı Turan Melike Hatun tarafından 1228 yılında Ulu Caminin mimarı Ahlatlı Hürremşah'a yaptırılan Darüşşifanın 1519 tarihli evkaf defterinde medrese olarak geçtiğine bakılırsa, yapının bu tarihten evvel medreseye dönüştürülmüş olduğu anlaşılır[217]. Galip Eken'in çalışmasından medreselerin kapatıldığı tarihe kadar hizmete açık olan medrese-i kübrada 1775-1845 yılları arasında müderris, ferraş, hafız olmak üzere pek çok görevlinin vazife yapmış olduğunu öğreniriz.

Darüşşifa, plânı, mimari öğeleri ve süslemelerinin yanı sıra, Ulu Cami'ye bitişik inşa edilmiş olmasıyla da Anadolu Selçuklu mimarisinde benzersizdir[218]. Şifahanenin büyük ölçüleri ve anıtsal nispetleriyle orijinal 'Gotik Kapı'sı, tamamen farklı bir bezeme anlayışına sahip olup bütün cepheye hakimdir[219]. Kapının asıl önemi her iki yanda iri kaval silmelerin üzerindeki insan başı şeklindeki oymalardan gelir. Bazı anlayışsız ellerin kırıp bozduğu bu portrelerden biri örgülü, uzun saçlarıyla bir kadın başıdır. Bir görüşe göre bu figür ve diğeri Şifahanenin kurucusu Turan Melik ve eşi Ahmet Şah'a aittir. Bazı sanat tarihçileri ise bu figürlerin ay

---

216 Gülsoy E. XVI. Asrın İlk Yarısında Divriği Kazası. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üni. İstanbul. 1991

217 Eken G. Fizikî Sosyal ve İktisâdi Açıdan Divriği (1775-1845). Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1993

218 Durukan A. Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler. Vakıf Dergisi. Sayı 27

219 Selçuk M. Divriği Külliyesinde Teknik Güzellik

ve güneşi temsil ettiğini ileri sürer. Kapı kitabesinde şu cümleler yer alır: “ Bu kutsal darüşşifanın yapımını, Kutlu melik Fahreddin Behramşah’ın kızı, Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak isteyen ve onun bağışlamasına muhtaç olan, Adaletli Melike Turan Melek buyurdu. Allah kabul etsin, Amin. (Aralık 1228)”

Şifahane güneyden camiye bitişik olup ortada dört sütun üzerine oturan fenerli kubbe, yanlardaki eyvanlara hafif bir ışık vermektedir. Camiye bitişen güneydoğu köşede türbe yer alır ki, bu mezar odasının kubbesi çatıda bir külah halinde yükselir. Melik Ahmet Şah’ın 1243’den sonra hangi tarihte öldüğü bilinmiyor. Ulucami ile bitişik Darüşşifa arasındaki türbede irili ufaklı 15 kabir görülür[220]. Bunlardan sırlı tuğlalarla örülmüş olanın Ahmet Şah’a ait olabileceği ileri sürülür. Burada patlıcan moru çiniler ve turkuvaz mavisi çinilerle altın varaklı ‘Ya Allah’ yazıları mevcuttur[221]. Melike Turan’ın kabri ile birlikte şifahaneye girişin solundadır. Türbede Ahmet Şah’ın annesi Fatma Hatun, babası Süleyman Şah ve aile efradı yatmaktadır. Diğer lahitler ise talan edilmiştir. Lahitlerin bir kısmının ise şehit türbeleri olduğu ileri sürülür. Rivayete göre Selçuklu döneminde yaşayan büyük zatlar savaşlarda şehit olmuş ve buraya defnedilmiştir.

Eserin takdirinde Tuncer’in yorumu bir noktaya dikkati çeker[222]. “Şurası gerçek ki bunlar, yerli Ermeni veya diğer Hıristiyan ustaların süsleme örnekleri değildir. Azerbaycan yapılarında da böylesi görülmez. Bu herhalde yine yerli Hıristiyan ustaların, Selçuklu sanatını görüp heyecanlandıkları ve bunu gizleyemedikleri bir noktaya gelmelerinin olgusudur.” Daha sonra bu takdirinde aşırıya kaçar. “Sanki Haçlı Seferleriyle Anadolu'ya

[220] Özen K. Divriği Kültür Mirası ve Korunması
[221] http://divrigimuftulugu.gov.tr/ulucami.htm
[222] Tuncer O.C. Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri.Vakıf Dergisi. Sayı12

gelen ve Divriği'ye uğrayan bir Hıristiyan yapı ekibine, Selçuklu süslemelerini kapsayan geometrik anlayışlı bir taçkapı yapın denmiş gibidir.” Fakat neticede, eserde kapı ve duvarlara işlenen bütün motifler asimetrik olup ustanın tekrardan kaçınmış ve kendisini hiç bir motife bağlı kalmadan sürekli yenilemiş olduğu görülür. Esasen karşısındaki insanı, her motifte Allah'ın birliğinin vurgulanmış olduğu düşüncesine götürmektedir.

Giriş cephesi bir portal gibi işlenmiş olan **Sitti Melik** türbesi 1195 tarihini taşır. Kale ile çarşı arasında Şemsi Bezirgan Mahallesinde yer alan türbede Mengücekoğullarından Emir Süleyman Seyfeddin Şehinşah ve ailesi medfundur. Sekizgen planlı türbe düzgün kesme taşlardan yapılmış, kapısı geometrik motiflerle bezeli bir çerçeve ile kuşatılmıştır. 1970 yılında içerisinde sağlı sollu iki sıra halinde yer alan kitabesiz 10 mezardan beşi kaldırılmıştır. Şahin Şah tarafından tahminen ölümünden iki yıl önce yaptırılan türbeye Sitte Melik denilmesi, ailesinden Sitte Melik Hatun tarafından bu türbe için vakıf tesis edilmesinden dolayıdır. Şahin Şah’ın annesi veya eşi olması gereken bu hanımın da aynı yıllarda öldüğü ve aynı türbeye gömüldüğü anlaşılmaktadır. Set üstündeki türbe avlusu zamanla bir hazireye dönüşmüş olup burada çok eski lahitler, mezar taşları ve temel kalıntıları vardır. Buraya Aşağı Mezarlık denir. Bugün restore edilmiş olan türbe ve hazire, çevre düzenlemesi yapılmış olup ziyaretlere açıktır.

Aynı yıllara tarihlenen sekizgen planlı, içten kubbe dıştan piramidal külahla örtülü bir kümbet de hazinedar Ruzbe oğlu Büyük Emir Hacip **Kamereddin**’e aittir. Klasik çadır stilli siyah taştan yapılı sadece kapısı süslemeli olan yapı 1196 tarihlidir. XVII

ve XIX. yüzyıllara ait beratlardan türbede görevli cüzhan ve türbedarın varlığını öğreniriz[223].

Hacı Seyyid, Siddi Ahmet, **Naib Eşref** ve Hacı Gazez türbesi adlarıyla anılan türbe Yukarı Çarşının son arastası ile Gariplik Mezarlığı arasında yer alır. Hacı Seyyid türbesine, yanlış bir adlandırma ile Naib Eşref türbesi deniliyorsa da belgeler, yapının Seyyid Ahmed bin el-Hac Ömer adında bir hacibin türbesi olduğunu gösterir. Kitabesinin olmayışı türbenin isim ve yapılış tarihi bakımından kesin bilgiye ulaşmayı engellerse de, yapı 13. yüzyıla tarihlenir. 1972'de taş külahı yenilenmiş, 1990'da bitişik dükkanlar kaldırılarak çevresi açılmıştır. Sekizgen piramit bir külahı olup özgün denebilecek kadar eski ve iyi korunmuş ahşap kapısı dikkat çekicidir.

1240 yılına tarihlenen Nureddin Salih, diğer adıyla **Kemankeş** türbesi, Ulu Cami'den İmamoğlu Mahallesine giden eski sokak üzerinde Ahi Yusuf türbesinin güneyindedir. Bulunduğu mahallenin ve yanındaki mescidin adından dolayı Kemankeş Türbesi de denilir. Ahmet Şah'ın hacibi Siraceddin'in ölen oğlu Nurettin Salih için yapılmıştır. Küçük mezarın çocukken öldüğü sanılan Salih'i simgelediği büyük mezarın da Hacib Siraceddin'e ait olduğu söylenebilir. Türbe sekizgen planlı ve piramit taş külahlıdır. Sekiz yüzeyinde de bezeme yoktur. Zamanla sokak zemini yükseldiğinden yol cephesi yarıya kadar gömülü durumdadır. Türbenin mahzenine arkasındaki bir çukurdan girilir. Diğer kümbetlere nispeten oldukça basıktır. İçerisinde biri büyük diğeri küçük olmak üzere iki adet kitabesiz mezar vardır. Piramit külahın kaplama taşları 1970'lerde yenilenmiştir.

---

[223] Eken G. Fizikî Sosyal ve İktisâdi Açıdan Divriği (1775-1845). Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1993

Kalealtı Mahallesindeki **Sinaniye Hatun Türbesi** harap bir halde olup muhtemelen Mengücekoğulları dönemine aittir.

13. yüzyıla tarihlenen **Ahi Yusuf Türbesi** Nurettin Salih (Kemankeş) Türbesi'nin az ilerisindeki bir evin avlusu içerisinde bulunmaktadır. Kubbesi, iki yan duvarı tamamen yıkılmıştır. Ahi Yusuf zaviyesinin XVIII ve XIX. yüzyıllarda faal olduğu görülür[224].

Kadı İskender bin Abdülcebbar Türbesi, halk arasında **Hasan Gazi** türbesi olarak bilinir. Türbe kalıntıları İmamoğlu Mahallesinde ve Nebipaşa konağının bitişiğindedir. Mescit ve türbe yan yanadır. Türbede beşik örtülü bir mezar ve dargun ağacı bulunmaktadır. 1314 yılında inşa edilmiş olan türbede yatan zatın İskenderun'dan geldiği ve Divriği'de kadılık yaptığı söylenmektedir. Nebipaşazadeler bu zatın mütevellisidir.

Kayıtbay Türbesi, İmamoğlu Mahallesi Camiinin (Kantepe Camii) içindedir. Burada yan yana zarif desenli iki taş kabir vardır[225]. Türbede Kayıtbay ve oğlu Nasır Seyit Mehmet yatmaktadırlar. Halk arasında Kayıtbay'ın Memlük sultanı olduğu anlatılır. Türbe Kayıtbay tarafından oğlu için 1489 yılında yaptırılmıştır. Memlüklerin şehre hakim olduğu dönemde, adını aldığı türbe etrafında teşekkül eden mahalleye (Kantabay/Kayıtbay) XVIII. yüzyılda rastlanmadığı görülür[226]. Bakımını Kantepe Camii görevlilerinin yaptığı türbe daha önce

---

224 Eken G. Fizikî Sosyal ve İktisâdi Açıdan Divriği (1775-1845). Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1993

225 Kalafat Y. Sivas Yöresi Türk Halk kültüründe Türbeler etrafında oluşmuş inançlar

226 Eken G. Fizikî Sosyal ve İktisâdi Açıdan Divriği (1775-1845). Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1993

cami dışında iken, 1904 yılında yapılan genişletme sırasında cami içine alınmıştır.

Halkın Araplık adını verdiği türbe, **Hacib Ahmet**'e aittir. Koca Paşa Mahallesinde, Araplık Sokağında, yolun sol kenarındadır. Sekiz köşeli, kubbesi yıkık bir kümbet kalıntısıdır. Memlüklü Sultanlığı (1391-1516) dönemine ait bir türbedir. Türbenin içinde asırlık bir dargun ağacı vardır. Bitişiğinde küçük bir mescit yeri bulunmaktadır.

Hacı Mehmet Türbe ve Zaviyesinin kalıntıları Söğütlük yolu üzerindedir. Çarşıbaşı'ndan İmamoğlu Mahallesine giderken sağ kol üzerinde ve Yaminoğlu evi bitişiğindedir. Türbenin arka duvarı ayaktadır. İki yan duvar kısmen, ön duvar tamamen yıkılmıştır. Dikdörtgen planlı ve kubbeli türbeden günümüze pek az şey kalmıştır. Galip Eken çalışmasında Hacı Mehmed b. Mehmed zaviyesinin XIX. yüzyılda faal olduğundan söz ederek yevmi bir akçe karşılığında Hasan'ın türbehan olduğunu ilave eder[227].

Hoca Mercan Türbesi, Mercantepe yokuşunda, Çolakoğlu Süleyman evi ile Nuri Ünsal evinin arka kısmındaki arsa üzerindedir. Türbeye ait temel kalıntıları mevcuttur.

Mısırlılar Türbesi Hükümet Konağı'nın yanındaki mezarlık karşısında bulunan bu türbenin kitabesi bulunmamaktadır. Değişik yapı üslubuyla birlikte, yöre halkının söylediğine göre türbe Mısırlılar (Memlüklüler) tarafından yaptırılmıştır. Kesme taştan kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir plana sahip olan türbenin üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Restorasyonuyla ziyaretçilere açık olan türbe, duvarlarındaki renkli taşlarla dikkati çekmektedir.

---

[227] Eken G. Fizikî Sosyal ve İktisâdi Açıdan Divriği (1775-1845). Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1993

Saracın Türbesi içerisindeki mezar taşında iki ayrı tarih bulunmaktadır. Buna dayanılarak türbenin XVIII. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Türbe kare planlı, kesme taştan dört ayağın taşıdığı sivri kubbeli baldaken tarzında bir mezar anıtı olup, etrafı açıktır.

Dilber Kümbeti, ilçenin 5 km. güneybatısında *Hazekrek* (*Günbahçe*) Köyü yakınlarında bulunur. Bu kümbetin kitabesi günümüze gelememekle beraber, XIII.-XIV. yüzyıllara tarihlendirilir. Kümbet kesme taştan sekizgen planlı olup, üzeri içten kubbe, dıştan sekizgen prizma bir külahla örtülüdür. Kümbetin büyük bir bölümü yıkılmış, üst örtüsü izlerden anlaşılmaktadır. Giriş kapısı kuzey yönünde olup, oldukça yüksektir. Ancak girişin çevresindeki taşların büyük bir kısmı da sökülmüştür. Kümbetin altında bulunan mumyalık kısmına doğu yönünden girilmektedir. Bu bölüm doğu batı yönünde uzanan sivri kemerli bir tonozla örtülmüştür. İçerisindeki mezarlar kaybolmuştur. İki katlı küçük yapının alt katı kare planlı olup, üst katı sekizgendir. Yapının genel çizgileriyle Mengücekoğulları'ndan sonraki dönemlerde yapıldığı düşünülebilir. Zamanla içinde türbe olduğu unutulmuş ve bir dinlenme hanına dönüşmüştür. Diblehan'ın yanında bir çeşme ile "Mücavir Şah" denen bir de mezar vardır[228].

Dumluca köyü ile Günbahçe köyü arasında bulunan **Seyit Baba Türbesi**'nin XIII.-XIV. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Türbe kare kaideli ve sekizgen gövdeli olup, üzeri piramidal bir külahla örtülüdür. Büyük ölçüde yıkık durumdadır. Türbenin girişi doğuda olup, altında mumyalık kısmı bulunmaktadır.

Akça Baba, ilçeye 27 km. mesafede bulunan *Karakale* köyünde medfundur[229]. Karakale, 300 sene kadar önce Akmeşe

---

[228] http://www.dumlucakoyu.com/
[229] www.karakale.net/

köyünden ayrılan üç köyden birisidir. Anayola bir km. mesafede olan köy, eski bir doğal kalenin yamacında bulunmaktadır. Ağcababa Türbesi'nin Selçuklular döneminden kalma olduğu ileri sürülür. Ayrıca, bu köyden ünlü bir şair çıkmıştır. Bu kişi de, 300 yıl kadar önce yaşayan, cönknameler, duaz-ı imamlar ve aşk şiirleri yazan, Aşıkgil sülalesine mensup Er Mustafa'dır.

Hasan Paşa Türbesi, ilçeye 18 km. mesafede bulunan *Üçpınar* köyündedir. Horasan Erenlerinden Koca Haydar oğlu Hasan Paşa türbesi yılın her ayı ziyaret edilir ve adaklar adanır[230]. Anlatılır ki, Hasan Paşa Muhammet Hanefi soyundan gelen Ahmet Yesevi Hazretleri evlatlarından Koca Haydar Sultan'ın oğludur. Kafirlerle yapılan bir savaşta Haydar esir düşer, Şam'a götürülerek zindana atılır. Hacı bektaş Veli Hazretlerinin bir mucizesi ile kurtarılır. Haydar'ın zindanda çektiği işkence ve azap neticesinde saçları ağarmış ve ihtiyarlamıştır. Ahmet-i Yesevi Hazretleri oğlunu görünce, Haydar kocamışsın, der. Ondan sonra Haydar'ın ismi Koca Haydar kalır. Koca Haydar da hünkar gibi Anadolu'ya gelir. Sarıçiçek yaylasında mekan tutar. Tek başına yaşadığı için geyik sütü ile beslenir. Diğer taraftan burada tekke kurar ve halkı irşat etmeye başlar. Birçok öğrencisi vardır. Amacı ilim ve insan sevgisini yaymak, yerleştirmektir.

Osmanlı padişahı IV. Murat 1638 yılında Bağdat ve Musul seferine çıkar. Sarıçiçek yaylasında Koca Haydar'ın öğrencileri tarafından karşılanır ve bu öğrenciler, "pirimizin selamı var, sizi ve askerlerinizi konuk etmek ister", der. IV. Murat kabul eder. Koca Haydar sultanın dergahına gelir. Yanında hiç bir şey yoktur. "Pir, askerlerimizin ve hayvanlarımızın iaşesini nasıl karşılayacaksın", der. Koca Haydar, "sultanım siz merak etmeyiniz, bütün hizmetler yerine gelecektir", der. Gösterdiği kerametlerle bütün hizmetler yapılır. IV. Murat, "pirim sizin gerçek bir veli olduğunuzu

---

230 http://www.harmankayakoyu.com/

öğrendim, sefere gidiyorum, bana zaferi kazanmam için dua et", der. Koca Haydar, "Sultan! İhtiyarlara, çocuklara ve kadınlara değmezsen, zaferi kazanırsın", diye karşılık verir. Padişah Koca Haydar'ın elini öper ve yoluna devam eder.

IV. Murat, Bağdat ve Musul'u alır, 1639 yılında İstanbul'a döner. Koca Haydar Sultan'a İstanbul'dan Hacer adlı bir cariye gönderir. Bu cariyeden Hasan isimli bir oğlan çocuğu dünyaya gelir. Koca Haydar Sultan ile ilişkisini hiç kesmeyen IV. Murat Hasan'ı İstanbul'a aldırır, okutur, Paşa ünvanı da verir. Hasan bundan sonra Hasan Paşa ismi ile anılır. Koca Haydar Sultan vefat eder. Kabri Ortaköy ile Atmalıoğlu arazisi üzerindeki Sarıçiçek yaylasında bulunmaktadır. Bugün türbesi ziyarete açıktır.

Hasan Paşa, bundan sonra IV. Murat tarafından Koca Haydar Sultan'a vakfedilen ve Divriği kazası hudutları içindeki eski adı Gamhu olan Akpelit köyüne yerleşir. Hasan Paşa'nın ünü günden güne büyür ve yayılır. Bu durum Osmanlı idaresini rahatsız eder. Hasan Paşa'nın katli emredilir. Zaptiyeler Hasan Paşa'yı Divriği'ye getirirler ve gece meydanda asarlar.

Denilir ki, Hasan Paşa asılırken, ölümüne sebep olan Divriği'lilere beddua eder.

Yüzünüz bembeyaz ola!..
Gözünüz çapaklı kala!..

Divriği'nin Üçpınar köylüleri şehre saman satmaya gelirler. Bakarlar ki pirleri darağacında asılı. Geceyi beklerler, pirlerini gizlice darağacından indirir ve saman yüklü bir atın sırtına koyar, köye getirirler. Köyün yakınına defnederler. Hasan Paşa'nın türbesi ziyarete açıktır.

Hasan Paşa'nın oğlu Mahmut'tan gelen sülale çoğalarak devam eder. Soyadları Koca Haydar Sultan'ın isminden dolayı 'Koca'dır.

Pir Sultan Abdal'ın, Sultan Murat Caddesi üzerinde Akpelit yakınında bulunan Koca Haydar Yatırı'nda gömülü olduğu kabul

edilir. Koca Haydar çevresindeki Bizmişen, Ağıl ve Dilli gibi Alevi köylerinin XVII. yüzyılda Pir Sultan ve taraftarlarının sıkıştırılması sonucu buraya gelip yerleştikleri, Ağıl Köyü'nün ise "Ocak" olduğu öne sürülür. Diğer bir görüşe göre, Koca Haydar, kendi adını taşıyan bir ocağın piridir. Pir Sultan Abdal ile bir ilgisi yoktur.

Bu türbede, bir Anadolu ereni olan Koca Haydar ve oğlu İsmail ile torunu Dehman yatmaktadır. Türbenin duvarındaki mezar taşında, "Şeyh Dehman İbni Seyyid, Şeyh İsmail İbni Seyyid, Şeyh Koca Haydar ruhuna fatiha", yazılıdır.

Yakınındaki *Akpelit* köyünde Koca Haydar soyundan gelen "dedeler" yaşamaktadır. Bu dedelerin çevre köylerde talipleri vardır.

Ağıl, Bizmişen ve Dilli Köyleri aslında çoğunlukla Hıdır Abdal Sultan ocağına bağlıdır. Ağıl Köyü Ocağı, Gözcü Karacaahmet sülâlesinden Hıdır Abdal evlatlarından Seyit Ahmet Çelebi'ye aittir.

Hüseyin Gazi'nin mezarı, ilçeye hakim Iğımbat Dağının zirvesindedir. 1959 yılına kadar Hüseyin Gazi'nin mezarı toplama taşlardan ibaretti[231]. Yaklaşık yedi metre uzunluğundaki mezarın etrafı açık olup koruma altında değildi. Yine bu civarda toplama taşlardan meydana getirilmiş sembolik mezarlar vardı. Halk, bu mezarların Hüseyin Gazi'nin şehit düşen askerlerine ait olduğuna inanmaktadır. Adak yerine gelenler bu mezarları da ziyaret ederlerdi. 1996 yılında bu sembolik mezarlar çevre düzenlenmesi gerekçesiyle sökülüp atılır.

---

[231] Özen K. Sivas Civarındaki Anadolu Erenlerinin Menkıbelerinde Belli Başlı Motifler

Hüseyin Gazi'nin toplama taşlardan ibaret mezarı, 1959 yılında 'Divriği'yi Güzelleştirme Derneği' tarafından onarılır. Kitabesine "Aslen Medineli olan Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi burada yatar. Doğum yeri Malatya olup, harp ederken Divriği'de şehit olmuştur." sözleri yazılır.

Hüseyin Gazi yatırının etrafına oldukça yüksek bir taş duvar çekilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise kurbanların kesilip pişirilmesi, namaz kılınması ve mutfak malzemelerinin saklanması için ilave binalar yapılır. Son yıllarda ağaçlandırmaya yönelik çalışmalar da hızlandırılmıştır.

Divriği köylerinde Hüseyin Gazi'ye atfedilen birkaç adak yeri daha bulunmaktadır. Mahalli rivayetlere göre Hüseyin Gazi, savaşarak Divriği'ye kadar gelir. Körküsü mezrası civarındaki korulukta kolundan ok yarası alır; bakımsızlıktan kolu (göğerir) kangren olur. Hüseyin Gazi'nin kolundan yaralandığı yer bugün **Gazili** adını almıştır. Gazili ziyareti, Körküsü mezrası koruluğu içindedir. Hüseyin Gazi'nin bakımsızlıktan çürüyen kolu da *İkizbaşak* (Kömek) köyü civarına gömülür. Bu ziyaretin adı da **Gök Kol'**dur. Bu iki adak yeri her yıl köylülerce ziyaret edilir.

Iğımbat dağındaki Hüseyin Gazi yatırı civarında on iki adet çukur vardır. Halk bunun Hüseyin Gazinin atının ayak izleri olduğuna inanmaktadır. Menkıbeye göre, Divriği Kalesinin altındaki kiliselerde on iki keşiş yaşarmış. Bunlar hile ile Hüseyin Gaziyi şehit ederler. O da kellesini koltuğuna alarak Iğımbat dağının zirvesine çıkar, türbesinin olduğu yerde ruhunu teslim eder. Türbeye dileklerde bulunmak üzere yedi Perşembe sabahı gidilir. Erkekler sabah namazlarını kadınlar nafile namazını burada kılar. Namazdan sonra Yasin-i Şerif okunur. Bu esnada dualar edilir, dileklerde bulunulur. Bazen mevlit okutulur, şeker dağıtılır, yemek ikram edilir. Hüseyin Gazi'nin Malatya'dan gelen Ermeni Kafilesi ile tek başına savaşıp düşmanın dörtte üçünü kılıçtan

geçirdiğine ve kendisinin de bu savaşlarda şehit olduğuna inanılır. Bakımını halkın yaptığı türbeyi yılda birkaç yüz insan ziyaret etmektedir.

İlçeye 11 km. mesafedeki *Güneyevler* köyünün bir mezrası olan *Ahi* mezrasında yatırı bulunan **Ahi Baba**, Dumbuca Dağı eteklerinde tekkesini kurar[232]. Kutlu Özen'in çalışmasından öğrendiğimize göre, toprak damlı bir köy odası şeklindeki türbe, köyün hemen yakınındaki oldukça meyilli bir tepenin üzerindedir[233]. Dikdörtgen planlı türbede mezar taşı kitabeleri okunmaz halde olup biri Ahi Baba'ya, diğeri hanımına ait olmak üzere iki kabir bulunmaktadır. Bu kabirlerin I. Cihan Harbi yıllarında açık bir köy mezarı şeklinde olduğu, toprak damlı binanın l920'li yıllarda yapıldığı anlatılır. Türbenin bulunduğu arazide bugün de köy mezarlığı bulunmaktadır. Hastalar, kabirlere niyaz ettikten sonra Fatma Ana'ya (Hz.Fatma) ait olduğuna inanılan bir tek pabuç altını ağrıyan yerlerine sürerler.

Türbenin dış batı duvarının alt köşesinde hastaların, burada bulunan bir deliğe ellerini sokarak, şifa maksadıyla bir miktar toprak alıp yedikleri "cöherlik" bulunmaktadır. Türbenin giriş kapısında oldukça büyük, bir çift dağ keçisi boynuzu asılıdır.

Ahi baba, Eksirik köyüne Erdebil'den gelmiştir. Menkıbeye göre, Ebu Müslim el-Horasani'nin teberini asıl mesleği demircilik olan Ahi Baba döğmüştür. Uzun yıllar köyün sığırlarını yayar. Keramet sahibi bir şahsiyet olduğu için sürünün başında bulunmaz. Sabahleyin sığırları Dumbuca Dağına yaylıma gönderir, akşam olunca da hayvanlar yaylımdan dönerler. Kurt, kuş Ahi Baba'nın sığırlarına zarar vermezler. Ahi Baba da köydeki günlük işlerine devam eder. Suyolları açarak Dumbuca Dağından köyüne su getirir. Türbesinin bulunduğu yere büyük bir havuz yapar, etrafını

---

232 http://www.ahikoy.tr.gg/

233 Özen K. Ahi Baba/Şeyh Bayezit Yatırı

ağaçlandırır. Bugün de türbe civarında havuz kalıntıları mevcuttur. Bu tepenin l920'li yıllara kadar asırlık ağaçlarla kaplı olduğu, türbeye kurban kesmeye gelenlerin bu ağaçlardan faydalandıkları anlatılır. Bugün türbenin bulunduğu tepede kuşburnu, karamuk ve iğde çalısından başka bitki örtüsü kalmamıştır.

Menkıbeye göre, Dumbuca Dağı eteklerinden geçen Sultan Murad kervan yolu üzerinde bir ejderha türer. Kervanlara yol vermez. Yaylımdaki hayvanları parçalar. Köylüler korkularından yaylaya çıkamaz, tarlalarına gidemez olur. Şikayetler, feryatlar artar. Fakat, ejderhayı öldürmeye de kimsenin gücü yetmez. Divriği Beyi çaresiz kalır. Beyin etrafında bulunanlar:

- Beyim, bu ejderhanın hakkından gelse gelse, Eksirik'te oturan derviş gelir, derler.

Bey, *Eksirik* köyündeki dervişe haberci gönderip, sarayına davet eder. Ahi Baba, o sırada çamur karmaktadır. Haberciler köye gelirler, dervişe selam verirler. Beyin davetini iletirler. Ahi Baba da:

- Bey'e selam söyleyin, merak etmesin, elimin çamurunu yıkar yıkamaz yola çıkarım, diye cevap verir.

Haberciler köyden ayrılırlar. Divriği'ye gelip Beyin huzuruna çıkarlar. Bir de görürler ki, Eksirik köyündeki derviş, kendilerinden önce Divriği'ye gelmiş ve beyin huzuruna çıkmıştır. Hayretlerinden bir şey söyleyemez, ayakta dikilip kalırlar.

Bey, Ahi Baba'ya derdini anlatır. Büyük bir sıkıntı içinde olduğu her halinden bellidir. "Derviş Baba, bizi bu ejderha'dan kurtar...", der. Ahi Baba:

- Beyim, siz merak etmeyiniz. Allah'ın gücüyle ve erenlerin himmetiyle ben onu kısa zamanda helak eder, kervan yolunu açarım, der.

Ahi Baba, Divriği Ulu Camii'nin damına çıkar, okunu alıp yayını çeker. Attığı ok, Dumbuca Dağına doğru süzülüp gider. Sonra, aşağı iner. Bey'e:

- Canavarın işi tamam, der.

Kimse Ahi Baba'nın sözüne inanmaz. Ulu Cami'den atılan bir okla canavar vurulur mu, derler.

Bey, olayı doğrulamak için askerlerini Dumbuca Dağının eteklerine gönderir. Askerler, Dumbuca Dağı eteklerine vardıklarında canavarın bir ok darbesiyle öldürülmüş olduğunu hayretle görürler. Canavarın kulağını kesip Divriği Beyi'ne getirirler. Bunun üzerine Ahi Baba'ya saygısızlık edenler, ayağına kapanıp özür diler.

Divriği Bey'i Ahi Baba'yı ödüllendirmek ister. Ondan dileğini sorar. Ahi Baba da:

- Beyim, benim köyümden asker alınmasın, der. Bey de:

- Asker alırım. Bu, vatani bir görevdir; buna kimsenin gücü yetmez, diye cevap verir. Bunun üzerine Ahi Baba:

- Benim köyümden vergi kaldırılsın, der. Bey de:

- Bunun değeri yok. Siz, dört beş haneli bir köysünüz, verginizden ne çıkar, diye cevap verir.

Eksirik köyünden vergi kaldırıldığı gibi Üçpınar, Hapa ve Paynik köylerinin gelirleri de Ahi Baba Tekkesi'ne bağışlanır. I. Cihan Harbi'ne kadar bu gelirlerin tekkeye muntazaman aktarıldığı anlatılır. Harp çıkınca ordunun erzak ihtiyacı artar. Tekke'ye bağlanan gelir de orduya aktarılır. Ancak gelirin yüzde 10'u 1920'li yıllara kadar tekkeye bırakılır.

1900'lü yıllarda köylüler her yıl sonbaharda toplanır, tekkenin gelirlerinden bir kısmı ile Ahi Baba'nın 'can helvası'nı pişirip dağıtırlar, ayrıca iki de kurban keserler. Kesilen kurban etleriyle bulgur pilavı pişirildiği ve civar köylerden gelen ziyaretçilerle birlikte yendiği anlatılır. Bu merasime kasabadan da katılanlar olmaktadır. Tekkeye ayrılan paranın bir bölümü de hanelere eşit olarak dağıtılır. Köylülerin, tekkenin geliri kesildikten sonra da bu merasimi 1950'li yıllara kadar sürdürmüş olduğu nakledilir.

İnanışa göre Ahi Baba, masraftan kaçan köylüleri ikaz etmek için l960 yılında köye iki dağ keçisi gönderir. Köylüler de köy içinde sahipsiz dolaşan dağ keçilerini yakalayıp Ahi Baba'nın canı için keserler. Yemek pişirip köy halkına dağıtırlar. Günümüzde yörede dağ keçisi kalmadığı için Ahi Baba'ya kurban geleneği de unutulur. Türbe civarında kesilen kurbanlar ise, adak kurbanı olarak kesilmektedir.

Seyyit Baba yatırı, ilçeye 24 km. uzaklıktaki *Akmeşe* (eski ismi *Ziniski*) köyündedir. Seyyit Baba**'**nın, Selçuklular döneminde yaşamış ve bu yörede şehit düşmüş bir alperen olduğu kabul edilir[234]. Burası yöredeki önemli ziyaret yerlerinden biridir. Seyyit Baba türbesi kare planlı olup üzeri piramit külahla örtülüdür. Türbe içerisinde beş kabir bulunmaktadır. İlk kabir Seyyit Baba'ya, ikinci kabir hanımına, üçüncü kabir oğlu Abdurrahman'a dördüncü kabir kızı Sakine'ye ve beşinci kabir de hizmetçisi Arap'a aittir. Bunlar tahta sandukalar olup üzerleri renkli kumaşlarla örtülüdür.

Ziniski'deki Seyyit Baba tekkesi, çevrenin en ünlü tekkesi olarak yüzyıllardır haklı bir üne sahiptir. Bulunduğu köye adeta ayrı bir şahsiyet kazandırmıştır. Geniş bir mezarlık alanı içinde yer alan tekke ve türbenin etrafında kocamış dut ağaçları dikkati çeker. Fakat artık tekke ve bitişik türbe eski görüntüsünü kaybetmiştir. Yakın yıllarda harabiyeti nedeniyle köylüler ve bu tekkeye özel bağlılık gösterenler işbirliği yaparak kaba fakat sağlam tarzda bölmeleri olan kümbet biçimli türbeyi yenileme çabasına girmişler ve tabii eskiyi tamamen ortadan kaldırmışlardır. Yalnız, tekkenin giriş kısmındaki örtme ve kurban yeri kerpiç özelliği ile bozulmamıştır.

Tekke, beş bölümden meydana gelmektedir. En dışta kıble yönünde örtme ve giriş kapısı ile kiler kapısı ve sağda kurban yeri

---

[234] Özen K. Tahta Kılıçlı Dervişler

bulunmaktadır. Kurban yeri küçük bir odadır. Örtme, dört ahşap direk üzerine kirişlerle bağlanmış iki yanı açık bir sundurmadır. Buradaki bir kapıdan girilen kiler, eskiden tekkenin her türlü erzağının saklandığı bir yerdir.

Örtmedeki asıl kapı, eşiği, çivileri, tokmağı, halkası; her şeyi ile kutsal sayılmış, üzerine çiviler çakılmış, paçavralar bağlanmış, eşikten kıymıklar koparılmıştır. Bu türbenin kapısına özellikle çocuğu olmayanlar ısrarla yüz sürmekte, böyle bir ziyaretten sonra çocukları olursa, tekrar tekkeyi ziyaretle kurban kesmekte, doğan erkek çocuklarına Seyit adını vermektedir. Bu kapıdan aşevi ve mescit olan asıl mekana girilir.

Küçük birkaç pencere ile aydınlanan ve hiçbir mimari özellik taşımayan bu kısımda, kıble duvarı üzerinde basit bir mihrap nişi bulunmakta, bir köşede ise tekkenin kalabilmiş eski eşyalarından şamdanlar, kazanlar, tepsi, kab-kacak, kilim, hasır, örme seleler, şemseli, püsküllü seleler vs. görülür.

Mescidin batı duvarındaki basık bir kapıdan türbeye girilir. İçerdeki ahşap sandukalar basit yapılıdır ve altları kerpiç örgülüdür. Bunlardan en baştakinin Seyyit Baba'ya ait olduğu kabul edilir. Yine yakın tarihlere kadar bu sandukalardan bir kaçının başında birer yeşil sancağın asılı bulunmakta olduğu anlatılır. Süsleme, mimari tarz vs. gibi tarihlemeyi kolaylaştıracak hiçbir ipucu görülmez.

Çevre halkı arasında yaygın söylenti, Seyyit Baba'nın Mengücekler döneminde Şahların sancaktarı olduğu ve buradaki bir savaşta şehit düştüğü ile ilgilidir. Bu sebeble ona şehit gözüyle bakılır, büyük saygı gösterilir.

Bugün küçük bir köy olan Akmeşe (Ziniski), Osmanlılar döneminde oldukça büyük bir kasabaydı. Ersin Gülsoy,1519 tarihli evkaf defterinde Ziniski köyünde bulunan zaviyenin Şeyh Osman

Zaviyesi olarak geçtiğini kaydeder[235]. Kanuni devrinde Divriği'de yapılan tahrirlerin ilki olduğu sanılan bu defterde Zaviye-i Şeyh Osman başlığı altında, "Karye-i Ziniski, tabii nahiye-i Ziniski, cemaat-ı dervişan Zaviye-i Şeyh Osman hizmetkarlarıdır.", denilmekte ve dervişlerin sayısı verilmektedir. Aynı asırda Erikli köyü için ise Karye-i Erüklü, tabii nahiye-i Ziniski, tamam vakfiyesi Zaviye-i Şeyh Osman denilmekte, ayrıca türbeye bitişik mescit için de Karye-i Ovacık, tabii nahiye-i Ziniski, tamam malikanesi Mescid-i Ziniski olarak belirtilmektedir.

Ziniski'de Kanuni devrinde tekkeye bağlı olarak yaşayan ve ömürlerini buranın hizmetkarları olarak geçiren kalabalık bir derviş grubunun bulunduğu görülür. Ayrıca, türbe ve mescid için ayrı ayrı vakıflar tesis edilmiştir. Yine Kanuni devrine ait 1530 tarihli Mufassal tahrir defterinden eski medresenin daha o tarihlerde tatil olması sebebiyle vakfının ilgili mescide devredildiği işaret edilmektedir. Bu başlık altında, oldukça zengin bir vakıf tesis edilmiş olduğu görülür. Ancak alttaki haşiyede vakfiyesinin görülmediği, yalnız vakıflığının tespit edildiği bildirilmektedir.

Şeyh Osman'ın XVI. yüzyıldan önceye ait bir sima olduğu muhakkaktır. Muhtemelen Anadolu'nun Türkleşmesi döneminde çevrede etkin olmuş bir Türkmen şeyhidir. Fakat belgelerde rastlanmayan şeyh lakabının yerine, günümüzde adı ve şeyhliği unutularak, ihtimal ki, bu Seyyit ve Baba ismi geçerli olmuştur. Seyyit Baba'nın menkıbevi kişiliğini anlatan 'Menakıb-ı Seyyit Baba' adlı bir eserin olduğu, fakat bu eserin I. Dünya savaşı yıllarında kaybolmuş olduğu söylenir. Menkıbeye göre, Seyyit Baba'nın dedeleri İran yoluyla Anadolu'ya gelirler. Bu dervişler altı tanedir. Hünkar**,** Kırşehir'e, Baba İlyas Amasya'ya gider. Seyyit Baba'nın dedeleri de bir müddet Tunceli **(**Dersim)'de

---

[235] Gülsoy E. XVI. Asrın İlk Yarısında Divriği Kazası. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üni. İstanbul. 1991

kalırlar. Bunlara o yörede Sarıoğlu Askerleri denilmektedir. Sarıoğulları Tunceli'nden göçüp Divriği'nin Ziniski köyüne gelip yerleşirler. Aynı soydan gelme Koca Leşker, Erzincan'a bağlı İliç ilçesinin Bağıştaş köyü yakınlarında şehit düşer. Türbesi, Bağıştaş istasyonu yakınlarındaki bir koruluğun içindedir. Yine menkıbeye göre Erikli köyünde yatırı bulunan **Koca Saçlı** ailenin en büyüğü, **Seyyit Baba** ortancası, Kayacık köyünün mezrası olan Ağar'da yatırı bulunan **Ağar Baba** da en küçükleridir. Başka bir menkıbeye göre Seyyit Baba, Hünkar'ın halifelerindendir. Hünkar'ın emri ile Ziniski yöresini fethetmek için sancağını çekerek dervişleri ile birlikte yola çıkar, Erikli köyü üzerinden Ziniski'ye gelirken bir takım kerametler gösterir.

Seyyit Baba, Er-Kız Ana'dan uçarak erliğini/evliyalığını belli eder. Sonra Uçan Kaya'ya konar. Kılıç-meşe'de kılıncını kuşanır, sancağını alarak Diynenecek'e kadar gelir ve burada dinlenir. Daha sonra dervişleri ile birlikte Ziniski'ye girer. Seyyit Baba'nın yeşil sancağı Divrikliler tarafından büyük itibar görmüş, kutsallığına hürmet edilmiştir. Divriği ilçesinde çıkan salgın hastalıklar, toplu ölümler, yangın, sel gibi benzeri felaketlerde ve afetlerde Seyyit Baba'nın sancağı ocaklılar tarafından at üzerinde Divriği'nin etrafında dolaştırılır ve kurbanlar kesilirdi. Bu uygulamanın son defa 1. Dünya Savaşı sırasında uygulanmış olduğu nakledilir. Bu sayede koleraya bağlı toplu ölümlerin sonu alınmış olduğu anlatılır. Yine, Cumhuriyet'ten önce Hacc'a gidenler, Seyyit Baba'nın sancağı altında dua ederlerdi. Hacı adayları, yakın akrabalar, komşular ve ilçe halkı eski Buğday Pazarı'nda toplanırlardı. Bu sırada Ziniski'deki Seyyit Baba'nın sancağı, Kantebe Camii sancağı ve Ulu Cami'nin sancağı ilahilerle hacı uğurlama yerine getirilirdi. Dualar edildikten sonra sancakların dibinde kurbanlar kesilirdi. Sancak taşıyanlara hediyeleri verilirdi. Hacılar, sancaklar önde olmak üzere büyük bir kalabalıkla Selavat'a kadar uğurlanırdı. Seyyit Baba türbesi aynı

zamanda bir Türkmen/Alevi ocağı olduğu için her yıl ilk ve sonbaharda Divriği'nin Akmeşe (Ziniski), Sincan, Kekliktepe (Galın), Karakale, Erikli, Yazıköy, Ağar, Ekinbaşı (Kilisecik), Kayacık (Murmana), Diktaş, Susuzlar, Kımıllar, Tırolar, Ağıllar, Yuva, Sarphan köylüleri tarafından ziyaret edilir. Ayrıca Sivas'ın Karaçayır, Zile'nin Çakırçalı ve Çorum'un bazı Türkmen köyleri de Seyyit Baba'yı ziyaret ederler. Bu ziyaretler sırasında kurbanlar kesilir, yemekler pişirilir, dualar edilir ve cem yapılır. Kırmızı Dede diye bilinen Ziniski'deki Zeynal Özcan (1912-1986), bu ocağın en yaşlı dedesi idi.

"Anzahar" adı devlet tarafından köy adlarının Türkçeleştirilmesi gerekçesiyle "Kevendüzü" olarak değiştirilir. Kevendüzü adı da köyün isteği doğrultusunda ve köy derneğinin çalışmaları sonucu 1993 yılında köy yaylasının adı olan *Eğrisu* adıyla değiştirilir[236]. İlçeye 19 km. mesafede bulunan köyün sınırları içerisinde Derviş Muhammed Gani Baba, Geyikli Baba, Ahmet Dede, Ahmet Baba, Abdullah Dede, Katerli Baba ziyaretleri bulunmaktadır. Bu mezarlar köylüler ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen insanlar tarafından ziyaret edilmekte, kurbanlar kesilmekte ve cemler yapılmaktadır.

Muhammet Gani Baba yatırı köyün üst başındadır[237]. Dikdörtgen planlı, tek odalı, ahşap yapılı ve kiremit örtülü bu türbe, 2001 yılında modern bir binaya kavuşur. İlçe kaymakamının da katıldığı açılış merasimine, Divriği ve Sivas kökenli ünlü halk ozanları da iştirak eder. Arguvan yöresinden gelen İsa köylüler, törene ayrı bir renk katarlar. Gani Baba'nın torunlarından Hüseyin Şahin Dede'nin türbenin bugünkü hale gelmesinde büyük çabaları olmuştur.

---

[236] www.egrisu.org

[237] Özen K. Sivas Civarındaki Anadolu Erenlerinin Menkıbelerinde Belli Başlı Motifler

Muhammet Gani Baba (1826-1889), Divriği'nin *Anzağar* köyünde doğmuş ve yine bu köyde Hakk'a yürümüş ünlü bir Bektaşi babasıdır. Onun ünü, Divriği yöresinde ilk defa bir Bektaşi tekkesi tesis etmesinden ileri gelmektedir[238]. 1997'de, Gani Baba'nın tesis ettiği bu tekkeden geriye hiçbir iz kalmamıştır. Yalnızca, Gani Baba'nın sağlığında inşa edilen köy camisi kısmen ayaktadır.

Anlatıldığına göre, Gani Baba'nın ataları üç kardeş olarak Horasan'dan gelmiştir. Kardeşlerden birisi Gümülcine'ye, diğeri de Arnavutluk'a geçer. Derviş Ağa adındaki üçüncü kardeş de Divriği'ye gelerek yörede "Küçük Tekke" adıyla bilinen "Garip Musa Tekkesi"ne yerleşir. Derviş Ağa, bu tekkeye uzun müddet hizmet eder ve burada evlenir. Bu evlilikten Derviş Ağa'nın Haydar, Kamber ve Süleyman adlarında üç erkek evladı dünyaya gelir. Bunlar, Garip Musa Ocağı'na bağlı dedelerdir. Kamber Ağa, Anzağar doğumludur. Anzağar'da evlenir, bu evlilikten Sürmeli Dede, Muhammet Gani Baba ve Haydar Dede olmak üzere üç evladı dünyaya gelir. Mezar taşı kitabesine göre Muhammet Gani Baba'nın doğumu 1826'dır. Muhammed Gani Baba, Hacı Bektaş Dergahı'na gitmeden önce Garip Musa Ocağı'na bağlı bir Alevi dedesidir. Babalık unvanını sonradan alır. Muhammet Gani Baba, Anzağar'da evlenir. Bu evlilikten üçü erkek, altısı kız olmak üzere dokuz evladı dünyaya gelir. Erkek evlatları Ahmet, İbrahim ve Abdullah'tır. Bunlardan Ahmet ve Abdullah, Gani Baba'nın sağlığında vefat ederler. 25 yaşlarında vefat eden Ahmet'in mezarı Arguvan'da, Abdullah'ınki Divriği'nin Bahtiyar Venk (*Gökçebel*) köyündedir. Gani Baba'nın hayatta kalan tek oğlu İbrahim'dir.

[238] "Three hours from Divriji is a recent tekke founded by a learned Bektashi sheikh named Gani Baba and called Andahar Tekkesi". -HASLUCK F. W, Chrıstıanıty and Islam Under the sultans-

İbrahim, Gülbahar Hanım'la evlenir. Bu evlilikten Ahmet Baba doğar (1866-1929). Gani Baba'dan sonra tarikatı oğlu İbrahim değil, torunu Ahmet Baba yürütür.

Gani Baba, Anzağar halkı tarafından sevilip sayılan bir zattır. Dürüstlüğü, çalışkanlığı ve alçak gönüllü olmasıyla büyük küçük herkesin sevgisini kazanır. İbo Baba zamanında Hacı Bektaş Tekkesi'ne gider. On iki yıl tekkeye hizmet eder. Verilen her görevi yerine getirir. Onun bu dürüstlüğü ve çalışkanlığı diğer dervişleri kıskandırır. Dervişler, zaman zaman Gani Baba'nın gururuyla oynarlar. Hatta bir seferinde Gani Baba'ya helaların temizliği görevini verirler.

Bir gün İbo Baba'nın helaya gideceği sırada helayı kirletip, süpürgeyi saklarlar. Gani Baba, mendili ile -bir rivayete göre sakalı ile- kirletilen yerleri temizler. Bu durum İbo Baba'ya malum olur. Bu hadiseden sonra İbo Baba, Muhammet (Gani) Baba'yı yanına çağırır. Aralarında şöyle bir konuşma geçer.

— Oğlum, senin hizmetinden çok memnunum. Sen bu tekkeye Muhammet Dede olarak geldin, bundan sonra adın Muhammet Gani olacak, Gani Baba olarak gideceksin. Köyüne bir tekke açacaksın, dervişlerin olacak, halka hizmet edeceksin. Babalığın hayırlı uğurlu olsun.

Muhammet Gani Baba, İbo Baba'nın helalliğini alarak, kendisine verilen kutsal eşyalarla birlikte Anzağar'a döner ve ilk iş olarak muhteşem bir cami yaptırır. Daha sonra köy içindeki tekkenin yapımına geçer. O güne kadar köyde hela yoktur ve köylüler taharetlenmeyi bilmemektedir. Köylülere hela yapmalarını ve taharetlenmeyi mecbur tutar. Ünü gittikçe artan Gani Baba'nın bu arada sevenleri ve dervişleri çoğalır.

Divriği'nin Purunsur, Venk, Bahtiyar Venk, Susuzören, Göndüren, Karsı, Paynik, Ürük, Kilisecik, Sevir, Birestik, Karasar, Örenik; Şarkışla'nın Emlek yöresi köyleri ve bu arada Âşık Veysel'in doğum yeri olan Sivrialan; Malatya'nın Arguvan ilçesine

bağlı birçok köy; Erzincan'ın Tercan yöresi, Kars'ın Selim ilçesine bağlı köyler Gani Baba Tekkesi'ne bağlanır. Bugün de bu bağlılık kısmen de olsa devam etmektedir. Gani Baba, yalnızca Divriği'nin Alevi köylerini tekkeye bağlamakla kalmamış, Sünni Divriği eşrafından bazılarını da tekkenin muhibi yapmıştır.

Köyün merkezinde açmış olduğu tekkede beş-altı yıl kalan Gani Baba, müritleri ve muhipleri çoğalınca köyün üst tarafına çekilerek yeni bir tekke inşasına başlar. Bu, mimari şekil olarak Hacı Bektaş'taki tekkenin benzeridir. Çok büyük bir ayin odası, mescit, mutfak, kiler; derviş ve misafirler için odalar yapılır. Yeni bina artık müritlerine, muhiplerine ve misafirlerine yetecek büyüklüktedir.

Gani Baba, diğeri Bektaşi tekkelerinde olduğu gibi bedeni hizmete çok büyük önem verir. İlk önce tekke yakınlarında küçük bir meyve bahçesi kurar. Buraya her çeşit meyve fidesi getirtip diktirir. Bu hareketiyle köylülere örnek olur. Ayrıca, tekkenin odun ve yakacak ihtiyaçlarını karşılamak için muhtelif yerlere binlerce söğüt, kavak diker. Keçi, inek, tavuk besler. Bunun yanı sıra bir kısım dervişler de çiftçilik yaparlar, ekin ekip, tarla biçerler. Hayvanların yaylım yeri Eğriçimen Yaylası'dır.

Böylece Gani Baba Tekkesi, hem din hem de dünya işlerinin birlikte yürütüldüğü bir yer, bir okuldur. Gani Baba, bütün bu hizmetler arasında Kerbela'ya da gider. Birkaç yıl kaldıktan sonra hacı olarak döner. Muhammet Gani Baba, 63 yaşında iken 1889'da Hakk'a yürür. Tekke civarındaki bugünkü türbesine gömülür.

Hakkında anlatılan menkıbelerden bazıları şöyledir. Gani Baba, zaman zaman çok sevdiği ve Eğriçimen Yaylası'na hudut olan Arguvan'daki müritlerinin yanına gidip gelir. Gene bir gün Arguvan'a giderken, yol kenarında çift sürmekte olan bir muhibine rastlar. Babanın geçtiği sırada çiftçi, tohumu bittiği için işi bırakmış ve öküzleri de salmıştır. Köyüne gidip tohum getirmek düşüncesindedir.

Gani Baba, çiftçiye selam verir. Sonra aralarında şu konuşma geçer:

— Tohum saçmayı niçin bıraktın?

— Tohumum bitti... Köye gidip tohum alıp geleceğim.

Baba, atından iner ve çiftçinin önlüğünü yerden aldığı toprakla doldurur. Sonra çiftçiye hitaben:

— Haydi, öküzleri çifte koş! Önlüğüne koyduğum toprağı, tohum niyetine tarlaya saç... Erenlerin himmetiyle çok ekin olacak, der.

Çiftçi, denileni yapar. Gerçekten de o yıl tarladan bol miktarda iyi cins buğday elde eder.

Gani Baba, köylülerin saygısızlığından yılıp köyün üst tarafında yeni bir tekke inşa etmeye karar verince, dervişler su sıkıntısı çekmeye başlar. Su almak için ya eski tekkenin yerine ya da yakın mahallelere giderler. Köylüler de dervişlere kızıp hakaret etmektedirler.

Baba, dervişlerin çektiği sıkıntıyı bildiğinden bir gün çok sevdiği dervişi Memo'yu yanına alarak tekkenin yukarılarına doğru çıkar. Sonra elindeki asa ile toprağın bir yerini işaretler. Memo'ya hitaben:

— Yarın dervişler burayı eşsinler. Erenler bir su nasibi gönderecektir, der.

Dervişler, işaret edilen bu yeri iki gün eşerler. Üçüncü gün, eşilen yerden bacak kalınlığında bir su çıkar. Bu suyu kanal kazarak tekkenin önüne kadar getirirler, bir de çeşme yaparlar.

Anlatılan bir menkıbe de şöyledir. Tipiye tutulan köylüler Derviş Muhammet'ten yardım isterler. Dilekleri yerine gelmeyince, Babaya küfrederler. O anda taş kesilirler.

Bir menkıbede ise, Derviş Muhammet, akşamdan yatağına yatar. Sabah erken saatlerde yatağından bağırır. "Dervişler kalkın, atımın terini silin!.. Üzerini örtün... Atım üşüyüp hasta olmasın." Dervişler kalkıp ahıra gider. At, kan ter içindedir. Hayret ederler.

“Derviş Muhammet, akşam erkenden yatağına yattı; yatağından hiç çıkmadı, sabahleyin erken saatlerde bizi çağırdı. Odasından ayrılmadı.”, diye düşünür, bütün bu olan bitenlere bir anlam veremezler. Utana sıkıla bu durumu Derviş Muhammet’ten sorarlar. Derviş Muhammet, yatağından doğrulur. “Ben yatakta iken, Demirli’ye giden kervan tipiye tutuldu. Yolcular soğuktan donacak, tipiden boğulacak. Kervandakilerden biri bağırdı: Ya Derviş Muhammet sen yetiş... Ben de kervanı düzlüğe indirdim.” Der.

Derviş Muhammet’e ölmüş bir çocuğu getirirler. Çocuk, ailenin tek evladıdır. Derviş Muhammet, çocuğu getiren kadınlara, “Çocuğu tekkeye bırakınız”, der. Derviş Muhammet tekkeye gider. Ölen çocuk dirilip ağlamaya başlar. Tekkeden dönen Derviş Muhammet, “Kızlar kalkın, çocuğunuzu alın!... Kimseye bir şey söylemeden, köyünüze dönün”, der. Kadınlar büyük bir sevinç içinde tekkeden ayrılıp köylerine dönerler.

Derviş Muhammet kırk gün yatağından çıkmaz. Dervişler bu hale çok merak ederler. Derviş Muhammet, kırk gün sonra yatağından doğrulur; dervişlerden su ister. Dervişler, “Ya Derviş Muhammet, kırk gündür neredeydiniz” diye sorarlar. O da dervişlerine, “Avucumun içine bakınız”, der. Avucunun içi kan içindedir. Sonra devam eder, “Gavuru kırmak için Kızıl Elmaya gittim”.

Gani Baba’nın sürülerine hırsız girer. Çobanlar, Babanın sürüsünden çaldıkları koyunları alarak yola çıkarlar. Fakat büyük bir yılan bunların hareketine engel olur. Çaldıkları koyunları bırakınca yılan da kaybolur.

Her yıl sevenleri Gani Baba’ya gelir, türbesini ziyaret ederek çeşitli dileklerde bulunurlar. Kurbanlar keser, pişirilen yemekleri hep birlikte yer, dini toplantılar yaparlar.

İlçeye 38 km. mesafede bulunan ve eski adı Pütge olan *Çayören* köyünde Eyerli, Ali Baba ve Gatırlı dağları kutsaldır;

ziyaret edilerek ve adaklar adanarak dileklerde bulunulur. Yatırı olan **Hoşavcı İbrahim Dede** hakkında şu menkıbe anlatılır. Dere yatağında kuzu yayan çobanları uyarır. Kuzuları karşı kıyıya geçirmelerini söyler. Çok geçmeden azgın sel suları dere yatağını doldurur. İbrahim Dede, dere yatağında yürümeye devam eder, azgın sel suları da uysal bir koyun gibi dedeyi takip eder. İbrahim Dede, köye yaklaşınca dere yatağından büyükçe bir taş alıp selin önüne kor. Akan sel suyuna Haydi mübarek bu tarafa doğru ak der. İbrahim Dede'nin koymuş olduğu taşa çarpan azgın sel suları, köye zarar vermeden karşı tarafa doğru akmaya başlar.

Şemmas Pir'in türbesi ilçeye 42 km. uzaklıktaki eski adı Arege olan Duruköy'dedir[239]. Şemmas Pir, hem Hüseyin Gazi'ye, hem de Seyit Baba'ya yardım eden ulu bir zattır. Kılıç zoruyla değil, gördüğü rüyanın etkisinde kalarak Müslüman olan Şemmas Pir'in Divriği Duruköy'deki türbesinin dışında Çorum'un Alaca ilçesi Balıklı Havuz mevkiinde, Sivas'ın Kangal ilçesi Bulak köyünde, Aksaray iline bağlı Mamasun köyünde, Kayseri'nin Bünyan ilçesinde de türbe ve mezarları bulunmaktadır. Divriği Duruköy'deki Şemmas Pir yatırı hem Müslümanların hem de Hristiyanların ziyaretgahı olur. Buraya daha çok ruh ve sinir hastaları, saralılar, sık sık bayılanlar, felçliler, ruhi bunalım geçirenler getirilmektedir.

Şemmas Pir yatırından şifa bulan bir hastanın hikayesi şöyle anlatılır .

"...Yine bundan yüzyıl kadar önce (1876), bir Fransız ailesi konuşmayan çocuklarını yanlarına alarak Paris'ten İstanbul'a gelmiş. Fransız Konsolosluğu'nda görevli bir Eğinli kavas, çocuğun duyduğu halde konuşamadığını görünce çok üzülmüş. Divriği'ye bağlı Gemhu (Akpelit) köyü yakınındaki Arege (Şemmas Pir) yatırını ziyaret eden kimselerin konuşmayan

[239] http://durukoyu.com/

çocuklarının bülbül gibi konuştuklarını salık vermiş. Bunun üzerine Fransız aile umuda kapılmış; deniz yoluyla Samsun'a oradan da yaylı arabayla Amasya, Tokat, Sivas derken Divriği'ye gelmişler. Arage (Duruköy)'ye doğru çıkmaya başlamışlar. Bu sırada gece olmuş. Katır ve at sırtında, dağlar ve kayalar arasından karanlıklar içinde zorluk ve meşakkatle ilerleyen aile, konuşmayan Fransız çocuğun babasına seslendiğini, kendi diliyle "Baba, karşıdan bir ışık göründü," dediğine, dili çözülerek konuşmaya başladığına şahit olmuşlar.”

Köylülerin atalarından duyup anlattıklarına göre, Hristiyan teba ile Türkler arasında Şemmas pir yatırı yüzünden anlaşmazlık çıkar. Hristiyan teba, Şemmas Pir'in kendilerine ait bir aziz olduğunu ileri sürerken, Müslümanlar da Müslümanlığı kabul etmiş bir veli olduğunu ileri sürerler. Bu anlaşmazlık yıllarca sürüp gider. Daha sonra konuyu Sivas'a oradan da İstanbul'a ulaştırırlar. Arage köyüne hem Müslümanlardan hem Hristiyanlardan oluşan bir heyet gelir. Bunların huzurunda mezar yeri açılır. Açılan mezardan Şemmas Pir'in çürümemiş, İslami esaslara göre defnedilmiş cesedi çıkar. Mezarı tekrar kapatırlar. Bunu gören Müslümanlar bir şükran ifadesi olarak tekbir getirirler. Köylülerden birisi türbenin damına çıkarak ezan okur. Hep birlikte şükür namazı kılarlar.

Şemmas Pir yatırının yukarısında, Sultan Murat Caddesi kıyısında bir de Şehitlik vardır. Söylentiye göre şehitlikteki mezarlarda Battal Gazi'nin askerleri yatmakta imiş.

Adak yeri köyün üst başındaki meyilli bir tepenin yamacında yer alır. Toprak malzemeyle yapılmış olan türbe; mescit kiler ve ocak olmak üzere üç bölümden meydana gelmiştir. Şemmas Pir'in, mescit olarak kullanılan bölümde yattığına inanılır. Bu yüzden türbe içerisinde kabir yeri yoktur. Türbeye getirilen hastalar mescit bölümüne yatırılır.

Şemmas Pir, herşeyden önce bir destan kahramanıdır. O'nun destani kişiliği Battalnâmelerde farklı şekillerde yer alır. Kiminde Battal Gazi tarafından İslama döndürülen bir Vali veya Amorium Valisinin kardeşi ya da yine İslama döndürülen bir rahip olduğu görülür[240]. Şemmas Pir, diğer destan kahramanları Hüseyin Gazi, Battal Gazi, Abdülvehhap Gazi ve Ahmet Turan Gazi ile birlikte anılır[241]. Danişmendname'den, Battal Gazi'nin Şemmas yardımıyla Sivas kalesini muhtemelen tamir ettirmiş olduğu anlaşılır. Menkıbeye göre Şemmas Pir, görünüşte bir Hristiyan Azizi, fakat aslında Müslümanlığı kabul etmiş bir velidir. Malatya'daki İslam birliğinin komutanı Hüseyin Gazi'ye gizlice yardım eden, ona taktik veren bir pirdir. Hüseyin Gazi, Iğımbat Dağı eteklerinde şehit düşünce oğlu Cafer Gazi (Battal Gazi) babasının öcünü almak için Malatya'dan yola çıkar. Divriği'yi, Arapgir üzerinden Malatya'ya bağlayan yol üzerindeki Arege (Duruköy)'ye uğrar. Onu bir ruhban karşılar, yer altındaki mescidine götürür. Cafer Gazi'yi ağırlar.

"Didi Cafer Şemmas'a ki nice bildin sen beni
Söyle sözin göreyim ben sana itimad ola"[242].

Adının Şemmas Pir olduğunu, Hüseyin Gazi'ye yardım ettiğini, gizli din taşıdığını söyler. Kuran-ı Kerimden ayetler okur. Birlikte namaz kılarlar. Sabah namazından sonra Cafer Gazi atına binerek Şemmas Pir'in yanından ayrılır. Battal Gazi, daha sonraki zamanlarda Rum diyarına ait bilgileri Şemmas Pir'den alır.

---

240 Say Y. Anadolu Kültür, Edebiyat ve İnanç Tarihinde Önemli bir kaynak: Battalname
241 "Melik Danişmend, Sultan Turasan, Karadoğan, Hasan oğlu Meşiyye ve Eyyub hazırlandılar. Biraz ileri yürüdüler. Sivas kalesine kadar atlarını sürdüler. Battal Gazi'nin –rahmetullahi aleyh- Şemmas'ın malı ile yaptığı kaleyi gördüler." Danişmendname'den.
242 Paçacıoğlu B. Battalname. Doktora tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 1993

Şemmas'ın Battal Gazi ile olan ilişkisini İslam kuvvetleri de bilmemektedir. Bu ilişki, destanın sonuna kadar bir sır halinde sürüp gider. Düşman muhitinde Şemmas Pir'in deyr'i (manastır), Battal Gazi için hem sığınılacak bir yer, hem de düşündüklerini planladığı bir mekândır. Destan'ın sonlarında Şemmas Pir, Ukbe Kadı tarafından ihanete uğrar. Ukbe Kadı Müslümanların çok güvendiği bir din adamıdır. Fakat o da gizli din taşımaktadır. Kimse onun Hristiyan olduğunu bilmez. Ukbe Kadı, Şemmas Pir'e Müslüman olduğu için kin beslemektedir. Şemmas Pir'den öç almak için fırsat kollar. Bir savaş sırasında Şemmas Pir'i Rum komutanlara ihbar eder. Onlar da Şemmas Pir'i zindana atarlar. Şemmas Pir, Battal Gazi'ye bir mektup yazarak Ukbe Kadı'nın ihanetine uğradığını, zindana atıldığını ve kendisinin zindandan kurtarılmasını ister.

"Beni zindana bırakdı ey ahi
Hem üç bin Müslimân var esir dahi"

Battal Gazi, Şemmas Pir'i zindandan kurtarır. Üzerindeki keşiş elbiselerini çıkartarak kendisine ipekten bir elbise giydirir. Şemmas Pir'in Arege (Duruköy)'deki manastırı cami haline getirilir. Ezan okunup namaz kılınır. Ukbe Lain'in ihanetine uğrayan Şemmas Pir, zindandan çıktıktan sonra fazla yaşamaz ve bir hafta sonra da ölür.

"Yidi gün oldı şemmâs sahib-firâş
Vefat idüb itdi hem kütâhı yaş"

Kendisini oraya defnederler, Battal Gazi ve diğer gaziler Arege'den ayrılıp Malatya'ya dönerler.

Ağılcık (Tuğut) köyünde bulunan bu adak yeri 'Şemmas Pir'in ayağı, Şemmas Pir'e ait bir düşektir. Köyün alt tarafındaki adak yeri kesme taşlardan yapılmış küçük bir köy damıdır. Burada mübarek günlerde ve gecelerde mum yakılır. Adak yerine daha çok ruh ve sinir hastaları getirilir. Adak yerinde bulunanlara lokma dağıtılır. Üzüm, leblebi, şeker gibi çerezler ziyaretçiler tarafından yenir. Hasta sahiplerine de, "Lokmanız kabul olsun (Dileğiniz

yerine gelsin, hastanız şifa bulsun) denir. Yöre halkı, bir savaş sırasında Şemmas Pir'in bu civarda ayağını yitirdiğine inanır. Yine inanışa göre kesilen ayak buraya gömülür. Ağılcık köyündeki bu adak yeri Duruköy'deki Şemmas Pir yatırı gibi hürmet görür.

"Dedem her yıl Şemmas Pir Ayağına kurban götürürdü. Otuz yedi yıl devamlı götürdü. Sevabı çok olsun diye de adak yerine yalınayak giderdi. Benim bir yakınım vardı. Zaman zaman "Beni boğuyorlar" diye bağırırdı. Biz de onu adak yerine götürmeye karar verdik. Mercan Pınarı mevkiinde o hastalık gene tuttu, düşüp bayıldı. Ayıkınca yola devam ettik, Şemmas Pir'in Ayağı'na geldik. Hastayı adak yerine yatırdık. Sabaha kadar uyudu. Sabah olunca adağımızı adayıp köye doğru yola çıktık. Yakınımız, Mercan Pınarı'na gelince tekrar bayıldı. Ayıkınca yola devam ettik ve köye geldik. O gece Şemmas Pir, köy sakinlerinden birinin rüyasına giriyor, ona "O kız iyileşti daha birşey olmayacak" diyor. 1987 yılında geçen bu olaydan sonra kız çocuğu bir daha bayılmadı. Dedem de adak olarak o yıl otuz sekizinci kurbanını kesti.."

İlçeye 23 km. mesafedeki *Erikli* köyünde yatırı bulunan **Koca Saçlı**'nın asıl adı Resul Baba'dır. Horasan'dan yola çıkıp önce, Kerbelâ'ya gelir. Burada rüyasında Hz. Hüseyin'i görür. Hz. Hüseyin, "Sana bir hediye vereyim… Divriği muhitinde bir su var. Benim verdiğim suyu, şerbet niyetine bu suya kat. Bu sudan içen şifa bulsun. Sonra gelsin beni ziyaret etsin. Eşiğine yüz süren, bana yüz sürmüş gibi olsun." der. Koca Saçlı, Kerbelâ'dan su alıp geyik donunda Divriği'ye gelir. Erikli köyündeki gözeye getirdiği suyu döker. O günden sonra içmenin çıktığı gözenin kenarı kırmızı bir renk alır. İçenler de şifa bulur.

Resul Baba, Hacı Bektaş Veli'den izin alarak Fıdıl dağına düşer[243]. Resul Baba, Fıdıl dağına düşünce geyik donuna girer. Erikli köyündeki bir avcı onu vurmaya çalışır. Fakat, Resul Baba, Erikli köyüne yaklaşınca silkinip doğrulur ve kuş donuna girer. Daha sonra kilisenin damına konar. Kilisede ayin yapanlar, ayini bırakıp dışarı çıkarlar. Resul Baba, uçarak kilise yakınlarındaki bir çalının dibine konar. Sonra silkinip sakallı bir pir donuna girer. Bu hali gören Hristiyanlar, dinlerini terk edip Müslüman olurlar, Resul Baba'nın elini eteğini öperler.

Hüseyin Abdal yatırı**,** eski adı Aşhudu Tekke olan ve ilçeye 68 km. mesafede bulunan *Güvenkaya* köyündedir. Hüseyin Abdal'ın adı Hacı Bektaş Veli Velayetamesi'nde geçmektedir. Köyde kendi adını taşıyan bir tekke açmıştır. Köyde bulunan türbe Hüseyin Abdal ile hanımına aittir. Burası aynı zamanda Alevi-Bektaşi tekkesi olarak hizmet vermiştir. Bir tepe üzerinde bulunan türbeye çıkan yol üzerinde Hüseyin Abdal'ın soyuna ve dervişlerine ait büyük bir mezarlık yeri bulunmaktadır. Hüseyin Abdal Karakesici Hüseyin Abdal olarak da adlandırılır. Hüseyin Abdal Ocağından gelen Dedesoylulara göre, Karakesici Hüseyin Abdal Horasan'dan gelerek Hacı Bektaş Dergahı'nda hizmet etmiş, sonra Aşhudu Tekke köyüne yerleşmiş, burada halkı irşad etmiş ve burada Hakk'a yürümüştür. Her yıl genellikle harman bittikten sonra çevre il ve ilçelerden gelen halk tarafından ziyaret edilen türbede kurban kesilir, düzenli olarak Hüseyin Abdal şenlikleri yapılır.

Ali Baba adak yeri Güllüce ile Karaman'ın kesiştiği tepenin üzerindedir. Tepede sekiz on tane ardıç ağacı vardır. Oyum Ağaç mevkiindeki bu küçük koruluk Kırkgöz köyüne de yakındır.

---

[243] Özen K. Sivas Civarındaki Anadolu Erenlerinin Menkıbelerinde Belli Başlı Motifler

Güllüce, Karaman, Kırkgöz köylüleri her yıl haziran ayında toplu ziyaret yaparak kurban keserler. Koç katımında, kabayel ve yağmur duası için de Ali Baba ziyaret edilir. İnanışa göre, biri haziranda, diğeri ekim ayında olmak üzere yılda iki defa ziyaretin üstüne nur doğar. Temiz kalpli ve saf köylüler bunu görürler ve diğer köylülere haber verirler. Köylüler de bu haber üzerine topluca Ali Baba düşeğine ziyarete çıkarlar.

Güneşli köyüne 14 km. mesafedeki bir mezrada bulunan Seyit **Garip Musa** Sultan Türbesi, önemli ziyaret yerlerinden biridir[244]. Necdet Sakaoğlu'nun çalışmasından, türbenin 14. yüzyılda Horasan üzerinden Anadolu'ya gelen ve Hacı Bektaş Veli'ye bağlı bir alperen olan Seyit Garip Musa Sultan adına yaptırılmış olduğunu öğreniyoruz. Değişik tarihlerde onarım görmesine rağmen tipik bir Selçuklu mimarisi özelliği taşıyan türbe Kültür Bakanlığı tarafından "taşınmaz kültür varlığı" olarak tescil edilerek koruma altına alınır[245] ve restore edilir. Seyyid Garip Musa soyundan gelen Musa Karakaş (1937-2008) öncülüğünde Seyyid Garip Musa Sultan Kültür ve Tanıtma Derneği kurularak türbenin bakımı ve Seyyid Garip Musa hakkında bilgi ve belgelerin derlenip Garip Musa'nın tanıtımı üstlenilir.

Aşıkpaşazade tarihinde yer alan şu ifadeler, Garip Musa ile ilgili bilgilere kaynak teşkil eder. "Ânı beyân eder kim Seyyid Garîb Musâ ve Tahta Kılıçlılar nice gazâ etdiler..Her tâife bir beldede yurd edindi. Arab'a ve Acem'e bağlanmayub Türk töresinde kaldılar. İslâm ile müşerref oldular. Mürşîdleri Hacı Bektaş Velî idi.. Divriği'nin Alan nâm karyesinde Küçük Tekke'de medfûn Seyyid Garîb Musâ dahi Tahta Kılıçlardandı. Ol dahi tâifesiyle Rum'a gelirken yol üzerinde bir Ermeni kalaycı, tahta kılıcı ile alay etti. Garîb Musâ, tahta kılıcın urub merkebin doğradı.

[244] Sakaoğlu N. Seyit Garip Musa Sultan Türbesi
[245] http://www.garipmusa.com/

Ermeni pîşman olup zâr eyledi. Seyyid, hâline acıdı, Allah'a duâ etti. Merkeb sırtında yükü ile dirilib ayağa kaldı. Ol vakitden beri Ermeni kalaycılar hangi köye gitseler Garîb Musâlu var mı tahkik ederler. Ânın bakırların akçe almadan kalaylarlar. Garîp Musâ'nın Küçük Tekke nâm türbesi ziyaretgâhdır..."

Sivas Şer'iye sicillerinde "Garib Musa soyundan gelenlerin incitilmemeleri, askere alınmamaları" konularında kayıtlara rastlanmıştır. Bunlardan ikisi Divriği Kadısı'na yazılan 1839 ve 1862 tarihli birer emr-i şerif, biri de 1921'de Hacı Bektaş dergâhından verilmiş hilâfetnâme suretidir.

Tekke yıkılmakla birlikte, aileden türbedarların baktığı türbe, bölge Alevilerinin ziyaretgâhıdır. Bu bağlanışa yerli Sünnilerin de bir ölçüde katıldığı bilinir. Anane, Garib Musa'yı Oniki İmam'ın yedincisi Musâ Kâzım'ın soyundan gösterir. Şüphesiz bu, manevî bir bağdır ve 'seyyid' ünvanı verilerek resmen onaylanmıştır.

Hakkında anlatılanlar, menkıbe özellikleri taşır. "Garib Musa bir dervişin çocuğudur. Karadonlu Canbaba ile fırına giren Derviş Musa, bu sınamadan önce oğlunu Karadonlu Canbaba'ya (Kara Pîrbat) emanet eder. Fırında yanar. Canbaba, Hünkâr'a (Hacı Bektaş) giderken çocuğu da götürür. Kim olduğu sorulunca da, "Musâ'nın garibi!", der. Uzun zaman Hacı Bektaş dergâhında kalan çocuk, Musa'nın Garibi olarak tanınır. "Babası kargış vermiş. Dağlar başına düşesin, garip kalasın demiş. Geleninin gideninin eksik olmaması için duâ etmiş...". "Hakkaniyeti seven, alan el değil, veren ellerden Hakullah müessesesine en az başvuranlardan imiş. Haksızlıklara karşı çıkan bir alperenmiş. Atının yanında dört arşın boyunda tahta kılıcı asılıymış. Ermeni kalaycıya Alan yazısında rastlamış...". "Horasan pîrlerindenmiş. Yedinci İmam Musâ Kâzım'ın neslinden, İbrahim Sânî'nin yedinci göbekten torunu imiş. Hacı Bektaş tekkesinden nasip almış. Hacı

Bektaş kendisini Divriği taraflarına gönderirken, ‘Git Musam!. Garip kalasın’, demiş”.

Daha sonra Divriği yöresine gelerek Güneşli köyünün arkasındaki yamaca yerleşir. Zamanla bu yerleri imar ederek kendine yurt edinir, taraftarlarını başka bölgelere gönderir. Bilge kişiliği, engin hoşgörüsü, adaletli davranışlarıyla insanları etkiler, kuvvetli sezgileri, kerametten ziyade marifetleriyle zamanla yöre halkına bir önder olur. Tekkesi ise umut kapısı haline gelir.

Diğer taraftan bir cönk deyişine göre, diğer taraftan Garip Musa Balım Sultan tarafından yetiştirilmiştir. Bu durumda, Garib Musa’nın Balım Sultan’ın bir halifesi olduğu, dolayısıyla 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyıl başlarında yaşadığı ileri sürülür.

Bir söylentiye göre, Divriği civarında saygın olan ve Arhısu köyünde yatan Garip Baba ile kardeştir.

Divriği’nin Yağbasan, Erşün, Kızılcaören, Ürük, Kilisecik, Susuzlar, Kımıllar, Höbek, Cüksüzer, Dışlık, Sincan, Dumluca, Pengürt, Arhusu köylüleri de bu tekkeye bağlıdırlar. Anzağar köyündeki Ganî Baba (Bektaşî) tekkesi de Garib Musa ailesinden Derviş Ağa’nın torunu Ganî tarafından kurulmuştur. Anlatıldığına göre Erzurum’dan gelip Güneş’e yerleşen Derviş Ağa’nın iki oğlu Haydar ve Süleyman, Garib Musa mezrasında kalırlarken bir oğlu Kanber de Anzağar’a gider. Kanber’in oğulları Sürmeli, Haydar ve Muhammed (Gani Baba) burada dünyaya gelir. Garib Musa talipleri, Eskişehir’de, Kars’ın Selim ilçesinde kalabalık nüfuslar oluştururlar.

Garib Musa türbesi, ilk ve sonbaharda ziyaret edilmektedir. Türbeden alının “cöher”, ürün bereketli olsun diye tohumluklara serpilir. Çocuksuzlar burada kurban keserler. Çocuğu olmayan çiftler, Tekke’yi ziyarete gelip kurban kestikten sonra, yakındaki ulu ardıç ağacının meyvesi olan küçük taneciklerden birer adet yutarlar. Bundan sonra çocukları olursa erkeğe Garip, kıza Sultan adı verilir. Türbenin ilerisindeki kurumuş ulu ardıç için, tahta

kılıcın yapıldığı ağaç gözüyle bakılır. Ailenin asıl kolunu teşkil eden Musaşeyhoğulları 1950'den sonra mezradan ayrılmışlardır.

Seyyid Garip Musa'nın ilk oğlunun adı Güneş'miş. Güneş dede gençken ölmüş ve babasının türbesine, onun yanına defnedilmiş. Soyundan gelen Musa, dede olur ve Musa Şeyh adıyla ünlenir. Ocağın tekkede kalan koluna bu yüzden Musaşeyh Oğulları denir.

İlçeye 38 km. mesafede bulunan *Ovacık* köyü arazisi içinde Fıdıl dağı ve **Fidan Baba** yatırı bulunmaktadır. Menkıbeye göre, yine bu dağın eteklerinde yatırı olan Koca Saçlı (Resul Baba) ile Fidan Baba, kudret topu ile birbirlerine selam gönderirlermiş.

Karadonlu Canbaba türbe ve zaviyesi**,** ilçeye 36 km. mesafede bulunan ve eski ismi Hinora olan Madenli köyünün Ömerli (eski adı Balışık) mezrasındadır. Divriği ve köylerindeki tekke ve türbelerin en eskisi, tekke teşkilatı yönünden de en derli toplu olanıdır. 14,5x32 metrekarelik bir alanı kaplayan tekke ve türbe bir bahçe içindedir. Girişten başlayarak kurban yeri, mutfak (ocaklık), kiler, aşevi (sofra yeri), cemevi, türbe, küçük türbe, bahçe, avlu, avlucan (Ağu-içen'in mezar odası) ve cami zaviyenin bölümleridir. Zaviyede bulunan türbe sekizgen planı ve piramit külahıyla Divriği'deki kümbetlerin küçük bir örneği olup aynı dönemi temsil etmektedir. Karadonlu Canbaba Türbe ve Zaviyesi, Anadolu'nun Türkleşmesi evrelerinde kurulan köy ölçekli tekkelerin iyi korunmuş bir örneğidir.

Hacı Bektaş Veli, Moğolları imana getirmek için Can Baba'yı Divriği'ye gönderir. Moğol hükümdarı imana gelmek için Karadonlu Can Baba'dan keramet göstermesini ister. Can Baba, büyük bir kazanın içine girer. Kazanı kapatırlar. Üç gün kızgın ateşte kaynatırlar. Dördüncü günü kazanın kapağını açarlar. Can Baba'nın buram buram terlemiş olduğunu hayretle görürler. Fakat verdikleri söze rağmen Müslümanlığı kabul etmezler.

Menkıbeye göre, Can Baba için büyük bir fırın daha hazırlarlar. Üç gün odun yakarlar. Fırının içini kor haline getirirler. Karadonlu Can Baba, Moğolların din adamı ile birlikte fırına girer. "Can Baba keşişin eline yapıştı, ateşe yürüdü. Keşiş giderken Karadonlu Can Baba'ya, "Ey gerçek er!..", dedi. "Ben ne olacağımı biliyorum. Oğlancıklarım sana emanet." Ertesi gün fırın açıldığında keşişin yanmış olduğunu görürler. Can Baba, fırından terlemiş olarak çıkar.

Moğol Hükümdarı, Can Baba'dan keramet göstermesini ister. Hükümdarın hanımı Can Baba'ya içmesi için zehir hazırlar. Can Baba, bu zehiri içer; fakat zehir tesir etmez. Bunun üzerine Moğollar Müslümanlığı kabul ederler. Yaşar Kalafat Çorum'un Oğuzlar ilçesinde bulunan bir Karadonlu Can Baba türbesinden söz eder[246]. Ayrıca Kırıkkale'ye bağlı Delicetekkeköyü'nde Karadonlu Can Baba'nın bir türbesi[247], Kütahya'nın Gediz ilçesine bağlı Akçaalan Beldesinde yine Karadonlu Can Baba türbesi ve derneği bulunmaktadır[248].

Hoşavcı Ahmet Baba'nın yatırı ilçeye 17 km. mesafede bulunan *Olukman* köyündedir. Anlatıldığına göre Ahmet Baba Olukman köyüne gelir[249]. Köy halkı kendisini çok iyi karşılar; oturup kalkması için bir de ev verirler. O yıl, Samancı Deresi büyük bir kuraklık geçirmektedir. Kendisinden bir keramet göstermesini, köyü kuraklıktan kurtarmasını isterler. Ahmet Baba, evinin damına çıkar, başındaki külahı ters çevirip damın üstüne

---

246 Kalafat Y. Diyanet İşleri Başkanlığına Göre Horasan Eri Olarak Bilinen Anadolu Yatırları

247 http://delicetekkekoyu.org/

248 http://canbaba.com/

249 Özen K.Sivas civarındaki Anadolu erenlerinin menkıbelerinde belli başlı motifler

koyar. Biraz sonra köyü kara kara bulutlar kaplar; daha sonra yağmur yağmaya başlar.

Hoşavcı Ahmet Baba, bir ara Kangal'a bağlı *Yellice* köyünde oturmaktadır. IV. Murad'ın Yellice'ye geldiğini duyan Ahmet Baba, soğukluk olarak küçük bir bakraç içinde pişirdiği kayısı hoşafını padişaha götürür. Sultan Murada, "Padişahım, ordunuz için hoşaf hazırladım, kabul buyurunuz", der. Padişah gülümser ve, "Babacığım, bu hoşaf değil orduya, size bile yetmez", der. Ahmet Baba da, "Erenlerin himmetiyle dağıtacağım hoşaf, ordunuza yeter de artar", diye karşılık verir. Sonra buz gibi hoşafı dağıtmaya başlar. Eksilmesi şöyle dursun, hoşaf arttıkça artar ve bütün orduya yeter.

Hoşavcı Ahmet Baba, bir çocuğun rüyasına girerek, "buradan çabuk uzaklaşın. Türbeyi sel basacak", der. Çocuk da gördüğü rüyayı arkadaşlarına söyler. Çocuklar türbeden uzaklaşarak daha yüksek bir yere çıkarlar. Onlar uzaklaşır uzaklaşmaz türbeyi sel götürür. Sadece mezar taşları kalır. Türbesi son yıllarda tamir gördüğü için orijinal yapısı değişmiştir. Hoşavcı Ahmet Baba, Şazeliye tarikatının, Molla Yakup kolunu Samancı deresine taşıyan bir derviştir[250].

İlçeye 22 km. mesafede bulunan *Savrun* (bugünkü adı Çakırtarla) köyünde Akdağ eteklerindeki "Kuzun Dibi" mevkiinde Ayvet Dede tepesinde mezarlar vardır[251]. İnanışa göre bu

---

[250] Molla Yakup evlatları, dedelerinin soyunu Hz. Şazeli'ye dayandırdıklarından bu ocak soyu hem Aliyyül Şazeli ve hem de Molla Yakup Ocağı olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca halk arasında Şeyh Şazeli Sultan (Kahveci) Ocağı olarak da bilinir. Bu ocağın merkezi ve Molla Yakup'un türbesi Sivas Kangal ilçesi, Yellice Köyü'nde bulunmaktadır. Molla Yakup'a dair birçok menkıbe yüzyıllardır anlatıla gelir. Bu Ocağa bağlı talipler daha çok Divriği ve Kangal yörelerinde toplanmıştır.

[251] Özen K. Sivas civarındaki Anadolu erenlerinin menkıbelerinde belli başlı motifler

mezarların sahipleri kandillerde, bayram günleri ve cumalarda köy camisine gelirlermiş. Cami yakınlarında evleri olanlar onların atlarının ayak seslerini duyarlarmış.

Çakırtarla'da ayrıca **Savrun Baba** yatırı vardır. Savrun Baba ile kardeşi Boz Baba, eski Savrun'da yaşarlarmış. Bunlar köyü terk etmeye karar verince Ayvet Dede tepesine çıkmışlar. Ellerine aldıkları köseviyi savurmuşlar. Kösevileri bugünkü Savrun köyünün iki ayrı yerine düşmüş. İlk kösevinin düştüğü yere cami, ikinci kösevinin düştüğü yere tekke yapmışlar. Kutlu Özen makalesinde bu tekkenin 16. yüzyıl kayıtlarında Bektaşi Tekkesi olarak geçtiğini kaydeder.

Anlatılır ki, Horasan'dan yola çıkan üç kardeş *Yağıbasan* köyüne gelir. Burada bir sebepten dolayı aralarında anlaşmazlık olur. Birisi kaçıp gider ve bu yüzden adı 'Kaçak'a çıkar. Diğeri küsüp köyün güneyindeki bir tepeye gider; ona da Küsme derler. Üçüncüsü de bir ağacın altında kaldığı için adı Garip Ardıç olur. Üç kardeş de Allah tarafından ağaç haline getirilir. Küsme, köye hakim bir tepe üzerinde, Kaçak köye yakın bir tepenin altında söğüt, Garip Ardıç da Yağıbasan köyünün altında bulunmaktadır. Her üçü de köylülerin adak yeridir.

Metin Bozkuş'un çalışmasından, 2000'lerin başında ilçeye bağlı 109 köyden, ll'inde Sünniler, 92'sinde Aleviler ve altı köyde de Alevilerle Sünnilerin birlikte yaşamakta olduklarını öğreniyoruz[252]. İlçe merkezinde ise Alevî ve Sünnî nüfus yan yanadır. Alevî nüfus ilçeye sonradan, maden tesislerinde çalışmak üzere ekonomik sebeblerden dolayı yerleşmiştir. İlçede bu topluluk için çoğunlukla **"Alevî"** kavramı kullanılmaktadır. İlçe Alevileri arasında Türkçe ve Kürtçe konuşanlar bulunmaktadır. İlçe

---

[252] Bozkuş M. Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerin İnançları. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üni. Samsun. 1999

merkezinde Alevilere ait Hacı Bektaş-ı Velî Kültür Derneği mevcuttur.

Doğanşar Evliyaları

Eski ismi İpsile olan Doğanşar'ın 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Tokat'a bağlı olduğu, 1870'te Sivas'a bağlanarak Tozanlı nahiyesi olarak adlandırıldığı görülür. 1970'lere kadar teşkilatlı nahiye olan Doğanşar 1990'da ilçe statüsüne kavuşur.

Çıngır Baba'nın Kösedağ Savaşı sırasında, Bizans kuvvetlerinin Çanakçı ormanlarında şehit ettiği erenlerden olduğu ileri sürülür[253]. Mezarı, Doğanşar'a yaklaşık 30 km. mesafedeki Kızıldağ'ın tepesinde olup etrafı taşlarla çevrilidir. İnanışa göre, kim buradan bir taş alsa, Çıngır Baba'nın himmetiyle taş, o gece geri döner. Anlatılır ki, bir kız burada kırklara karışır. İki hafta sonra döndüğünde halk kendisine kötü gözle bakar. Bunun üzerine kız, kırklara karıştığını söyleyip orada ölür.

Gemerek Evliyaları

Şarkışla ilçesine bağlı bir bucak iken 1953'te ilçe olan Gemereğe 20 kilometre mesafede bulunan *Eğerci* Kasabası Göksu çayı ile Kızılırmak'ın birleştiği yerde kurulmuş bir yerleşim yeridir. Anlatılır ki, daha önceleri burası sazlık, bataklık bir yermiş[254]. Sivrisinek yüzünden burayı uzun zaman kimse mesken tutmamış.

---
253 Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri
254 http://gemerek.meb.gov.tr/egerci.htm

Vaktiyle kimsesiz bir adam buraya gelip yerleşmiş. Kayseri'ye giden yolcularla tanışmış, adam laf olsun diye derdini anlatanlara çok mantıklı ve faydalı tavsiyelerde bulunuyormuş. Halk, kısa zamanda Eğerci Baba'nın ününü duymuş. Sırf yolculuklarında değil, diğer zamanlarda da onu ziyaret etmeye başlamışlar. Eğerci Baba kesin konuşmazmış. Şöyle yap... Böyle yap... demezmiş; "Eğer şöyle yaparsan..... Eğer böyle yaparsan...." diye konuşurmuş.. Zamanla ziyaretler yerleşmelere dönüşmüş ve köy oluşmaya başlamış. Yeni nesil, "Eğer..." diye söze başlayan adamın asıl adını unutmuş ve Eğerci Baba, demeye başlamış. Zamanla genişleyen yerleşim yeri de Eğerci Baba'dan dolayı Eğerci adını almış..

Gölova Evliyaları

İlçeye sekiz km. mesafede bulunan *Karayakup* köyünde **Şeyh Karayakup** türbesi bulunmaktadır. Türbede medfun bulunan zatın Hoca ahmet Yesevi müritlerinden bir Horasan ereni olduğu kabul edilir[255]. Muhtemelen 13. yüzyılın başlarında Anadolu'ya gelen Kara Yakup, İslam'ın ilk yıllarında Horasan bölgesinde hem ticaret, hem de tebliğ için bulunan Müslümanların soyundandır. Kara lakabını almasının kendisinin Arap kökenli ve esmer tene sahip bir kişi olmasından kaynaklandığı ileri sürülür. 1493 tarihli Tapu Tahrir Defterlerinde Karayakup Zaviyesi'ne bağlı olup vergisini buraya veren başka köy ve mezralar olduğu görülür Padişah'ın beratıyla gelirleri Karayakup köyü camisine verilmek şartıyla Mevlana Ahmet oğlu Pir Mehmet'e verilmiştir. Bu tarihlerde Karayakup köyünde yedi hane oturmaktadır. Bu şahıslar vergi nüfusuna tabi aile reislerini göstermektedir ve bu aileler Karayakup'a devlet tarafından vakfedilen zaviyeye ait toprakları

[255] www.karayakuplular.com

ekip biçmekte ve karşılığında da zaviyeye 1000 kuruş vergi vermektedirler. 1547 tarihli kayıtlarda, Karayakup köyünün Pir Mehmet'in oğlu Ahmet Şeyh uhdesinde olup 18 hane halkından oluştuğu görülür. Köyün diğer adı Buka'dır. Deveci isimli bir mezrası vardır. Karayakup'un evladı Sultani beratı sahibi olup Divan-ı Atik'te kayıtlıdır.

1839'da 2. Mahmut'un ölümü üzerine Abdülmecit'in tahta çıkmasıyla ferman ve beratların yenilenmesi neticesinde verilen beratta ise şu hususlar yazılıdır; "es-seyyid Numan, es-seyyid Hüseyin, seyyid Ahmet ve seyyid Hasan eskiden olduğu gibi bu mezrayı kullanacaklar ve hizmetlerine devam edeceklerdir. Dışarıdan hiç kimse benim verdiğim bu berata aykırı davranmayacak, bu kişilere hiçbir şekilde mani olmayacaklardır ve alamet-i şerifeme güveneceklerdir". Bu beratta görüldüğü gibi toprakların kullanım hakkı Karayakup'un evlatlarının olup hayri ve dini hizmetlerin karşılığı olarak verilmiştir. Ayrıca başka kişiler tarafından da bu topraklara herhangi bir müdahalenin olmaması için padişah tembihte bulunmaktadır.

Şeyh Gazi Karayakup Hazretlerinin istirahatgahı köyün üst bölgesinde olup, türbesinin yanında bir küçük mescit, iki adet çeşme, kurban etlerinin pişirilmesi için iki adet ocaklık, masalar ve oturaklar bulunmaktadır. Her yıl yüzlerce insan tarafından ziyaret edilmekte, kurbanlar kesilmektedir. Karayakup Hazretlerini ziyaret edenler Ana Yazısı denilen mevkide bulunan annesinin kabrini de ziyaret ederler. Annesinin ziyaretgahında da bir küçük mescit ve bir çeşme bulunmaktadır.

2008 Temmuzunda Şeyh Gazi Karayakup Hazretlerinin türbesinin restorasyonu ve çevre düzenlemesi yaptırılır[256].

---

256 www.golovaliyiz.com/

Karayakup, ilçenin en büyük ve eski köylerindendir. Gölova'nın 8 km. doğusunda, asfalt üzerindedir. 103 hane ve 400'ü bulan nüfusuyla yerleşik insanın en çok olduğu köydür. Köyün, birisi merkez dışında olmak üzere dört mahallesi vardır. Kuzeyden güneye inen derelerin ayırdığı mahallelerin en büyüğü, aynı zamanda en eski yerleşim yeri olan sahadır. Karayakup Köyü'nün kurulması ile ilgili çeşitli belge ve bilgilere rastlanmaktadır. Bunlardan 1255 tarihli bir mahkeme ilamında belirtildiği gibi köyün ilk kurucularından Şeyh Gazi Karayakup'un Peygamber sülalesinden, Hz. Ebubekir'in temiz evlatlarından ve şerefli kadı Sülalesi'nden geldiğidir. Karayakup Veli adına bir vakfın kurulduğu ve bu köy ve çevresinin bu vakfın malı kabul edilerek vergi (öşür) lerin bu vakıfta toplanarak köydeki ve çevredeki insanların iaşe ve ihatalarının bu vakıf vasıtasıyla karşılandığı Doğu Karahisar Kadılığı'nın ilamında belirtilmiştir. Köyün kuruluşunun ilk İslam dönemlerine kadar dayandığı, Selçuklular zamanında bu havalinin Türklerin eline geçmesinden sonra köyün kurulduğu görülür. Köyün ilk kuruluş yeri türbenin olduğu sahadadır. Yedi hane olarak kurulan köyün, Şeyh Gazi Karayakup ve kardeşleri ile onların çocuklarının yaşadığı bir köy olduğu belirtilmektedir. Daha sonraki dönemlerde ulaşımın zorluğu ve yönetimin bu sahada zor olması sebebiyle aşağı köye inilmiştir. Yukarı köydeki ilk yerleşimin izlerini bugün de görmek mümkündür. Osmanlı döneminde de Karayakup köyü dirlik merkezi olarak devam eder. Çevre köylerin vergisini toplama karşılığında asker besleyen köy, önemli bir merkez durumundadır. Daha sonra nahiye olan Gölova (Ağvanis) bile ilk dönemlerde Karayakup'a bağlıdır. Ancak 1850'den sonra Gölova'nın merkezî bir yer haline gelmesi sonucunda, Karayakup'un vakıf ve şeyhlik özellikleri korunarak Gölova'ya bağlandığı görülür. Bu tarihi misyonu ve önemini köy bugün de muhafaza etmektedir.

Aşağı Tepecik (eski ismiyle Baru) köyünde bugün halk arasında "**Behlül Dâne**" diye bilinen bir ziyaret yeri vardır. Hasluck, Evliya Çelebi'ye dayanarak bu ziyaret yerinde defnedilmiş olan kişinin "Behlül Semerkandî" olduğunu belirtir ve Çobanlı ailesine dahil olduğunu söyler[257]. Burada defnedilen insan için Behlül Dâne isminin kullanılmış olması halk arasında çok bilinen Abbasi halifesi Harun Reşid'in kardeşi Behlül Dâne'ye olan hayranlığın ifadesi olabilir.

Aşağı Tepecik'in Selçuklular döneminde Şeyh Behlul Bin Hüseyin el-Horasani isimli zat tarafından kurulmuş olduğu ileri sürülür. Selçuklu sultanı 3. Gıyaseddin Keyhusrev'in 1274'te, o zaman Şebinkarahisar'a bağlı olan Suşehri'nde bir zaviye ile ilgili vakfîyesi önemli bir tarihi belgedir. Sultan bu vakfiyede şehirde dar uz-zakirin adını alan zaviyeye ve onun şeyhi Behlül bin Hüseyin el-Horasani'ye ırmak suyu, soğukpınar, yüce kaya, bölürce pınar, küçük höyük, aluçlu gediği, yüce höyük, kuşağaç, kızıl höyük ve kara taşlar sınırları içinde gökçey ile basarpınar ve yol arasındaki Baru köyünü bütün vergileri ile vakfettiğini, tevliyetini şeyhe ve evladlarına şart kıldığını belirtir.

İlçeye 13 km. mesafedeki *Çobanlı* köyü'nde bulunan türbenin, kitabesi günümüze gelememiştir. Düzgün kesme taştan yapılmış olan türbenin batı yönündeki kapısı üzerinde mukarnaslı bir bölüm, kenarlarında da geometrik bezemeler bulunmaktadır. Giriş kenarındaki Selçuklu üslubundaki süslemelerden ötürü XIII veya XIV. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Türbenin üzeri içte duvarlarla bitişik ağaç direklere oturan külah şeklinde ahşap çatı ile

---

[257] Hasluck F. W. "..This tekke contained the tomb of Behlul of Samarkand and those of the Choban family..", Chrıstıanıty and Islam Under the sultans, sh.512

örtülüdür. İçeride tek sanduka bulunan yapı, doğu ve batıda birer mazgal pencere ile aydınlanır. Duvarlar yonu taşından ve düz silme ile nihayetlenir. Türbe iç kısmı 2002 yılında define arayıcıları tarafından tahribata uğramıştır.

Çobanlı köyü antik zamanlardan beri İstanbul'u İran'a bağlayan yol üzerinde Kelkit Çayı'nı dolayısıyla Yeşilırmak'ı besleyen Çobanlı Deresi'nin bu yolu kestiği köprünün başındadır. Erzincan'a giden yolun köprü bitiminde sağ taraftaki kayalık üzerindeki türbede yatan ve yöredeki ismi 'Çobanlı Tekkesi' olan Çoban Baba'nın göstermiş olduğu kerameti Osmanlı tarihinin önemli bir olayı ile ilişkilendirilir[258]. Çoban Baba hakkındaki menkıbe, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi'ne giderken yaşanılanılan bir kerامete dayandırılır.

"Yavuz Sultan Selim Çaldıran Seferi için yola çıkmıştır. Uzun zaman geçtikten sonra Çobanlı köyüne ulaşır. Askerlere dinlenme verilir. Çoban Baba da Yavuz Sultan Selim'e askerleri kendisinin misafir ederek karınlarını doyuracağını söyler. Bu isteğini Yavuz kabul eder ve Çoban Baba bir koyun keser, pilavlar kaynatılır ve bu koyunun eti ile ordu karnını doyurur. Sonra koyunun kemiklerini postuna dolduran Çoban Baba dua eder ve koyun ayaklanıp yürür. Bir demeye göre koyunun aşık kemiğini askerlerden birisi aldığı için koyun yürürken bir ayağı aksar. Çoban Baba durumun farkında olsa da bir şey demez. Yavuz'a seferinin başarılı geçeceğini bildirir ve onun için dua eder. Sefer sonrasında Yavuz bu bölgenin gelirinin buraya vakfedilmesini buyurur."

---

[258] Ayan D. Çoban Baba Efsanesi ve Yavuz'un Çaldıran Seferi

XI. yüzyıldan itibaren Dânişmentli, İlhanlı, ve Eratna egemenliği altında kalan ilçenin, XV. yüzyılın başında Osmanlı topraklarına katıldığı görülür[259]. XVII. yüzyılın ortasında Sivas'ı ziyaret eden Evliya Çelebi, o dönemde Gürün'ün Sivas Eyaleti'ne bağlı, bin hanelik, camisi, mescidi, han, hamamı ve sultan çarşısı olan şirin bir nahiye-kaza olduğunu belirtmektedir. Gürün'ün 1830 yılında subaşılık, 1845'te bucak ve 1869'da da kaza olduğu kaydedilir.

Gürün merkez Ulu Camii'nin altında beş adet mezar vardır. Türbeye caminin doğusundan bir kaç basamak aşağı inilerek girilir. Mezarların bulunduğu odanın genişliği yaklaşık 16 metrekaredir. Bu mezarlar **Şeyh Kasım** ve müritlerine aittir. Bunlardan üzerinde yeşil örtü ve sanduka bulunan kabir, Şeyh Kasım'a, duvara yakın ve uzun olan kabir, Hafız Mustafa'ya, üzerinde Osmanlıca Sülüs ile yazılmış yazı bulunan mezar ise, Şeyh Kasım'ın oğlu Derviş Muhammed'e aittir. Dördüncü mezar ise genç yaşta ölen Hafız Mustafa'nın kızı, Arife Hanım'a aittir. Beşinci mezarın da, bu aileye mensup birisine ait olduğu tahmin edilmektedir.

Şeyh Kasım Efendi'nin babası Hacı Molla Efendi'nin, IV. Murat'ın Bağdat Seferi esnasında Bağdat Kadılığından Diyarbakır Kadılığına atanması ile Anadolu'ya gelir, ilim tahsil etmek ve ticaret gayesiyle Darende yöresine yerleşir. Somuncu Baba ve Abdurrahman Erzincani Hazretlerinden dersler alarak kendini yetiştirir. Şeyh Kasım Efendi'nin babası daha sonra kardeşi Şeyh Mustafa (Deli Hafız) ile birlikte Gürün'e yerleşerek, İslamiyet'in

[259] Gökbel A. Gürün'de Ziyaret Yerleri

yayılması için ömrünün sonuna kadar burada tebliğ ve irşat hizmetinde bulunur.

Anlatıldığına göre, Şeyh Kasım'ın Medine'den geldiği, önce Malatya'ya yerleşip, o tarihlerde Gürün ilçesinin bağlı bulunduğu Darende'de Somuncu Baba'nın ve Şeyh Abdurrahman Erzincani Hazretlerinin dergahından ilim tahsili yaparak Halveti Şeyhliğine kadar yükseldiği anlatılır. Daha sonra da Gürün'de amcazadesi meczup Mustafa ile beraber Ulu Cami'nin bulunduğu yerdeki iki dükkan ve Belediye binasının yeri dahil olmak üzere geniş bir araziyi Tahiroğulları ailesinden satın alarak burada küçük bir mescit ve dergah inşa ettirir ki, Ulu Cami'nin temeli ilk olarak böylece atılmış olur. Onun halk içine girdiği, yaptığı sohbetlerle ve insanlarla olan iyi ilişkileri sayesinde burada iyi bir zemin oluşturarak İslam'ı tebliğ etme imkanı bulduğu anlatılır. Şeyh Kasım bu arada Gürün Askerlik Şubesi'nin önündeki köprünün eski yerine, Tohma Irmağı'nın üstüne yaptırdığı ilk köprü olmak üzere, birçok imar ve hayır hizmetlerinde bulunur. Vefatını müteakip Şeyh Kasım Efendi bu mescidin avlusuna defnedilir.

Halk arasında onun kimliği hakkında farklı rivayetlere de rastlanır. Anlatıldığına göre, Şeyh Kasım, İlk önce bugün Muratlar Sokağı olarak adlandırılan yerde dergahını kurar. Burada halkı İslâmi konularda aydınlatmaya çalışır. Bu zat ve arkadaşları ölünce halk tarafından kendi yaptırmış oldukları caminin yanına defnedilirler. Ancak daha sonra bulundukları yerin üzerine caminin yeniden inşa edilmesi üzerine mezarları caminin altında kalır. Rahatsız edilmemeleri için de mezarlarının yeri değiştirilmez.

Şeyh Kasım'a ait çeşitli menkıbeler anlatılmaktadır. İnsanlar onun kerametlerinin öldükten sonra da devam ettiğine inanmaktadır. Bir menkıbeye göre, cemaat ehlinden birisi, her gün Sabah namazını Ulu Camii'inde kılmaya gelir. Her gelişinde, kalp gözünün açık olması sebebiyle Şeyh Kasım ve Hafız Mustafa'nın caminin önündeki şadırvanda abdest alarak camide namaz

kıldıklarını görür ve seslerini duyar. Daha sonra bunu bir yakınına söyler. Ertesi gün Şeyh Kasım, bunu bir daha kimseye söylememesini rüya yoluyla bu şahsa iletir. Ertesi gün aynı şeyleri gören bu zat yine gördüklerini yakınına söyleyince, bu defa Şeyh Kasım o zata, bir daha kimseye söylememesini aksi takdirde ağzını ve yüzünü çarparak eğeceklerini belirterek ikaz eder. Fakat bu adam yine kendisini tutamayıp gördüklerini yakınına söyleyince, aradan çok fazla zaman geçmeden, adamın ağzı yüzü ters olur. Başka bir menkıbeye göre ise, Şeyh Kasım öldükten sonra Somuncu Baba'nın torunlarından birisi, yanında hizmet eden birisine, "Oğlum şu mektubu götür Gürün'deki Şeyh Kasım'a ver", der. Hizmetçi derhal mektubu alarak Gürün'e getirir. Fakat Şeyh Kasım'ın ölmüş olduğunu öğrenir. Biraz bekleyip düşündükten sonra, içinden hem Somuncu Baba'nın torununu, hem de Şeyh Kasım'ı denemek amacıyla Şeyh Kasım'ın mezarının başına gelerek, 'Ya Şeyh Kasım! Somuncu Baba'nın selamı var. Bu mektubu sana gönderdi', der demez, Şeyh Kasım, mezardan elini uzatarak 've aleykümüsselam' diyerek mektubu alır.

1888 tarihli Sivas Salnamesinde, "bu camilerden birisi de evliyanın büyüklerinden Şeyh Kasım Efendi'nin binası (Ulu Cami) olup, bahsi geçen zat-ı muhterem dahi caminin avlusunda medfundur", ifadesi yer alır[260]. Şeyh Kasım Efendi'nin Gürün halkını dini konularda aydınlatmak için yaptırdığı mescit zaman içerisinde yıkılarak yerine bugünkü Gürün Halk Kütüphanesi ve Gürün Belediye binası inşa edilmiştir.

Gürün Ulu Cami'nin ilk inşası, Sultan IV. Murad Han'ın Bağdat seferinin (1638-1640) hemen akabindeki yıllara tekabül etmektedir. 1992 yılında restorasyon çalışmaları yapıldığı sırada

---

[260] Selvitop A. Hicri 1288 (M.1871) ve Hicri 1306 (M. 1888) Tarihli Sivas Vilayet Salnamelerinin Günümüz Harflerine Çevrilmesi ve Mukayeseli Değerlendirilmesi. Erciyes Üni. Kayseri. 2004

Ulu Caminin taş kitabesi bulunarak İlçe Müftülüğünce korumaya alınır. Kitabe, caminin yapımında büyük emekleri olan Şeyh Kasım Efendi'nin vefatından sonra Ulu Camii'nin ilk tamir ve genişletilme tarihine aittir.

"Hayatın faniliğini bilip, dost olmadığını anladı,
Bir hayra niyet edip düşünmeye başladı,
Pek harap olmuştu Ulu Cami ve minberi,
Eyvan (dış mekan) ilavesiyle imar edildi,
Hacı İsmail Ağa ki; bunun için malını harcadı
Ömrü uzun olup, görmesin cehennem azabı,
Ey sadıklar! Sen de bağışta bulun, gör tarihi,
Şeyh Kasım'ın himmetiyle tarihi "Allah Rızası"

Gürün Ulu Camiinin, 1808 ve 1845 yıllarında ilk tamirat ve genişletme çalışmaları yapılır. Cami 1912 yılında, yeniden yapılmak üzere temellerine kadar yıkılıp, tabanı dere yatağı ve yumuşak zemin olduğundan, kalın ardıç ağaçları, at ve keçi kılının kireçle dövülmesiyle elde edilen özel bir harçla birlikte zemine döşenerek, daha sağlam bir temel üzerine taş bina olarak ve büyütülerek yeniden inşasına başlanır. Caminin avlusundaki Şeyh Kasım Efendi ve yakınlarına ait kabirler aynı yerlerinde, caminin iç-alt kısmında kalan bir bölümde muhafaza edilir. Balkan Savaşı sebebiyle caminin inşaatı yarım kalır. 1924 yılında zamanın Kaymakamı Nazif Bey'in önderliğinde yapımı tamamlanır. Caminin bu esnada minaresi de yükseltilerek bugünkü şeklini alır.

Gürün Ulu Camii'ne 1992 yılındaki tamirlerde son cemaat mahalli ilave edilir, iç tezyinatı yaptırılır, alt kattaki türbeye inen içerdeki kapaklı merdiven iptal edilerek, türbeye dışarıdan bir giriş verilir. 1993 yılında da camiye ait tarihi değere haiz sekiz adet halı ve kilim, Sivas Müzesi'ne teslim edilir.

Bu çalışmalar nedeniyle ziyarete kapanan ve uzun süre metruk vaziyette kalan Şeyh Kasım Efendi'nin türbesi ise, 2003

yılında yine onun neslinden Gürbüz Boğazlayan'ın maddi yardımları ile İlçe Müftülüğü'nün nezaretinde restore edilerek yeniden ziyarete açılır[261].

Günümüzde Şeyh Kasım ve arkadaşlarının mezarlarının bulunduğu yer, her Cuma ziyarete açıktır.

Hayrani Baba, XVIII. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar Gürün'de yaşamış bir Kadiri şeyhidir[262]. Halk arasında tasavvuf ehli ve keramet sahibi bir evliya olarak tanınır. Hayrani Baba'nın asıl adı Muhammed olup, Hayrani ismini ona, bağlı olduğu Niksarlı velilerden Hacı Salih efendi vermiştir. İyi bir tekke kültürü almış olan Hayrani Baba, Kadiri tarikatı'nın Gürün'deki temsilcisidir. Aynı zamanda şair bir kişiliğe sahip olup şiirlerinde Hayrani mahlasını kullandığı için halk arasında Hayrani ismiyle de meşhur olmuştur. Halk tarafından tanınmasına ve hakkında çeşitli rivayetler anlatılmasına rağmen, hangi yılda doğduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak torunlarında bulunan kayıtlardan, ölüm tarihinin 1856 yılı olduğu tahmin edilmektedir. Hayrani Baba'nın, bugünkü Kirazlık Mahallesi'nde halen varlığını koruyan evinde doğduğu ve bu mahallede vefat ettiği belirtilmektedir. Anlatıldığına göre, o Gürün'e defnedilmiştir ve kabri, Yassıcatepe Mahallesinde bulunan Yassıcatepe Mezarlığında bulunmaktadır. Onun, bugünkü Kirazlık Mahallesindeki evinin bulunduğu yerde bir tekke inşa ettirmiş, burada halkı İslâmî konularda aydınlatmış ve tekkesinde kendisine bağlı olan dervişlerle birlikte Kadiri tarikatına ait çeşitli zikir merasimleri düzenlemiş olduğu nakledilir. Diğer bölgelerde yaşayan değişik tarikatlara mensup şeyh ve dervişlerin kendisini ziyarete geldikleri ve onlarla birlikte halkın da katılımıyla bu tekkede çeşitli sohbetler düzenledikleri anlatılanlar arasındadır.

---

[261] www.gurunhaber.com/

[262] Gökbel A. Gürün'de Ziyaret Yerleri

Özellikle yüz felci ve sara gibi hastalıklara olanlar bu tekkeye getirilir, Hayrani Baba'nın çarığı hastanın yüzüne sürülür veya hafifçe dokundurulursa şifa bulacağı kabul edilir. Ayrıca halk arasında sarılık adıyla bilinen hastalığa yakalananların çarşamba günleri buraya getirildiği ve burada şifa buldukları aktarılan rivayetler arasındadır.

Hayrani Baba hakkında anlatılan menkıbelerden birisi şöyledir. "İncesu Köyü'nde Hayrani Baba'yı çok seven bir çoban varmış. Bu çobanın tarikat ehli olmasını ayıplayan birisi, devamlı bu çoban ile alay eder dururmuş. Bir gün bu çoban Mazıkıran mevkiinde koyunlarını otlatırken aklına şeyhi Hayrani Baba gelmiş. Daha sonra o anın Gürün'de Hayrani Baba ile birlikte dervişlerinin zikir saati olduğunu ve birlikte zikir çektiklerini hatırlayınca, koyunları orada bırakmış ve hızlıca koşarak Gürün'e gelip zikire katılmış. Ertesi gün Hayrani Baba'dan destur alarak koyunları bıraktığı yere geri gelmiş. Çoban, koyunlarının yanına geldiğinde bir de ne görsün! Koyunların çevresinde iki tane kurt. Aynı bir insan gibi koyunları bekleyerek çobanın koyunlarını otlatıyor. Çoban, bu durumun şeyhi Hayrani Baba'nın bir kerameti olduğunu düşünerek köye geldiğinde birisine anlatmış. Anlattığı kişi ona inanmayıp kendisiyle alay etmiş. Çoban bu duruma çok üzülmüş. Gürün'e Hayrani Baba'nın yanına geldiğinde durumu ona anlatmış. Hayrani Baba, ona bir armut vererek, "bunu al. Ona götür ve yedir", diyerek çobanı köye göndermiş. Çoban, Hayrani Baba'nın göndermiş olduğu armudu kendisiyle alay eden kişiye yemesi için vermiş. Verirken de, "sen hiç erenler lokması yedin mi?", diye sormuş. O kişi de; "hayır yemedim", deyip yine çobanla alay etmiş.. Adam, armudu ağzına alır almaz armut büyük bir fare olmuş. Adam korkudan bayılıp yere düşmüş. O gece korkunç rüyalar görmüş. Adam ertesi gün hemen giderek hem alay etmiş olduğu çobandan hem de Hayrani Babadan özür dilemiş ve Hayrani Baba'nın müritlerinden birisi olmuş.

Hayrani Baba hakkında halk arasında yaygın olan rivayetlerden birisi de, mezarının üzerinde çoğu kez cuma akşamları gökten aşağı doğru bir ışık halesinin indiği inancıdır. Günümüzde de insanlar, Hayrani Baba'yı ziyaret ederek dua etmekte ve dilek ve isteklerini bildirmektedirler.

Şiirlerinde Hayranî mahlasını kullanmış olan şeyhin tasavvufla ilgili şiirlerini ihtiva eden bir kitabı olduğu söyleniyorsa da kayıptır[263]. Günümüze kendi eliyle yazdığı bir Kur'an-ı Kerim ulaşabilmiştir.

Muhammed Naci Efendi'nin (1866-1946) baba adı Hüseyin, anne adı Ayşe'dir[264]. Nakşibendiyye tarikatına mensub son devrin velilerinden olan İsmail Hakkı Toprak Hazretleri'nin Gürün ilçesine bağlı köylerdeki vekili Muhammed Naci Efendi, ilk tahsilini Çayboyu Mahallesinde bulunan mahalle mektebinde yapar. Daha sonra Darende ilçesine giderek Somuncu Baba dergahında Sofizade Mahmut Darendevi'den ders alır. Burada eğitimini tamamlayarak müderris olur. Gürün Nümune mektebinde müderrislik görevinde bulunur. Gürün'ün eski müftülerinden olan Mehmed Naci Kuşçu Efendi İstiklal Savaşı sırasında Milli Mücadeleyi fiilen destekler. İstanbul Hükümetinin düzenlemiş olduğu "Dürrizade Fetvası"na karşılık Anadolu'daki 153 vatan sever din alimi gibi kendisi de bu fetvaya karşılık olarak Ankara Müftüsü Rifat Börekçi tarafından hazırlanan "Milli Mücadeleyi ve Atatürk'ü destekleyen fetvaya" müderris olarak imza atar. Gürün ilçesi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulmasında faal olarak görev alır, Atatürk'ün Sivas'ta yapmış olduğu tarihi Sivas Kongresine katılır.

Mehmed Naci Kuşçu, Cumhuriyetin kurulmasından sonra 'İstiklal Madalyası' ve maaşa bağlanmak suretiyle ödüllendirilir.

---

[263] Kaya D. Aşık Edebiyatının Sivas'taki ilk temsilcileri
[264] Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün

Daha sonra Gürün ilçesi müftüsü olarak atanır ve 1930-1940 yılları arasında görev yapar. Müftü Muhammed Naci Kuşçu Efendi, 1946 yılında, Çayboyu Mahallesinde 80 yaşında iken Hakk'ın rahmetine kavuşur. Çayboyu Mahallesi mezarlığında medfundur. Şeyh Hamid-i Veli Dergahına bağlı olan Müftü Mehmet Naci Efendi'nin ölümü üzerine Somuncu Baba'nın ahfadından Merhum Osman Hulusi Ateş Efendi, onun ölümüne duyduğu üzüntüyü "Divan-ı Hulusi" adlı eserinde şöyle dile getirir:

"Hacı Mahmud fahri oldu zahir ilmine rehber
Garibullah Hakkı alem-i manada üstadı
Tavaf et kabe-i ruhuna ey zair selam eyle
Budur Müftü-i ali-i enam Muhammed Naci"

Eski Gürün Müftüsü Muhammed Naci Kuşçu Efendi'nin keramet sahibi olduğu söylenmekte ve çevrede bu zata ait bir takım kerametleri anlatılmaktadır.

Gürünün tanınmış ailelerinden biri olan Avundukların evi, A**l Ocağı** olarak bilinir[265]. Anlatıldığına göre, Avundukların büyük dedeleri olan **Osman Dede**, dönemin en büyük alimlerinden biridir. Bir gün bahçesini sulamak için sabah namazı vaktinde giderken, bir de bakar ki, al karısı bir gelinin ciğerini eline almış yiyor. Bunu gören Osman Dede, hemen al karısını tutup önce bir döver, sonra da eve getirerek evin büyük direğine bağlar. Osman Dede, al karısını üç-dört gün çözmeyince al karısı, pişman olduğunu belirterek bir daha yapmayacağını söyleyip yalvarmaya başlar ve şöyle der: 'senin neslinin bulunduğu yere ve ocağa hiçbir şey yapmayacağım'. Osman Dede, bu söz üzerine al karısını serbest bırakır. İşte o tarihten günümüze kadar bu ocağa gelen her loğusa kadın ve al basmasından korkmuş olan kadınlar burada misafir edilirler. Gelen hastalar bu evden ekmek, çaput veya kül alarak evlerine dönerler. Halk arasında al karısının şerrinden

[265] Gökbel A. Gürün'de Ziyaret Yerleri

koruyan yer olduğuna inanılan bu ocağa, bunun dışında çocuğu olup da ölenler ve düşük yapan kadınların da geldiği görülür. Gerek al basmış, gerek başka sebeblerden dolayı buraya gelenlere ekmek ikram edilir. Bunlar, evlerine dönerken bu evden bir parça ekmek, bir parça bez ve biraz ocak külü götürürler. Bunları da bir muska şeklinde yastıklarının altına koyarlar. Şayet hasta bunlardan iyileşmemiş ve durumu ağır ise, bu eve getirilerek Osman Dede'nin al karısını bağladığı direğe bir tülbent ile bağlanır. Burada yaklaşık bir gün kaldıktan sonra alınıp götürülür. Böylece al basmasından korkan veya bu korkuya uğramış olan kadın sıkıntısından kurtulmuş olur.

Anlatıldığına göre, *Bahçeiçi* köyüne ilk olarak gelip yerleşen, Yesevi dervişlerinden **Yusuf Dede** ismindeki bir zattır[266]. Köyün eski ismi Tıhmın olup ilçeye 18 km. mesafededir. Yusuf Dede, köyün üst yanındaki içme suyunun çıkış yerine gelerek yerleşmesinden sonra buradaki su kaynamaya başlar. Burası ziyaret yeri olarak kabul edilir. Havalar kurak gidip yağmur az yağdığı zaman yağmur duası için çıkılıp kurbanlar kesilerek dualar edilir. Ziyaretçiler arasında birbiri ile küs olanlar var ise dua yapmadan önce barıştırılır. Çeşitli sıkıntıları bulunanlar burayı ziyaret ederek çokça dua ettiklerinde, sıkıntılarının ortadan kalkacağına inanırlar. Çocuğu olmayan kadınların da çocuk sahibi olmaları için burayı ziyaret ederek dua ettikleri belirtilmektedir. Anlatıldığına göre, Yusuf Dede üç kardeşten biridir[267]. Bozoğlan adıyla bilinen ikinci kardeşin Suçatı Kasabası'na yedi km. uzaklıktaki Çaldağı'nda, Sarıoğlan adıyla bilinen üçüncü kardeşin ise Yukarı Suçatı'nın tepesinde yattığı söylenir.

Öte yandan, Bahçeiçi köyünün yaklaşık bir kilometre doğu tarafında bulunan *ardıç ağacı'*nın, Battal Gazi tarafından

[266] Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün
[267] Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün

dikildiğine inanıldığı ve o zamandan beri kutsal kabul edildiği belirtilmektedir. Yaklaşık dört metrelik bir çapa sahip olan bu ağaç, zaman zaman ziyaret edilmekte, çaput bağlanmakta ve dileklerde bulunulmaktadır.

İlçeye 44 km. mesafede bulunan *Beypınar* köyü civarında, hemen hemen her yerinde mezarların bulunduğu sivri bir tepe bulunmaktadır[268]. Tepenin hemen yanında alanı beş altı dönüm kadar olan bir göl vardır. Anlatıldığına göre, burası büyük bir savaş alanı olup burada Müslümanlarla gayrimüslimler arasında büyük bir ölüm kalım savaşı yapılır. Bu tepede bulunan mezarlar da bu savaşta şehit olanların kabirleridir. Bu savaş Tokatlı olduğu sanılan üç Çerkez kardeş tarafından idare edilir. Savaş önce Güneş Köyü yakınlarındaki ziyaret mevkiinde başlar. Burada üç kardeşten biri şehit olur. Bu nedenle buraya ziyaret adı verilir (Burasının da o çevredeki insanlar tarafından zaman zaman ziyaret edildiği anlatılır). Üç kardeşin ikincisi ise, Beypınar köyü Akşaktaşı mevkiindeki tepede şehit olur. Üçüncüsü de Beypınar köyü ile Yolgeçen köyü (Tekirahma) arasında bulunan ve daha sonra Çerkezin Döşeği adı verilen yerde şehit düşer. İşte bu üç kumandanın şehit düştüğü yerler, bugün halk tarafından ziyaret yeri olarak görülmekte ve çeşitli vesilelerle ziyaret edilmektedir. Çocuğu olmayan, çocuğu doğup da ölen, veya herhangi bir dilek ve isteği olan kimseler **Akşaktaşı** ziyaretine gelerek dilek dileyip kurbanlar keserek dua ederler. Bunu tek olarak yaptıkları gibi buraya aile olarak gelip ziyaret edenler de vardır. Daha önceleri buralarda bulunan ağaç ve çalılara çeşitli renklerde çaput ve ip bağlanırken günümüzde bu geleneğin büyük ölçüde kalktığı belirtilmektedir. Özellikle kesilen kurbanın etinden olmak üzere yemekler yapılarak orada bulunanlara ikram edilir. Bu ziyarete, ferdi ve aile ziyaretlerinin dışında başta yağmur duası olmak üzere

[268] Gökbel A. Gürün'de Ziyaret Yerleri

çeşitli vesilelerle toplu olarak da çıkıldığı görülür. Bu toplu ziyaretlerde en az dört beş kurban kesilerek yemekler hazırlanıp oraya gelenlere ikram edilir. Birlikte namaz kılınıp yine hep birlikte ceketler ters giyilerek yağmur duası yapılır ve daha sonra da hep beraber köye dönülür. Bu arada birbirleriyle küs olanlar yüzünden yağmur yağmaz düşüncesiyle tören esnasında küs olanlar barıştırılır. Köylülere göre, ne zaman böyle bir yağmur duasına çıkılsa, daha oradakiler köye dönmeden yağmur yağmaya başlamış ve çoğu zaman bu insanlar yolda ıslanmışlardır. Çocuğu geceleri uykuda ağlayan ve korkan aileler, çocukları ile beraber gelerek bir takım adaklar ve dileklerde bulunarak dua ederler. Bahtı kapalı olan genç kızlar buraya getirilerek bahtlarının açılması için dua edilip birtakım dileklerde bulunulur.

Kuduz Ocağı, *Beypınar* köyünde bulunup köye ilk yerleşen Tıraşlar sülalesinin evi olarak kabul edilir. Kuduz hastalığına yakalananlar buraya getirilerek ocak evin ekmeğinden yedirildiğinde bu hastalığın geçeceğine inanılmaktadır. İhtiyaç duyulduğunda hasta belli bir süre burada misafir olarak bırakılır. Burayı ziyarete köy halkının yanı sıra civar köylerden de gelenlerin olduğu belirtilmektedir. Anlatıldığına göre, yıllar önce Beypınar köyünde yaşadığı söylenen Mehmet Ali Hoca Efendi, alim, fazıl, fakih olarak tanınan bir kişi imiş. Bu zatın mezarından alınan toprak, çiftçiler ve besiciler tarafından nazardan korunmak için kullanılmaktadır. Mezardan alınan toprak zararlı hayvanlardan korunmak için tarlaya serpilir. Ayrıca yavrusu olmayan büyük baş hayvanlara, yavrularının olması için, bu mezardan alınan toprakla beraber bir miktar tuz yalattırılır.

Güldede Yatırı, *Güldede* köyü yakınında olup yaklaşık 150-200 metre yükseklikte toprak bir höyük üzerinde bulunmaktadır. Köyün adının, köyün girişinde bulunan Ziyaret Tepesi'nde asırlar önce ölen 'Güldede' isminde bir komutandan

geldiği sanılmaktadır[269]. Yatırın bulunduğu yerin, çevrede bulunan pek çok köye hakim bir mevkide olması ve üzerinde eski bir yerleşim yeri olduğuna dair kalıntıların varlığı, buranın daha önceleri bir kale olduğu izlenimini vermektedir[270]. Buranın üst kısmında iki mezar bulunur. Bundan dolayı höyüğün çevresi duvarla çevrilmiştir. Mezarın üzerinde bulunan ağaçlara çeşitli bez parçaları bağlanmıştır. Güldede'ye daha çok ilkbaharda yağmur duası için gelinip kurban kesilerek yemekler pişirildiği anlatılır. Güldede köyü sakinlerinden bazılarına göre, burada bir şehit yatmaktadır. Bazıları da, burada yerden semaya doğru geceleri bir yeşil ışığın yandığını ifade etmektedirler. Anlatılanlara göre, köylülerin buraya özellikle gün dönümünde toplu olarak geldikleri, kurbanlar keserek yemekler yedikleri ve herkesin gönlünden geçeni istediği anlaşılıyor. Bunun dışında insanlar Güldede'ye ferdi olarak da gitmektedirler. Devamlı kız çocuğu olup da oğlan isteme, baş ağrısı ve suç işleyenlere burada yemin ettirme gibi sebebler dolayısıyla da ziyaret edildiği anlatılır. Ayrıca yağmur duası için buraya çıkılıp namaz kılınır, kurbanlar kesilir ve bol bol dua edilir.

İlçeye 50 km. mesafede bulunan *Güneş* köyü yakınlarında, anlatılanlara göre Müslümanlar'ın, Bizans'a hücum ettikleri yıllarda, burada Yemenli bir komutan şehit düşer[271]. Harabit deresi adı verilen yerde eskiden Ermeniler yaşarmış. Aynı zamanda bu bölgelerin, Bizanslılar ile Müslümanların çeşitli mücadelelerine sahne oldukları belirtilir. O yıllardan itibaren bu tepe ziyaret edilir hale gelir ve daha sonraki dönemlerde, bu komutanın şehit olduğu yere **Ziyaret Tepesi** adı verilir. Bu tepe, genellikle bölgedeki insanların yağmur duası için çıktıkları bir yer olarak bilinir. Yağmur yağmayıp havalar kurak gittiği zaman insanlar buraya

---

[269] http://tr.wikipedia.org/
[270]Gökbel A. Gürün'de Ziyaret Yerleri
[271] Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün

çıkarlar. Önce dargın olanlar barıştırılıp, helalleştirilir. Daha sonra namaz kılınarak dualar edilir ve kurbanlar kesilir. Ayrıca adak kurbanı olanların da kurbanlarını getirerek burada kestikleri söylenir.

İlçe merkezine yaklaşık 20 km. uzaklıkta, *İncesu* köyü ile Çiçekyurt köyü arasında, yolun hemen üst tarafında şehitlerin mezarlarının bulunduğuna inanılan bir yer vardır. Burası, o çevrede ziyaret yeri (**Şehitler**) olarak kabul edilmektedir. Anlatıldığına göre, burası daha önceden yapılmış bir savaş yeri olup savaş esnasında şehit düşenlerin mezarları burada bulunmaktadır. Yöre insanına göre, bu mevki, Kayseri-Malatya yol güzergahının altında kaldığından bazı mezarlar çiğnenmekte ve bu sebeple de kazalar eksik olmamaktadır. Sütü olmayan kadınlar beraberlerinde bir kap su ile ziyarete gelirler. Dualarını yaptıktan sonra o su ile göğüslerini ovup sütlerinin çoğalacağına inanırlar. Çocuğu olmayan veya olup da yaşamayan kadınlar, burayı ziyaret edip dua ederek dilek ve isteklerini sunarlar. Askere gidenler ile gurbete çıkan gençler burayı ziyaret edip dua ettikten sonra ayrılırlar. Yağmur yağmadığı ve suların az olduğu zamanlarda yağmur duası için gelinir ve kurbanlar kesilir.

İlçeye 40 km. mesafede bulunan *Karapınar* köyü ile Güldede köyü arasında tarihi çok eskilere dayanan ve ziyaret yeri olarak kabul gören bir yer bulunmaktadır[272]. Buraya çevre köyler ve Karapınar köyü halkının yağmur duasına çıktıkları ve adak kurbanı kestikleri anlatılır. **Ziyaret** ismiyle anılan bu yerde bulunan hüyüklerden en büyüğünün ortasında bir mezar vardır. Yöre halkının burayı ziyaret yeri olarak kabul etmesi, buradaki mezarın büyük bir zata ait olduğuna inanılmasındandır. Hıdrellez ve Nevruz bayramlarında şenlikler yapılır, oyunlar oynanır. Genç kızlar ve erkekler burayı ziyaret ederek arzu ve dileklerinin

---

[272] Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün

gerçekleşmesi için dua ederler. Buraya her ne maksatla gidilirse gidilsin mutlaka dualarının kabul olunacağına inanılır.

İlçeye 34 km. mesafede bulunan *Kaynarca'*ya yaklaşık 500 metre uzaklıkta, Malatya-Kayseri yolunun sağ tarafındaki kayalık ve çalılık mevki, ziyaret yeri olarak kabul edilir. Burada bulunan ağaç ve çalıların kesilmesinin zararlı olduğu ve kesenlerin başlarına büyük bela ve musibetlerin geleceğine inanılır. İnsanların buraya yağmur duası için çıkarak kurbanlar kesmek ve dua etmek, önceden adanmış olan kurbanlarını getirerek burada kesmek, çocuk sahibi olmak için dua etmek ve çeşitli dilek ve isteklerini belirterek buradaki ağaç ve çalılara çaput ve iplik bağlamak için geldikleri anlatılır.

İlçeye 30 km. mesafede bulunan *Kızılpınar* köyünün doğusunda yöre halkınca ziyaret yeri olarak kabul edilen yerde eskiden beri adak kurbanları kesilerek yağmur duasına çıkılmaktadır. Burada yapılan savaşlar esnasında şehit düşmüş müslüman askerlerin mezarlarının bulunduğu yaşlılar tarafından çeşitli rivayetlerle anlatılır.

Coşkun Baba ziyaret yeri, ilçeye 30 km. mesafedeki bir Alevi köyü olan *Konakpınar'*dadır. Ziyaretin yanı başında kutsallığına inanılan ve yaklaşık 400 yıllık olduğu kabul edilen bir elma ağacı bulunmaktadır[273]. Ziyaret yerine yakın ve özellikle bahar aylarında çıkan su gözesi de kutsal olarak kabul edilir. Coşkun Baba, anlatıldığına göre, Allah'ın veli kullarından birisidir. Menkıbeye göre, evli bir çiftin çocuğu olmaz. Götürmedikleri doktor ve başvurmadıkları çare kalmaz. Ancak bir türlü çocukları da olmaz. "Bir de Coşkun Baba'ya gidip durumumuzu söyleyelim, belki o bize bir şeyler söyler", diyerek onun yanına giderler. Durumu anlattıklarında Coşkun Baba kendi kendine, sanki Allah'a çıkışırcasına "sanki ilahi kudretinde yok mudur? Herkese

[273]Gökbel A. Gürün'de Ziyaret Yerleri

veriyorsun da bu çifte niye vermiyorsun? Bu senin şanına yakışıyor mu?" gibi sözler eder ve evli çifte bir tane elma vererek "bu elmayı her ikiniz de yiyin. Allah'tan da ümidinizi kesmeyin. Umulur ki o bizleri duyar ve size bir evlat verir." der. Aradan bir süre geçtikten sonra bu çiftin çocukları olur. Bunun üzerine Coşkun Baba'nın ünü çevreye yayılır. Herkes onu ziyaret etmek için gelir ve çevrede onun bir Allah dostu olduğuna inanılmaya başlanır. Halk arasında ona atfedilen şu açıklama meşhurdur. Kendisine tevbenin ilacının ve günah kirini temizlemeye yarayan ilacın bulunup bulunmadığını soran bir kişiye "Günah kirini temizlemeye yarayan ilaç elbette vardır. Bu ilaç; tevbe kökünü bulup, kalp havanına koyarsın, tevhid tokmağıyla döversin, insaf eleğiyle eleyerek, gözyaşıyla hamur yapıp kanaat kaşığıyla akşam sabah yersin. Bundan sonra hiçbir şeyin kalmaz." demiştir.

Bahtı kapalı olan genç kızlar ve erkekler burayı ziyaret ederek dua edip dilek ve isteklerini bildirirler. Evliliğe yeni adım atacak gençlerin de zaman zaman burayı ziyaret edip, dua ettikleri nakledilir. Havalar kurak gittiği zamanlar yağmur duası için buraya çıkılıp dua edilir ve kurbanlar kesilir.

İlçeye 30 km. mesafede bulunan *Osmandede* köyü ismini, daha önceki yıllarda Kışla Mezrasında yaşayan, çevrede çok sevilen ve sayılan Osman Dede'den almaktadır[274]. Köyün eski ismi Kötüköy'dür. Osman Dede köyünün kuzeybatısında olup Kayseri-Malatya karayolunun sol tarafındaki kale denilen mevkide bulunan yer, ziyaret yeri olarak kabul edilmektedir. Yağmur yağmadığı, havalar kurak gittiği zaman köy halkı tarafından buraya toplu olarak çıkılır, namaz kılınır, dualar edilir ve kurbanlar kesilir. Bu ziyaret yerinin gurbete gidenler ile askere gidecek gençler tarafından da ziyaret edildiği anlatılır. Burası ziyaret edildiği

---

[274]Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün

zaman, askere gidenlerin sağ salim evlerine döneceklerine ve gurbete çıkanların ise sıkıntı çekmeyeceklerine inanılmaktadır.

İrfan Ocağı, *Suçatı* kasabasındadır. Daha çok 'İrfan Hoca' olarak bilinen kişinin ismiyle meşhur olmuştur. Somuncu Baba Telin'e (Suçatı) geldiği zaman Molla Veli'nin evinde kalır. Kendisine ikram edilen yiyecekler ve bal için hayır duada bulunur. Yıllardır bu çevrede şifalı bal olarak bilinen Telin Balı'nın bu özelliğinin Somuncu Baba'nın duasından kaynaklandığı anlatılmakta ve bu inanış halen devam etmektedir. Somuncu Baba Molla Veli'nin evinde misafir iken komşuların ineği rahatsızlanır. Sahipleri telaşa kapılır ve evin hanımı hemen komşu evdeki misafir hocayı hatırlar, eline bir miktar tuz alarak okutmaya koşar. Somuncu Baba'ya tuzu okuttuktan sonra ineğine yalatır. Hayvan hemen iyileşir. Bunun üzerine Somuncu Baba'nın keramet ehli biri olup duasının etkili olduğu köye hemen yayılır. Hastası olan, derdi olan onun duasından istifade etmek için koşar gelir, ev adeta köylünün istilasına uğrar. Bu ziyaretten sonra Somuncu Baba'nın misafir kaldığı ev, *'ocak'* olarak kabul edilir ve derdi olanların akınına uğrar. Birçokları burada derdine deva, hastalığına şifa bulur. Ünü çevrede gitgide yayılır. Evinde misafir olduğu Molla Veli ve neslinden gelen Molla Mikdat, Somuncu Baba'nın ziyareti ile hem itibar kazanır, hem de maddi bakımdan sıkıntıları kalmaz. Halen Yukarı Telin'de Kamalı Hafız neslinden olan Kamil Başpınar'ın çocuklarının elinde Somuncu Baba tarafından verildiği belirtilen belgeler bulunmakta ve bu ev, ocak olarak kabul edilmektedir. İrfan Ocağı'na, Sarılık hastalığına yakalananlar, yele tutulmuş hastalar, karı koca arasında anlaşmazlık yaşayanlar, bahtı kapalı olan gençler ve çocuğu olmayan kadınlar gibi çeşitli sıkıntıları olanlar gelirler. Ayrıca peltek konuşan çocuklar, gece rüyasında korkup sürekli ağlayan çocuklar ve geç yürüyüp geç konuşan çocuklar da buraya getirilirler. Buraya gelen hastalardan para alınmaz. Fakat getirdikleri küçük hediyeler kabul edilir. Para

alındığı zaman bu ocağın özelliğinin kaybolacağına inanılır. Tedavi şekli şöyledir. Ocak evde yeşil bir bez, ocaklı şahıs tarafından hastanın boynuna asılır. Hastaya diz çöktürüp bildiği duaları okuyarak tedavi etmeye çalışır. Bazen de gelenlerin hastalıklarının iyileşmesi için muska yazar. Burada bir gece kalanların olduğu da belirtilmektedir.

Eski ismi Telin olan ve ilçeye 10 km. mesafede bulunan *Suçatı*'da Sancı Çubuğu denilen yerin eskiden ziyaret yeri olarak kabul edildiği anlatılır[275]. Kendisini sancı tutan hastalar buraya getirilir, bu mıntıka ziyaret ettirilir. Buradaki çalılardan bir çubuk kesilerek hasta kimsenin sırtına hafifçe bir kaç defa vurulur. Anlatılanlara göre, buraya getirilen hastalar mutlaka şifa bulmaktadır.

İlçeye 42 km. mesafede bulunan ve eski adı Tekirahma olan *Yolgeçen* köyünde kerametleriyle anılan ve adına cami inşa edilen **İsmail Efendi** (Moğolkoç) (1882-1975) medfundur.

İlçeye 23 km. mesafede bulunan ve bir Alevi köyü olan *Yuva*'nın güneybatı kesimindeki kışla deresinin dağlık kesiminde **Bozoğlan** denilen yerde susuzluktan öldüğü söylenen ve ziyaret yeri olarak kabul edilen bir yatır vardır[276]. Köyün içindeki mezarlıkta bulunan **Karahüseyin** denilen yer ile köyün üst kısmında yer alan **Kara Baba** denilen yer de ziyaret yeri olarak bilinmektedir. Anlatıldığına göre bu kişiler üç kardeş olup burada şehit düşmüşlerdir.

İlçe merkezi büyük ölçüde Sünnilerden oluşmaktadır. Merkezdeki Alevilerin sayısı 500'ü geçmez[277]. Bunlar da ilçeye bağlı köylerden gelip yerleşen kimselerdir. İlçeye bağlı 61 köyden

---

[275] Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün
[276] Öz M.A. Bütün Yönleriyle Gürün
[277] Gökbel A. Gürün'de Ziyaret Yerleri

14 tanesinde tamamen Aleviler, 10 tanesinde Alevilerle Sünniler birlikte, geriye kalan 37 köyde ise Sünniler yaşamaktadır. Bu arada bazı Sünni köylere bağlı mezraların Alevi, bazı Alevi köylere bağlı mezraların da Sünni olduğu görülmüştür.

Alevilerle Sünnilerin birlikte yaşadığı köylerde taraflar arasında herhangi bir problemin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu verilere göre, ilçe genelinde toplam 26.821 kişinin yaklaşık olarak 2100 kadarını Aleviler oluşturur. Bu da toplam nüfusun % 7.8'ni Aleviler, % 92.2'ni de Sünnilerin meydana getirdiğini gösterir.

Hafik Evliyaları

Fatih Sultan Mehmet zamanında kesin olarak Osmanlı sınırlarına geçişi ilçenin Osmanlılarla ilk münasebeti değildir[278]. Osmanlı Devletinin temelini oluşturan Kayı boyunun Anadolu'ya göçü sırasında ilçe topraklarında geçtiği ve bu sırada Moğollarla Selçuklular arasında bir çarpışmaya şahit olduğu, Selçukluların savaşı kaybetmek üzere olduğu bir sırada Kayıların Selçuklulara yardım ederek Konya sarayının takdirini kazandığı rivayet edilir.

Hafik ilçesi Osmanlı Devleti döneminde Müslümanların yanında Hristiyanların da yoğun olarak bulunduğu yerleşim yerlerinden biri olmuştur. 1882'de toplam ilçe nufusunun % 26'sını gayrimüslimler oluşturur. Günümüzde ilçe merkezinin tamamı Sünni olup köylerin yarısı Alevilerden oluşmaktadır.

[278] Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

İlçeye 14 km. mesafede bulunan *Emre* köyünde Yunus Emre düşeği bulunur.

Feyzullah Efendi'nin kabri, ilçeye 64 km. mesafede bulunan ve eski adı Heze olan *Bayramtepe* köyünde bulunmaktadır[279]. Köyün 1455 tarihinden bu yana mevcut olduğu ileri sürülmektedir. Oğuzların Beydilli boyundan bir Türkmen köyü olan Bayramtepe'de Ali Babazade tekkenişin Feyzullah Efendi'nin kabrinin üzerine son yıllarda türbe inşa edilmiş olduğu görülür.

Arap Baba yatırı, ilçeye 21 km. mesafede bulunan ve eski adı Hanzar olan *Çukurbelen* köyünün kuzeyindeki ziyaret denilen tepenin üzerinde yatmaktadır[280]. Taş duvarla çevrilmiş küçük bir yer, mezarı olarak kabul edilir. Arap Baba'nın Sivas'taki Soğuk Çermik'te yatan Ahmet Turan'ın kardeşi olduğuna inanılmaktadır. Ancak bu türbenin Müslümanlardan önce köyde yaşayan Ermeniler tarafından Arap-Hac olarak isimlendirildiği ve ziyaret edildiği de rivayet edilir. Türbeye her türlü adağı olanların yanı sıra özellikle sıtmaya tutulanlar gitmektedir. Ayrıca yağmur duası için bu tepeye çıkılmaktadır. Uygulamada niyet kalpte tutularak bilinen dualardan okunur ve üç defa ziyaretin çevresi dolanılır. Çevrili yerin iç kısmında namaz kılınır. Sonra küçük taşlardan alınıp "Bismillah" denilerek ziyaretin güney kısmında bulunan taşa yapıştırılır. Eğer taş tutarsa dileğin kabul edildiğine inanılır.

Halifelik Ziyareti ilçeye altı km. mesafede bulunan ve eski adı Çaykurt olan *Koşutdere* köyünde bulunmaktadır[281]. Ziyaret Hafik-Doğanşar yolu kenarında Hafik'ten giderken Koşutdere

---

[279] Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

[280] Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

[281] Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

köyünü geçince sol tarafta kalmaktadır. Duvarla çevrili 100 metrekarelik bir alan içerisinde üç adet mezar yeri bulunmakta ve mezarların etrafında pur denilen ağaçlar yer almaktadır. Ziyaret kapısının üzerindeki şu dörtlük dikkati çekmektedir:

"Allah razı olsun bu bağı yapana.
Ben bir garip kuş idim geldim cihana,
Ecel oku vurdu kaldım burada,
Beni ziyaret eden ersin murada,
Halife Hazretin ruhuna Fatiha."

Yöre halkı tarafından İslam fetihleri sırasında Abdulvehhab Gazi ile birlikte gelen kişilerden üç kişinin burada şehit düştüğüne ve buraya defnedildiğine inanılmaktadır. Halifelik Ziyareti yöre halkının bütün sıkıntılarında ve isteklerinde başvurduğu ziyaret yeridir. Her türlü adakla birlikte çocuğu hasta olanlar bu ziyaret yerine gelmekte ve ziyaretin etrafında dolaştırılmaktadır. Çocuğu olmayanlar buraya adak adamakta ve kurban kesmektedir. Ayrıca eşiyle birlikte olamayanların buradaki ağaca elbise parçaları bağladıkları da rivayet edilmektedir. Bunun yanında her türlü isteği olanlar mezarların yanındaki ağaçlara çaput bağlamaktadır. Yöre halkı tarafından danası ölen inekler de bu ziyarete getirilerek etrafında dolaştırılmakta ve hasta olan ineklerin zincirleri getirilip ağaçlara bağlanmaktadır.

Çiftçi Baba yatırı ilçeye 13 km mesafede bulunan *Tavşanlı* köyünün kuzeyinde etrafı çevrili bir taştan ibarettir[282]. Anlatıldığına göre Çiftçi Baba, Rumlarla yapılan bir savaşta yaralanır ve yaralı olarak bu köye kadar gelir. Köyün etrafı duvarlarla çevrilidir. Çiftçi Baba duvardan geçebilmek için

---

282 Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

yalvarır. Duvarda bir insanın geçebileceği kadar bir delik açılır. Çiftçi Baba da bu delikten geçerek tepeye kadar yürür. Ve burada vefat eder. Buraya her türlü adağı olanlar gelmekte ve adağı için kurban kesmektedir. Ayrıca Çiftçi Baba'nın mezarının hemen yanındaki çalıya dileği olanlar tarafından çaput bağlanmaktadır.

Yemen Baba türbesi, ilçeye 22 km. mesafede bulunan ve eski adı Fertelli olan *Bakımlı* köyünde bulunmaktadır[283]. Kars'ın Sarıkamış ilçesine bağlı Karaurgan köyünde dünyaya gelen Yemen Baba, Erzurum'da Yemen Baba adında bir zata misafir olmuş ve orada o kişinin uyarısı ile birlikte namaz kılmama hatasını anlamış ve namaza başlamıştır. Anlatıldığına göre, Yemen Baba'nın yüksek mertebelere ulaşması şöyle gerçekleşir. Erzurum'da ekmek için girdiği fırında pişen ekmeklerin kaybolduğuna şahit olur. Sağ tarafına baktığında bir kişinin pişen ekmekleri torbasına doldurduğunu görür. Bu kişinin Hızır olduğunu anlar. Kendi kendine, "Kara Yemen Hızır'ı buldun, yapış yakasına istediğini al", der. Sonuçta Allah yolunda istediğini alır. Yemen Baba Bakımlı Köyüne yerleştikten sonra birçok keramet göstererek halkın saygısını kazanır. Günümüzde Yemen Baba ziyareti gerek köy halkı gerekse çevre köylerden gelenler tarafından ziyaret edilmekte, burada kurban kesilmekte ve lokma dağıtılmaktadır. Dileğinin gerçekleşmesini isteyenler türbede dua ederek adak adarlar. Dileği gerçekleşenler daha sonra gelerek kurbanlarını keserler.

Aletura ziyareti ilçeye 19 km. mesafede bulunan *Çakmak* köyünde, köyün kuzeybatı yamacında bulunan çevrili bir ağaçlık alandır[284]. Gerçek adı "Ali Oturağı" olan ziyaret halk arasında

---

283 Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

284 Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

Aletura olarak telaffuz edile gelmiştir. Menkıbeye göre, Hz. Ali mucizevi bir şekilde atıyla buraya gelmiş, abdest almış ve namaz kılmıştır. Yörede bulunan izlerin Hz. Ali'nin atının ve ibriğinin izi olduğuna inanılır. Aletura ziyareti başta Çakmak köyü olmak üzere çevre köylerden gelenler tarafından da ziyaret edilmektedir. Ziyaret yerinin 300 metre yakınında orman içinde "Semahlık" adı verilen bir alan bulunmaktadır. Ziyaret için önce semahlığa gidilir. Burada Hubyar veya Kırklar Semahı dönüldükten sonra halka şeklinde secde edilerek niyaz edilir[285]. Ayrıca ziyarete giderken ayakları yalınayak gitmek daha faziletli kabul edilir. Aletura ziyaretine varıldıktan sonra tekrar secde edilir. Dualarla birlikte dilekler dilenir. İsteyenler ağaca çaput bağlarken isteyenler ziyaretten aldığı bir parça toprağı ağzına atar. Ayrıca ağaç kovuğundaki taşlar avuçlanarak çiftlenir. Tek veya çift gelmesine göre dileğin gerçekleşeceğine inanılır. Dilekleri kabul edilenler ise kurbanlarını ve getirilen lokmaları hazırlayarak diğer canlara ikram ederler. Uzak yerlere gidecek olanlar yollarının açık olması için ziyaretten aldıkları küçük taşları yanlarında taşırlar. Saçından kıl alıp pura yapıştırılır. Eğer saç tutarsa dileğin kabul olunacağına inanılır. Dileğine göre çaput bağlanır veya bozuk para atılır. Bunun yanı sıra bir kişi gurbete gönderiliyorsa veya gurbetten geliyorsa onun için de burada kurbanlar kesilir.

---

[285] Semah Alevilerin dinsel törenlerinde icra ettikleri bir coşku halidir. Semah katı kurallara sokulmamıştır. Bu sebeple semahlar bölgeye göre değişime ve çeşitli dallara ayrılır. Semahlarda yerel ayrılıklar çok görülür. Bunun sebebi de göçebe toplulukların hareketliliğinden kaynaklanmaktadır. Gerektiğinde kurallar yaşam biçimine göre düzenlenir. Ya da yeni kurallar konur. Semahların başlangıcı, oynanışı ve bitiminde görülen bölgesel ayrılıklar biraz da bundan kaynaklanır. -http://www.hubyar.net/-

Büyük Evliya ziyareti *Esenli* köyü ile *Beydili* köyleri arasında bulunan Sadeli Tepesinin altında kalmaktadır[286]. Baba Ocağının kurucusu ve piri olan Veli Baba bu bölgeyi ziyaret ettiğinde, “Beni arayan burada bulsun”, der ve Veli Baba’nın işaret ettiği yer Büyük Evliya ismiyle anılmaya başlar. Büyük Evliya Ziyareti, Baba Ocağına bağlı Aleviler tarafından kutsal kabul edilir. Velibaba burada bir çam ağacına yaslanır. Yaslandığı çam ağacında sırtının şekli çıkar. Bu sebepten ağaçlar kutsal kabul edilir. Veli Baba’nın asıl mezarı ise Tokat’ın Zile ilçesine bağlı Acısu köyünde bulunmaktadır. Diğer bir rivayete göre ise Veli Baba bir gün köylülerle birlikte ormana gider. Köylüler semah dönerken birden bire onlara, “Çabuk buradan kaçın! Çam ağacı devrilecek”, der. Köylüler kaçtıktan sonra büyük bir çam ağacı yıkılır. Devrilen ağacın içinden binlerce karınca çıkıp etrafa dağılır. Veli Baba karıncalara dönüp, “Durun! Yuvanıza dönün”, deyince hepsi yuvalarına dönerler. Bundan sonra Veli Baba, Karıncalı Evliya ismiyle de anılır. Burada belirli bir mezar yoktur. Ancak Veli Baba’nın, “Beni arayan burada bulsun”, sözüne binaen Veli Baba orada ziyaret edilmektedir. Her sene Veli Baba ocağına bağlı köyler Beydili, Esenli ve Çakmak köylüleri bir araya gelerek birlik kurbanı keserler. Bunun yanında başka köylerden gelenler de ziyaret ederler. Beraber lokma yenir ve dualar edilir. Rivayete göre Sünni köylerden bir kişinin davarını bir Alevi çalar. Sonra getirip Veli Baba’ya kurban keser. Bu sırada ziyarette bir “Baba” bulunur ve “Bu lokma sahibinin kurbanı kabul olsun” der. Bu dua üzerine koyunu çalıp kesenin değil koyunun asıl sahibinin malı çoğalır ve çok zenginleşir.

---

[286] Kaya İ. Hafik’in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

Sarı Hacı türbesi olarak da anılan mezar yeri ilçeye 18 km. mesafede bulunan *Tuzhisar* köyü içerisinde yer almaktadır. Taş ve mermerden oluşan bu mezar rivayete göre Battal Gazi'nin askerlerinden burada şehit düşmüş ve buraya defnedilmiş bir askere aittir. Kuraklık olan yıllarda çevredeki köylülerle birlikte türbenin etrafında toplanılarak yağmur duasına çıkılır. Burada yapılan dua sonucu yağmurun yağdığına inanılmaktadır. Ayrıca bu türbeye özellikle sara hastaları getirilmekte ve şifa aranmaktadır. Rivayete göre bundan kırk yıl önce bir genç kız tarlada çalışırken yılan görür. Korkudan bayılır ve aklını yitirir. Bir sene zincirlere bağlı şekilde yaşar. Birçok türbe gezdirirler, bir çare bulunamayınca Sarı Hacı türbesine getirilir. Hastayı yatırırlar, uykuya dalar ve uykudayken konuşmaya başlar. Uyandığında gülerek, " Ben iyileştim bir dede yanıma geldi, neren ağrıyor dedi, ben de başım ve sırtım ağrıyor dedim. Bu zat başımı ve sırtımı ovaladı", der. Bu kız daha sonra yakındaki bir derede yıkanır sonra türbeye tekrar gelerek uyur. Tekrar uyuduğunda bu mübarek zat, "Seni uyandırmasalardı daha iyi olacaktı", der ve yine başını ovar. O günden sonra kızın hastalığından iz kalmaz.

Beydili köyünün Tombulkaya mevkiinde bulunan **Gönül Bacı** ziyareti bir mezar yeridir. Gönül Bacı Veli Baba sülalesindendir. Beydili köyünden bir gençle evlenir. Böylece Gönül Bacı Beydili köyünde yaşamış ve ölmüş sonra da türbesi köy halkı tarafından yapılmıştır. Günümüzde iki odadan ibaret olan türbenin bir odasında Gönül Bacı yatmakta, diğer odada ise ziyarette kesilen kurbanlar pişirilmekte ve hazırlanmaktadır. Rivayete göre Gönül Bacı'nın mezarında Cuma akşamları bir ateş yanarmış. Gönül Bacı türbesi her türlü istek ve dilek için ziyaret edilen bir türbedir. Hastalar, çocuğu olmayanlar ve her türlü dileğinin gerçekleşmesini isteyenler gelir.

Pircivan türbesi, ilçe merkezinin kuzeyinde bulunan Tozanlı Vadisi köylerinden olan *Otmanalan* köyünde bulunmaktadır. Türbe

köyün güneyinde ve köye yaklaşık bir km. uzaklıktaki Pircivan yaylasında bulunmaktadır. Türbeye ulaşım köy yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca taştan yapılmış bir mezardan ibaret olan Pircivan türbesinin yanına köylülerce aynı adı taşıyan bir cem evi yapılmıştır. Rivayete göre bu türbede bir kadın yatmakta ve ziyaret edenlerin rüyasına kadın olarak girmektedir. Ayrıca köy halkı tarafından türbesinin olduğu mevkiden inerek geyik sağdığını görenlerin olduğu söylenmektedir. Pircivan türbesi köy halkı tarafından her türlü adak ve şifa için gelinen bir yerdir. Adak adayanlar veya adağı gerçekleşenler buraya gelerek kurbanlarını kesmektedirler. Ayrıca köy halkı tarafından cemler Pircivan türbesinin hemen yanına yapılan cem evinde gerçekleştirilir. Askere gidenler veya askerden gelenler buraya getirilmekte ve künyelerini türbeye asmaktadırlar. Bunun yanı sıra türbenin etrafındaki ağaçların kesilmesi günah kabul edilmekte ve kurumadığı müddetçe kesilmemektedir.

Sarandede türbesi *Otmanalan* köyünün güneyinde kalan Pircivan yaylasının yakınındaki tepenin üstündedir. Türbe, üzeri yeşile boyanmış bir taş mezardan oluşmaktadır. Burada başka mezarlar da bulunmakta ve yaylaya yakın olduğu için bu bölge yayla mezarlığı olarak da kullanılmaktadır. Birçok kişinin bu mezarlığı rüyasında şehitlik olarak gördüğü rivayet edilmektedir. Bu türbede yatan kişinin kimliği tam olarak bilinmemekle birlikte çevre halkı tarafından Sarandede'nin, yarası olanların yarasını sardığına ve insanlara yardım ettiğine inanılmaktadır. Bu sebepten Sarandede olarak isimlendirilmiştir. Türbe çevre halkı tarafından her türlü sıkıntı ve dilek için ziyaret edilmektedir. Buraya dileği olanlar adak adamakta ve kurbanlarını burada kesmektedirler.

Yeşildirek ziyareti *Emre* köyünün eski yerleşim yerinde bulunmaktadır. 2005 yılında esaslı bir tadilat geçirmiş olan ziyaret, eski köy içi yolunun hemen kenarında yolun altında kalmaktadır. Yaklaşık 8-10 merdivenle inilen bir odada bulunan ziyaret iki tane

direkten oluşur. Bu iki direk yerden itibaren tavana kadar ulaşan yaklaşık üç dört metrelik direklerdir. Direklere bağlanan ipek kumaşlar genel olarak yeşil olduğundan ziyarete Yeşil Direk ziyareti denmiştir. Direklerde bulunan mıh (çivi)lerden dolayı ziyaret Mıhlı Direk Ziyareti olarak da tanınır. İnanışa göre köye adını veren Yunus Emre, şeyhine hizmet ettikten sonra evliyalık mertebesine ulaşmak niyetiyle Hızır'ı aramak için yollara düşer. Şimdiki Emre köyünün olduğu yere gelir. Burada Yunus Emre'nin Hızır Aleyhisselam ile karşılaştığı rivayet edilmektedir. Yunus Emre'nin ziyaretin olduğu yere gelerek "beni arayan burada bulsun, başı dişi ağrıyan beni burada bulsun" dediğine inanılmaktadır. Ayrıca bu direklere Yunus Emre'nin veya Hızır'ın sırtını verdiğine inanılmaktadır. Ziyaret yerinde bulunan direklerin iç tarafı yüzlerce büyük çiviyle kaplanmıştır. Adağının kabul edilmesini isteyen kişiler buraya gelerek önce adak adarlar ve direğe çivi çakarlar. Mesela başı ağrıyanlar başından bir saç teli koparır çiviye dolar ve çiviyi direğe çakar. Sonra hediye olarak getirdiği ipek kumaşı direğe bağlar. Direklerin üst tarafına bağlanan ipekler fes şeklinde, alt tarafına bağlanan kumaşlar ise açılarak etek şeklinde bağlanmıştır. Bu şekilde direkler bir insan silueti kazanmaktadır. Ziyaret yerine gelenler direklere sarılan kumaşların kenarından küçük parçalar keserek yanlarına alırlar. Bu kumaş parçalarının belaları uzaklaştıracağına inanılır. Bunun dışında ziyaret yerinden kumaş götürmek yasaktır. Ziyaretten bir şey alan kişinin felç olacağından veya başına bela geleceğinden korkulmaktadır. Ayrıca ziyaretin sara hastalarına iyi geldiğine inanılır. Hastalar ziyarete getirilerek direklere çivi çakılır ve mum yakılır. Türbede yerler halılarla kaplıdır. Bunun yanında duvarlarda birçok elbise asılı durumdadır. Sünnet olan çocukların taçları ve elbiseleri, gelinlikler, damat alları, hırkalar ve çeşitli elbiseler duvarlara asılmıştır. Niyetlere göre, mesela bir düğünün hayırlı olması için gelinlik buraya bırakılmıştır.

Sefil Mehmet ziyareti *Keller* köyünde bulunmaktadır. Sefil Mehmet ismiyle bilinen kişinin gelecekte olacak şeyleri önceden haber verdiği kabul edilmiş ve erdiğine inanılmıştır. Ziyaret edilen yer Sefil Mehmet'in erdiğine inanılan yerdir. Asıl türbesi köy mezarlığında bulunmaktadır. Ziyarete gelen kişiler burada kurban kesmekte ve dilek dilemektedirler.

Halk arasında **Düldül İzi Çeşmesi** olarak soylenen ziyaret eski adı Hanzar olan Ç*ukurbelen* köyündedir. Rivayete göre soğuk çermikte bulunan Ahmet Turan Gazi atıyla buradan geçmiş, geçerken de atının ayaklarının izi bu kayalıklara çıkmıştır. Ayrıca Ahmet Turan Gazi'nin Düldül İzi'nden atıyla atlayarak Soğuk Çermiğe indiğine inanılmaktadır. Burası adakları ve dilekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Düldül İzi'ne gelenler dua ve saygıyla at izlerini öperler.

Emre köyünün eski yerleşim yerinde bulunan **Göz Dede** ziyareti, ismini köyün kuzeyindeki tepeden kaynayan ve Bunaz Deresinin kaynağını oluşturan su kaynağından alır. Suyun aktığı dere yatağı kutsal kabul edilmektedir. Suyun üzerinden aktığı taşların üzerinde büyüklü küçüklü at izleri şeklinde oyuklar bulunmaktadır. Rivayete göre Hızır Peygamber Yunus Emre ile burada buluşmuştur. Dere yatağındaki büyük at izleri Hızır'ın atının, küçük delikler ise tayının ayak izleridir. Köy halkı tarafından adak kurbanlarının kesim yeri Göz Dede ziyaretidir. Köy halkı tarafından derenin kenarına kurbanları pişirmek için küçük bir duvar yapılmıştır. Bu duvarın deliğinden küçük taşlar avuçlanarak sayılır. Tek veya çift olmasına göre insanın dileğinin olacağına inanılmaktadır. Ayrıca dileği olanlar deliğe bozuk para atarak dua etmektedirler. Ayrıca vücudunun herhangi bir yerinde halk arasında kurbağa siğili olarak bilinen sivilce çıkanlar Göz Dede ziyaretine gelerek dua ederler. Sonra çevredeki ağaçların dalından kırarlar ve geriye bakmadan giderler. İnanışa göre dal kurudukça siğil de kuruyarak kaybolmaktadır.

İlçeye beş km. uzaklıktaki *Günyamaç* köyünde bulunan Lekerin Taş veya Leker Tepesi olarak bilinen ziyaret, yüksek bir tepeden ibarettir. Tepenin üstünde insan ve hayvanları andıran kayalar bulunmaktadır. Efsaneye göre o yörede köyün koyunlarını otlatan bir çoban bir yaz günü sürüsünü bu tepeye çıkarmış. Koyunlar otlamaya başlamışlar. Fakat bir süre sonra koyunlar susamışlar. Çoban da hem kendi susuzluğunu gidermek hem de koyunlarını sulamak için Allah'a dua etmiş. "Eğer buradan su çıkarırsan, koyunlardan birini sana kurban edeceğim", diye yalvarmış. O sırada mucize olarak su çıkmaya başlamış. Çoban bir kuyu yaparak biriken suda koyunlarını sulamış. Kendisi de susuzluğunu gidermiş. Suyu içtikten sonra Allah'a verdiği söz aklına gelmiş. Sana bir kurban adamıştım işte kurban", diyerek yerden aldığı bir böceği öldürmüş. Bunun üzerine Allah, çobanı, sürüsünü ve köpeğini taş haline getirmiş. Leker Tepesi günümüzde çevre halkı tarafından kutsal kabul edilir ve ziyaret edilir. Özellikle yürüme çağına gelip de yürüyemeyen çocuklar bu tepeye getirilir ve çevresi dolastırılarak adak adanır. Sonra çocuk hafifçe aşağı doğru itilir. Böylece çocuğun yürüyeceğine inanılmaktadır. Tepeye dinamit atıldığı ve Allah tarafından yıkılmadığına da inanılmaktadır. Ayrıca çocuğu durmayanlar ve olmayanlar bu taşın olduğu yere gelerek dua ederler, isteyenler kurban keser.

Rivayete göre Törnüklü İbrahim Efendi Karlı köyüne uğramış ve köyün yapmış olduğu izzet ikrama karşılık, köyün su sıkıntısını gidermek için asası ile "Suyunuz çok bereketiniz bol olsun diyerek" toprağa üç ayrı yerde vurmuştur. Allah'ın izniyle Yerlikaya, Sarılık ve Olukça denilen yerlerden su çıkmıştır.

Evci köyünde halk tarafından ziyaret edilen üç tane ziyaret yeri bulunmaktadır. Bu ziyaret yerleri, **Dağtarlaüstü Şehitliği**, **Küçükçamlıküstü Şehitliği** ve **Büyük Şehitlik** olarak adlandırılırlar. Rivayete göre Dağtarlaüstünde bir Horasan ereninin yattığına inanılmaktadır. Büyük Şehitlik ziyaretinde ise bir kişi

Cuma akşamı üç tane dervişin orada oturarak muhabbet ettiğini görmüştür. Bu ziyaretler Evci köyü halkı tarafından her türlü dilek için ziyaret edilen yerlerdir. Köy halkı adak kurbanlarını buralarda keserek lokma yapıp dağıtmaktadırlar

Balaman Dede ziyareti *Otmanalan* köyünün güneyindeki Pircivan Yaylasının yakınında bulunan büyükçe bir çam ağacıdır. Bu ağaç yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmektedir. Bu ağacın ermiş bir kişi tarafından dikildiği rivayet edilir. Balaman Dede Ziyaretine her türlü dileği olanlar gelmekte ve ziyaret etmektedir. Bunun yanında ziyaret, hayvanları hasta olanlar tarafından da ziyaret edilmektedir. Hayvanları hasta olanlar hayvan nallarını ağaca asmakta veya nallarını ağaca çivilemektedirler.

İlçenin 30 km. doğusunda bulunan köy ismini, Hacı Bektaş Veli'nin 5. Halifesi olan Pirep Sultan'ın oğlu **Yalıncak Sultan**'dan alır. Köyde Yalıncak Sultan soyundan Mahmut Yalıncakoğlu yaşamaktadır[287]. Bugün tekkenin postnişini de odur. Köye sonradan göçler yoluyla Ağuiçen ocağı dedeleri de yerleşmişlerdir[288].

Anlatılır ki, Yalıncakoğullarından Mahmut Efendi Dede bir talip kızıyla evlenir. Bu sebeple düşkün olup Hacı Bektaş'a

---

287 http://www.yalincakkoyu.com/

288 Ağuiçen Ocağı, Tunceli'nin Pertek ilçesine bağlı Karabakır (Bargini) köyündedir. Buraya daha çok çocuğu olmayanlar gelir, türbede kalarak kurban keserler. Kendilerini Ağuiçenli olarak nitelendiren dede ocakları Mir Seyyit, Köse Seyyit, Seyyit Mençek, Koca Seyyit olmak üzere dört koldur. Tunceli'de bulunan ve Ağuiçen olarak adlandırılan evliya Seyyid Mençek olarak da bilinir. Elazığ'ın Sün Köyü'ndeki eren ise Koca Seyyid'dir. Hem Elazığ, Sün Köyü ve hem de Tunceli Hozat Karabakır Köyü'ndeki eren ise Koca Seyyid'dir. Ağuiçen Ocağı'ndan dedeler ağırlıkla Elazığ, Erzincan ve Tunceli'de bulunurlar. Ağuiçen'in bir diğer yaygın adı da Kara Donlu Can Baba'dır. Divriği ilçesinin Madenli köyü mezrasında bulunan Kara Pirbad Ocağı da Kara Donlu Can Baba olarak adlandırıldığından bu iki evliya karıştırılır.

gönderilir. Evlendiği kız da musahibinde emanet olarak kalır. Orada yedi yıl felçli bir kadına hizmet eder. Bir gün hortum çıkar ve kadının felç hali geçer. O zamanlar Hacı Bektaş Postunda Velayettin Hürrem Çelebi bulunmaktadır. "Git köyüne bir aş evi, at evi ve mihman evi yap", der Mahmut Efendi'ye. Bunun üzerine 1905 yılında Mahmut Efendi aşevini, atevini, mihmanevini yapar. Türbe en son olarak 1907 yılında Sarı İsmail oğlu Mahmut Efendi tarafından Ermeni Ustalarına 580 Osmanlı Lirasına yaptırılır. Türbenin taşları Aylioğlundaki taşlı tepeden diğer taşlar ise Horasan kaymatması olarak Zara'dan getirilir. Mahmut Efendi Dede 1917 yılında Hakk'a yürür. 1917 yılında posta Kara Veyis oturur. Kara Veyis Yalıncak Sultan soyundan Divriği'ye taşınan Eyüp Ağa'nın soyundan gelmektedir. Mahmut Efendi Dede ile amca çocuklarıdır. 1924-26 yıllarına kadar gönüllü dervişler gelir. Yalıncak Sultan köyünde bulunan arazileri ise sonradan köye gelenler üzerlerine geçirirler. 1926 yılında Mahmut Efendi Dede'nin oğlu Hamza Dede Divriği Mahkemelerine dava açarak Yalıncak Sultan sülalesinden olduğunu ispat eder. Durumu tescil ettirip köyde bulunan bazı arazileri geri alır ve posta oturur. Türbenin tamir ve bakımını yaptırır. Tekke ve Zaviyelerin kapatılması kanunu ile birlikte burası da kapatılır. Bu dönemde kurbanlar Yalıncak soyundan bir kızın evlendiği Tepeköy'e gitmektedir. Yalıncak Sultan niyetine Talipler kurbanlarını buraya keserler. 1937 yılında köydeki çekememezlikler yüzünden tekke şikayet edilir ve Devlet tarafından türbe Yalıncak köyünde bulunanlara yıktırılır. 1942 yılında Tekke tekrar faaliyete başlar. O tarihte postta Hamza Dede oturmaktadır. 1951 yılında Hamza Dede Hakk'a yürür. 1951 ile 1978 yılları arasında tekkenin postunda oğlu Mehmet Efendi Dede oturur. 1978-1993 yılları arasında Babo diye tanınan Mehmet Efendi oğlu Hüseyin Fevzi Dede postnişinlik yapar. 1993 yılından bu tarafa da halen de Yalıncak Sultan

sülalesinden Hüseyin Fevzi Dede'nin oğlu Mahmut Yalıncakoğlu tekkenin postnişinliğini yapmaktadır.

Mahmut Yalıncakoğlu Dede Yalıncak Sultanın büyük bir kahraman olduğunu isyanlarda başarılarından dolayı kendisine "Tabanı büyük er Mustafa" lakabının verildiğini söyler. Mahmut Dede'nin Yalıncak Sultan'la ilgili anlattıkları şöyledir.

"Esseyid Muhammet Nuri Hacı Bektaş Veli'nin 5. Halifesi olan Pirep Sultan Ulu cemlerde çerağcısı idi. O tarihte Konya'da Molla Sadreddin isminde medrese hocası vardı. Bir gün Hz. Hünkar Hacı Bektaş-i Veli'ye bir nağme yazarak ya peygamber evladı bize pir gönder ki, bize Muhammed Ali yolunu izah ede ve Hacı Bektaş Veli çerağcısı Pirep Sultan'a Molla Saadettin'in bizden istediği kişi sensin var hazırlan.

Pirep Sultan Hz. Hünkara dönerek sizce malum değilmi ki, ömrümün son dönemlerinde beni cemalinizden mahrum eylemeyin.

İlahi çerağcı atılan ok geri döner mi? Var git hizmetine bak ne hikmet göreceksin? Bunun üzerine Pirep Sultan aile efradını yanına alarak Konya'ya varır. Molla Sadreddin Pirep Sultan'a burada bir konak verir, hizmetini burda gör dedi. Epey bir zaman o medresede, muhiplere yol yordam öğretti. Hz. Hünkar'ın isteğini (emrini) yerine getirir. Bu arada Konya'da bir salgın hastalık baş gösterir. Bu hastalıktan bütün Konya halkı etkilenir. Pirep Sultan'ın üç oğlu da bu hastalığa yakalanır. Hastalık yüzünden iki oğlunu kaybeder. Geriye çocuk yaştaki oğlu "Seyit Muhammed Nuri" namı diğer Yalıncak Sultan kalır. Fakat Yalıncak Sultan da bu hastalıktan kurtulamamıştır henüz. Bu durumu gören Hatem Ana, Pirep Sultan'a dönerek Hz. Hünkar'a bu kadar hizmetin var niyaz et ki, Allah aşkına oğlumuzu bize bağışlasın. Pirep Sultan hanımına dönerek ilahi kadın sabır eyle benim Hünkar'a olan hizmetimi boşa mı çıkaracaksın? Bu arada çocuğu iyice ağırlaşmaya başlar. Pirep Sultan'ın talebeleri de bu durum üzerine

cenaze hazırlıklarına başlarlar. Bu durumu gören Hatem Ana çırpınır, dövünür, feryada başlar. Çocuk bu arada Hakk'ın rahmetine kavuşur. Pirep Sultan Hatem Ana'nın feryadını görünce cenaze hazırlıklarını bitiren cemaate dönerek, " ey cemaat bu çocuğun cenaze namazını ölü niyetine mi kılalım? Yoksa diri niyetine mi?" Cemaat Pirep Sultan'a dönerek diri niyetine pirim, diri niyetine". Bunun üzerine Pirep Sultan cenazeye yaklaşarak çocuğun sağ elini tutup, "Allah aşkına, Hünkar aşkına kalk", der ve çocuk dirilir. Bir kaç yıl geçer, Yalıncak Sultan büyümüş ilim, irfan öğrenmeye başlamıştır. Bu arada Hatem Ana Hakk'ın rahmetine kavuşur.

Günlerden bir gün Pirep Sultan oğlu Yalıncak Sultan'ı yanına çağırarak ya Nurim benim de ölümüm yakındır. Oturduğumuz evi Molla Sadreddin'e verip cenaze namazımı kıldırdıktan sonra, var git Hz. Hünkar'a. Senin kısmetin ondadır. Yalıncak Sultan babasının vasiyetini yerine getirir ve yola çıkar. Hz. Hünkar Hace Bektaş Veli bir sabah namaz kılarken halifelerinden Sarı İsmail ve Emircem Sultan'ı yanına çağırarak bize Konya tarafından bir 'Yalıncak' gelir varın onu huzuruma getirin. Emircem Sultanla Sarı İsmail bir müddet yol aldıktan sonra sarışın bir delikanlıyla karşılaşırlar. Selamlaşıp görüşürken Emircem Sultan Sarı İsmail'e dönerek, "Hz. Hünkar'a hamd olsun ki, ben bu delikanlıdan Pirep Sultan'ımın kokusunu hissederim", der. "Acaba ne hikmet ola?" Bu söz üzerine Yalıncak Sultan, "Doğru söylersin, ben Pirep Sultan'ın oğluyum." Beraber Hz. Hünkar'ın huzuruna gelirler.

Hz. Hünkar, "bu delikanlıyı yıkayıp giydirin huzuruma getirin.", der. Huzura getirilen delikanlıya Hüseyni tacı (Yeniçerilerin giydiği taç) giydirilir. Dergaha yalın ayak geldiği için 'Yalıncak Sultan' lakabını alır. Hünkar Yalıncak Sultan'a dönerek, "var gör huzurumuzda hizmet ver, gün ola ki sana hizmet vereceğiz.", der.

Bu arada Sivas'ın Karabel bölgesinden geçen İpek Yolu bugünkü Yalıncak Sultan dergahından geçmektedir. Bu ormanlık bölgedeki bazı gruplaşan çeteler ipek yolundan geçen kervanları soyuyorlardı. Bu durum çok ciddi bir hal alınca kervan sahipleri tarafından Sivas'ın sancak beyi Rüknettin Paşa'ya durum bildirilir. Paşa o bölgeye asker gönderir. Fakat bir gece baskınıyla askerler çeteler tarafından öldürülür ve talan devam eder. Padişah Alattin Keyhüsrev bu durum üzerine Osmanlıya savaşlarda yardım eden Hünkar Hacı Bektaş Veli'ye bir nağme yazarak "Ey peygamber evladı! Bize bir care", der. Hünkar bunun üzerine dergahındaki çeşitli savaşlarda büyük başarılara ulaşan komutan rütbesine yükselen Yalıncak Sultan'ı yanına çağırarak, "Ya Nurim! Sana bir görev vereceğiz, var git kısmetini gör. Toprağın kefaretin olsun. Arayan seni orda bulsun." Yalıncak Sultan yanına dergahtaki gönüllü askerleri alarak Karabel bölgesine gelir. Ve savaş başlar büyük kayıplar verilir. Öyle ki, Yalıncak Sultan'ın, o büyük kahramanın takatı kalmamıştır artık. Bu durumdan yararlanan çeteler o mübarek insanı orda şehit ederler. Fakat Allah'ın izniyle Yalıncak Sultan Hünkar'ımın emri yerde kalmasın kellesini koltuğuna alarak savaşmaya, çarpışmaya devam eder. Bu durumu gören çete içindeki bir kadın bu kişi tekin er değildir. Silahlarınızı bırakın yoksa hepimiz helak olacağız. Savaş kazanılır ve Seyit Muhammed Nuri şehit düşer."

Rivayete göre, Pireba Sultan, Hacı Bektaş Dergahında hizmette bulunurken, Sadrettin Konevi'nin isteği üzerine ilim öğretmek için Konya'ya gönderilir[289]. Üç oğlu ve eşi Hatun Ana'yı

---

289 Ekrem Demirli İslam Ansiklopedisine yazmış olduğu maddede, Sadreddin Konevi'nin (ö.1274) Vahdet-i Vücud düşüncesinin Muhyiddin ibnü'l-Arabi'den sonraki en önemli temsilcisi olduğunu kaydeder. Mevlevi kaynaklı menkıbelerde Mevlana bir mutasavvıf, Konevi ise ehl-i zahir olarak tasvir edilse de, Mevlana'nın, cenaze namazını Konevi'nin

yanına alarak Konya'ya giden Pireba Sultan Konya yöresinde büyük sevgi kazanır ve medresede ilim irfan öğretir. Bu sırada Konya'da bir taun (hastalık) olur. Bu hastalık yüzünden her evde çocuklar vefat eder. Pireba Sultanın iki oğlu Mehmet ve İbrahim Hakk'ın rahmetine kavuşur. Bu sırada Muhammed Nuri de hastalanır ve vefat eder. Çocuğun vefat ettiğini gören Sultan ve Sadrettin Konevi'nin öğrencileri çocuğu defnetmeye hazırlanır. Bu hazırlıkları gören Hatun Ana Pireba'ya der ki, "Ey erim! Dilek dile de bu yavrumuzu Allah bize bağışlasın". Pireba Sultan ellerini kaldırır ve dua eder. Hakk'ın emriyle kalk der ve cocuk ayağa kalkar. Pireba Sultanın bu kerametini görenler ona bağlılık gösterirler ve zamanla bir gün Pireba Sultan oğlunu yanına çağırır ve "Ya Nuri! Pirim beni Konya'ya gönderirken benden bir gül istedi. Bu gülden kasıt sensin. Benim ölümüm yakındır. Burada durma Hacı Bektaş'ın huzuruna git" der. Bunun üzerine Nuri Sultan yalınayak yola çıkar. Hacı Bektaş'ın yanına Yalınayak geldiği için Yalıncak ismiyle anılır. Yalıncak Sultan Hacı Bektaş'ın yanında eğitimini alır. Selçuklular döneminde Yalıncak Sultan karışıklıkları önlemek icin savaşır ve başarılarından dolayı kendisine bir sancak verilir[290]. Bu sırada Sivas'ın Karabel bölgesindeki kargaşayı önlemek için buraya gönderilir. Yalıncak Sultan Divriği, Zara ve Hafik sınırında çetelerle çarpışırken şehit düşer ve şehit olduğu yere gömülür. Zamanla burası bir yerleşim yeri olur ve Yalıncak ismi verilir. Yalıncak Sultanın burada kelle koltuğunda savaştığı da rivayet edilmektedir.

Yalıncak Sultan türbesine her türlü dileği olanlar gelmektedir. Alevi Sünni fark etmeden çocuğu olmayanlar buraya

---

kıldırmasını vasiyet etmesi, iki düşünürün arkadaşlığının kanıtı olarak görülür.

[290] Kaya İ. Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2008

gelerek adak kurbanına niyet ederler. Bunların dışında çocuğu askere gidenler, kaza geçirenler, hastalık geçirenler niyet ederek buraya kurban adar ve dua ederler. Askerden döndükten veya iyileştikten sonra kurbanlarını buraya keserler.

Yalıncak Sultan Talipleri; Ordu (Merkez) - Aydın- Ankara- İstanbul- Çorum-Kırıkkale-Yozgat (Yerköy) - Sivas (Divriği, Hafik, İmranlı) da bulunmaktadırlar.

Yalıncak Sultan Dedeleri ; Hafik–Tepeköy (Hamza Dedenin torunları), Akpınar (Aziz Bayram Dede), Karayapak Köyü (Temurlar) Divriği Aydoğan (Örenik) de bulunmaktadırlar.

Yalıncak köyünde, Yalıncak Sultan Türbesi ve Seyit İsmail Türbesi bulunmaktadır.

Kurt Baba türbesi Yalıncak köyünde Yalıncak türbesinin hemen yanında bulunan üstü kapalı oda şeklinde bir mezardır. Kurt baba'nın asıl adının Mansur olduğu rivayet edilmektedir. Genel olarak Sivas'ta yaşamıs olan Mansur Baba'ya, uzun boylu babayiğit olduğu için Gökçe Abdal da denmiştir. Rivayete göre Hızır Paşa bu kişinin ününü duyar ve, "Sen kimsin, neden halk etrafına toplanıyor?", diye sorar. Kurt Baba da, "Allah'ın izniyle ben kurtların kısmetini dağıtırım", der ve Kurt Baba yörede birçok kurtun yakın zamanda neler yapacağını söyler. Hızır Paşa atlı çıkarıp söylediklerinin doğru olduğunu öğrenince devlet işlerine karışmaması şartıyla Gökçe Abdal'a bir yer tahsis eder. Kurt Baba ziyaretine kurban kesenlerin hayvanlarına kurtların dokunmayacağına inanılmaktadır. Bu yüzden Kurt Baba olarak anılmaktadır. Çevrede hayvancılıkla uğraşan ve kurtların hayvanlarını öldürmemesini isteyenler burada dua etmektedirler.

93 Harbi’ne kadar küçük bir köy hüviyetinde olan yerleşim yerinde, o vakitler az sayıda insanın yaşadığı anlaşılmaktadır[291]. Bu savaşın ardından, doğu illerimizin Rus ve Ermeniler tarafından işgal edilmesiyle, Kars’tan ve Sarıkamış’tan göç eden insanların bir kısmının da toplu olarak İmranlı’ya yerleştirildikleri görülür. O zaman *Çit Bucağı* diye bilinen bölgeye, II. Abdülhamit döneminde gelip yerleşildiği için, *Hamidâbad* denir. Burası daha önce Zara’ya bağlı bir köy konumunda iken, 1900 yılında bucak olur. 1911 yılında Zara kazasına bağlı bir nahiye haline getirilen “Hamidâbad”ın ismi, *Ümraniye* olarak değiştirilir. 1948 yılında ise Zara ilçesinden ayrılarak *İmranlı* ismiyle Sivas’a bağlı bir ilçe haline getirilir. İlçe, bir belediye, bir bucak, sekiz mahalle, ve 102 köyden oluşmaktadır.

Ahmet Gökbel İmranlı’nın inanç coğrafyası üzerine yapmış olduğu çalışmasında, Said Baba hakkında şu bilgileri verir. 1970 yılında vefat eden **Said Baba’**nın herkes tarafından çok sevilen ve her haliyle insanlara örnek teşkil eden büyük bir zât olduğu anlatılır[292]. Babasıyla beraber hayvancılıkla uğraşan Said, 18 yaşına geldiğinde, bir gün Şeyh Yemenî Baba’nın yanına gider. Amacı orada hızarcılık yapmaktır. Birinci günün akşamı yatma vakti geldiğinde, Yemeni Baba hanımına seslenerek, “Hanım! Şu hayvanların yataklarını ser de yatsınlar”, der. Bunu duyan Said, o gece “Yemeni Baba bize niçin böyle söyledi”, diye düşünerek sabaha kadar uyuyamaz. Gün ağardığı zaman hemen Yemeni

[291] Gökbel A. İmranlı’nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

[292] Gökbel A. İmranlı’nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

Baba'nın yanına giderek, "dün yatmadan önce bize niçin böyle söyledin?", diye sorar. Yemeni Baba şöyle cevap verir. "Öğle vakti ezan okundu namaz kılmadınız, ikindi oldu yine namaz kılmadınız, akşam oldu eve gelip yemek yediniz ama yine namaz kılmadınız. Sonra da hiçbir şey olmamış gibi kalkıp yatmak istediniz. Peki sorarım size gününüzü Allah'ı anmaksızın, ibadet etmeksizin ve hayatı sadece yemek, içmek ve uyumaktan ibaret görmeniz, hayvanlık değil de nedir?!.." Bu sözlerden etkilenen Said düşünmeye başlar. Tövbe eder, Allah'tan affını ister ve Şeyh Yemeni Baba'nın hizmetine girer. Bir müddet sonra Yemeni Baba'dan izin alarak İmranlı'ya döner. Burada geçmişte kılamadığı namazları da kaza yaparak bir nefis mücadelesine başlar. Kendisini Allah için hizmete adar. İkinci defa Şeyh Yemeni Baba'yı ziyarete gittiğinde ondan iltifat görür, hatta Yemeni Baba, onun için, "Said güzel bir çalışma içinde. İnşallah kısa sürede bizi geçer", diye dua eder.

Said Baba'nın Celal isimli torunu, Kore savaşına katılır. Savaşın kızışıp kurşunların vızır vızır uçuştuğu bir anda, Said Baba'nın ruhaniyetiyle torunu Celâl'i korumuş olduğu anlatılır.

Said Baba'nın oğlu bir gün babasının haberi olmadan bir mezar ziyaretine gider. Giderken Said Baba'nın Kızılırmağı yürüyerek geçtiğini hayretler içinde görür.

Said Baba'nın İmranlı mezarlığında bulunan kabri, onu tanıyan insanlar tarafından belli zamanlarda ziyaret edilir, ve başında Kur'an okuyan birçok insan olduğu görülür.

Hacı Necmeddin Efendi'nin kabri, ilçenin kuzeyinde yer alan ilçe mezarlığındadır. O, İmranlılar için kerâmet ehli ve manevî değeri yüksek olan bir zattır. Hacı Necmeddin Efendi, Sait Baba'nın son zamanlarında yaşamış ve ondan feyiz almış birisi olarak bilinir. İmranlı ilçesi Kızılırmağın iki yakasında kalır. Anlatıldığına göre, halkın iki yaka arasında ulaşım güçlüğü çektiğini gören Hacı Necmeddin Efendi, çevresindekilerin de

görüşlerini alarak bir köprü inşa ettirmek üzere çalışmaya başlar. Bu konuda kendilerine yardımcı olması için, İsmail Efendi'nin dedesine gider ve köprü yapımında kullanılmak üzere, ondan kendisinde bulunan tomruklarını ister. İsmail Efendinin dedesi tomruklarını vermeye yanaşmaz. Bunun üzerine Hacı Necmeddin Efendi, bir şey söylemeden oradan ayrılır. O gece İsmail Efendi'nin dedesi rüyasında babasını görür. Babası, "Oğlum! Hacı Necmeddin Efendi'min istediği tomrukları neden vermiyorsun", diye oğlunu azarlar, hatta döver. O telaşla yatağından fırlayan İsmail Efendinin dedesi, vakit kaybetmeksizin öküzleri koşup tomrukları kağnıya yükleyerek köprünün yapılacağı yere bırakır. Daha sonra da sabah namazını kılmak için camiye gider. Hacı Necmeddin Efendi de camidedir. Namaz sonrası, İsmail Efendinin dedesi, Hacı Necmeddin Efendiye yaklaşarak, 'İstediğiniz tomrukları, köprünün yapılacağı yere bıraktım' der. O da, "Gece ben de senin gibi babamdan sopa yeseydim, o tomrukları getirirdim", diyerek keramet gösterir.

İmranlı halkının, onu daha çok ilçe adına yaptığı hizmetlerle tanıyıp sevdiği görülür. Onun en önemli hizmeti, çarşamba günleri kurulan İmranlı Pazarı'na önderlik etmiş olmasıdır. Bu hizmeti ile ilçede ticaretin canlanmasına katkıda bulunduğu kabul edilir.

Ahmet Dede suyu, ilçeye 33 km. mesafede bulunan *Boğanak* köyü girişinde sol tarafta yer alır[293]. Anlatıldığına göre, suyun aktığı yer, Ahmet Dede diye bilinen ermiş bir zatın mezarının bulunduğu yerdir. Mezarın, defineciler tarafından altın aramak amacıyla söküldüğü söylenir. Bugün bahsedilen yerde sadece Ahmet Dedenin suyu vardır. Eskiden buranın ziyaretçisinin daha fazla olduğu söylenir. Eskiler, Ahmet Dede suyunu şifa

[293] Gökbel A. İmranlı'nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

niyetiyle içerlermiş. Havalar kurak gittiği ve yağmur yağmadığı zaman, halk buraya gelir, Ahmet Dede'nin mezarının başında yağmur duası yaparlar ve bereket getirmesi için suya para atarlarmış. Günümüzde suya para atma adetinin dışında diğerleri uygulanmamaktadır. Bugün bu ziyaret yerine çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar giderek suya bir yumurta atıp o sudan içerler ve bu şekilde çocuklarının olacağına inanırlar. Ayrıca sık sık düşük yapan kadınların da buraya gelerek şifa amacıyla bu sudan içtiklerinden bahsedilir.

Ali Baba'nın kabri, ilçeye 28 km. mesafede bulunan *Karacaören* nahiyesinin güneydoğusundaki bir tepenin üzerinde yer almaktadır. Ziyaret yerinde ulu bir çınar ve 8-10 metre kadar aşağısında da bir mezar bulunmaktadır. Günümüzde Ali Baba deyince bu ağaç akla gelir. Kimilerine göre kutsal olan ağaç, kimilerine göre de ağacın yakınında yatan ermiş kişi, yani Ali Baba'dır. Ancak Ali Baba ağacın ismi olmuştur. Burası, genel olarak daha önceden adanan kurbanların kesildiği bir yer olarak bilinmektedir. Kesilen adak kurbanının eti, buraya gelenlerle birlikte yenir ya da kurbanı kesen şahıs, kendi köylerinde bulunan yakınlarına dağıtmak üzere yanında köye götürür. Burayı ziyarete gelenler, ziyaret esnasında dualar okuyup dilek tutarlar. Ziyaretçilerin, dileklerinin gerçekleşmesi için Ali Baba ağacının dallarına ip ve çaput bağladıkları, bolluk ve bereket getirmesi için ağacın kovuğuna para attıkları görülür. Buraya gelen ziyaretçilerin, bir şükür ifadesi olarak adı geçen ağacın dibinden toprak alıp yedikleri, ayrıca bunu şifa, bereket, başarı ve mutluluk getirmesi için de yapanların bulunduğu belirtilmektedir. Burası evlenecek çağa gelen kız ve oğlanlar tarafından ziyaret edilir. Ziyaretçiler, burada bulunan dilek taşına, ellerindeki taşları tutturmaya çalışırlar. Taşı tutturanların kısmetinin açık olduğuna, tutturamayanların da evlenme zamanının henüz gelmediğine inanılır.

Karacaören nahiyesinde bulunan bir başka ziyaret de Karacaören'den bakıldığı zaman Ali Baba Ziyareti'nin bulunduğu dağın sağ tarafında kalan tepenin üzerindeki **Tek Mezar Ziyareti'**dir. Buradaki mezarın bir askere ait olduğu söylenmektedir. Bir rivayete göre de bu tepede, burada savaşırken şehit olan yedi kahraman asker yatmaktadır. Ali Baba ve Gürlan baba'yı ziyaret edenlerin Tek Mezar ziyareti'ne de uğradıkları söylenir. Gürlan Baba ve Tek Mezar Ziyaretini genellikle eklem ağrısına yakalananlar ile evlenecek yaşa gelmiş kız ve erkeklerin ziyaret ederek dilek tutup adak adadıkları ve dileklerinin gerçekleşmesi halinde tekrar burayı ziyaret ederek adak kurbanı kestikleri anlatılır.

*Karacaören'*in güneydoğusundaki bir tepenin üzerinde (Geley Tepe'sinin karşı tarafında) yer alan ve Hırcibil diye de bilinen **Gürlan Baba** ziyareti vardır. Bu mezarın da sık olmamakla beraber ziyaret edildiği nakledilir.

Cogi Baba türbesi, ilçeye 32 km. mesafede bulunan ve eski adı önce "Kaşlı" ve sonra "Cogi" olan *Avşar* köyünün güney batısında yer alır[294]. Türbe içinde Cogi Baba'ya ait olduğu belirtilen bir mezar vardır. İçeride duvarda asılı bir Kuran-ı Kerim, On İki İmama ve Hz. Ali'ye ait olduğu söylenen tasvirler bulunur. Türbenin çevrede herkes tarafından bilindiği ve yoğun bir ziyaretçi akınına uğradığı görülür. Anlatıldığına göre, *Coğ Baba* ya da *Cuva Baba* diye de bilinen Cogi Baba, belli bir zaman aralığına sığdırılamayan bir seyyid, bir Horasan Ereni'dir. Bir yandan Battal Gazi'nin askerlerinden kahraman bir erdir, diğer yandan Eyyub El Ensari'nin seferinde yer alır. Dolayısıyla Ermenilerle yapılan bir savaşta şehit olduğuna ve bugünkü türbenin bulunduğu yere gömüldüğüne inanılır. Cogi Baba'nın, Abbasiler zamanında

---

[294] Gökbel A. İmranlı'nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

yaşanan fetih hareketleri sebebiyle bu bölgeye gelip burada şehit olduğunu söyleyenler de vardır. Onun, Zara'nın manevi mimarı ve koruyucusu olarak kabul edilen *Şeyh Merzubân Veli* hazretleri gibi peygamber sülalesinden olduğu şeklinde de rivayetler ileri sürülür. Bu sebeble Osmanlı Devletinin, Cogi Baba'nın torunlarına, ellerindeki şecereye binaen sancak verdiği, ancak söz konusu sancağın daha sonra Şarkışla'nın Ağcakışla bucağına bağlı Alaman köyüne götürüldüğü ve şu anda elde mevcut olmadığı ileri sürülür. Diğer taraftan, Cogi Baba'nın da Erzincan'ın İliç ilçesine bağlı Balkaya köyünde türbesi bulunan Seyyid Şeyh El-Kirzi Hazretleri gibi Ehli Beyt soyundan geldiği ve El-Kirzi ile kardeş veya akraba olduğu ve aynı görevle Cogi köyündeki arazide görevlendirildiği de kabul edilir[295].

Anlatıldığına göre, yöre halkı tarafından 'Sabe' olarak adlandırılan türbe, Hz. Peygamberin kumandanlarından Cogi isimli zata aittir. Ancak şehit kumandanın cenazesi 200 m. kadar doğuda ve bugün Avşar köyü sınırları içindeki mezarlığa defnedilir. Zamanla komutan unutulmaz, kabri yeni baştan yapılır ve türbe haline getirilir. Vaktiyle burası sadece bir mezar halinde iken, daha sonra mezarın üzeri inşa edilerek türbe haline getirilir. Türbenin çevresi temiz ve düzenlidir. Buraya gelen ziyaretçilerin kurban kesebileceği bir alan, onun yanında da oturup yemek yenebilecek şekilde düzenlenmiş üstü kapalı bir oturma yeri vardır.

Cogi Baba'yı, İmranlı'ya bağlı köylerin yanı sıra Zara'ya bağlı köylerin de ziyaret ettiği görülür. Çocuğu olmayan ya da düşük yapan kadınlar, Cogi Baba'yı ziyaret ederek Allah'tan bir çocuk vermesini dilerler. Bu dileklerinin kabul olması için de türbenin duvarına, penceresine veya orada bulunan ağaca yanlarında getirdikleri (bir çocuğun elbisesinden alınan) bir parça çaputu bağlarlar. Daha sonra Yünören'e gidip, Cogi Baba

---

[295] http://www.cogibaba.net/

çeşmesinden su doldururlar. Bu suyun birazını içer, kalan kısmını da banyo yapacağı suya katarlar. Bu su ile de banyo yaparak varsa hastalıklardan şifa bulacağına, günahlardan temizleneceğine inanılır. Ayrıca ziyaretin duvarına taş yapıştırmaya çalışanlar da olur. Şayet taş duvara yapışırsa, kadının çocuğu olacağına inanılır. Çevre köylerde çocuğu olmayan ya da düşük yapan her hangi bir kadın, bu türbeyi ziyaret eder, adak adar ve sonra çocuğu olur da adağını yerine getirmezse, doğan çocuğun öleceğine dair bir inanç söz konusudur. Sara hastalığı olanlar ile felçli hastalar da şifa niyetiyle buraya getirilirler. Evlenemeyenler ve kısmetinin kapalı olduğuna inananlar, Cogi Baba'ya gelerek dua edip adakta bulunurlar.

Cogi Baba çeşmesi, *Yünören* ile Avşar köyleri arasında bulunan yol üzerindedir. O bölgede yaşayan insanların inancına göre Cogi Baba bu sudan abdest almıştır. Cogi Baba'nın türbesini ziyaret edenlerin, çoğunlukla bu çeşmeye de uğrayıp şifa amacıyla bu sudan içtikleri ve yanlarında getirdikleri kapları doldurup evlerine götürdükleri ve hastalara içirdikleri anlatılır. Bazı köylülere göre, her yıl hac mevsimi geldiği zaman hacı adayları niyet edip yola çıktıklarında bu çeşmenin suyu çekilir. Hacılar, hac ibadetlerini tamamlayarak memleketlerine dönmeye başladığı zaman tekrar akmaya başlar. Onlar, Cogi Baba Suyu'nun hacılarla beraber Kabe'ye giderek orada zemzem suyuna karıştığına, haccın tamamlanmasıyla da yine hacılarla beraber asıl yerine döndüğüne inanmaktadırlar. Başka bir söylenti ise Cogi Baba Suyunun, üç ayların girmesiyle kızıla dönüp kan rengini aldığı şeklindedir. Ayrıca vücudunun her hangi bir yerinde ağrı hisseden bir kişinin Cogi Baba çeşmesinden alınan suyu ağrıyan yerine sürdüğünde şifa bulacağı şeklinde söylentiler de vardır.

Cogi Baba'nın yöre halkı üzerinde tartışmasız bir ağırlığı olduğu söylenir. O hala büyük saygı görür, en büyük yemin onun üzerine edilir. Ve denilir ki, "Divriği, İmranlı, Zara ve Şarkışla

köylerinde yaşayan Aleviler hâlâ sağ ellerinin başparmaklarının içini öperek, “Cogi Baba çarpsın ki” diye yemin ederler. Düşmanlarına karşı hâlâ onun kılıcından medet umarlar. “Kara Cölü’nün kılıcı boynundan geçsin kalbini vursun” cümlesi, bölge halkının dilindeki en büyük bedduadır.”

Şarkışla’nın mezrasındaki bir evde korunan sandukasının üzerinde bir teber (küçük balta), bir kalkan, bir de kırık kılıç bulunur. Ananeye göre, kırık kılıç, kaybedilmiş bir savaşın anılarını canlı tutmak içindir.

2002’den beri her yıl Temmuz’un ilk haftası Sivas İmranlı Derneği ‘Geleneksel Cogi Baba Kültür Festivali’ düzenleyerek halkı bir araya getirir. Şenliklere ünlü sanatçılar da katılır.

Bulunduğu çevrede **Kara Ali Baba** diye de bilinen **Dur Ali Baba** türbesi, ilçeye 31 km. mesafede bulunan ve eski adı Türkşıhlı olan *Aşağışeyhli* köyünün kuzeyindeki bir tepe üzerindedir[296]. Türbenin içerisinde Dur Ali Baba’nın mezarının dışında herhangi bir şey yoktur. Yöre halkı, Ali Baba’yı keramet ehli ermiş birisi olarak bilir.

Anlatıldığına göre, bir zamanlar Osmanlı ordusu sefere giderken bu bölgede konaklar. Ali Baba, kendi arazisinde konaklayan orduyu elinden geldiği ölçüde ağırlayıp yedirir, içirir. Bu durumdan haberdar olan ordunun kumandanı, bu misafirperver ve bir o kadar da cömert olan bu şahısla tanışmak ister ve yanına çağırtır. Konuşurlarken komutan Ali Baba’dan bir keramet göstermesini ister. Hâl ehli olarak bilinen Ali Baba, komutanın bu arzusunu yerine getirmek üzere huzurdan ayrılır. Herkesin gözleri önünde, bir ağacı köküyle beraber söküp havaya kaldıracağı sırada

[296] Gökbel A. İmranlı’nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

komutan, "Dur! Ali Baba!", diye bağırır. O günden sonra çevrede Ali Baba'ya, Dur Ali Baba denilir.

Anlatılan başka bir rivayete göre de Dur Ali Baba, bir kumandandır. Öldükten sonra eşyalarıyla beraber kılıcı ocakzadelerin evinde saklanır. Bunu öğrenen Hamo adlı bir eşkıya, Dur Ali Baba'nın kılıcına sahip olmak ister. Bir gece gizlice kılıcın saklandığı eve girer ve kılıcı bulup alır. Evden çıkmak istediği zaman kapıyı bir türlü bulamaz. Kılıcı aldığı yere koyar ve kapıyı bulur. Kılıcı almayı ikinci defa dener ve evden çıkmak ister. Kapıyı yine bulamaz. Bunu üçüncü defa tekrarladığında aynı şeylerle karşılaşınca, kılıcın Dur Ali Baba tarafından korunduğunu, dolayısıyla kılıcı alarak evden çıkamayacağını anlar. Kılıcı almadan evden çıkıp gider. Yaptığı yanlıştan dönen Hamo, eşkıyalığı bırakarak tövbe eder.

1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatının başlamasıyla, Dur Ali Baba'nın kılıcı kaybolur. Köylülerin inancına göre, Dur Ali Baba manen gelip kılıcını alarak Kıbrıs'ta savaşa katılır. Kaybolan kılıç, savaşın bitmesiyle tekrar eski olduğu yere döner. Döndüğünde kılıçta çatlak olduğu görülür. Dur Ali Baba'ya ait olduğu söylenen kılıcın Aşağışeyhli köyünde olduğu söylenmektedir. Kılıcın bulunduğu evin eskiden ocak olduğu ve şu anda bu evde ocaklı aileden kimsenin yaşamadığı belirtilir. Dur Ali Baba türbesi de o çevrede herkes tarafından bilinmekte ve ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin çoğunluğunu, felçli hastalar, sarası olanlar, göz ağrısı çekenler teşkil eder. Bunların haricinde Dur Ali Baba'nın maneviyatından istifade etmek isteyen ziyaretçiler de vardır. Gelen ziyaretçiler maddi durumlarına göre, ziyarete elleri boş gelmemeye çalışırlar. Burada koç, keçi, tavuk ve horoz gibi adak ve kurbanların kesildiği nakledilmektedir. Bütün bunların dışında Dur Ali Baba'yı ziyaret edenler arasında psikolojik rahatsızlığı bulunanlar, geç konuşan çocuklar, çocuğu olmayanlar kadınlar ve

kız çocuğu olup da oğlan çocuğu olmasını isteyenlerin olduğu söylenir.

İlçeye 15 km. mesafede yer alan *Türkkeşlik* köyünün kuzeydoğusunda olup köyden yaklaşık olarak üç km. uzakta bulunan tepenin üzerindeki su, çevredeki köylüler tarafından **Evliya Pınarı** diye isimlendirilir. Pınarın aktığı yerde bir mezar vardır. Köylüler bu mezarın bir şehide ait olduğuna inanır. Hatta burada, başka yatırların da olabileceğine dair söylentiler yaygındır. 93 Harbi sırasında, Evliya Pınarı'nın olduğu tepeden rahmet toplarının ateşlendiğinin görüldüğü söylenir. Evliya Pınarı'nın genellikle Türkkeşlik, Han Köyü ve Karaboğaz köylüleri tarafından ziyaret edildiği ve bu pınardan alınan suyun kaşıntı, egzama ve mantar gibi çeşitli cilt hastalıklarına iyi geldiği anlatılır.

Haydar Baba'nın ilçeye uzaklığı 21 km. mesafede bulunan *Karataş* köyünün kurucusu olduğu ileri sürülür. Dedelerinin Türkmenistan'dan gelerek Tunceli'nin Ovacık ilçesine yerleştiği, bir müddet kaldıktan sonra oradan ayrılarak Erzincan'ın Refahiye ilçesinde ikâmet ettiği ve en sonunda ailesiyle birlikte yaklaşık üç asır önce Karataş'a geldiği anlatılır. Haydar Baba'nın, Horasan erenlerinden olup bu bölgede irşat görevini yerine getirirken şehit düşmüş olduğu kabul edilir. Haydar Baba ziyareti, köy mezarlığından kuzeybatı istikametine doğru yaklaşık iki km. uzaklıktaki tepenin üzerindedir. Bu tepe üzerinde daha önceleri bir yatırın varlığından ve insanların perşembe günleri burayı ziyaret edip kurban kestiklerinden bahsedilse de, şu anda burada herhangi bir mezar bulunmamaktadır. Sadece *Düldülün Ayağı* adlı bir taş ile birkaç tane ardıç ağacı vardır. Ancak burayı ziyaret etme ve zaman zaman ziyaretçilerin burada kurban kesme adeti devam etmektedir. Burayı ziyarete gelenler, *Düldülün Ayağı* adlı taşa üzerindeki izden dolayı hürmet gösterirler. Burası daha çok çocuğu olmayan kadınlar, felçli hastalar, uyku problemi olanlar ve yolculuğa çıkacak kişiler tarafından ziyaret edilir. Ayrıca adı geçen ağaca

çaput bağlayanlar ile düldülün ayağındaki at ayağı izini öpenlerin de olduğundan bahsedilir.

İlçeye uzaklığı altı km. mesafede bulunan *Karaboğaz* köyü girişinde sol tarafta, köyün güney istikametinde yer alan sivri tepe **Karaboğaz Yatırı** olarak bilinir. Bu tepenin üzerinde bir mezar kalıntısı bulunmaktadır. Anlatıldığına göre burası, I. Dünya Savaşı sırasında bölgenin savunmasında kahramanca mücadele ederken şehid olan bir askerin mezarıdır. Bu mezarı da içine alan bölge, Ziyaret Tepesi Höyüğü diye anılmaktadır. Bu yatır, genellikle çocuğu olmayan veya rahat durmayan kadınlar ile çeşitli sıkıntıları olanlar tarafından ziyaret edilir. Ayrıca işinin rast gitmesini isteyen kişiler de burayı ziyaret eder.

Bölge halkı tarafından **Kelo** lakabıyla bilinen şahsın, 1900'lü yılların başlarında bir dönem *Söğütlü* ile *Gelenli* Köylerini yöneten bir bey olduğu nakledilir. Rivayete göre, bir gün Kelo ve taraftarları köye dönerken, Alahacı ve Akçakale köylerinin sınırında (Bugün Kelo'nun mezarının bulunduğu yerde) baskına uğrayınca kendilerini savunmak isterler. Çıkan çatışma esnasında Kelo, ağır bir şekilde yaralanır. Ölüm döşeğindeyken, yanındakilere, "eğer bu dertten ölür gidersem, kanımın düştüğü yere, benim için bir mezar yapın ve beni oraya gömün", şeklinde bir vasiyette bulunur. Çok geçmeden ölür. Köylüler, Kelo'nun vasiyetini yerine getirmek için, köylerinden mezar yerine kadar olan ormanlık alanda, kendilerine yol açarak Kelo'nun cenazesini, vasiyet ettiği yere defnederler. Bugün Kelo'nun mezarı Karacaören, Akçakale, Cerit yol kavşağındadır. Kelo'nun mezarını Söğütlü ve Gelenli köylüleri ziyaret etmekte olup, onun ölüm yıldönümünde kurban keserek etini ihtiyaç sahiplerine dağıtmayı kendilerine adet edinmişlerdir. Ayrıca buraya gelen ziyaretçilerden bazılarının dilek tuttukları ve mezar taşları ile parmaklıklara çaput ve ip bağladıkları anlatılır.

Kirik Baba’nın mezarı, ilçeye uzaklığı 34 km. mesafede bulunan *Ekincik* (eski adı Kağnut) köyüne giderken Molla Kasım çiftliğini geçtikten sonra yol üzerindeki bir tepede yer alır. Anlatıldığına göre Kirik Baba, bir Alevi dedesi olarak yaşadığı bölgede sevilen, sözüne güvenilen âlim birisidir. Asıl ismi Veli’dir. XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında yaşadığı ve fakir olmasına rağmen elindeki ekmeğini paylaşacak kadar cömert olduğu nakledilir. Anlatıldığına göre, bir defasında Atlıca köyünde yaşayan eşkıyalar Kirik Baba’nın evini soymak isterler. Fakat evde ateş yandığını görüp kaçarlar. Kirik Baba’nın mezarının çevre köylüler tarafından ziyaret edildiği ve gelen ziyaretçilerin çoğunluğunu sara ve cilt hastalarının oluşturduğu nakledilir. Ayrıca yolculuğa çıkanlar ile kısmetinin kapalı olduğuna inananların da burayı ziyaret ettikleri ve imkânı olanların kurban kestikleri söylenir.

Kızılırmağın doğduğu Kızıldağ’da ‘Beş gözeler’ adı verilen su kaynağının yakınlarında, peri bacalarına benzeyen kayalıklara halk **Kızlar Sinisi** ya da **Kırklar Gediği** demektedir. Bu ziyaret yerinin temelinde önce burada görülüp daha sonra kaybolan kırk kızın efsanesi yer almaktadır. Bölgede yaygın olan inanca göre, kızlar sinisi ziyaretinde taş kesilen, kırk kızın ruhlarıdır. Bunlar darda kalan insanlara yardım ederler. Buraya gelen ziyaretçiler, kızlar sinisinde yapılan duaların, dilek ve isteklerin Allah tarafından kabul edileceğine inanmaktadır.

Koruköy Ziyareti yeri, ilçeye 17 km. uzaklıkta bulunan ve eskiden Gencolar diye bilinen *Koruköy*’dedir. Köyün içerisindeki kime ait olduğu bilinmeyen bu ziyaret, köylüler tarafından türbe haline getirilmiştir. Türbede aile fertlerine ait başka mezarlar da vardır. Köylüler, söz konusu şahsın bir ocakzâde olduğunu belirtmektedirler. Burası, başta bulunduğu köy olmak üzere Eskikapımahmut, Borular gibi çevre köylerin halkı tarafından ziyaret edilir. Ziyaretçilerin çoğunluğunu çocuğu olmayan ya da

durmayan kadınlar, çocuğu olup da sütü gelmeyenler, eklem ağrısı bulunanlar ve sara hastaları oluşturur.

Osman Çavuş'un mezarı, ilçeye 14 km. mesafede bulunan *Türkkeşlik* köyünün batı tarafındadır. Anlatılır ki, Osman Çavuş 93 Harbinde savaşın kızıştığı bir zamanda, savunma amacıyla köyde kalır. Köye baskın yapan düşman askerleri (Rus askerleri), Kuran okurken Osman Çavuş'u şehit ederler. Bu insanın mezarının o günden beri genellikle uykusuzluk çekenler ile psikolojik rahatsızlığı olanlar tarafından ziyaret edildiği nakledilir.

Pir Dede'nin mezarı, ilçeye uzaklığı 11 km. mesafede Sivas – Erzincan karayolu üzerinde, *Piredede* köyü yol ayırımına yakın, Erzincan tarafına giderken sol taraftadır. Mezarın define avcıları tarafından kazılarak tahrip edilmiş olmasına rağmen, ziyaretlerin devam ettiği görülür. Pir Dede'nin, çevredeki Alevi köyleri için önemli bir ziyaret yeri olduğu belirtilir. Muhipleri (sevenleri) tarafından mezarının çevresi taşlarla çevrilerek belirli hale getirilmiştir. Pir Dede'nin köyün kurucusu olduğu kabul edilir. Bu ziyaret yerini başta ağzı eğilenler olmak üzere çeşitli sıkıntısı olanların ziyaret ettikleri nakledilir. Ayrıca ziyaretçilerin, dileklerinin kabul edilmesi için mezarın yanında bulunan oyuğun içine para attıkları, mezarın yakınında kaynayan sudan şifa niyetiyle içtikleri ve mezarın çevresindeki ağaçlara ip bağladıkları belirtilir.

Şeyh Bahattin Bayram Dede, ilçeye 28 km. mesafede bulunan ve eski adı Sarıçubuk olan *Bahadun* köyünün kuzeydoğusundaki mezarlıkta yatmaktadır. Horasan erenlerinden olduğu söylenen Bahattin Bayram Dede'nin köyün kurucusu ve aynı zamanda köye adını veren kişi olduğu ileri sürülür. Mezarı, ölümünden yaklaşık bir yıl sonra demir parmaklıklarla çevrilmiş ve üzeri kubbe şeklinde kapatılarak türbe haline getirilmiştir. Burasının, genellikle Bahadun köyü sakinleri tarafından ziyaret edildiği, köylülerin her türlü dilek ve isteklerinde buraya gelerek

Şeyh Bahattin Bayram Dede'nin maneviyatından himmet bekledikleri, özellikle gurbete gidenlerin yolculuklarının kazasız belasız geçmesi için mutlaka burayı ziyaret ettikleri, yolculuk dönüşünde de köye sağ salim ulaşmalarından dolayı, bir şükür ifadesi olarak tekrar buraya uğradıkları anlatılır. Ayrıca derdine derman arayan hastaların, çocuk sahibi olmak isteyenlerin ve daha önceden adadıkları kurbanlarını burada keserek dilek tutup türbenin demir parmaklıklarına ip ve çaput bağlayanların da varlığından bahsedilir.

Bahadun köyünün mezarlığı içinde yer alan **Seyit Ali Dede**'nin mezarı, Şeyh Bahattin Bayram Dede türbesinin yakınındadır. Bayram Dede'yi ziyarete gelenler, Seyit Ali Dede'yi de ziyaret ederler. Seyit Ali Dede, Şir-î Şirvan ocağına mensup bir ocakzade ve dededir. Kendisi Ekrekçimen doğumludur. Hayatı çobanlıkla geçmiş ve bir vesileyle geldiği Bahadun köyünde 1943 yılında vefat etmiştir. Onun vefatından bu yana mezarı yöre halkı tarafından ziyaret edilmekte ve dilekler dilenip adaklar adanmaktadır. Yörede Seyit Ali Dede'ye atfen geyiklerden süt sağması, kaynayan kazanın içerisindeki etleri eliyle karıştırması, ocakta yanan odunu ağzına alıp söndürmesi ve delikli bir sepete sağdığı sütün yere dökülmemesi gibi birçok kerametlerden bahsedilir.

Rivayete göre, “Seyit Ali Dede’nin geyikleri varmış. Her gün sabahleyin ormana gider, geyikleri sağar, evine helkelerle süt getirirmiş. Hanımı da sütlerin nereden geldiğini hiç merak etmezmiş. Köylüler ise, koyunu ve ineği olmayan Seyit Ali Dede’nin evine süt getirmesini iyi karşılamazmış. Bir gün Dede’nin hanımına bu sütlerin nereden geldiğini sormuşlar. Demek ki bizim koyunlarımızı sağıyor, demişler. Kadın akşam olunca suçlamaları Seyit Ali Dede’ye söylemiş. Dede de hanımına, “Dağdaki geyikleri sağıyorum. Onların sütünü getiriyorum”, demiş. Fakat hanımı buna inanmamış. Akşam yatağa yatınca

Dede'nin gömleğini kendi gömleğine düğmelemiş. Sabaha doğru Dede yatağından kalkmış, bir kuş gibi demir parmaklı pencereden süzülerek gitmiş. Kadın, Dedenin pencereden çıkıp gitmesine hayret etmiş. Seyit Ali Dede, sırrını öğrenen hanımına kızmış. Gözün kör olsun, demiş. Kadının gözleri anında kör olmuş. Seyit Ali Dede, ertesi gün sağdığı geyikleri köye getirmiş. Koyunların sağım yerinde, geyiklerini sağıp sağdığı sütleri helkelere doldurmaya başlamış. Köylüler, dedenin kerametini görünce, yaptıklarına pişman olmuşlar ve dededen özür dilemişler. Dede, yedi yıl daha geyiklerini sağmış. Ölümüne yakın bir zamanda eşini yanına çağırmış, tekrar gözlerini açmış. Köylülerden helallık alıp Hakk'a yürümüş. İnanışa göre, o günden sonra her Cuma akşamı dağdan üç geyik iner, Dedenin mezarındaki kurumuş otları ayaklarıyla temizler, diz çöküp niyaz eder, sonra da ziyaret yerini terk ederlermiş. Bu ziyaret yerinin bulunduğu tepeyi ve Seyit Ali Dede'nin mezarlığını, genellikle köy halkının ziyaret ettiği, burada dua ettikleri, dilekler diledikleri, kabul olması için de mezarın parmaklıklarına çaput bağlayıp adak adadıkları ve bu şekilde yaptıklarında kabir ehli kişilerin istediklerini gerçekleştirme konusunda kendilerine yardımcı olacağına inandıkları anlatılır. Köyde ayrıca Şarkşivan'ın türbesi görülmeye değer bir yer olarak zikredilir.

İlçeye 26 km. mesafede bulunan *Kuzköy* sınırları içerisinde **Ziyaret Tepesi** adı verilen yatır, eteklerinde Kuzköy'ün kurulduğu dağın tepesindedir. Anlatıldığına göre buradaki şahsın, bölgenin manevî büyüklerinden biri olacağı gibi bir aile büyüğü olması da muhtemeldir. Mezarın yakınında bulunan sudan buraya gelenler şifa niyetiyle içerler. O çevrede yaygın olan inanca göre, bu ziyareti rüyasında gören kişi hemen burayı ziyaret etmelidir. Zira kabirde yatan kişinin, bu şekilde insanların rüyasında görünmekle o kişiyi yanına çağırdığına inanılır. Rüyasında görüp de burayı ziyaret etmeyenin başının beladan kurtulmayacağı inancı

yaygındır. Ayrıca köylülerin, gurbete giderken ve gurbetten döndüklerinde de burayı ziyaret ettikleri nakledilir.

İlçeye bağlı 102 köyden 90'ında Aleviler, 10'unda Sünniler, ikisinde Aleviler ile Sünniler birlikte yaşamaktadır[297]. İlçe merkezinde nüfusun çoğunluğunu Sünniler oluşturur. Alevilerin ilçe merkezindeki nüfusu ise yaklaşık 1700 ile 2000 kişi arasında tahmin edilir. İlçede yaşayan toplam 13.961 kişinin yaklaşık olarak 7.300'nü (% 52.2) Aleviler, 6.650 kadarını da (%47.8) Sünniler oluşturmaktadır.

Kangal Evliyaları

Kangal, 19. yüzyıl ortalarında 40 hane civarında Müslüman ve gayr-i müslim bir nüfusu barındıran bir köydür[298]. 1890 tarihli Vilayet Salnamesi'nde de Kangal, Aşudi, Alacahan ve Deliklitaş ile birlikte nahiye olarak zikredilir. Ancak 1907 yılında Kangal kazasının 111 köyü bulunduğu anlaşılmaktadır. Kangal'da belediye teşkilatı ise 20. yüzyıl başlarında kurulmuş ve 1934 yılı belediye seçimlerinde de 12 üye seçilmiştir.

Tezveren Baba, ilçe merkezinin kuzey batısında bulunan mezarlığın yukarı kısmında yer almaktadır[299]. Mezarın çevresi

[297] GÖKBEL Ahmet, İmranlı'nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar
[298] Eken G. 19. Yüzyılda Kangal Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısına Dair
[299] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

kerpiç ve taşla çevrili olup üzerinde çaprazlama atılmış tahtalar vardır. Halk arasında, burada yatan kişinin Horasan'dan gelip XVII. asırda yaşadığına ve IV. Murad'ın ordusuna yardım etmiş olduğuna inanılır. Anlatıldığına göre, bu velinin mezarı daha önceleri küçük kubbeli bir yapı halinde iken, daha sonra buradaki taşların bir kısmı sökülerek diğer mezarlar için kullanılmış ve günümüzdeki şekle gelmiştir.

Çocuğu olmayan kadınlar, kısmeti açılmayıp evlenemeyen kızlar, sütü gelmeyen loğusa kadınlar, asker ve gurbetçi yolu bekleyenler, çeşitli sıkıntıları ve hastalıkları olanlar bu yatırın başına gelerek dua edip dilek ve isteklerini belirterek adak adarlar. Dileği gerçekleşenler adak kurbanlarını mezarın başında veya evde keserek pişirip dağıtırlar.

İlçeye 40 km. mesafede bulunan *Akçakale* köyünün yaklaşık üç yüz metre batı tarafında **Şemmas Pir** ziyaret yeri bulunmaktadır[300]. Burasının mağaradan yapılma bir kilise olduğu hakkındaki rivayetler ağırlık basmaktadır. Yerden yüksekliği 25-30 m. civarında olan ve Şemmas Pir diye adlandırılan bu mağaranın doğusunda Battal Gazi'nin zindanı olduğu söylenir. Eskiden (Ermeniler döneminde) katran ağacından yapılma bir merdivenle mağaraya çıkıldığı nakledilir. Anlatıldığına göre, mağaranın içerisinde Hz. İsa ve Hz. Meryem'e ait tasvirler varmış. Hz. İsa'nın burada dünyaya geldiğine dair inanç, mağarayı bölge insanı nezdinde kutsallaştırmıştır.

Şemmas Pir, Battal Gazi'nin silah arkadaşı olarak kabul edilir. Yine köylüler arasında Şemmas Pir'in ruhunun bu mağarada sürekli ibadet ve taatla meşgul olduğu inancı yaygındır. Şemmas Pir'e çocuğu olmayan kadınlar, çocuk sahibi olabilmek için giderek dua ederler. Ayrıca herhangi bir yerinde cilt hastalığı

---

[300] GÖKBEL Ahmet, Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

olanlar özellikle bahar aylarında bu mağarayı ziyaret ederler. Ziyaret esnasında oradan aldıkları toprağı rahatsız oldukları uzuvlara sürerler.

Derbent teşkilatı sayesinde *Alacahan* kasaba hüviyetine kavuşur[301]. Uzun bir süre Divriği kazasına bağlı bir nahiye olarak kayıtlara geçen Alacahan, Kangal'ın ilçe olmasından sonra ise Kangal'a bağlı bir nahiye statüsü kazanır. 1972 yılında belediye olan Alacahan'ın ilk belediye başkanı da Alacahan derbentçilerinin soyundan gelen Haşim Derbentoğlu'dur.

Ali Baba'nın**,** Çiçekli Baba ve Bakır Baba ile kardeş oldukları ileri sürülür. Üç kardeş Horasan'dan çıkıp önce Çorum'un Alaca ilçesine giderler, orada birkaç sene kaldıktan sonra Kangal'ın bugünkü Alacahan beldesine gelirler. Burada üç ayrı yere taş atarlar. **Bakır Baba**'nın taşı Alacahan'a 12 km. uzaklıktaki Bakır Tepe'ye, Çiçekli Baba'nın taşı Alacahan'a yedi km. uzaklıktaki kayalıklara, Ali Baba'nın attığı taş ise, Kangal'ın kuzeydoğusundaki Yeşilkale köyüne düşer. Ali baba'nın bu köyün 45 km. uzağında küçük bir tepenin üzerinde yattığı söylenir. Çünkü hali hazırda görünürde bir mezar yoktur. Mezar geçen zaman içerisinde bakımsızlıktan yok olup gitmiştir. Havalar kurak gittiği zaman yağmur duası için buraya topluca çıkılıp kurban kesilir ve dualar edilir. İlkbaharda ağrısı ve sızısı olanlar ilk gök gürlediği zaman adı geçen ziyarete çıkarak orada yuvarlanırlar

Alacahan'a yedi km. kadar uzaklıkta bir kayanın bulunduğu yerde yattığına inanılan **Çiçekli Baba**'nın bu kayalıklarda yaşadığı, hazinesini de buralarda bir yere gömerek öldüğü, ancak kabrinin yerinin belli olmadığı anlatılır. Halk arasında Çiçekli Baba'nın keramet ehli birisi olduğu ve kendisini Allah'a adadığı inancı yaygındır. Çiçekli Baba, bölge insanı tarafından eskiden olduğu

---

[301] Sarıtepe Z. Derbent Teşkilatı ve Alacahan Derbenti

kadar çok ziyaret edilmez. Genellikle bu ziyaret yerini, düşük yapan kadınlar ile doğumu zor olan hamileler ziyaret ederek dua ve niyazda bulunup dilek ve isteklerini belirtirler. Az da olsa yağmur duası için ziyaret edildiği de nakledilir.

Çoban Baba'nın mezarı Alacahan beldesinde belediye binasının arkasındadır[302]. Bir metre yüksekliğindeki mezarın yanında bir kuşburnu ağacı bulunmakta olup kabrin üzeri açıktır. Çoban Baba'nın Horasan'dan gelerek önce Darende'ye daha sonra da Alacahan'a yerleşmiş olduğu anlatılır. Asıl mesleği çobanlık olup aynı zamanda iyi bir de köpek eğiticisidir.

Menkıbeye göre Çoban Baba, çobanlık yaparken beyaz sakallı, nur yüzlü ve sarıklı ihtiyar bir dervişle karşılaşır. Bu ihtiyar adam Çoban Baba'dan karnını doyurmak için belindeki ekmekten biraz vermesini ister. Çoban Baba da belindekinin ekmek değil tuzluk olduğunu söyleyince ihtiyar ısrar eder. Çoban Baba belindeki sargıyı açınca tuz yerine tandırdan yeni çıkmış bir ekmek görür. Bu olaya bir anlam veremeyen Çoban Baba, "bunda da bir hayır vardır", diyerek kuzulu koyunlardan birini tutarak biraz süt sağmak ister. İhtiyar adam buna karşı çıkarak, "O koyunu bırak, şu koyunu sağ", der. Çoban Baba, "Sizin gösterdiğiniz koyun kısır, sağmal değildir", diye cevap verir. İhtiyar söylediği koyunda ısrar edince Çoban Baba onun gösterdiği koyunu sağmaya başlar. Bir de ne görsün memelerinden bolca süt geliyor. Bunun üzerine Çoban Baba bu ihtiyarın Hızır olduğunu anlar, ancak herhangi bir şey söylemez. Bütün bunlardan sonra bu ihtiyar nur yüzlü adam Çoban Baba'ya dönerek: "Oğlum Allah seni velî kullarından etsin, Peygamberlere komşu eylesin" der ve oradan ayrılır. Anlatıldığına göre, Çoban Baba'nın Hızır'la karşılaşmasından sonra kendisinde bir takım değişiklikler olur ve bazı kerametler göstermeye başlar.

---

[302] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

Çoban Baba ile Hızır'ın karşılaştığı yerde bulunan **Karaoğlu Çeşmesi**'nden her perşembe Zemzem aktığına inanılır.

Ayrıca bu bölgeden hacca gidenlerin Çoban Baba'yı orada görmüş oldukları anlatılır.

Çoban Baba, Alacahan ve Kangal'ın diğer köylerinde tanındığı gibi komşu ilçe ve illerde de tanınmakta ve ziyaret edilmektedir. Bölge insanı yağmur duasına çıkmak istediği zaman önce Çoban Baba'nın mezarına uğrayıp üç İhlas, bir Fatiha okur. Koyunlarda çiçek hastalığı görüldüğü vakit Çoban Baba'nın mezarına gelinerek bir miktar toprak alınır ve tuza katılıp hayvanlara yalattırılır. Vücudunun herhangi bir yerinde cilt hastalığı bulunanlar, önce Çoban Baba'nın mezarını ziyaret ederler, daha sonra **Karaoğlu Çeşmesi'**nde abdest alarak bir miktar su içerler. Nazardan korunmak ve eve, ekine, bostana bolluk gelmesi için Çoban Baba'nın mezarı ziyaret edilir, oradan bir miktar toprak alınarak evin, bahçenin veya ekinin etrafına serpilir. Askere gidecekler işlerinin rast gelmesi, kısmet ve bahtlarının bağlandığına inanan gençler bundan kurtulup bir an önce kısmetlerinin açılması için Çoban Baba'ya giderek dua ve niyazda bulunurlar.

Alacahan'ın 12 km. uzağında ve 1200 m. yükseğinde bir tepede yattığı söylenen **Bakır Baba'**nın mezarının nerede olduğu belli değildir. Tepenin üstünde 65 metrekarelik alana sahip bir bina vardır. Salonu ve mutfağı olan bu binada buraya gelenlerin işine yarayacak her türlü mutfak eşyası bulunmaktadır. Buraya gelenler getirdiklerini yedikten sonra artan malzemeleri de burada bırakır. Salonda çeşitli dilekler için bağlanmış ipler ve bir de kumbara bulunmaktadır. Binanın önünde bir kuşburnu ağacı vardır ve bu ağaca da bez ve ipler bağlanmıştır. Bu evin önünde fazla derin olmayan yaklaşık bir metre çapında iki kuyu vardır. Ayrıca bina önünde bulunan kuyunun suyunun kurban kesildiğinde çoğaldığına inanılır. Suyu kutsaldır ve ne kadar içilirse içilsin insana

dokunmaz. Burası Alevi ve Sünnilerin müştereken ziyaret ettikleri bir yerdir.

Bu tepede bir rivayete göre Bakır Baba, başka bir rivayete göre de Hızır Baba yatmaktadır. Son yıllarda Alevî vatandaşların daha sık ziyaret ettiği bu tepe, bölge insanınca Bakır Tepe olarak da bilinir.

Yağmur duası için burada kurban kestikten sonra dua ve niyazda bulunulup kuyulardan birine bir avuç toprak atılır. Toprağın suya atılmasının sebebi, toprağın su istediğini belirtmektir.

Bilhassa koyunlarda görülen bostça hastalığı için Bakır Baba'nın toprağı ve suyu bir miktar tuz ile karıştırılarak koyunlara taşların üzerinde yalattırılır.

Çocuğu olmayan ve çocuğu yaşamayan kadınlar, sütü az olan lohusalar, kısmeti açılmayan genç kızlar, baş ağrısı, boğmaca ve böbreklerinden rahatsız olanlar ve vücudunun herhangi bir yerinde cilt hastalığı bulunanlar Bakır Baba'ya gelerek dua ve niyaz ederler, sudan içerler. Dileklerinin kabul edilmesi için kuşburnu ağacına çaput bağlayarak oradan ayrılırlar. Nazardan korunma ve yapılan büyü ve sihirlerin bozulması için oradan alınan bir miktar toprak evin eşiğine serpilir.

İlçeye 54 km. mesafede bulunan *Bektaş* köyüne yaya olarak üç dört saat uzaklıkta ve köyün güney-batı yönüne düşen bir **Dikme Kayası** vardır[303]. Bu kayanın olduğu bölgede bir yatırın olduğuna ancak mezarın yerinin belli olmadığına inanılır. Dikme Kayası'nın çevre köylülerce bir ziyaret yeri olarak kabul edilmesinin asıl sebebi, bu kayanın zaman zaman yer değiştirdiğine inanılmasıdır. Herhangi bir kuraklık anında yağmur duasının yanı sıra başka istek ve dilekler için de bu ziyaret yerine gidenler vardır.

---

[303] Gökbel A. Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

Ziyaretçiler önce namaz kılar, dua eder ve kurban keser. Dönerken de kayanın yanında bulunan çalıya çaput bağlarlar.

Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu düşünülen mezar, *Bektaş* köyü camiinin güneyinde yer almaktadır. Mezar kare şeklinde olup taşlarla çevrilidir. Baş tarafında büyük bir taş dikilidir. Hacı Bektaş Velî diye isimlendirilen bu şahsın burada hangi tarihte yaşadığı ve ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Bölge insanına göre Bektaş köyü ismini bu yatırdan almıştır. Sünnî bir köydür. O çevredeki Alevî inanca sahip köyler bu yatırın Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğunu belirtirken, Sünnî köyler bu mezarın Hacı Bektaş Velî'ye ait olmadığı ancak başka bir evliya mezarı olduğu görüşündedirler. Bir kısım köylülere göre Hacı Bektaş Velî bu köyde bir zamanlar çobanlık yapmıştır. Ancak daha sağlığında burayı terketmiş ve bu bölgede ölmemiştir. Bir kısım köylüler de Hacı Bektaş Velî'nin tekrar köye döndüğünü ve mezarın ona ait olduğunu söyleyerek Alevî köylülerin görüşlerini desteklemektedir. Ziyaretlerde Hacı Bektaş Veli'nin mezarından bir miktar toprak alınarak eve bolluk ve bereket gelmesi ve kem gözlerden korunması amacıyla evin kilerine ve dış kapının eşiğine serpilir. Çocuğu olmayan kadınlar buradan aldıkları bir miktar toprağı Bakır Baba'nın suyu ile ıslattıktan sonra onunla yedi gün banyo yaparlar. Yağmur duası için gelindiği gibi uykuda ağlayan ve korkan çocuklar için de buraya gelinerek dua ve niyazda bulunulur.

Kabri ilçenin *Deliktaş* bucağında bulunan **Aşık Ruhsatî**'nin (1835-1912) asıl ismi Mustafa'dır[304]. Ruhsatî'nin dedesi Tonus'tan (Altınyayla) gelmedir. Anadolu'nun çeşitli yörelerini gezen Ruhsatî'nin,

Biz muhibbi hanedanız olsa dünya bir taraf
Şehid-i şah-ı Kerbela Kalpte dava bir taraf

gibi şiirlerine dayanarak Bektaşî olduğu ileri sürülmüşse de,

---

[304] http://deliktas.com/

Bir cami yaptırsam bin bir köşeli
Horasani halı ile döşeli
Bir Nakşi tekkesi bile temeli
Ah neyleyim yürekte var elde yok

gibi şiirlerinde dile getirdiği ifadelerden Nakşibendi tarikatine mensup bir âşık olduğu görülür.

Hakkında "Sivas'ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatî" adı altında Doğan Kaya tarafından doktora tezi hazırlanmıştır[305].

Ruhsatî, Sivas'ın Deliktaş bucağında doğmuş ve ömrünün hemen hemen tamamını burada geçirmiştir. Bir deyişinden, Ruhsatî'nin babasının Mehmet olduğu anlaşılmaktadır. Ruhsatî on iki yaşında öksüz ve yetim kalır; bu bakımdan kuvvetli bir tahsil göremez. Şiirlerinden, dört kere evlendiği ve bu evliliklerden yirmi çocuğu olduğu neticesine varılır. Eşlerinin adı sırasıyla şöyledir: Mihri, Ayşe, Fatma ve Mühimme. Bunlardan Mihri, oğlu Âşık Minhacî'nin annesidir.

Ruhsatî, uzun müddet Deliktaş ağalarından Ali Ağa'nın yanında azap durmuştur. Kimi zaman Tecer'deki değirmenlerin su işlerinde çalışır, kimi zaman da köyünde kiracılık, rençperlik ve çobanlık yapar. Bazen de inşaatlarda duvarcılık yaptığı olur. Zaman zaman gurbete çıkan Ruhsatî ömrünün sonlarında köyünde imamlık yapar. Ömrü fakirlikle geçen Ruhsatî, ufak-tefek yardımlar haricinde kimseden arzuladığını bulamamıştır.

Anlatıldığına göre, Ulaş'a bağlı *Kertme* Köyü mezrasında uykuya dalan Ruhsatî'ye pirler tarafından bade verilir. Bu hadiseden sonra çevrede Ruhsatî'ye Hoca, Ruhsâtî, Aşık, Cehdî denilmiş, hatta deli ve serseri diyenler de olmuştur. Şeyhinin Şakir Efendi olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır[306]. Yöre halkı Ruhsâtî

---

305 Kaya D. Sivas'ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatî, Doktora tezi, Ankara, 1991

306 Nakşibendi tarikatı şeyhlerinden Terzi Baba'nın müritlerinden olan

Baba'yı veli bir zat olarak kabul etmektedir. Denilir ki, Turnalar, Kurmaç Tepesinden gelip kavis alırlar, Kale mevkiinden geri dönerek Ruhsâtî Baba'nın mezarı üzerinde kanat çırptıktan sonra Darende yönüne doğru, Somuncu Baba'ya giderlermiş. Çorum'da bir kadın Ruhsâtî Baba'yı rüyasında görür. Ruhsâtî Baba kadına, "Gel beni ziyaret et", der. Uykudan uyanan kadın, Ruhsâtî Baba'yı araştırıp soruşturduktan sonra, Deliktaş köyüne gelir. Köyden satın aldığı bir kurbanı Ruhsâtî Baba'nın mezarında kestirerek köylülere dağıtır. Daha sonra rüyasını köylülere anlatarak ziyaret sebebi hakkında bilgi verir. Hasta olarak gelen kadın sıhhatine kavuşarak memleketine döner.

Hayvanların "bostca" hastalığının tedavisi için buraya gelip Ruhsâtî Baba'nın mezarından aldıkları toprağı tuza katarak hayvanlara yalattırırlar. Çocuğu olmayan kadınlar, çocuk sahibi olmak için mezarlığa gelip mümkün ise, Ruhsâtî Baba'nın mezarının yanında bir gece yatarlar. Ertesi gün mezarın üzerinden bir avuç toprak alarak oradan ayrılırlar. Bu toprağın bir kısmını yedi gün yemeklerine katarak yerler. Kalan kısmını da muska yaparak boyunlarına asarlar. Gurbete giden gençler, gitmeden önce perşembe günü Ruhsâtî Baba'nın mezarını ziyaret ederek ondan izin alırlar. Askere gidenler, burayı ziyaret edip izin aldıktan sonra mezardan bir miktar toprak alarak onu muska şekline getirip üzerlerinde taşırlar. Böylece kendilerine gelebilecek bela ve kötülüklerin defolacağına inanırlar. Ayrıca havalar kurak gittiği zaman, yağmur duası için gidilerek kurbanlar kesildiği gibi, gece uykusunda ağlayan ve karanlıktan korkan çocuklar için de, Ruhsâtî Baba'nın mezarı ziyaret edilerek yardım istenir.

Şakir Efendi Sivas'ta manifaturacılık yapar. Kabri Halifelik Mezarlığındadır.

Ruhsatî, irticali olan fakat saz çalmayan bir âşıktır. Fiziki olarak uzun boylu, beli bükük, çil yüzlü, çakır gözlü, sarı sakallı bir görünüşe sahip olan Ruhsatî, karakter itibariyle de basiret, kanaat, tevazu ve izan sahibidir. Haramdan, gıybetten kaçınmış; sır saklamasını bilmiş, kimsenin azına çoğuna karışmamış, kimsenin malına göz dikmemiştir. Samimi bir Müslüman olup İslâm Peygamberini aşk derecesinde sevmiştir.

XIX. yüzyılın seçkin halk şairlerinden olan Ruhsatî, şiirlerinin çoğunu hece vezni ile yazmıştır. Âşık Ömer ve Gevherî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet Üstadım, Dadaloğlu gibi âşıklarla, Dertli ve Seyranî'nin de etkisinde kalmıştır.

Ruhsatî'den etkilenen âşıkların başında oğlu Minhacî gelir. Minhacî'den başka Meslekî, Zakirî (Noksanî), Emsalî ve Tabibî gibi âşıklar da Ruhsatî'den etkilenmişlerdir. Ruhsati, Sivas civarında avam tabakasının çok sevdiği bir kişidir. Sağlığında insanlardan ilgi göremeyen ve mutsuz bir ömür sürdüren Ruhsatî;

Sağlığımda beni teperler
Ölünce mezarım öperler

diyerek öldükten sonra kıymetinin anlaşılacağını dile getirir.

Halk Ruhsati`ye, Sümmani mi üstün sen mi, diye sorar[307]. Ruhsati de onları meraktan kurtarmak için Sümmani`ye bir mektup gönderir. Mektubun bir yerinde, "Bana Erzurum`dan bir tosun al, ama rengi beyaz olmasın, sarı olmasın, kara olmasın, boz olmasın", diye bütün renkleri yazar ve mektubun cevabını bekler. Haftalar sonra Sümmani'den cevap gelir. Mektupta şunlar yazılıdır: "İstediğin tosunu aldım. Almak için pazartesi gelme, salı çarşamba gelme, perşembe cuma gelme, cumartesi pazar da gelme, başka ne zaman gelirsen gel, tosun hazır." Ruhsati, Sümmani Baba`nın yanına gider.

---

[307] Kaya D. Aşık Ruhsati - Hayatı ve Şiirleri

-Bugün günlerden ne, çarşamba. Ben sana bugün gelme demedim mi? Deyince Ruhsati, oradakilere sorar. Onlar da bir ağızdan, “Bu gün Bayram”, cevabını verirler.

Tatar Evliyası olarak da bilinen **Tatarmış Dede**’nin Mehmet Dede ve Felfan Dede ile kardeş oldukları söylenir[308]. *Deliktaş* köyü camisine yakın olan Tatarmış Dede’nin türbesi, küçük bir oda şeklindedir. Mezarın bulunduğu yer eski bir kale kalıntısının yeri olarak bilinir[309]. Burada yatan zatın da bu kalenin komutanı olduğu görüşü yaygındır. Mezar dört köşeli olup taş ve kerpiçten yapılmıştır. Daha önceleri üzeri açıkken mezara en yakın evin sahibinin rüyasına girmesiyle, o kişi tarafından üzeri kapatılır.

Eskisi kadar olmasa da, kabir hala ziyaret edilmekte ve dertlere çare aranmaktadır. Eskiden perşembe ve cuma akşamları kabrin üzerine yeşil örtü serilip, mezarın iki başına mum yakılırmış. Mezarın bakımını yapanlar, akşam bıraktıkları suyun sabaha kullanılmış olduğunu; yani Tatarmış Dede’nin abdest aldığını anlatırlar.

Tatarmış Dede’ye felçli olanlar, ağrı tutanlar, sarılık olanlar, sinir hastaları getirilir. Mezarın yanına yatak serilerek hasta bir buçuk iki saat yatırılır, horoz kesilir ve türbe sahibine ikram yapılır. Bu şekilde birçok kişinin şifa bulduğu anlatılmaktadır. Buraya yatıp kalkan hastalara, “Kimse geldi mi?”, diye sorulunca; onlar da, “ak sakallı, sarıklı, cübbeli bir adam geldi, geçmiş olsun yavrum, inşallah iyi olur dedikten sonra elini sürüp gitti”, derlermiş.

Köylüler Tatarmış Dede’yi bir bereket kaynağı olarak görmektedir. Ağzı eğilenler ve göz ağrısı çekenler, sarası olanlar, vücudunun her hangi bir yeri uyuşanlar, eli ayağı çekilenler, cin

---

[308] Türkyılmaz M. Deliktaş Köyünde Halk İnançları Ve Ziyaret Yerleri

[309] Gökbel A. Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

çarpmasına uğrayanların da Tatarmış Baba’yı ziyaret ettikleri nakledilir.

Deliktaş'ın Ulaş istikametinde ermiş olduğuna inanılan ve ziyaret edilen bir yatır daha bulunmaktadır[310].

Etyemez Baba, ilçeye 28 km. mesafede bulunan *Etyemez* köyü mezarlığında yatmaktadır[311]. Mezarı demirle çevrilmiş olup, Alevi ve Sünniler tarafından ziyaret edilen Etyamaz Baba’nın Horasan’dan geldiğine inanılır. Yaşadığı yer İpek Yolu üzerinde olduğundan, buradan geçenlere et ikram edip kendisi yemediği için bu sıfatla anılır olmuştur. Kore ve Kıbrıs savaşında, köyün yaklaşık üç kilometre doğusunda olup yüksekliği yedi yüz metre civarında olan Etyemez Dağı’ndan düşmana sürekli top attığı rivayet edilir. Bu inanç, bölgedeki insanlar nezdinde bu dağı kutsallaştırıp bir ziyaret yeri haline getirmiştir. Bu ziyaret yerine sadece yağmur duası için çıkılmaktadır. Yağmur duasına çıkılmadan önce Etyemez Baba’nın mezarı ziyaret edilir, daha sonra dağa çıkılarak kurban kesilip dua ve niyazda bulunulur.

Etyemez köyü halkı, perşembe akşamları kabrinin üzerine nur yağdığına, onun himmetiyle hiç bir tabii afet görmediklerine, sıkıntı çekmediklerine inanır.

Etyemez Baba’yı ziyaret etmek isteyen birisi perşembe sabahı şafak söktükten sonra abdest alıp ziyaret için niyet eder. Eğer mümkünse yanına bir kurban alarak hiç dünya kelamı etmeden mezarlığa varır. Mezarın etrafını yedi defa döner. Bu dönme işi bittikten sonra üç İhlas bir Fatiha okur. Sonra kurban keserek orada bulunanlara ve komşulara ikramda bulunur.

İnanışa göre, Etyemez Baba’nın mezarından bir miktar toprak alıp muska şeklinde üzerinde taşıyanlara kurşun isabet

---

[310] Türkyılmaz M. Deliktaş Köyünde Halk İnançları Ve Ziyaret Yerleri

[311] Gökbel A. Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

etmez. Aynı zamanda bu insanları yılan ve böcek cinsinden herhangi bir hayvan da sokmaz. Kötü rüya görenler, evlenmek isteyip de evlenemeyenler veya herhangi bir kaza geçirenler Etyemez Baba'nın mezarına giderek ondan yardım isterler. Nazardan korunmak için, mezardan alınan toprak muska şekline getirilerek evin ve ahırın giriş kapısı üzerine asılır.

Felfan Baba, ilçeye 12 km. mesafede bulunan *Örencik* (eski adı Halburveren) köyünün 15 km. doğusundaki Felfan Dağı'nda yatmaktadır[312]. Türbesinin 1840'lı yıllarda Divriği müftüsü Ziya Bey'in önderliğinde bölge insanı tarafından yapıldığı rivayet edilir. Dikdörtgen şeklinde, duvarları kesme taştan Horasan harcı kullanılarak yapılmış olan türbenin çatısı ahşaptır. Felfan Baba'nın ne zaman yaşadığı bilinmemekle birlikte Hacı Bektaş Veli'nin müridi olduğu rivayet edilir. Felfan Baba'nın hayattayken de öldükten sonra da insanlara yardımcı olduğu anlatılır.

Örencik ve çevre köylerden çocuğu olmayanlar, sütü az olan loğusa kadınlar ve çocuğu yaşamayıp da yaşamasını isteyenler Felfan Baba ziyaretine gelirler. Orada mum yakıp çaput bağlarlar. Sonra mezarın toprağından bir miktar alarak geri dönerler. Alınan toprak, çevredeki farklı yedi ziyaret yerinden alınan toprağa katılır. Sonra da bu toprağın karıştırıldığı su ile üç ile yirmi bir gün arasında banyo yapılır. Bölgenin ekili arazilerinin yangın ve haşarat gibi tabiat afetlerinden korunması amacıyla ilkbahar aylarında civar köylüler Felfan Baba'ya gelerek dua ve niyazda bulunduktan sonra kurban keserler. Havaların kurak gittiği zamanlarda yağmur yağması için topluca Felfan Baba'ya çıkılarak dua ve niyazlar yapıldıktan sonra yine kurbanlar kesilir. Alevî-Sünnî ayırımı yapılmadan ziyaret edilen Felfan Baba'ya aile geçimsizliğinin giderilmesi ve huzurlu bir ortamın sağlanması için

---

[312] Gökbel A. Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

de gidilerek dua ve niyazlarda bulunulduğu anlatılır. Diğer taraftan mezarın etrafında yaklaşık 100-150 kadar taş yığını bulunmakta olup bunların Felfan Baba'nın askeri olduğuna inanılmakta ve onun da burada şehit olduğu söylenmektedir[313].

Şeriflerin Tekkesi (Kızlar Ziyareti), Deliktaş'a beş km, Başçayırı'na üç km. uzaklıkta 1750 rakımlı yüksek bir tepenin üzerindedir. Burası üç metre boyunda, iki metre genişliğinde etrafı çevrili ve üzeri demirle örtülü bir ziyaret yeridir. Demirlerin dört köşesinde kuşların su içmeleri için suluklar yapılmıştır. Burası Deliktaş köyünde Şeriflerin Tekkesi olarak bilinir. Ancak çevredeki bazı köylerde **Kızlar Ziyareti** veya **Kızlar Tekkesi** şeklinde isimlendirenlere de rastlanır. Kızlar denilmesinin sebebi, burada birden fazla kız velinin varolduğu inancıdır. Bu ziyaret yerinde çocuğu olmayan veya olup da yaşamayan kadınlar gelerek, dilek ve isteklerini belirtirler. Mümkünse kurban keserek niyazda bulunurlar. Ayrıca yağmur duası için de gidildiği söylenir.

Koçandağı ziyareti, ilçeye 46 km. mesafede bulunan *Kızıldikme* köyünün batı tarafında ve köye göre yedi sekiz yüz metre yükseklikte bir dağdır. Tam karşısında "küçük ziyaret" diye adlandırılan bir dağ daha vardır. Köy bu iki dağ arasına yerleşmiştir. Koçandağı ziyaret yerinin, **Koçan** adındaki bir şahıstan kaldığı rivayet edilir. Menkıbeye göre, bu dağın eteğinde evi olan "Koçan", çobanlık yaparak geçimini sağlarmış. Gerek Koçandağı ziyareti, gerekse karşısındaki küçük ziyaretin bölge insanınca kutsal kabul edilip ziyaret edilir hale gelmesinin iki sebebi vardır:

Birincisi, genellikle perşembe akşamları, bayram ve kandil gecelerinde Koçan dağının köye bakan yamacında bir ışığın veya ateşin yandığı, bu ışığı takip etmek isteyen köylülerin de buna bir türlü yetişemedikleridir.

---

[313] Türkyılmaz M. Deliktaş Köyünde Halk İnançları Ve Ziyaret Yerleri

Diğeri ise, köylülere göre yıllardır bu köyde cinayet işlenmemiş olmasıdır. Bunun sebebi de köyün bu iki ziyaret yerinin ortasında bulunmasıdır. Köylüler, köyde büyük kavga olduğu zaman bu ziyaret yerlerinde var olduğu düşünülen şahısların araya girdiğine inanmaktadırlar. Olmadığına inananlar varsa da çoğunluğun inancına göre bu ziyaretlerde birer “yatır” bulunmaktadır. Hatta bu yatırlar kardeştir. Ancak bu yatırların yerleri belli değildir. Kavga halinde bu yatırların ruhlarının insanları sakinleştirdiğine ve atılan kurşunlara göğüslerini gerdiklerine inanılmaktadır.

Ayrıca, yağmur duası için Koçandağı’na çıkıldığı ve kurbanlar kesilip dualar yapıldığı anlatılır. Çocuğu olmayan kadınların, kısmeti kapalı olan genç kızların önce Koçandağı ziyaretine sonra da küçük ziyarete gittikleri ve oraya gidenlerin birer mum yakarak taş tutturdukları, taşlar tutarsa dileklerinin kabul olduğu şeklinde inanışlardan söz edilir.

Ziyaret Mağarası, *Mancılık* köyünün takriben yedi-sekiz yüz metre doğu tarafına düşmektedir. Mağaranın içerisinde üç bölme vardır. Bölge insanı, Rum kilisesinin yıktırılıp harabe haline gelmesiyle “Şemmas Pir”’in ruhunun o kiliseyi terk edip bu mağaraya geldiğine inanmaktadır. Bu inanç çevre köylüler tarafından burasının kutsallaştırılmasına sebep olmuştur.

Anlatıldığına göre, bu mağara eskiden daha çok Ermeni kökenli vatandaşlar tarafından ziyaret edilirmiş. Ancak Müslümanların da ziyaret ettikleri olurmuş. Cumhuriyet döneminde bölgede Ermeni nüfusun gittikçe azalması sonucu, bu mağara sadece Müslümanların gidip geldiği bir ziyaret yeri haline gelir.

İnanılır ki, Şemmas Pir’i ziyaret eden herkes orada şifa bulmuştur. Oraya yürüyerek gelemeyip kağnı ve araba ile getirilen nice hastalar, belirli ölçüde şifa bulup fayda görmüşlerdir. Felç geçiren, dili tutulan ve ağzı eğilen hastalar bu mağaraya gelerek

Şemmas Pir'in ruhundan yardım isterler. Çocuğu olmayan veya olup da sütü gelmeyenler bu mağarayı ziyaret ederek mağaranın içinden bir iki avuç toprak alıp bal ile karıştırırlar. Aç karnına olmak üzere yirmi bir gün bu karışımdan yalarlar. Herhangi bir dilek ve isteği olanlar, dileklerinin yerine gelmesi için bu mağaraya gelerek mağarada bulunan küçük yassı taşları büyük taşlara tutturmaya çalışırlar. Bu taşlar yapışırsa dileğin kabul edildiğine inanılır.

Samud Baba'nın türbesi, ilçeye 10 km. uzaklıkta olan *Tekke* köyündedir. Türbe altıgen olup kesme taşlardan yapılmıştır. Giriş kapısı üzerinde 1573 tarihi vardır. Bu tarihe göre Samud Baba XVI. yüzyılda yaşamıştır. Türbenin kubbesi içten daire şeklinde, dıştan ise piramit külahlıdır. Bölge insanı, türbenin IV. Murat zamanında ve bizzat padişahın emriyle inşa ettirildiğine inanmaktadır. Bazıları ise, 1573 tarihinde II. Selim zamanında yapıldığından bahseder. Seksen metre karelik bir bahçe içerisinde bulunan türbenin hemen arkasında bir armut ağacı, önünde tatlı su çeşmesi bulunur.

Türbeyi çevreleyen avlunun ortasında çapı yaklaşık yarım metre olan bir direk bulunmaktadır. Avlunun iki köşesinde bağlanmış rengarenk çaput ve iplik parçaları, direk üzerine yazılmış çeşitli dilek ve niyazlar göze çarpar.

Mezarın bulunduğu bölmenin giriş kapısının üstünde Farsça kitabe yer alır. Ayrıca türbenin bahçesinde kesilen kurbanların pişirilmesi ve ikram edilmesi için ocak vardır. Kabrin ayakucunda, daire biçiminde küçük bir kuyu bulunmaktadır. İçerisi ince toprakla doldurulmuştur. Gelen hastalar buradan şifa toprağını alıp giderler. Kabrin üzerinde Kelime-i Tevhid yazılı yeşil bir örtü, sağ tarafında on iki imama ait üzerinde on bir dilim olan bir tokmak (on ikinci dilimin yeri boş olup gelecek mehdiyi simgelemektedir) ve Türkçe mealli bir Kur'an-ı Kerîm, sol tarafında ise perşembe akşamları yakılmak üzere hazırlanmış birkaç mum vardır. Tekke

köyünün manevî bekçisi olduğuna inanılan Samud Baba türbesinin bakımını ve bekçiliğini Samud Baba'nın torunları sürdürmektedir. Aylık, yıllık ve haftalık Cem ibadetleri burada yapılır. Yağmur duası için türbeye gelinerek dua ve niyazdan sonra, bahçesinde kurbanlar kesilir. Çocuğu olmayan, çocuğu yaşamayan kadınlar ve bahtı kapalı olan genç kız ve erkekler buraya gelerek himmet beklerler. Bir kısmını yemek, bir kısmını da suya katarak içmek için oradaki topraktan bir miktar alırlar. Hayvanları nazardan korumak, onlardan bol süt almak ve hayvanlarda görülen Bostça hastalığını tedavi etmek için buradan alınan bir miktar toprak, tuzla karıştırılarak hayvanlara yalattırılır. Yine hayvanların ve insanların doğumu kolay yapmaları için perşembe akşamları oradan alınan toprak, insanların yastığının altına konur, hayvanların ise altına serpilir. Buradan alınan toprağı muska şekline getirerek üzerinde taşıyan kimseyi, yılanın sokmadığına ve köpeğin ısırmadığına inanılır. Gece uykusunda ağlayan, geç yürüyen, dili peltek olan ve korkan çocuklar buraya getirilerek kabrin toprağından üç ile yedi gün yalattırılır. Samud Baba'nın komşu köylerden hatta komşu ilçe ve illerden bile ziyaretçileri vardır. Çeşitli sıkıntıları olan insanlar buraya gelerek sıkıntılarının ortadan kalkması için dua ve niyazda bulunurlar. İsteklerinin yerine gelmesi için de oradan ayrılırken kutsal kabul edilen dut ve armut ağacına çaput ve bez bağlarlar.

İlçedeki ikinci **Ziyaret Dağı,** ilçeye uzaklığı 46 km. mesafede bulunan *Yarhisar* köyüne yaklaşık yedi-sekiz yüz metre uzaklıkta olup, önünden değirmen arkı geçen köyün Dana Yatağı mevkiindedir[314]. ektedir. Burası her ne kadar Yarhisar köylüleri nazarında Ziyaret Dağı olarak geçse de asıl önemli olan oradaki katmer şeklindeki kayaların yanında bulunan mağaradır. Çünkü bu mağarada kime ait olduğu bilinmeyen dört buçuk m. uzunluğunda

---

[314] Gökbel A. Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

üç m. genişliğinde bir mezar bulunmaktadır.. Bazı köylülere göre ise mağara Ermeniler tarafından oyularak bu hale getirilmiştir. Eskiden daha çok ziyaret edilen bu mağara, her hangi bir hastalığı bulunanlar, cin çarpması geçirenler, başında ve gözünde ağrı hissedenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler yanlarına aldıkları horoz, tavuk, hindi veya kazı keserek orada yerler, sonunda da dilek ve isteklerini bildirerek ayrılırlar. Bunların dışında ilk ve sonbahar aylarında yağmur duası için hem piknik hem de niyetine taş tutturmak amacıyla oraya gidilir.

Koyulhisar Evliyaları

Dursun Karaca'nın çalışmasından, Koyulhisar'ın ilk çağlardan itibaren bir yerleşim merkezi olduğunu öğreniriz[315]. Türklerin Anadolu'ya gelişlerine kadar Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalan ilçe toprakları, 1075 yılından itibaren Danişmentlilerin egemenliğine, daha sonra da Anadolu Selçuklularının idaresine girer. 1250'lerde İlhanlı Devleti'nin etki alanında kalan yöre, Yıldırım Bayezid ve Çelebi Mehmet dönemlerinden itibaren Osmanlı hakimiyetine geçer. Koyulhisar, devlete bağlı olarak varlığını sürdüren mahalli idarecilerden Hüseyin Beyin tasarrufundadır. Fakat 1461'de Uzun Hasan, Hüseyin Beyi bir av esnasında yakaladıktan sonra elini ayağını bağlayıp Koyulhisar kalesini ele geçirir. Burası jeopolitik ve stratejik konumu sebebiyle 1461'den 1473'e kadar Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın hâkimiyetinde kalmıştır. Anadolu ulaşım ağı içersinde sol kolda bulunan Koyulhisar, İstanbul'dan Tokat, Erzurum ve Trabzon'a ulaşan doğu-batı ve kuzey-güney

[315] Karaca D. Koyulhisar'ın Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni., Sivas, 2007

istikametli yolların kesiştiği önemli bir mevkiye sahiptir. Doğuya sefere çıkan birçok padişah buraya uğramıştır. Bu stratejik öneminden dolayı birçok mücadelenin hedefi olan Koyulhisar**,** Osmanlı hâkimiyetine geçtiğinde harap bir vaziyettedir. Ancak bu hâkimiyetin altında siyasal istikrara kavuşan Koyulhisar'da hem yerleşim birimi ve nüfus, hem de üretim açısından sürekli gelişmeler yaşanır. Yavuz Sultan Selim, Osmanlı tahtına geçtiği zaman kardeşlerinden Şehzade Ahmet'in oğlu Şehzade Murat, İran'a kaçarken Koyulhisar kalesinde kendisini tanıtmadan kalmış ve 1516-1517 yıllarında Şebinkarahisar ile Koyulhisar çevresinde gizli teşkilat kurarak istiklalini ilan etmiştir. Ancak Yavuz Sultan Selim kuvvet göndererek bu isyanı bastırır. Bölge Yavuz'un başa geçmesinden (1512) kısa süre önce Safevi hükümdarı Şah İsmail'in Anadolu'da giriştiği Şii propagandasında da önemli bir merkez olur. Osmanlılar döneminde Sivas Eyaleti Şebinkarahisar Sancağına bağlı olan Koyulhisar, 1934 yılında yapılan idari taksimattan sonra Sivas'a bağlı bir ilçe durumuna getirilir.

XIX. yüzyılın sonlarında Koyulhisar kazası genelinde 53 cami ve mescit, bir rüşdiye ile 64 sıbyan mektebi bulunduğu, nüfusunun yarısından fazlasının Müslüman, geriye kalanların ise gayrimüslim gruplar tarafından oluştuğu kaydedilmektedir. İlçe merkezinde yerli olarak bilinen Alevi yoktur. İlçeye bağlı 46 köyün 38'inde Sünnîler, 4'ünde Alevîler, 3'ünde de Sünnîler ile Alevîler birlikte yaşamaktadırlar. İlçede Nakşibendiliğin mevcut olduğu bilinir.

İlçe merkezine 22 km. uzaklıkta bulunan Dumanlıca mevkiinde **Duman Baba** namıyla bir Allah dostunun yattığına inanılır. Ağustos ayının ikinci haftası organize bir şekilde yapılan etkinlikler ile Duman Baba anılır[316]. Kur'an-ı Kerim ve duaların okunmasının ardından konuklara geleneksel Duman Baba pilavı

---

[316] http://www.koyulhisarhaber.com/

ikram edilir. Sivaslı işadamı Mustafa Aydoğdu ve Memduh Uz'un sponsor olduğu Duman Baba etkinlikleri il, ilçe ve köyler ve gurbetteki Sivaslıları bir araya getirmektedir. Etkinlikte kurbanlar kesilip, pilavlar pişirilip, dualar edilir, aileler piknik yapar. Duman Baba anıtının çevresinde sosyal tesislerin mevcudiyeti bu bölgenin cazibe merkezi haline gelmesini sağlamıştır.

Anlatıldığına göre, Duman Baba Kösedağ savaşında şehit düşen bir askerdir. Kellesi koltuğunun altında bugünkü bulunduğu mezarına kendisinin gelip yattığı ve bu olayın bizzat şahit olunduğu söylenir. Rus savaşında atılan mermilerin bazılarının üzerinde isminin yazdığı, 1974 Kıbrıs savaşına katıldığı ve mezarının bulunduğu tepeden top seslerinin duyulduğu anlatılır.

Türbenin onarım, bakım ve korunması için Koyulhisar Belediyesi, köy derneği ile muhtarlık dayanışma ve işbirliği içerisindedir. Başta komşu ilçeler olmak üzere, çevre köyler ve burayı bilen herkes ziyaret etmektedir. Çocuğu olmayan, olup da çocuğu yaşamayan kadınlar burayı ziyaret edip dua ederek dilek ve isteklerini bildirirler. Yağmur duası için gidilir. Kurbanlar kesilir, dualar edilir. Huy tutan, cin çarptığına inanılan kimseler buraya getirilir. Adak kurbanı kesmek için gelinir. Ziyarete gelenler, buradaki suyun şifalı olduğuna inandıkları için, bu sudan içer, ağrı ve sızı olan yerlerine sürerler.

İlçeye 16 km. mesafede bulunan *Boyalı* köyü sınırları içerisindeki Karaçam mevkiinde yeralan **Oyuk Baba** yatırının bulunduğu mekanın 2004'te iş adamı Necati Kara tarafından çevre düzenlemesi yaptırılır. Oyuk Baba'nın Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması esnasında Anadolu'ya gönderilen Horasan erenlerinden olduğu rivayet olunur. Oyuk Baba, yöre halkı arasında saygıyla anılmakta ve birçok sıkıntıya şifa olduğuna inanılmaktadır. Türbe genellikle yaz mevsiminde dilekte bulunanlar ve çocuğu olmayan kişiler, huy tutanlar ve sara hastaları

tarafından ziyaret edilir. Burada adak kurbanı kesilir ve namaz kılınır.

Ali Bey'in Ocağı ilçeye 39 km. mesafedeki *Ekinözü* köyünde bulunur. Ocak olarak nitelendirilen bu mekânın iç kısmında ocaklık denilen bir bölme yer alır. Burası, ocak geleneğinin sürdürüldüğü bir mekândır. Burada yatanın subay olduğu sanılmaktadır. Ocağın çevresinde hırsızlık yapanların kovalanıp başlarına bela geldiğine inanılır. Anlatıldığına göre, bir mezar olmamasına rağmen çevredeki insanlar arasında burada bir evliyanın bulunduğu inancı yaygındır. Ali Bey adındaki ulu zat öldükten sonra mezarı başında namaz kılarken görülür ve evliya olduğuna inanılır.

"Burası ziyaretçi akınına uğrar, özellikle bahar ve güz mevsimlerinde burada kalmak için yer bulunmaz. Ocağın bulunduğu ev Ekinözlü bir vatandaşa aittir. Bu kişi bir gün rüyasında birinin kendisine gelerek orayı terk etmesini söyler. Adam önce ne olduğunu anlayamaz, başından geçenleri köydekilere anlatır. Köylüler de olanlara bir anlam veremez, daha sonra rüyayı gören kişi sürekli rahatsız edilir ve sonunda evi içindekilerle birlikte terk etmek zorunda kalır. Sonradan anlaşılır ki, evin bulunduğu yerde büyük bir zat yatmaktadır. Bu da Ali Bey'dir. Buraya gelenler genelde yatıya kalırlar. Akşam olunca evde mevcut bulunan yataklar serilir, ziyaretçiler dua ve niyazda bulunarak huşu içinde yatıp uyurlar, rüya görmeye çalışırlar. Sabah kalktıklarında dertlerinden arınmış olarak uyanırlar. Buraya gelenler genelde saralı, huylu, eserli, çocuğu durmayanlar ve çocuğu olmayan kadınlardır."

Kanber Baba'nın kabri *İskenderşeyh* köyünün mezarlığı içerisindedir. Çevresi betonla düzenlenmiş olan mezar kısmının etrafında ağaç ve çalılıklar mevcuttur. Mezarın hemen yanı basında bulunan içi boş taştan mezar göze çarpar. İçerisine madeni paraların atıldığı söylenir. Kanber Baba'nın, İskender Şeyh'in

kardeşi olduğu, seferler esnasında Anadolu'ya geldiği ve burada şehit düştüğü rivayet edilir.

Anlatıldığına göre, İskender Baba ile Kanber Baba'nın mezarlarından geceleyin bir ışık çıkar. Bu ışık Kanber Baba'dan kalkar İskender Baba'nın mezarına konar, oradan da kalkıp Kanber Baba'nın mezarına konar. Burası cuma ve özellikle bayram günlerinde şifa bulmak, kaza ve belalardan korunmak gibi maksatlarla ziyaret edilir. Kurak geçen zamanlarda yağmur duası için gelinir.

İskenderşeyh'in mezarı kendi ismiyle anılan köydedir. Kabri, normal kabirler gibi yapılmış olup tabanına genişçe beton dökülmüştür. Kabrin içine toprak yerleştirilip susam çiçekleri dikilmiştir. Mezar'ın bakımı köy derneği ve köy halkı tarafından yapılmaktadır.

Onun Kösedağ savaşında Köse Süleyman'la birlikte omuz omuza mücadele eden, maneviyatı yüksek yüzbaşı rütbesinde bir komutan olduğu anlatılır. Horasan erenlerinden olduğu ve bu bölgede yapılan bir savaşta şehit düştüğü kabul edilir. Genellikle cuma ve bayram günleri ziyaret edilir. Çevre köylerden de ziyarete gelenler olmaktadır. İskenderşeyh mezarlığına huy tutanlar, sara hastası olanlar, dili dönmeyen ya da konuşamayanlar götürülür. Huy tutan hastaların, eğer burada huy tutarsa iyi olacağına inanılır. Gelen hastalar mezarın yanında yatırılır. Buraya abdestli gelinir ve iki rekât namaz kılınır.

İlçeye 23 km. mesafede bulunan ve eski adı Turhu olan *Karaçam* köyü muhitinde Tokatlı meşhur şeyh Mustafa Haki efendinin sohbet mekânı (Alaçuh) bir ziyaretgâha dönüştürülmüştür. Mustafa Haki Efendinin, "bizi arayanlar burada bulsun", dediği rivayet olunur. Tokatlı şeyhin uğrak yeri olarak bilinen bu yer yöre halkı tarafından sıkça ziyaret edilir. Sade bir yapıdan ibaret olan ziyaret mekânının bakımı köy derneği ve köylüler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca, Karaçamlılar, evliya

olduklarına inanılan Döğüştepe ve Koçu Baba mezarlarını da sık sık ziyaret eder.

İlçeye 50 km. mesafede bulunan *Küplüce* köyü camiinin yanı başında **Hucu Baba** adıyla anılan ve köyün kurucusu olduğu kabul edilen zata ait bir türbe bulunmaktadır[317].

Sucaklı İsmail Efendi'nin kabri ilçeye 27 km. mesafede bulunan *Sarıharman* köyü mezarlığındadır. Yaklaşık 10-15 metrekare büyüklüğünde, tarihi değeri olmayan, sonradan yapılmış betonarme bir yapıdan ibaret mezarın etrafına çam ağaçları dikilmiştir. Mezar taşında Nakşibendî tarikatının Halidiye koluna mensup olduğu yazılıdır[318]. 1945 yılında vefat eden Sucaklı İsmail Efendinin bir âlim olduğu ve hayatını insanları irşat ile geçirdiği bilinir. Kabri çevredeki vatandaşlar tarafından ziyaret edilir, fatiha okunup dua edilir. Bölgede birçok ilim erbabının yetiştirilmesine hizmet ettiği herkesçe bilinen İsmail Efendi halk tarafından saygı ile anılır.

Kabir dua etmek, Allah'a yalvarmak, manevi bir haz ve feyiz almak amacıyla ziyaret edilir. Ziyaretçiler, İhlâs ve Fatiha surelerini okur, yatan zatın ruhuna bağışlar. Burası genelde bayram günleri ziyaret edilir.

Aslen Akseki köyünden olan müderris İsmail Hoca tahsil yapmak için Tokat'a gider. Zahiri ilimleri Medrese'de batıni ilimleri Tokatlı Şeyh Hacı Mustafa Haki Efendi'den (eski mebuslardandır) tahsil eder. Müderris olur ve Suşehri Müftüsü olarak atanır. Talebelik çağlarında tahsil için Tokat'a giderken Musaferiz'li (Sarıharman Köyü) Sucaklı İsmail Efendi'yi de götürür. Tokatlı Şeyh Efendi'ye intisap ederler. Tokat'ta iki İsmail bir aradadır. Bunları birbirinden ayırmak için Müderrise Büyük İsmail, Sucaklı (Musaferizli)'ye Küçük İsmail ismi verilir.

[317] http://www.kupluce.biz/
[318] http://sariharmankoyu.com/

Musaferizli batıni ilimlerde mesafe kat eder, Tokatlı Şeyh'in halifesi olur. Müderris ile Sucaklı bir sohbet esnasında şöyle bir tevazu teatisinde bulunurlar:

Müderris İsmail Efendi kızı Havva hatuna, "kızım Tokat'ta Sucaklı İsmail Efendi sayesinde bir büyüklük kazandık. Adımızı Büyük İsmail koydular. Lakin gerçekte; Büyük İsmail Sucaklı, biz ise Küçük İsmail olduk, hocalık bizi geride bıraktı", der. Sucaklıya hitaben, "sen olur bizi Mahşerde bırakma", diye istirhamda bulunur, tevazu gösterir. Sucaklı İsmail Efendi ise bu sözler üzerine, "Sen benim büyüğümsün, velinimetimsin, pederimsin. Sen olmasaydın ben o kapıları nasıl bulurdum", diye mukabelede bulunur.

Karabey yaylası sınırları içinde *Tepelce* mevkii diye isimlendirilen yerde yatır olduğuna inanılmaktadır. Bölge halkı yaylaya göçmeden bir hafta önce bu yeri ziyaret eder. Kaza ve beladan korunmak için mezarın üstüne çalı çırpı atılmaktadır. Bunun sebebinin mezarı korumak olduğu ifade edilir. Buradaki çalı çırpıya çaput bağlanır, dilek dilenir ve para atılır.

Çiçeközü yaylasının bulunduğu tepenin zirvesinde halk arasında 'Dipsiz Göl' denilen mevkide savaşta şehit düşen bir dedenin olduğuna ve buradan çıkan suyun şifa verdiğine inanılır. Suyun çıktığı yerde kavak ve söğüt ağaçları mevcut olup buraya gelenler bu ağaçlara ip bağlar ve dilekte bulunurlar. Her hangi bir dileği ve adağı olanlar, buraya mutlaka uğrarlar. Odun kesmeye gelen birini odun kesme dönüşü öküzleriyle birlikte burada bulunan bataklığın yuttuğuna inanılır. Her yılın temmuz ayında söz konusu ziyaret yerine yakın bölgede 'Öküz Uçuran' şenlikleri düzenlenir. Bu şenliğin ismini bu efsaneden aldığı rivayet edilir. Çocuk istemek, evlenme dileğinde bulunmak, hastalıklardan kurtulmak gibi dileklerle burası genelde kadınlar, gençler ve hastalar tarafından ziyaret edilir.

Günümüzde ilçeye bağlı bir köy olan Akşar'ın (Akşar-Abat) bilhassa Ortaçağ'da önemli bir merkez olarak Suşehri ve civarının idari açıdan buraya bağlı olduğu, Suşehri Ovasının "Akşar Ovası" diye anıldığı tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır[319]. 1875 yılında yeniden yapılan vilayet düzenlemesinde Şebinkarahisar sancağı Trabzon'dan alınarak Amasya ve Tokat ile birlikte Sivas vilayetine bağlanır. Bu düzenleme ile Suşar (Gölova) ve Akşar Subaşılıkları kaldırılır ve Endires köyüne ilçe teşkilatı kurularak "Suşehri" adı verilir. Buradaki halkın çoğunluğunu Türkmen Çepni'ler oluşturmaktadır.

1933'te çıkarılan bir kanunla ait olduğu Şebinkarahisar ilçe yapılarak Giresun'a bağlanınca Suşehri, Sivas iline dahil edilir. Ancak ilçe coğrafi ve kültürel olarak adeta Kafkasya'nın bir parçasıdır. Adet ve görenekler olarak daha çok Karadeniz, Kafkas halkına benzemektedir. Suşehri'nde kültürel yapıyı etkileyen önemli faktörlerden biri, şüphesiz, coğrafi konumdur. İlçenin İç Anadolu ile Karadeniz Bölgelerinin geçiş çizgisinde yer alması, iklim ve bitki örtüsünde olduğu gibi kültür ve folklarda da geçiş özelliklerini ön plana çıkarır. Yörede İç Anadolu ve Karadeniz Türkmen-Çepni kültürü bir arada görülür. Bunun en çarpıcı örneği, İç Anadolu Bölgesi'ne has davul zurna ile Karadeniz Bölgesi'nin karakteristik enstrümanı olan kemençenin yan yana görülmesidir.

Ardıç Evliyası (Muhammed Bekira)**'**nın oldukça büyük olan kabri, ilçe merkezindedir[320]. Horasan'dan geldiği, asıl adının

[319] http://tr.wikipedia.org

[320] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

Muhammed Bekira olduğu, ok ile burada şehit düştüğü, yedi kardeşten biri olduğu, bunlardan birinin de Anadolu Kavağı'nda yattığı söylenir.

Fatma Ana, ilçeye 17 km. mesafede bulunan Gemin Deresi mevkiindeki merkez köy olan *Camili* yaylasında yatmaktadır[321]. Mezarının yanında bir meşe ağacı vardır. Anlatıldığına göre, Köse Süleyman, Osman Gazi, Fatma Ana ve Şemsi Ana kardeştir ve Kösedağ Savaşında şehit düşmüşlerdir.

Türbesi Suşehri sınırları içinde bulunan velinin asıl adı Süleyman olup **Köse Süleyman** olarak tanınmıştır[322]. On iki İmam'dan biri olan Zeynel Abidin'in torunlarındandır. Horasan'ın Nişabur beldesinde doğmuş, sonra Konya'ya gelmiş, Alaaddin Keykubat'ın ordusunda komutanlığa kadar yükselmiştir. Anlatıldığına göre, Moğollarla yapılan Kösedağ Savaşında (1243) Selçuklu komutanı olarak çarpışır ve şehit düşer[323]. Sivas'ın 80 km. kadar doğusunda, Suşehri ovasında sıralanan dağlar içinde diğerlerinden sıyrılan Kösedağ, halkın muhayyilesinde varlığını muhafaza eden efsaneleri ile hala bu savaşın hatıralarını taşır[324]. 2812 m. yükseklikteki Kösedağ'ın zirvesinde Köse Süleyman Ziyareti bulunmaktadır. Söylentiye göre, şehit düşen Köse Süleyman bir Selçuklu komutanıdır. Tarihî belgelerde böyle bir isme rastlanılmamakla beraber, kabrin Danişmendliler döneminde veya ondan önce şehit olan bir askere ait olması da muhtemeldir. Ziyaret yeri, buraya gelen ziyaretçiler tarafından taşlarla yapılmış

---

[321] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

[322] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

[323] Savaşın sonucunu tayin eden faktörlerin başında genç sultanın tecrübesizliğinin geldiği ileri sürülür. 1240'taki Babai İsyanının sonuçları da üç yıl sonraki savaşın akıbetini belirlemiştir. Düşman ordusundan sayıca üstün olmasına rağmen Selçuklu ordusu harbi savaşmadan kaybetmiş, böylece Anadolu'nun kapıları Moğol tahakkümüne açılmıştır.

[324] http://www.susehri.gov.tr/

kabir, ve namazgâhtan müteşekkildir. Köse Süleyman'ın kabri, 340-130 cm. boyutlarında, 50 cm. yüksekliktedir. Yığma taşlardan oluşan bu mezarı, bir metre uzağından yığma taşlarla yapılmış bir duvar kuşatır. Bu arada ziyaretçiler mezarın etrafını dolaşırlar, duvarın bir bölümü ziyaretçilerin mezar çevresinde dolaşmaları için açık bırakılmıştır. Kabrin 15 m. kadar uzağında, çevresi yığma taşlarla 50 cm. yükseklikte olan namazgâh yer alır. Suşehri, Zara, Koyulhisar ilçeleri, Sivas, İstanbul, Ankara, İzmir gibi illerden gelen ziyaretçiler, Kösedağ Savaşı'nın yıldönümüne rastlayan Temmuz ayının üçüncü cumartesi günü Kösedağ'a çıkarlar. Hiç kimseye herhangi bir çağrı yapılmaz, yurt dışından gelen ziyaretçiler bile bulunmaktadır. Ziyaretçiler iki ayrı yaylada konaklar. Bu yaylalardan biri zirveye göre doğu yönündeki Sakaröküz Yaylası, diğeri ise kuzeybatıda bulunan Çataloluk Yaylasıdır. Her iki yaylada da soğuk su kaynakları bulunur. Son yıllarda, yayla yollarının düzeltilmesiyle, motorlu vasıtalarla ulaşım imkânı doğduğundan, ziyaretçi sayısında artış olmuştur. Ziyaretçiler, şafakla birlikte yola çıkar ve hangi yaylada konaklayacaklarsa orada, getirdikleri kurbanları keserler. Adak olarak kesilen bu kurbanlar, bir sene veya daha önce Kösedağ ziyareti sırasında adanmış olanlardır ve her sene burada altmış kadar kurban kesilmektedir. Bu sayı bazen yüze kadar da çıkar. Kesilen kurbanların pişirilmesi için kazanlar hazırlanır. Pişirilen etli bulgur pilâvının yanı sıra, yaylanın buz gibi soğuk suyundan ayran yapılır. Öbek öbek, yer sofralarında evliyâ pilâvı iştahla yenir. Şifalı olduğuna inanılan pilavdan, oraya gelemeyen çok yaşlı ve hastalara götürülmek üzere ayrılır. Öğle namazı cemaatle kılındıktan sonra, Kösedağ şehitlerinin ruhu için Kur'an-ı Kerim ve mevlid okunur. Türbeyi ziyaret sabahın erken saatlerinden itibaren başlar ve dönüş vaktine kadar sürer. Türbe dağın tam zirvesinde olduğundan, yemek yenilen yerden zorlu bir tırmanışla bir saate yakın zamanda çıkılabilmektedir. Bu tırmanışta, bebeği kucağında

annelerden, ak sakallı ihtiyarlara ve koltuk değneği ile yürümeye çalışan sakatlara kadar, genç yaşlı, herkes zirveye geldiklerinde, Köse Süleyman'ın türbesi etrafında üç veya yedi defa dönerek fatiha okurlar. O yıl içinde olmasını istedikleri dileklerini diler, adaklarını adarlar. Bazı ziyaretçiler veya hastalar, türbe duvarına yaslanarak uyumaya çalışır. Rüyalar, dileklerle ilgili olarak yorumlanır. Başı ağrıyanların da uyuma sonucu baş ağrılarından kurtulduklarına inanılır. Kabri sulayanlar, toprağını diline sürenler de görülür. Dilek dileyen ve adaklarını adayan insanlar için Köse Süleyman, vatan bekçisi bir asker olduğu kadar kişinin zor günlerinde, bir umut kapısı olan ermiş kişidir, velidir. Erkek ziyaretçiler, türbenin güneybatısında bulunan namazgâhta nafile namazı kılarlar. Türbeye çıkarken ziyaretçilerin yaptığı bir iş de ‘asker dikmek’tir. Dağın yamaçlarındaki uzun taşların arkasına bir başka taşı destek vererek dikilen bu taşlar asker olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca taşları üst üste örerek kule şekli de verilmektedir. "Benim yerime asker ol" denilerek bu şekilde taş dikilmesinin, düşmanlara karşı "Benim yerime de savaş" anlamına geldiği ifade edilir.

Kösedağ savaşının hatıralarını taşıyan bu yörede, çobanların ok ucu, kalkan parçası örgülü zırh demirleri buldukları halk tarafından anlatılır. Savaşın yapıldığı Gemin Beli ve Gemin Deresinde, bir yol yapımı çalışmaları sırasında bulunan demir örme iki zırh da Sivas Müzesi'nde bulunmaktadır. Savaşın hatıralarını taşıyan bir husus da Kösedağ'ın zirvesinden, Aksu köyüne doğru akan suyun adının Harp Deresi olmasıdır.

Birinci Dünya Savaşı'nda, Rusların Çardaklı'ya gelmeleri sırasında, zirveden top seslerinin geldiği, Kore Savaşı ve Kıbrıs Barış Harekâtı dönemlerinde de, akşamları dağdan ışıkların saçıldığı, seslerin geldiği anlatılır. Hattâ kutsallığına inanmayanların felâketlerle karşılaştıkları söylenerek, zirveden aşağıya düşerek parçalanan bir kimse ile keçileri kaybolan bir

başkası bu vesile ile anılır. Çevredeki Türkmen köylüleri ise, Köse Süleyman'a Köse Baba demekte ve günü birlik gidilerek kurbanlarını kesmekte, ziyaretlerini yapmaktadırlar.

Köse Süleyman'ın kabrinin beş m. uzağında kadınların dua okuduğu **Allı Gelin** adı verilen taş ve beş altı km. kadar uzaklıkta, iki ayrı yerde, **Osman Gazi** ve **Hacı Ahmet** isimli yatırlar vardır.

Türbenin bulunduğu tepe, Kültür Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun kararı ile sit alanı olarak tescil edilmiştir. Köse Süleyman Türbesi, 2003 yılında Suşehri Belediyesi tarafından yaptırılmış olup sonraki yıllarda buraya mescit binası da eklenmiştir[325]. Anıt mezarı inşa edilen Köse Süleyman'ın kabri başında her yıl anma törenleri yapılmaktadır.

Müstecep, Dindar ve Bereket Şeyh üç kardeştir. Akıncılarda yatmakta olan şeyhleri Bahaddin, "oklarınız nereye düşerse orayı mekan tutacaksınız.", deyip onlardan birer ok getirmesini ister. Getirilen okları atar. Müstecab'ın oku Suşehri'nin eski ismi (şıhlar-ışıhlar'dan) Işıklar olan ve ilçeye 22 km. mesafede bulunan *Üzümlü* köyüne, Dindar Şeyh'in oku Yukarı Işıklar'daki Eğme Dağı'na, Bereket Şeyh'in oku da eski adı Avren olan ve ilçeye altı km. mesafede bulunan Aşağıakören köyüne düşer. **Müstecep Şeyh**, Üzümlü'de tekke açıp halkı irşat eder. Daha sonra 'Mağaranın Dere' denilen yerde inzivaya çekilir. Halk, Şeyh'e olan hürmetlerinden dolayı buraya da değer verir. Bundan dolayı genellikle çocuğu olup da yaşamayanlar burayı ziyarete gelirler. Daha sonra bir seferde Müstecep Şeyh orduya katılarak savaşa gider. Erzincan'ın Kemah ilçesinde şehit olur. Kabri Kemah'ta Melikşah türbesinin bahçesindeki mezarlıktadır[326]. Şeyhin iki oğlu

---

[325] www.susehri.bel.tr/

[326] Erzincan'ın Kemah ilçesinin 500 m. kuzeyinde, Fırat Nehri'nin kıyısındaki kayalık tepenin bulunduğu yerdeki mezarlıkta Melik Gazi'nin

(Sadık ve Sıddık) bir kızı (Fatime) olur. Oğulları evlenmeden genç yaşta ölür. Kabirleri Üzümlü köyü kabristanındadır. Çocukları küçük yaşta ölenler burayı ziyaret edip dua ederler. Bu şekilde çocuklarının yaşayacağına inanırlar.

Köse Süleyman'ın, Fatma Ana'nın ve Osman Gazi'nin kardeşi olduğu kabul edilen **Şemsi Ana'**nın medfun bulunduğu yer kesin olarak belli olmasa da Fatma Ana'nın türbesinin yakınlarında olduğu ileri sürülür.

Şarkışla Evliyaları

Ahmet Gökbel'in Şarkışla'nın yöresinde ziyaret yerleri ile ilgili çalışmasından, ilçenin bilinen en eski yapı kitâbesine binaen Şarkışla'nın Osmanlı hakimiyeti döneminde önemli bir merkez olduğunun anlaşıldığını öğreniriz[327]. 1873 yılında ilçe yapılan yerleşim birimi sırasıyla "Abardi", "Gedikçayır", Tonus (Tenos), "Şehirkışla" ve "Şarkışla" şeklinde isimlendirilir. İlçeye bağlı 93 köyün 60'ında Sünniler, 27'sinde Aleviler, altısında da Aleviler ile Sünniler birlikte yaşamaktadırlar. İlçe merkezinin tamamına yakını

Türbesi bulunmaktadır. Selçuklu hükümdarı Alpaslan'ın Anadolu'nun fethi için görevlendirdiği komutanlardan Melik Gazi Erzincan, Kemah, Divriği ve Şarki Karahisar'ı l070-l080 yıllarında ele geçirir ve ardından da bu bölgede Mengücek Beyliğini kurar.

[327] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

Sünnilerden oluşur. İlçe nüfusunun çoğunluğunu Hanefilerin, ikinci sırada Alevilerin, az sayıda da Şafilerin oluşturduğu görülür. İlçenin toplam nüfusu nun % 89'u Sünni-Hanefi, % 3'ü Sünni-Şafi, % 8'i Alevi'dir.

Abdal Baba'nın kabri ilçeye 27 km. mesafede bulunan *Abdallı* Köyü'nün girişindeki mezarlıktadır. Halk tarafından veli olarak kabul edilen Abdal Baba'nın hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Çevresi biriketle çevrili ve üstü açık olan kabri, dikdörtgen biçimindedir. Batı tarafında demirden bir kapı, kapının yan tarafında yardım amacıyla konulmuş bir yardım sandığı bulunmaktadır. Mezar, 2 metre yüksekliğinde, 2.5 metre boyunda ve 1.5 metre enindedir. Mezarın içerisinde bir çam bir de kuşburnu olmak üzere iki tane ağaç vardır. Ziyarete gelenlerin özellikle kuşburnu ağacına çaput ve bez bağladıkları göze çarpar. Abdal Baba, Abdallı köyünün dışında Yapracık, Arıklar, Akören, ve Kazancık köyleri ile Akçakışla beldesinden ve diğer ilçelerden gelen insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Abdal Baba'nın dört kardeş oldukları ve bunların farklı yerlerde yattıkları söylenmektedir. Bunlar, Akdağmadeni civarında *Gül Ali Baba*, Şarkışla'ya bağlı *Sultan* köyünde Ziraat Baba ve *Yunusören* köyünde Kara Baba'dır. Abdal Baba'yı daha çok felçli olan ve özellikle yüz felci geçirenler, bayılanlar, sinir hastaları, korkudan dili tutulup konuşamayanlar, içki içmek gibi bazı kötü alışkınlıklarını bırakmak isteyenler, aklî dengesini kaybedenler ve çocuğu olmayan bayanların ziyaret ettiği belirtilmektedir. Burayı ziyarete gelenler, Abdal Baba'nın ortası delik "çırakman" adı verilen bakır tasından su içip kalan suyu üzerlerine dökerek bunun kendilerine şifa olacağına inanırlar. Anlatıldığına göre, Abdal Baba' ya ait olan bu tas, birkaç defa çalınmış, fakat her defasında yerine geri gelmiştir. Eğer hasta olan kişi türbeye gelemeyecek durumda ise, hastanın elbisesini getirirler ve sandukanın üzerine sererler. Ziyaretçiler ayrıca etrafı çevrili olan yerden bir miktar

toprak alıp kendileri hasta ise kendileri yer, hasta başkası ise topraktan götürerek ona yedirirler. Daha sonra dileklerinin kabul olması inancıyla orada bulunan kuşburnu ağacına bez bağlayıp, mezarın kapısının önündeki yardım sandığına para atarak oradan ayrılırlar.

Şifa Dede'nin türbesi ilçeye 33 km. mesafede bulunan *Arıklar* Köyü'nün üst tarafındaki mezarlıktadır[328]. Halk, onun veli ve Allah'ın sevgili bir kulu olduğunda hem fikirdir. Şifa Dede'nin yattığı türbenin yüksekliği iki metreyi aşkın olup güneybatı istikametinde yer alan kapının üzerindeki mermerde "Şifa Dede" ismi yazılıdır. Türbenin iki penceresi olup üzeri kubbe şeklinde yapılmış ve her tarafı yeşile boyanmış durumdadır. Türbenin yaklaşık üçte birine sanduka yerleşmiş vaziyette ve geri kalan kısma halı ve kilimler serilidir. Duvarda halı seccade ve tespihler göze çarpmaktadır. Başta Arıklar köyü olmak üzere İğdeliören, Yunusören ve Kızıldon gibi çevre köylerden gelen insanlar burayı ziyaret etmektedir. Havalar kurak gittiği zaman yağmur duası için Şifa Dede türbesinde toplanılır, kurbanlar kesilerek namaz kılınıp dua ve niyazda bulunulur. Çocuğu olmayan ve olup da çocuğu yaşamayan kadınlar burayı ziyaret ederek dilek ve isteklerini belirtip mümkünse kurban keserler. Ağzı eğilenler ve felç geçirenler adı geçen türbeyi ziyaret ederek oranın toprağından yerler. Bunların haricinde çeşitli ağrısı, sızısı olanların şifa ümidiyle burayı ziyaret ettikleri belirtilmektedir.

Can Abdal yatırı, ilçeye 42 km. mesafede bulunan *Can Abdal* köyündedir. Köyün adını bu yatırdan aldığı belirtilmektedir. Kardeşi Sarı Tekke köyünde bulunan Muhtar Abdal'dır. Genel kanaat, Can Abdal'ın köyün girişinde bulunan caminin yanında yattığı şeklinde ise de bu konuda farklı görüşler de vardır. Köylüler

---

[328] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

tarafından Can Abdal'ın yattığına inanılan bu yerin etrafı taşlarla çevrilidir.

Rivayete göre, Can Abdal'ın medfun olduğu yer olarak kabul edilen mahal, eskiden cami imiş. Zamanla cami yıkılınca köylüler buraya ilkokul yapılmasına karar verirler. Buraya yapılan okul binası, kısa bir süre sonra sebepsiz yere yıkılır. Daha sonra bir köy sakini buraya bir ev yapar. Bir müddet sonra o da yıkılınca köylü burayı kendi haline terk eder. Can Abdal, eskiden çevrede bulunan köylüler tarafından ziyaret edilir, ziyarete gelenler de burada kurban keserlermiş. Günümüzde buraya ziyaret için gelenlerin neredeyse kalmadığı anlatılır.

Kara Baba'nın mezarı, ilçeye dokuz km. mesafede bulunan *Elmalı* köyü yakınında bir tepenin üzerindedir. Bu tepeye bu zata izafeten "*Kara Baba Tepesi*" adı verilmiştir. Arabistan'dan geldiği söylenen yedi kardeşten birisi olarak bilinir. Her hangi bir rahatsızlığı bulunan kimse buraya gelerek kurban keser, kestiğini ziyarete gelenlerle birlikte burada yedikten sonra abdest alır, uykuya yatar. Uykudan kalktıktan sonra türbenin etrafında dolaşır. Yerden küçük bir taş alarak mezar taşına sürer ve şifa dileğinde bulunur.

Ali Baba'nın mezarı ilçeye 30 km. uzaklıktaki *Çiçekliyurt* (eski adı Çakal) köyündedir. Onun köyün kurucusu olduğu belirtilir. 1980 yılına kadar Ali Baba'nın mezarının üstünün açık ve etrafının çevrili olduğu nakledilmektedir. Rivayete göre, köy sakinlerinden biri Ali Baba'yı rüyasında görür. Ali Baba ona, üzerinin örtülmesini, yoksa zararının dokunacağını söyler. Bunun üzerine burası tamir edilerek bugünkü haline getirilir. Sandukanın bulunduğu yerde küçük bir pencere olup pencerenin önünde üzeri yeşil bezle örtülü bir yardım sandığı bulunur.

Ali Baba'nın kabri, başta bulunduğu köy olmak üzere Alaçayır, İlyashacı, Ortaköy ve Hardal köylüleri tarafından ziyaret edilmektedir. Burası, felçli olan hastaların tedavisi,

konuşamayanların dilinin açılması, evde kalmış kızların nasibinin açılması ve gurbete gidenlerin sağ salim dönmeleri amacıyla ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin maddi durumuna göre, ziyaretler esnasında zaman zaman kurbanların kesildiğine şahit olunmaktadır.

Burayı ziyarete gelen hastalar, Ali Baba'nın sandukasında bulunan yeşil örtüden bir parça keserek yanlarına alırlar. Kesilen bu bez parçası, hastanın hastalığı sürdükçe hastanın üzerinde şifa ümidiyle taşınır. Bazı ziyaretçilerin ise bezi bereket getirmesi inancıyla aldıkları belirtilmektedir.

Colü Dede, Şarkışla'ya 35 km. uzaklıktaki Kale boğazı ile Yahyalı deresinin birleştiği yerde, Alaman çermiğinin karşısındaki mezrada yatmaktadır[329]. Anlatıldığına göre, Battal Gazi'nin yakını olup Rumlarla yapılan bir savaşta şehit düşmüştür. Bilhassa yaz aylarında ziyaretçi sayısının arttığı görülür. Yatır, Colülü Halil Ağa'nın evindedir. Yatırın olduğu bölümde kuzeye açılan küçük bir pencere, pencerenin karşısında üzerinde yeşil atlas bir zemine Arap harfleriyle işlenmiş bir örtü bulunan sandukası vardır. Bu örtü daha önceleri tekkenin bayrağı olarak kullanılırmış. Odada ayrıca bir teber, bir kırık kılıç, bir de kalkan bulunmaktadır. Kapı eşikleri, söveleri, pencere kenarları ve nerede bir ağaç varsa hepsi çivilerle doldurulmuş ve sandukanın etrafındaki topraklar yalanıp yenmiştir. Bu yüzden çukurlar oluşmuş, baş tarafına yakın bir oyuğa bozuk paralar, tavandaki ağaçlara al ve mor çaputlar bağlanmıştır.

Colü Dede ve onun kerameti hakkında şunlar anlatılır. "Burası bir ziyaret. Uğrağa uğramışlar ve çalınmışlar gelir buraya. Ziyaret edenler kurban keserler, pilavlar pişirirler, yer içer sadaka dağıtırlar. Yalvarır, dilek diler giderler. Çokları da biiznillah şifa bulur. Yalnız burada kurban kesen kurbanının etini kendisi

---

[329] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

yiyemez, lokma eder dağıtır. Buraya geceleri gelirler. Kimler diye sorarsan? Felçliler, oğlu kızı olmayanlar, yaralılar, uyuzlar, gicimikliler vesselam. Saymakla bitmez. Uğrağa uğramışlar sürüne sürüne gelirler de yürüyerek giderler. Bu tekkedeki kerameti başka tekkede bulmak mümkün değildir. Bir örnek vereyim: Yedi sene yatakta kalmış bir kadını kağnı ile getirdiler. Kadına rüyasında burayı göstermişler. O da aklında tutmuş. Bir yaz günü getirdiler. Kurbanını kestiler, lokmasını dağıttılar. Kadın üç gün sonra yürüye yürüye yola çıktı gitti. Şurada bir de çermik var. Hastalar önce orada banyo yapar, arkasından da ziyarete gelirler."

Colü Dede yatırının bakıcısına göre, tekke içerisinde ağaçlarda bulunan çiviler, çocuğu olmayan kadınlar tarafından çakılmıştır. Sandukanın baş ucundaki oyukların da, yine çocuğu olmayan kadınların oralardaki toprağı yalayıp yemesiyle oluştuğu, buraya gelen kadınların iki rekat namaz kılarak bir miktar toprak yiyip çoluk çocuğa kavuşmak için dua ettikleri belirtilmektedir. Ziyaretçilere buradaki görevliler tarafından mümkün olduğu takdirde yatır ekmeği ikram edildiği de görülür.

Denilir ki, Akçakışla ve çevresindeki köylerde Colü Baba'nın kılıcı üzerine yapılan "Kara Colü'nün kılıcı, boynundan geçsin. Kalbine vursun." şeklindeki yemin, hafızalarda hala tazeliğini korumaktadır.

Gülmez Baba (Şeyh Ziya)'nın kabri, ilçeye dokuz km. mesafede bulunan *Dikili* köyü'nün kuzeydoğusundaki bir tepenin üzerindedir[330]. Burası bir çocuk mezarlığıdır. Mezarın bulunduğu alan tuğla ile çevrilmiş olup üzeri açıktır. Mezar, yaklaşık 2x7 m. boyutlarında olup bir m. kadar yüksekliğinde olup toprakla örtülüdür. Yan tarafında bir çeşme ve etrafında meyve ağaçları bulunmaktadır. Anlatıldığına göre, burada yatan, Malazgirt Zaferi sonrası Şarkışla yöresine gelip yerleşen Şeyh Ziya adında bir zattır.

---

330 Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

Kara Baba ve Gemerek'te yatan Ali Baba'nın kardeşleri olduğu ileri sürülür.

Buraya başta Dikili olmak üzere Çatalyol, Sağır, Gürçayır ve Elmalı gibi köyler ile ilçe merkezinden insanların ziyaret amacıyla geldikleri görülmektedir[331]. Yaz aylarında ziyaretçiler arasında yurt dışından gelen ailelerin fazlalığı göze çarpar. Şeyh Ziya'nın mezarı, genel olarak cin çarpan hastaların iyileşmesi, başı ağrıyan hastaların ağrılarından kurtulması, felçli hastaların şifa bulması ve uyuz hastalığının tedavisi için ziyaret edilir. Buraya gelen hastaların bazıları, "derdimiz burada kalsın" diye dua ederken, bazıları da bez bağlarlar. Dikili Köyü'nden özellikle kadınların her cuma buraya gelip namaz kıldıkları ve hastalarının şifa bulması için dua ettikleri belirtilmektedir. Ayrıca Şeyh Ziya'nın kabri, Dikili ve diğer bazı yakın köylülerin yağmur duası yaptığı bir yerdir. Burada yağmur duası yapılacağına dair karar verilirse, duadan bir gün önce ailelerin gücü nisbetinde para ve bulgur gibi şeyler toplanır. Toplanan para ile kurban alınır. Ertesi günü topluca Gülmez Baba'nın kabrine gidilerek alınan kurbanlar kesilip kurban etinden oradaki insanları doyuracak kadar pilav yapılır. Bu arada köyün imamının önderliğinde orada toplanan herkes yağmur duasına katılır. Önce iki rekat namaz kılınır. Sonra Kur'an okunup dua edilir. Yağmur duası tamamlandıktan sonra herkes hazırlanan pilavdan yer ve dağılır.

Koyun Baba, Yedi Kardeşlerden üçüncüsü olarak bilinmektedir[332]. Cemel beldesinin kuzeydoğusunda ilçeye beş km. mesafede bulunan *Döllük* köyü yakınlarındaki Karatepe'de yatmaktadır. Koyun Baba'nın kimliği ve hangi devirde yaşadığı ile

---

331 Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

332 Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

ilgili kesin bir bilgi yoktur. Anlatıldığına göre, Kara Baba'nın kardeşlerinden biridir. XV. yüzyılda yaşadığı, yaylada koyun otlatarak hayatını kazandığı ve bundan dolayı Koyun Baba adıyla anıldığı belirtilir. Mezarın batısından Döllük deresi geçmektedir. Yaklaşık 500 m. yükseklikteki tepenin üzerinde yer alan düzlükteki Koyun Baba'nın kabrinin uzunluğu iki m., yüksekliği 50 cm. , eni ise 1.5 m. civarındadır. Mezar yuvarlak taşlardan beton karışımıyla yapılmış, kabrin baş kısmına kalıp çakılarak yuvarlak bir taş dikilmiştir. Duaların kabul olması için ziyarete gelenlerin attıkları küçük taşlar kabri doldurmuştur. Ziyaret yerinin etrafı taş yığınlarıyla çevrili olup, kabrin alt tarafında söğüt ve arasından bir pınarın aktığı kavak ağaçları bulunmaktadır. Koyun Baba, halk arasında keramet sahibi birisi olarak bilinir. Nakledildiğine göre, bir gün küçük bir kızın yanına yıldırım düşer. Kız, çok korkar ve eli ayağı tutmaz olur. Bir türlü konuşturulamaz. Doktor doktor gezdirilir, ancak bir türlü iyileşmez. Bir süre sonra Koyun Baba'nın methini duyarlar ve buraya getirirler. Kız, gece boyunca türbeye kafasını yaslayarak uyur. Bu arada kızın anne ve babası, " seninse senin olsun, bizimse, bize ver", şeklinde dua ederler. Sabah olunca kız uyanır, koşup oynamaya ve konuşmaya başlar. Zaman zaman bu ziyaret yerinde geceleri ışık yandığı söylenir. Koyun Baba'nın ziyaretçileri başta Cemel beldesi, Döllük ve Maksutlu köyleri olmak üzere ilçe merkezi ve diğer çevre köylerden gelmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak için, evde kalan kızlar kısmetlerinin açılması için, akıl hastaları tedavi için, adak kurbanı olanlar kurbanlarını kesmek için buraya gelirler. Eskiden horoz tavuk gibi hayvanlar kesilirken günümüzde koyun ve kuzu gibi hayvanların kurban edildiği belirtilmektedir. Ziyarete gelen hastalar, ve çocuğu olmayan kadınlar giydikleri elbiselerinden bir parça koparıp dua eder ve dilekte bulunarak oradaki taşların arasına bırakırlar. Bazen ziyaretçiler arasında taşların arasına kumaş parçası yerine para koyanlara da rastlanır.

Tekke adı verilen yer, ilçeye dokuz km. mesafede bulunan *Elmalı* köyünün mezarlığında etrafı taş duvarla çevrili, yaklaşık üç metre yüksekliğinde, üzeri açık, içinde ağaçlar bulunan ve 60-70 metrekarelik bir alandır[333]. Türbenin içinde altı tane mezar bulunmaktadır. Anlatıldığına göre daha önceleri bu yapının üzeri kapalıyken bir yangın neticesinde yıkılmış ve bir daha onarılmamıştır. Burada medfun bulunan zat, bölgenin ilk fethi sırasında şehit düşen bir Horasan eridir. Aynı zamanda Kara Baba'nın kardeşi olduğu ve burada şehit düştüğü de belirtilmektedir.

Vaktiyle, ziyaretin bulunduğu yer bir koyun ağılıymış[334]. Bir gün bir çoban, koyunlarını getirip buraya yatırmış ve kendisi de uyumuş. Bu zat çobanın rüyasına girerek ona, "Burayı çevir seni ihya (zengin) edeyim", demiş. Çoban buna aldırış etmemiş. İkinci defa rüyasına girdiğinde yine aldırış etmemiş. Üçüncü defa rüyasına girerek, "Niçin sözümü dinlemiyorsun? Buranın etrafını çevir, seni ihya edeceğim" deyince, çoban rüyanın gerçek olduğuna inanmış ve rüyadan etkilenmiş. Rüyasında gördüklerini çevresine anlatıp bugün Tekke adı verilen yeri çevirmiş. Daha sonra burada yatan zât, sözünde durarak adı geçen yeri çeviren şahsı ihya etmiş ve o şahıs çok zengin olmuş.

Tekke'ye başta Elmalı olmak üzere Kızılcakışla, Yapıaltı, Çatalyol, Maksutlu ve Döllük köyleri ile Gemerek ve Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinden gelen hastaların olduğu belirtilmektedir. Buraya gelen insanları genellikle sara ve sıtma hastalığına yakalananlar ile sinir ve ruh hastalarının oluşturduğu zikredilmektedir. Köylülerden bazıları çeşitli yerlerden sıtma ve sara hastalığına yakalanıp Tekke'yi ziyarete gelen insanların

---

[333] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

[334] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

burada iki rekat namaz kılarak iki saat kadar Tekke'de yattıktan sonra hastalıklarından kurtuldukları ve sağlam bir şekilde evlerine geri döndüklerini anlatmaktadır.

Tülice Baba'nın kabri, ilçeye 29 km. mesafede bulunan *Hardal* köyüne yaklaşık üç kilometre uzaklıkta ve köy yolu üzerindedir[335]. Kabrin olduğu kısım beton duvar ile çevrilidir[336]. Doğu tarafında demir parmaklıklardan yapılmış bir kapısı vardır. Çevrili alanda Tülice Baba'nın dışında birkaç mezar daha bulunmaktadır. Tülice Baba'nın kabrinin uzunluğu yaklaşık üç, eni ise bir buçuk metre kadardır. Burada bulunan mezarların kime ait olduğu bilinmemektedir. Köylülere göre, Tülice Baba keramet sahibi bir insandır. Bu zatı rüyasında gören herkes, gidip orada bir kurban kesip dağıtır. Bunun dışında çeşitli dilek ve istekler için de insanların burayı ziyaret edip dua ettikleri anlatılmaktadır.

Arap Dede türbesi Şarkışla'nın güney doğusunda, *Kaleköy* yakınlarında ve ilçe merkezine yaklaşık 20 km. uzaklıkta olan hava radarının bulunduğu tepededir[337]. Bu tepeye askeri radar sonradan kurulmuş ve türbe radarın olduğu bölgenin içinde kalmıştır. Anlatıldığına göre Arap Dede türbesi, Şarkışla'da her biri ayrı bir köyün yüksek bir tepesinde bulunan ve sağlıklarında bu tepelerden birbirleriyle haberleştikleri söylenen, aynı zamanda veli olduklarına inanılan yedi kardeşin türbelerinden biridir. Söylentiye göre, Arap Dede ve kardeşleri Arabistan'dan gelmişlerdir. Bunların yedisi de Allah dostu ve velidir. Şarkışla'da sadece üç tanesinin adı bilinir ve anılır. Rivayete göre bu yedi kardeş dede, yaşadıkları dönemde istihbarat görevlileri olup birbirleri ile ışıkla haberleşerek

---

335 Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

336 http://www.hardal.org/

337 Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

İpek Yolunun ve çevrenin güvenliğini sağlamak amacıyla zamanın hükümdarları tarafından görevlendirilen alperenlerdir.

Hava radar istasyonuna ayrılan yer içerisinde kalan Arap Dede türbesini yıkması için, bir binbaşı, yüzbaşı ve emrindeki askerlerine emir verir. Yüzbaşı ve askerler türbeyi yıkmak için giderler. Oraya bir çadır kurarlar. Akşam olunca yüzbaşı ve diğer askerler çadıra girdiklerinde Yedi Kardeşler gelerek çadırı taşlamaya başlarlar. Bundan rahatsız olan yüzbaşı, sabahleyin askerlerini de alarak yeniden Şarkışla'ya döner, olanları binbaşıya anlatır. Binbaşı buna inanmayarak bu sefer kendisi gider. Akşam olduğunda Yedi Kardeşler yine gelerek çadırı taşlamaya başlarlar. Binbaşı sabaha kadar uyuyamaz. Sabah olunca türbeyi yıktırmaktan vazgeçer.

Arap Dede, genel olarak çocuğu olmayanlar, herhangi bir dilekte bulunmak isteyenler ve kurban adayıp da burada kesmek isteyen kimseler tarafından ziyaret edilmektedir. Ancak daha sonra radarın bu tepeye inşa edilmesiyle ziyaretlerin güvenlik nedeniyle izne bağlandığı belirtilmektedir.

Kazancığın Karababa'nın kabri, Şarkışla'nın kuzeyine düşen Turna Dağı'nda bulunmaktadır. Dağın yamaçlarında ilçeye 18 km. mesafede bulunan *Kazancık* köyü yer alır. Kazancığın Karababa'nın Yedi Kardeşlerden ikincisi olduğuna inanılır[338]. Aynı isimle bilinen başka *Kara Baba* ziyaretleri de olduğundan, burası *Kazancığın Karababa* olarak bilinir. Yakınlarında hiçbir ardıç ağacı olmamasına rağmen Karababa'nın çevresi ardıç ağaçlarıyla doludur. Halk arasında bu ağaçları bizzat Karababa'nın kendisinin diktiğine, bu nedenle adı geçen ağaçlardan bir dal dahi koparanların başlarına büyük musibetler geleceğine inanılmaktadır. Anlatıldığına göre, bir savaş esnasında buradaki ağaçlar devrilmiş,

[338] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

taşlar derelere yuvarlanmış, savaş sona erdikten sonra ise bu taşlar ve ağaçlar eski halini almıştır. Bu yatırla ilgili başka bir rivayete göre ise, burada altın olduğunu düşünen defineciler birkaç defa altın aramak için türbenin etrafındaki kaya parçalarını ve kazdıkları toprağı uçurumdan aşağıya atarlar. Bu şekilde akşama kadar çalıştıktan sonra yorulup ertesi gün devam etmek üzere ayrılırlar. Sabah geldiklerinde kazdıkları çukurun kapandığını aşağıya attıkları kaya parçalarının da tekrar yerine geldiğini görürler. Kazancığın Karababa'ya genellikle bayılanlar, cin çarpanlar götürülür. Her hangi bir dileği bulunanların da buraya geldiklerinden bahsedilir. Burada hasta olarak gelenlerin yatması için bir yer yapılmıştır. Hasta buraya yatırılır. Uyanıncaya kadar kendi haline bırakılır. Hasta, rüyasında burada yatan zatı görürse şifa bulur. Ayrıca ziyaretin yanından akan suyun da özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Burayı ziyaret için gelen insanlar bu su ile abdest alır ve mümkünse banyo yapar. Hasta olup da buraya gelemeyenlere bu sudan götürülerek şifa niyetine içirilir.

İlçeye 10 km. mesafede bulunan *Kızılcakışla* kasabasında sol tarafa düşen tepenin yamacındaki mahallede üç yolun birleştiği yerde **Beş Kardeş** adı verilen bir şahıs medfundur[339]. Türbe üç yolun ortasında köşe başında kerpiçten yapılmış, üstü kiremit çatılı ve yaklaşık iki metre yüksekliğindedir. Güneybatı cephesinde bir kapısı vardır. Türbe 3x6 ebadındadır. Zeminden 40-50 cm. aşağıda olup içine iki basamak merdivenle girilmektedir. Türbenin ortasında lâhid bulunmaktadır. Türbeye çekilmiş olan elektriğin geceleri yandığı belirtilmektedir. Burada yatan kişinin kimliği konusunda bazıları onun Anadolu'nun fethi sırasında buraya gelip şehit düştüğünü ve *Kara Baba* ile *Ak Baba*'nın kardeşi olduğunu söylerken, bazıları bir kadın olduğundan bahsetmektedir. Rivayete

---

[339] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

göre yatırın bulunduğu yer önceden ahırmış. Ahırın sahibinin rüyasına giren biri, “Evladım ben hayvanların ayağının altında ve suyun içinde kaldım, beni kurtar yoksa sizi rahatsız ederim”, demiş. Bunun üzerine mezarın yeri tespit edilmiş ve daha sonra bugünkü haline getirilmiştir. Adı geçen ziyaret yerine genellikle felçli hastaların, çocuğu olmayanların ve ağzı eğilen kimselerin geldiği, şayet uyuyabilirse gelen hastanın belirli bir müddet burada uyumasının sağlandığı, aksi takdirde dua ve niyazda bulunarak şifa istediği belirtilmektedir. Ayrıca buraya ziyarete gelenlerden bazılarının beraberlerinde getirdikleri boş bir ibrik ile bir bardağı türbeye bıraktıkları, ertesi gün tekrar geldiklerinde ibriklerini dolu olarak buldukları, bu su ile de abdest aldıkları anlatılmaktadır. Akşamdan sonra ortalığın kararmasından itibaren türbede yeşil bir ışığın yandığı da söylenenler arasındadır.

Ziyaret adı verilen bu yer, *Konalga* Köyü’ne iki kilometre uzaklıkta ve köyün güneybatı tarafında bulunan bir tepenin üzerindedir. Yaklaşık 30 m. eninde 70 m. uzunluğunda dikdörtgen şeklini andıran açık bir alandır. Çevresi taşlarla çevrili olan bu alanda üç tane yatır, üç tane de küçük ağaç vardır. Ziyarete gelenler bu ağaçlara çaput bağlayarak dilek tutarlar. Ayrıca ziyaretin hemen sınırları dışında bir delikli taş bulunmaktadır ki ziyaretçiler bu taşın içinden geçip üç tane taş atarak dilek tutarlar. Yine yerden küçük taşlar toplanarak kabrin taşları üzerine bırakılır. Şayet bırakılan bu taşlar düşmez de orada kalırsa dileğin kabul edileceğine işarettir. Burası, başta Konalga olmak üzere çevre köylülerin yağmur duası için çıktıkları bir yerdir. Anlatıldığına göre felçli olan hastaların iyileşmesi, adanan adakların yerine getirilmesi ve ağlayan çocukların ağlamasını durdurma gibi çeşitli amaçlar için de buraya gelinmektedir.

Selman Baba’nın (?-1944) türbesi, ilçeye 27 km. mesafede bulunan *Mescitli* köyündedir. Selman Baba, değişik zamanlarda ziyaret edilse de daha çok Nevruz Bayramı’nda Emlek yöresi

köylülerince ziyaret edilir. Anlatıldığına göre, Selman Baba bir Bektaşi dervişi olup daha önce Hardal köyünde halife baba olarak görev yapmış, dergahının kapatılmasının ardından derhal Salih Niyazi Dedebaba'nın yanına gitmiştir. Tekkeler kapatılır ve Hacıbektaş Dergahı kapısına kilidi vururken, son Dedebaba Salih Niyazi on iki halife baba'ya kısa ve anlamlı olan şu sözlerle veda eder[340]. "Başınızın çaresine bakın." On iki halife babadan üçü Şarkışla'nın Emlek köylerine gelir. Hakkı Baba, Muhtar Baba, Selman Baba. Aslen Hacı Bektaş'lı olan Selman Baba irşat görevi için Anadolu'ya çıkar. Birçok yer gezer. Daha sonra Şarkışla'nın Kale köyüne gelir. Bir süre burada ikamet ettikten sonra Hardal köyü'ne, oradan da bugün kabrinin bulunduğu Mescit(li) Köyü'ne gelir ve bu köye yerleşir. Selman Baba köylülere patates, soğan, turp, salatalık ve domates yetiştirmeyi öğretir. Kısa sürede yörenin ileri gelenleri dergahta toplanır, tekke bir eğitim merkezi durumuna gelir. Her gün sabahlara kadar dervişlerine okur ve okuduklarını tartışırlar. Aşık Veysel'in haftalarca Selman Baba ile sabahladıklarını Mescitli köyü yaşlıları anlatır. Aşık Veysel'in Selman Baba ile ilişkileri tasavvuf şiirlerinin oluşumuna öncülük yapar.

Selman Baba'nın türbesi köyün mezarlığının içinde olup iki bölümden oluşmaktadır. Sandukanın bulunduğu bölümün duvarında on iki imamın resimlerinden bazıları asılıdır. Mezar yerden bir metre yükseklikte, baş kısmı sarıklı ve üzeri yeşil örtülerle kaplıdır. Sandukanın üzerinde yanmış mumlar göze çarpar. Diğer bölüm ise gelen misafirlere yemek ve ikram yeri olarak kullanılmaktadır. Halk arasında âlim bir zat olarak bilinen Selman Baba, kendisini köy halkına adar ve hiç evlenmez.

[340] http://www.mescitli.org/

Keramet sahibi bir kişi olduğuna inanılmaktadır. Hakkında anlatılan bir menkıbe şöyledir. Bir keçi sürüsü sahibi olan Selman Baba keçilerini otlatmak için çoban tutar. Bir gün çobanlar bir araya gelerek Selman Baba'nın keçilerinden birini kesip yemek isterler. Tam keçiyi yatırıp kesecekleri zaman bir şimşek çakar ve çobanlar korkarak keçiyi kesemezler. Birkaç defa aynı işi yapmaya yeltenirlerse de başarılı olamazlar. Akşamleyin çoban hayvanları köye getirdiğinde Selman Baba çobana, "Keçiyi kesip yemek istediniz ama kesemediniz değil mi?", der. Selman Baba'yı başta Kavak, Hardal, Kale, Sivrialan, Gülören, Beyyurdu ve Sarıkaya olmak üzere diğer çevre köylerden insanların da ziyaretine geldiği görülür. Genellikle buraya çocuğu askere gidip de sağ salim dönmesini isteyenler, kısmeti açılmamış kızlar, çocuğu olmayan kadınlar ve rüyalarında Selman Baba'yı görenler ziyaret etmektedir.

Şeme Baba, ilçeye 22 km. mesafede bulunan *Saraç* köyünün eteklerinde bulunduğu Şeme Dağı'nın üzerinde medfundur[341]. Küçük kardeşinin de köyün kenarında yattığına inanılır. Bu bakımdan kardeşi için toplama taşlardan oluşturulmuş sembolik bir mezar yeri yapılmıştır. Anlatıldığına göre Şeme Baba ve kardeşi Anadolu'nun fethi sırasında burada şehit düşen birer alperendir. Halk arasındaki yaygın olan görüş, Şeme Baba'nın ve kardeşinin Türklerin Anadolu'ya ilk gelişlerinde öncü kuvvet komutanlarından oldukları ve şimdiki anılan yerlerde şehit düştükleridir. Bu sebeble Şeme Baba, darda kalanların imdadına yetişen bir Alperen olarak görülmektedir. Halk bu dağa karşı çok saygılıdır. Oradaki ağaçlar asla kesilmez. Bunu yapan kendisini belâlardan kurtaramaz. İnsanlar, dua ettikleri vakit Şeme Dağı'na döner ve ondan yardım isterler. Eskiden burada geceleri bir ışığın yandığı nesilden nesle anlatılır. Her yıl haziran ayının üçüncü

---

[341] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

haftasında Şeme dağında geniş katılımla törenler yapılmaktadır. Şeme Dağı'na yapılan bu ziyaret, Aşık Veysel'i anma törenlerinden sonra o çevrede düzenlenen en geniş katılımlı törenlerden birisidir[342]. Bu tören esnasında her köylü kendi imkanları ölçüsünde bir kurban kesip evinde ne varsa ortak sofraya sunmak için getirir. Getirilenlerin hepsi bir yerde toplanır. Kesilen kurbanlar yine ortak büyük kazanlarda pişirilir. Kurulan sofraya herkes imkanları ölçüsünde getirir, ancak ihtiyacına göre pay alır. Bütün bunlar köylülerin Şeme'ye karşı hep beraber bir borç ödemesi ve ondan bir yıl boyunca köylerini koruması için gerçekleştirdikleri törenlerdir. Bu törenlere Saraç köyünde yaşayanların yanı sıra çevre köyler ile ilçe merkezinden de misafirlerin katıldığı gözlenir. Hangi sebeble olursa olsun dışarıdan gelen misafirlerin rahatsız edilmemesi hususuna özen gösterilir. Şeme törenlerinde kurbanlar kesilip hazırlanan yemekler gelen davetlilere ikram edildikten sonra semah gösterileri sunulur, âşıklar deyişler söyler. İçki içilmez. Daha sonra yatır ziyaret edilir. Herkes dilekte bulunur. Hastalara iyilik, gurbete gidenlerin sağ sâlim dönmeleri, sevilen kız ya da oğlana kavuşma isteği bulunulan dileklerin başında gelir. En sonunda bir sonraki yılın daha iyi geçmesi dileğiyle topluca dua edilerek törene son verilir.

Muhtar Abdal'ın (Sarı Abdal) tekkesi, ilçeye 35 km. mesafede bulunan *Sarıtekke* Köyü'ndedir[343]. Köyün kurucusu olarak kabul edilen Muhtar Abdal, bölge insanı tarafından Can Abdal, Abdal Baba, Kazım Can ve Nazım Can'ın kardeşi olarak bilinir. Ayrıca Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen bir veli kişi olduğuna inanılır. Sarıtekke köylülerince Muhtar Abdal'ın

---

[342] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

[343] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

mezarı, *ziyaret* veya *tekke* diye anılır. Kabri, kubbelidir. Türbenin bitişiğine cem evi yapılmış ve etrafı ihata duvarı ile çevrilmiştir. Türbe, yaklaşık 65 metrekare. olup türbenin kuzeybatı tarafında giriş kapısından 16 metrekarelik antreye geçilir. Buradan da ikinci bir kapı ile sandukanın olduğu bölüme girilir. Sandukanın olduğu yerde tek bir pencere olup zeminde kilim ve halılar serili, odanın üçte birini kaplayan sandukanın başucunda sarık ve yeşil örtü, kenarında tespih ve duvarda on iki imam resmi, ağaçtan yapılmış topuz, ziyaret taşı olan yuvarlak bir taş ve "*küher*" ismi verilen elenmiş toprak bulunmaktadır. Muhtar Abdal'ı o bölge insanı ziyaret ettiği gibi Tokat, Adana, Mersin ve Ankara gibi illerden de ziyaretçiler gelmektedir. Felçli olan hastaların iyi olması, sarılık hastalığına yakalananların tedavisi, her türlü adak adayıp dilek dileme, çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olması, kısmeti kapalı olan kızların kısmetlerinin açılması gibi sebeplerle ziyaretler yapılır.

Hasta olan şahıs veya herhangi bir dileği olan kişi, Muhtar Abdal'a gelir, orada bulunan topuz ve ziyaret taşını sırtına ve göğsüne sürerek şöyle der: "Muhtar Abdal derdimi, belamı Kaf Dağı'nın arkasına atsın, Hacı Bektaş Veli ve Muhtar Abdal yardımcım olsun, Allah yardım etsin". Bu efsunlama işini hastaya refakatçi olan şahıs da yapabilir. Ayrıca Sarıtekke köylüleri tarafından kutsal günlerde türbeye topluca gidilerek ziyaret edilir, türbenin bitişiğindeki odada cem ayini yapılır.

Beserek ve **Gül Dede**, ilçeye 34 km. mesafede bulunan *Sivrialan* Köyü'nün yaklaşık 10 km. kuzey batı tarafında bulunan ve birbirine sınır iki ayrı yer ismidir[344]. Sivrialan'ın üst tarafında bulunan ve özellikle Sivrialan, Mescit, Beyyurdu, ve Höyük olmak üzere çevre köylülerce kutsal olarak görülen bir dağ vardır. Bu

---

[344] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

dağın başında bir taş yığını bulunmaktadır. Bölge insanı burada bir yatırın olduğuna inanmaktadır. Dağın eteğinde 20-30 m. genişliğinde bir göl (çukur) bulunur[345]. Bu gölü ilkbaharda kar suları beslemektedir. O çevredeki köylülerce bu gölün suyunun uyuz hastalığına iyi geldiğine inanılmaktadır. Çobanlar ve hayvan sahipleri uyuz olan hayvanlarını bu suda yıkayıp tedavi etmektedirler. Anlatıldığına göre, Veysel Karani bu bölgeden geçerken develerini kaybeder. Daha sonra izini takip ederek onları bu gölde bulur. Hayretle, uyuz olan develerin hastalığından hiçbir iz kalmamış olduğunu görür. İşte o günden itibaren bu mevkie, uyuz hastalığına şifa anlamında "Beserek" denmiştir. Beserek deyince hem buradaki dağ hem de dağın eteğindeki göl anlaşılmaktadır.

Gölün başındaki ardıç ağaçlarının kutsallığına, bunlardan bir yeşil dal kesenin vücuduna kurt düşeceğine inanılır. Anlatıldığına göre, civardaki köylülerden birisi, uyarılmasına rağmen bu ağaçlardan bazılarını kesmiş. Kağnısına yükleyip köye getirirken ağaçlardan kan sızdığı görülmüş. Aradan 15 gün geçmeden bu şahıs hastalanıp yatağa düşmüş. Daha sonra vücudunda kurtlu yaralar oluşmuş, kurtulamayarak ölmüş.

Gül Dede ise, Beserek gölünün yanında bulunan bir ziyarettir. Onun veli ve derviş bir zat olduğuna inanılır. Eski eser ve hazine arayıcıları tarafından Gül Dede'nin kabri kazılıp talan edilmiştir. Bugün mezarın olduğu yerde taş yığınları bulunmaktadır.

Sivrialan sakinlerine göre, Aşık Veysel gözünü kaybettiği zaman babası telaşlanarak Gül Dede'ye gidip bir kurban keseceğini ve Hızır'ın gelip oğlunun gözünü açacağını söyler. Daha sonra oğlu Veysel'i ve yakınlarından bazılarını da alarak Beserek ve Gül

[345] http://www.hardal.org/

Dede'ye gider. Adak kurbanını keserken yedi deve ile birlikte bir kervan gelir. Sofra hazırlanıp buyurun yemeğe denildiğinde bakarlar ki ortada ne kervan var, ne de kervancılar var. O zaman gelenin Hızır olduğu anlaşılır.

Beserek ve Gül Dedeye yapılan ziyaretler, adanan kurbanların burada kesilmesi, uyuz hastalığına yakalananların tedavisi ve çocuğu olmayan kadın ve erkeklerin çocuk sahibi olmaları amacıyla yapılmaktadır. Uyuz hastalığına yakalanıp da buraya gelemeyen hastalar için Beserek'ten götürülen bir miktar toprak su ile karıştırılarak çamur haline getirilip uyuz olan yere sürülür

Küre Baba'nın mezarının bulunduğu tahmin edilen bölge, ilçeye 38 km. mesafede bulunan *Yalanı* ile Can Abdal köyleri arasında, Can Abdal köyüne yaklaşık beş km. uzaklıkta dağlık bir yerdir[346]. Hayatı ve kişiliği hakkında bilgi yoktur. Kara Baba'nın kardeşi olduğu söylenmektedir. Küre Baba'nın yapılmış bir mezarı olmayıp orada sadece taş yığınları vardır. Ormanın içinde düzlük bir alanda bulunan mezar yerine kadar araba ile ulaşmak mümkündür. Can Abdal ve Yalanı köylüleri tarafından Küre Baba'nın mezarının olduğu yer, dini amaçla ziyaret edildiği gibi piknik yeri olarak da kullanılmaktadır. Küre babanın mezarı olarak kabul edilen yer, defineciler tarafından kazılıp tahrip edilmiştir. Taş yığını halinde bulunan mezarın etrafında çalı, çam ve ardıç ağaçları bulunmaktadır. Orada bulunan ardıç ve çam ağaçlarına, ziyarete gelenler tarafından bez parçaları bağlandığı görülür. Mezarın başında bulunan üç büyük ulu çam ağacı kutsal kabul edilir. Bir insanın iki kolu ile bu çamlara sarılarak ellerini kavuşturduğu takdirde dileğinin yerine geleceğine inanılmaktadır.

---

[346] Gökbel A. Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

Küre Baba'da buz gibi suyu olan ve *"süt oluk"* adı verilen bir de çeşme bulunmaktadır. Rivayete göre, eskiden perşembeyi cumaya bağlayan akşamları bu çeşmeden su yerine süt akarmış. Buranın değerini bilmeyen bir kadının bazı pis elbiselerini bu çeşmenin başında yıkaması nedeniyle artık oluktan süt akmaz olmuş. Başta Çanakçı, Gazi Köyü, Can Abdal ve Yalanı olmak üzere çevre köylerden gelen insanların zaman zaman Küre Baba'yı ziyaret ettikleri belirtilmektedir. Başı ağrıyan hastalar şifa bulmak için ve adakta bulunmak isteyen ziyaretçiler buradaki ağaçlara bez parçası bağlayarak adak adarlar. Çocuğu olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak için ziyaret ederler. Burayı ziyarete gelen çocuğu olmayan kadın yerden bir taş alır, Küre Baba'ya yapıştırır veya sürer. O anda kadın "Çocuğum oluyorsa olsun" diyerek niyet tutar. Küre Baba'nın bulunduğu yer, güzelliği ve süt oluk çeşmesinin suyunun soğuk ve tatlı olması sebebiyle piknik amacıyla ziyaret edilir. Köylüler Küre Baba önünde hiçbir insanın yalan söyleyemeyeceğine inanmaktadırlar. Bir insanın doğru söyleyip söylemediğini anlamak için Küre Baba'nın tanıklığına başvurulduğu görülür. İnanca göre Küre Baba'dan çıkan ateş yalan söyleyen insanın yüzünü yalarmış.

Şarkışla yöresinde kutsal olarak kabul edilen yedi kardeşten birinin ilçeye 14 km. mesafede bulunan *Osmanpınarı* köyü yakınlarındaki **Beşparmak** Dağı'nda yattığına inanılmaktadır. Rivayete göre, bir zaman Şarkışla'da kuraklık olur. Bir türlü yağmur yağmaz. Küçük bir kız çocuğu bir rüya görerek rüyasında cübbeli aksakallı bir ihtiyarın kendisine gelerek türbesinin bulunduğu yeri gösterip kendisini ziyaret etmelerini istediğini, ancak bu şekilde yağmurun yağacağını belirttiğini söyler. Bu küçük kızın anlattıklarına önce kimse inanmak istemez. Fakat daha sonra birkaç kişi de aynı rüyayı görerek küçük kızın dediklerinin doğru olduğunu söylerler. Yağmur duasına bu zatın bulunduğu Beşparmak Dağına çıkmaya karar verirler. Halk toplanır ve

yağmur duasına çıkılır. Gerçekten de küçük kızın ve aynı rüyayı görenlerin dedikleri gibi yağmur yağmaya başlar. Bu olaydan sonra Beşparmak Dağına yağmur duası için çıkmak âdet haline gelir.

Ulaş Evliyaları

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde, "... Ulaş Sivas Eyaletinin merkez sancağında 150 akçalık kaza merkezidir. Bir Türkmen ağası idare eder. Hristiyan azınlığı da vardır. 500 hane kasabadır. Memi Kethüda Camii, Süleyman Han devrinden kalmadır. Ulaşta 2 kervansaray, 2 imarethane, 1 kilise, 2 cami bulunmaktadır.", diyerek XVII.asrın ortalarında ilçe hakkında bilgi verir. Ulaş'ın Çavdar köyünün doğusundaki (yaklaşık bir kilometre mesafede) han, Kapıkaya-Yeşildiyar köyünün batısında, yaklaşık iki km. mesafede bulunan "Kösüreli Han", Hacımirza ve Karaşar köylerinin yakınındaki "Selçuk Han", gibi daha birçok tarihi han yerleri, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında kullanılan eski Halep yolu üzerinde bulunan işlek yolların üzerinde bina edilmiştir[347]. Bu hanlar yaklaşık 80 metre uzunluğunda ve 40 metre genişliğindedir.

Ulaş ilçesi ve köylerinde yaşayan halk, Osmanlılar'ın son dönemlerde uyguladığı iskan teşebbüsüyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinden ve bilhassa Doğu ve Güneydoğu bölgeleri ile Kafkas bölgesinden gelerek veya bizzat devlet tarafından getirilerek iskan edilirler.

Ulaş ilçesine, 93 harbi esnasında ve sonrasında savaştan etkilenen insanların doğudan batıya göçleri sonucunda özellikle Kars, Ağrı, Muş, Erzurum yörelerinden gelen aileler yerleştirilir. Burada yaşayan az sayıdaki Hristiyan nüfusu Özellikle

[347] ÖZ M.A. Bütün Yönleriyle Ulaş

Cumhuriyetin ilanından sonra, başta İstanbul olmak üzere büyük kentlere göç ederler.

Çamdede'nin Küpeli Baba ve Karacalar Tekkesi'ndeki zatın kardeşi olduğu ileri sürülür[348]. Mezarının bulunduğu mevkide çam ağacı olduğu için Çam Dede ismiyle anıldığı söylenir. Buraya dilek için gidilir. Ayrıca gelinin ayağının açılması için ilk defa buraya veya Küpeli Baba'ya götürülür. Ziyaretçiler kurban keser, ağaca bez bağlar, dilekte bulunurlar.

Gezbel'in mezarı, Tecer Dağı üzerinde ilçeye uzaklığı 25 km. mesafede bulunan ve eski adı Sert Mahmut olan *Örenlice* köyü arazisi içindeki Gezbel diye adlandırılan geçidin üzerindedir. Horasan'dan gelmiş ve gayrımüslimlerle yapılan savaşta, burada şehit olmuştur, diye anlatılır. Eren Baba yorgun argın Tecer Dağına kadar gelmiş ve orada uyumuştur. Uyandığında dağın ortadan yarıldığını görmüş. Orayı mekan tutup gelene geçene yol göstermiştir. Anlatıldığına göre, iki Müslüman ordunun savaşmasına tahammül edemez, gözlerini kapar ve günlerce ağlar. Ağladığı yerde gözyaşı seli Tecer dağında bir su kaynağı olup aşağılara doğru akmaya başlar. Binlerce koyunun yününü buraya tıkayarak suyun akmasını engeller. Ancak su, bu defa Tutmaç köyü arazisinden çıkar. Bu suya İreyse Pınarı denir. Yöre halkı tarafından kutsal sayılan bu suya giren birçok cilt hastası şifa bulur. Suyun çıktığı mağaranın içinden sesler gelir ve duvarından da damla damla sular dökülür. Bu damlalar halkın inancına göre Eren Baba'nın gözyaşlarıdır. Mezarı, bugün eski önemini kaybetmiştir.

Hüseyin Dede, ilçeye 22 km. mesafede bulunan *Çevirme* köyü mezarlığında yatmaktadır. Horasan'dan geldiği rivayet edilmekte olup sülalesi Arapoğulları olarak bilinir.

Tanyu, Sivas'a üç saatlik bir mesafede, çolak, kötürüm ve felçlilerin, cine çarpıldığına inananların götürüldüğü **Karacalar**

---

[348] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

Tekkesi'nden söz eder[349]. Burada "devletlinin yanında yatırıldığı"nı, "yarı uyku halinde iken ak sakallı biri"sinin gelerek üç defa hastanın sırtını okşadığını, "büyük postu alayım da küçük sırtına örteyim" dediğini, sonra hastanın "ben yürüyorum" diye bağırdığını ve kapıyı açtıklarında, hastanın yürüdüğünün görüldüğünü nakleder. Kaya, Ulaş ilçesindeki Küpeli Baba ve Çam Dede'nin Karacalar Tekkesindeki zatın kardeşi olduğunun ileri sürüldüğünü kaydeder[350]. Burada yatan zatın asıl adı Mehmet'tir. *Tekke* köyü yakınlarındaki tekkeye *"Karacalar Tekkesi"* denilir. Buraya sinir, felç hastaları getirilir. Kurban kesilir. Fakir kimseler ise tekke bekçilerine para veya eşyalar verirler. Bir gece orada kalınır. Allah'a hamd ü senalarda bulunurlar. Ertesi gün ayrılırlar.

Metin Bozkuş Sivas-Ulaş Yöresindeki Aleviler hakkında bilgi verirken bunların, Sünni bir köy olan Gümüştepe (Şeyh Derdiyar) köyünde bulunan ve cami avlusundaki "Karacalar Tekkesi" denen türbeye, hastalarını götürdüklerini, bunları orada yatırdıklarını, iyileştikten sonra da buraya kurban kestiklerini ve buraya çevre Sünni köylerden de gelen olduğunu yazmaktadır.

Gümüşpınar köyü, Ulaş ilçesinin güneyinde yer alır ve ilçe merkezine 10 km. uzaklıktadır[351]. Köyün ismi, önceki yıllarda Şeyhler Diyarı, Tekke, Karacalar Tekkesi iken sonradan değiştirilerek devlet tarafından "Gümüşpınar" adı verilir. Bunun dışında köyün, yörede en çok bilinen adı "Karacalar Tekkesi" olmakla birlikte "Şeyhler Diyarı" ve "Derecik Ağılı" isimleri de vardır.

Karacalar Tekkesi adını almasıyla ilgili şöyle bir rivayet anlatılır. Ulaş'a bağlı *Karacalar* köyünden yaklaşık 150-200 sene

---

[349] Tanyu H. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1967

[350] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

[351] ÖZ M.A. Bütün Yönleriyle Ulaş

önce birkaç kişi gelerek bu köye yerleşirler. Buraya göç edenlerden dolayı bu köye "Karacalar" denmiştir. Gümüşpınar Köyü'nde bir türbe bulunmaktadır. Bu nedenle köye eskiden "Karacalar Tekkesi" adı verilmiştir.

Şeyhler Diyarı ismi konması hakkındaki rivayet ise şöyledir: Bu köyde tarihi belli olmayan bir devirde devlet tarafından bir medrese yapılarak etrafında bulunan 12 köyün öşürü (geliri) medresenin ihtiyaçları için gelir olarak verilir. Bu medreseden mezun olan alimlerin çokluğuna nisbetle köye "Şeyhler Diyarı" denmiştir.

Hubyar'ın torunu Mustafa'nın oğlu Derdiyar'ın mezarı konusunda Hubyarlıların gösterdiği adres Sivas-Ulaş-(Karacalar) Gümüştepe (Gümüşpınar olmalı) köyüdür[352]. Köyün isminin eskilerde Şeyh Derdiyar olduğu bütün köylüler tarafından bilinmektedir. Anlatılan rivayetlerde Şeyh Derdiyar'ın çeşitli kerametlere sahip ermiş bir kişi olduğu belirtilmektedir. Köylüler Şeyh Derdiyar'ın kimliği ve Hubyar'la bağlantısı konusunda herhangi bir bilgiye sahip değildir[353]. Köyün içinde Cami avlusunda bir türbe bulunmaktadır. Bu türbenin Şeyh Mehmet isimli bir kişiye ait olduğu söylenmektedir. Derdiyar'ın diğer bir isminin Mehmet olduğu da söylenir. Türbe üzerindeki mermerde bu isim yazılmıştır. Fakat türbenin ne zaman yapıldığı konusunda bir bilgi yoktur. Bu türbenin çevrede bulunan Alevi-Sünni insanlar tarafından ziyaret edildiği, özellikle çocuğu olmayanların burayı ziyaret ettikleri anlatılır.

Horasan evliyalarından olup yedi kardeşin mezarlarının da çevrenin değişik yörelerinde bulunduğu, Şeyh Mehmet'in bir sefer sırasında bu köyde çobanlık yaptığı ve burada vefat ettiği, sağlığında çeşitli kerametler göstermiş olduğu rivayet edilir.

---

352 http://www.hubyar.net/
353 Durma A. Evliyalar Şehri Tokat

Bununla birlikte, herhangi bir kitabesi olmayan Mehmet Dede türbesinin, Yavuz Sultan Selim zamanında, türbe, medrese, ve çeşme olarak yapıldığı söylenir[354]. Bugün ise, medrese ve o caminin enkazı bile kalmamış taşları ev yapımında kullanılmıştır. Mezarın etrafında başka şahısların mezarları da vardır. Eskiden etrafında ağaç oymadan yapılmış bir mekan var iken, bu şimdi yoktur. Türbeye akli dengesi bozuk olanlar, sara hastaları, felç geçirenler gelmektedir. Bu hastaların şifa buldukları ifade edilir. Abdest alınmasını müteakip iki rekat namazdan sonra, dua edilip dilekte bulunulur. Hali vakti iyi olanlar, burada koyun veya inek keserek fakirlere ve köy halkına dağıtırlar. Anlatıldığına göre, Yavuz Sultan Selim Mısır ve Bağdat seferlerine giderken, bugünkü Yenikarahisar ve Gümüşpınar köyleri arasındaki düz ovada dinlenmek istemiş ve orada otağ kurmuştur. Kendisine Şeyh Mehmet Dede'den bahsedilince, üç altın göndererek Dede'yi huzuruna çağırır. Elçi geldiğinde Dede bahçe bellemektedir. Bu esnada elçiye bahçedeki her şey altın olarak gözükür. Elçi utancından o üç altını veremez ve sadece, "Padişah sizi çağırıyor", der. Şeyh Mehmet Dede de bahsetmediği üç altını çocukları için harcamasını söyler. Elçi hayrete düşer. Dede, Elçi'ye "sen git ben de arkandan geliyorum" der. Elçi padişahın yanına gelince Dede'nin oraya kendisinden önce gelmiş olduğunu görür ve hayret içinde kalır. Bu arada padişah ve Dede iki salatalık tohumu dikip başlarına birer bekçi koyarlar. Padişah seferden dönerken bakarlar ki, Dede'nin ektiği meyve verirken padişahın ektiği henüz çiçek açmaktadır. Bunun üzerine padişah bu köylerin öşürünün % 10'unu bu köye bağlar, medrese cami ve çeşme yaptırır. Türbe, yılda 2.000-2.300 kişi tarafından ziyaret edilir.

---

[354] Kalafat Y.Diyanet İşleri Başkanlığına Göre Horasan Eri Olarak Bilinen Anadolu Yatırları

İlçeye 15 km. uzaklıktaki Hacımirza'da biri köyün içinde diğeri Sırıklı tepesinin başında olmak üzere iki türbe bulunmaktadır. Köyün güneyinde Kabak Tepe, doğusunda Sırıklı olarak adlandırılan ve zirvesinde evliya mezarlığı olan Evliya Pınarı yer alır[355].

Tecer Baba, Tecer dağının eteğindeki Tatlıcak gözesinin yanındaki türbede yatmaktadır. Horasan'dan buraya gelip yerleşmiş bir Allah dostudur. Gözenin suyunun soğuk ve tatlı olduğundan dolayı buraya Tatlıcak denmiştir. Suyun yanında bir ağaç bulunmaktadır ve Tecer Baba'yı ziyarete gelenler ağaca dilek dileyip bez bağlarlar.

İlçeye 30 km. mesafede bulunan *Şenyurt* köyünün kuzeyinde, Tecer dağının güneyinde "Ömer Osman Devletli" adında evliya olduğu rivayet edilen bir zatın türbesi bulunmaktadır[356]. Şenyurt köyünün güneyinde yaklaşık bir kilometre mesafede **Ali Baba** ismi verilen ve bir veli olduğu rivayet edilen bir türbe daha vardır. Bu iki zatın kardeş olduğu söylenmektedir. Köyde Hamzalar Oymağının dedeleri olduğu belirtilen Şeyh Mehmed isminde bir zatın türbesi bulunmaktadır. Bu zat 1890-1980 yılları arasında yaşamıştır. Şeyh Mehmed'e ait bir takım menkıbeler anlatılmaktadır. Köyde uzun süre dini konularda halkı eğiten ve keramet ehli olduğu belirtilen Süleyman Hafız, Topal Hoca, Ömer Hoca, Bekir Karaca, Yozgatlı Ahmed Hoca, Hacı Mehmed Koçtürk, Hicabi Ayrancı, Cafer Hoca, Murat Güveç gibi şahıslar Şenyurt köyü camiinde imamlık yapmışlardır.

Üç kardeş (bazılarına göre beş kardeş) Horasan'dan yola çıkar, dağları takip ederek Tecer dağına kadar gelirler. Burada dağın sona erdiğini görüp her biri bir tarafa taş atar. Birinin taşı *Tekke* (yeni adıyla Gümüşpınar köyünde Davutlu Dede

---

[355] http://www.hacimirza.com/
[356] ÖZ M.A.Bütün Yönleriyle Ulaş

yatmaktadır) köyü yakınlarına, biri *Acıyurt* köyü'ne üç km.lik mesafeye (veya bu kardeşin adı Arap Dede olup bugün Şarkışla'da Arap Dede denilen mevkide yatmaktadır), ötekininki ise, Küpeli köyü sınırları içine düşer. **Küpeli Baba**'nın attığı taş, "At oluğu" ismi ile tanınan çeşmenin karşısında ve yolun bitişiğindedir. Taşın 100 metre yukarısında Acıyurt-Küpeli köyü sınırında yatmaktadır. Bugün Küpeli-Acıyurt köyü yolu o mevkiden geçirildiği için mezar tamamen yok olmuştur. Eskiden buraya dilek için gelindiği anlatılır.

1624'te kurulmuş olduğu ileri sürülen köy, adını Küpeli Dede yatırından alır[357]. Yakın tarihlere kadar bayramlarda ve mübarek günlerde dolup taşan Küpelibaba (Ziyaret) kabri 1630'lu yıllarda Sırıklıoğlu Ahmet Ağa tarafından türbe haline getirilir ve uzun yıllar korunur. Sırıklıoğulları ise Oğuz Türkleri'nin Dodurga boyuna dayanır. Küpeli köyüne ilk yerleşen Sırıklıoğulları Soyadı Kanunu ile bugün Koçyiğit olarak anılır.

İlçeye 20 km. mesafede bulunan *Baharözü* köyünün "Düğnük Kaya" adlı mıntıkasında önceden ziyaret yeri olarak kabul edilen ve burada adak kurbanların kesildiği ve dileklerin tutulmuş olduğu ziyaret adı verilen bir yer bulunmaktadır. Anlatıldığına göre, burada eski dönemlerde yapılan bir savaş esnasında şehit düşen Müslüman askerlerin mezarları bulunmakta ve buraya 'düşek' adı verilmektedir.

İlçeye 41 km. mesafede bulunan *Güneşli* köyünün üst kısmında Karatepe mevkiinde eskiden beri ziyaret olarak kabul edilen bir yer vardır. Ayrıca köyün güneyinde yer alan Yılanlı dağının en yüksek tepesinde "At oluk" mevkiinde battal Gazi döneminde şehit olmuş bir müslüman askerin mezarının bulunduğu iddia edilmekte ve eskiden beri burası yöre halkınca ziyaret yeri olarak kabul edilmektedir. Hatta burasını kaldırmak istediklerinde,

---

[357] http://tr.wikipedia.org/

bunu yapmak isteyenlerin gaipten taşa tutulduklarını köyün yaşlıları anlatmaktadırlar. Bu olay üzerine köy halkı buraya bir türbe yaparak orayı ziyaret yeri haline getirirler.

Yıldızeli Evliyaları

Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Yıldızeli'nin kuruluş yıllarında evlerin kiremit ile örtülü, hanın 100 at alacak kadar büyük olduğunu, hanın önündeki caddenin sağında ve solunda 40-50 dükkânın var olduğunu; ayrıca hanın Sivas kapısı yönünde "Hindi Baba" adında bir de ziyaretgahın bulunduğunu belirtmektedir[358]. IV. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında ordunun konaklaması için kurulan ve eski adı ile "Yenihan" yeni adı ile "Yıldızeli" olan yerleşim yeri, 1650-1874 yılları arasında bucak olarak Sivas iline bağlı kalmış, 1875 yılında da aynı ile bağlı olarak ilçe yapılmıştır. İlçe olduğu yıllarda Yıldızeli'ne bağlı 10 nahiye ve l5 köy olduğu bilinmektedir. İlçe belli tarihlerde yurdun değişik yörelerinden göç alır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus zulmünden kaçarak Anadolu içlerine göç eden Kars halkından bir bölümü Yıldızeli ve çevresine yerleşir. 1915 yılında dönemin Sivas Valisi Muammer Bey zamanında ilçe merkezine bir okul yaptırılır.

İstiklâl Savaşı öncesinde tahminen elli yaşlarında olan ve adı bilinmeyen bir kişi, ilçeye gelir[359]. İsmi bilinmediği ve herkese "Guguk!" diye seslendiği için kendisine bu isim verilir. **Guguk Baba**'nın sağlığında ilçe halkı, ihtiyaçlarını çevre köylerden ve ilçeden geçen kervanlardan sağlarmış. İhtiyaçların tam olarak karşılanamadığı günlerde Guguk Baba, güç durumda kalan

[358] http://www.yildizeli.gov.tr/
[359] Özen K. Sivas Efsaneleri

insanların yardımına koşar ve olağanüstü kerametler göstererek ihtiyaçları karşılarmış. Anlatıldığına göre bir gün lâmbanın gazı biter. Guguk Baba da: “Verin Guguk, ben gaz dolduravım.” der. Çeşmeden lâmbaya su doldurur ve getirip yakar. Bu kişi öldükten sonra kerametlerinin daha da arttığına inanılır.

Er Aslan Tekkesi, ilçeye 47 km. mesafede bulunan *Güneykaya* beldesindedir[360]. Türbede biri Er Aslan’a diğeri hanımına ait olmak üzere iki kabir bulunmaktadır. Menkıbeye göre Er Aslan, Hacı Bektaş Veli’yi ziyarete giderken bir aslana biner, yılanı da kamçı olarak kullanır. Hacı Bektaş Veli de kuru bir duvara binerek Er Aslan’ın önünü keser. Hatasını anlayan Er Aslan, özür diler. Hacı Bektaş Veli de Er Aslan’a nasip vererek onu Çorum yöresine gönderir. Er Aslan, bir müddet sonra buradan ayrılır ve Sivas topraklarına geçer, Yıldızeli’nin Aslandoğmuş köyüne gelir. Bu köyde fazla kalmaz, Güneykaya köyüne gelip yerleşir. Burada bir tekke açar. Kendisinin ölümünden sonra oğlu Seyyit Halil, onun ölümünden sonra Seyyit İbrahim ve Seyyit Ali tekkeye hizmet eder. Er Aslan’a Hacı Bektaş Veli tarafından atılan nasip olarak bilinen “Öksük” adındaki taş, 1.5 metre uzunluğunda yarım metre çapında, yarım ton ağırlığında silindire benzeyen bir taştır. Anlatıldığına göre bu taş, zamanın Sivas valisi tarafından Sivas’a getirilmiş, getirildiği gece eski yerine dönmüştür. Yöre halkının inancına göre Er Aslan’ın asıl adı ‘Seyyit Mahmut Hayranî’dir. Bu arada, Akşehir’deki muhteşem türbesinde medfun bulunan ve 1269’da vefat eden bir diğer Seyyid Mahmud Hayrani’yi not etmek yerinde olacaktır[361]. Er Aslan Ehl-i Beyt soyundan gelmektedir. Babasının adı Mesut’tur. Eğitimini Horasan’da bitirdikten sonra Anadolu’ya gelmiştir. İlk zamanlar

---

[360] Özen K. Sivas Efsaneleri

[361] Seyyid Mahmud-ı Hayrani Türbesi, Yekta Demiralp, TDV İslam Ansiklopedisi

Tunceli civarına yerleşmiştir. Türbe, erkek çocuk isteyenler ve baş ağrısı çekenler tarafından ziyaret edilir.

Akbaba, Kevgür Baba ve Küre Baba üç kardeş olup Horasan'dan Tokat'ın Artova ilçesine gelirler[362]. Burada üç ayrı yere taş atarlar. Akbaba'nın attığı taş *Akpınar* köyünün 10 km. kuzeybatısına düşer.

İlçeye 61 km. mesafede bulunan *Akkoca* köyünde yatan ve köyün ismini aldığı **Akkoca Sultan'**ın Anadolu'ya, Horasan'dan üç kardeş ve bir arkadaşıyla birlikte gelmiş olduğu anlatılır[363]. Kendisi bugün medfun bulunduğu Akkoca köyünü, kardeşinin biri Zile'yi, diğeri Sapoğul'u, arkadaşı da Karalar köyünü mekan tutar.

Menkıbeye göre, Akkoca, köyün ileri gelen insanlarından biriymiş[364]. Herkes onun ermiş olduğunu düşünürmüş. Ne var ki, köyde tarım ve hayvancılıkla uğraşan Akkoca'nın hanımı, asık suratlı, aksi, çok inatçı, misafirden hoşlanmayan biriymiş. Akkoca bir gün tarlaya burçak yolmaya gitmiş. O sırada Hacı Bektaş Veli, müritleri ile köyün yakınlarından geçmekteymiş. Hünkar, Akkoca Sultan'ı ziyaret etmek istediğini söylemiş. Müritler Akkoca Sultan'ın evine bir kişi göndermişler. Eve giden derviş, Akkoca Sultan'ın karısına durumu anlatmış. Akkoca Sultan'ın karısı eve misafir istemediği için, Akkoca'nın tarlada olduğunu söylemiş ve, "Gidin, orada görün!", demiş. Hacı Bektaş Veli, Akkoca'nın çalıştığı tarlaya gitmiş. Onu burçak yolarken görmüş. Sohbete başlamışlar. Hacı Bektaş Veli, "Bu kadar burçağı yolmak sana zor gelir. Ben bir dua edeyim, siz amin deyin. Burçaklar yolunur, toplanır, yığılır.", demiş. Sonra da Hacı Bektaş Veli dua etmiş, yanındakiler amin demiş. Burçaklar yolunmuş, toplanmış, yığın olmuş. Biraz daha konuşmuşlar. Akkoca mahcup olmuş. "Pîrim,

---

[362] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri
[363] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri
[364] Özen K. Sivas Efsaneleri

ben alnımın teriyle çalışayım, burçakları yolayım", demiş. Hacı Bektaş Veli tekrar dua etmiş. Yanındakiler de amin demişler, tarla eski haline gelmiş. Akkoca, misafirleri evine götürmüş. Karısı misafirlere saygısız davranmış, onları içeri almamış. Akkoca Sultan'a, "Eğer beni sırtına alıp evi süpürttürürsen, konukları eve alırım." demiş. Akkoca Sultan, mecburen kabul etmiş. Kadını sırtına almış. Tam bu sırada evin penceresine bir güvercin konmuş ve aşağı inip dile gelmiş. Bu durumu sormuş. Adam, olanı biteni anlatmış. O anda güvercin kanatlarını sallamış ve Hacı Bektaş Veli'ye dönüşmüş. Hacı Bektaş Veli, kadına, "Hay taş kesilesin!", demiş. Kadın simsiyah bir taş halini almış. Köyde Akkoca Sultan'ın türbesinde bir de karısının sandukası vardır. Sanduka biraz tahrip edilmiş olsa da kadın şekline benzetilir.

Hasan Efendi (1896-1973) ilçeye 48 km. mesafede bulunan *Başköy*'de medfun bulunmaktadır[365]. Annesi İsmet Ana, babası ise Kureyşan Ocağından Kamber Dede'dir[366]. 51. göbekten Hz Ali'ye dayanır. Devrinin ortaokulundan mezun olan Hasan Efendi eğitmenlik yapar. Tunceli'nin Ovacık ilçesinde Şah Ahmet ocağından el aldığı bilinmektedir. Gençlik yıllarından itibaren kendini tasavvufi alanda yetiştiren Hasan Efendi zahir ve batın ilimleri alanında devrinin önemli seyitleri arasında yer alır. Halil Öztoprak ve Aşık Veysel gibi simalarla sohbetler düzenlemiş ve Noksani Baba'nın nefeslerine nazireler yazmıştır. Bir nefesinde 21 yaşında evlendiğini söylemektedir Hasan Efendi'nin eşi Elif

[365] http://www.baskoyluhasanefendi.net/

[366] Anlatıldığına göre Hacı Kureyş, Seyyid Mahmut Hayrani'nin soyundan gelmektedir. Düzgün Baba da Hacı Kureyş'in tek oğludur. Tunceli'deki ocak Mazgirt kazasının Düzgün Baba Dağı civarındaki Büyük köyündedir. Rivayete göre Moğol istilasıyla başlayan göç sırasında Hacı Kureyş, Horasan'dan çıkarak Nizip'in Milelis Köyü'ne gelmiş, burada Hakk'a yürümüş ve köy civarındaki Zarar mevkiine defnedilmiştir. Halk tarafından Kureyşan Ocağı Dedeleri ruh hastalıklarına şifa bulmak amacıyla ziyaret edilmektedirler.

anadan 11 çocuğu dünyaya gelir. Bütün yavrularını çocuk yaşta kaybeden Hasan Efendi bu durumu bir nefesinde şöyle dile getirmektedir.

Millet kulağınıza koyun sözümü
Size bağlamışım doğru özümü
Kurban verdim oğlum ile kızımı
Yazıyı yazın mezarım kaybolmasın.

Bütün evlatlarını kaybeden Hasan Efendi kardeşinin oğlu Kamber Dede'yi kendisine evlat edinerek kendisinden sonra Kamber (Ağa) Dede'ye el vermiştir. Daha 24 yaşından itibaren bu fena mülkünün zevki sefasından el etek çekerek kendini Hakka adamıştır. Düzgün Baba, Büyük Çeşme ve Ağır (Aygır) gölü ziyaretlerinde aylarca yaz kış demeden hizmet eder. Ehl-i Beyt muhiplerini tek tek, köy köy gezerek ziyaret eder. Fakirlerin, yoksulların ve yardıma muhtaç durumda olanların elinden tutar. Sevenleri tarafından kendisine verilenleri muhtaç durumda olanlarla paylaşır, ve bunu da tam bir gizlilik içerisinde yapar.

1950 de Hacc'a giden Hasan Efendi'nin bu seyahat esnasında beraberinde giden Sünniler dahil, yol arkadaşları gösterdiği çeşitli kerametleri dilden dile anlatmaktadır.

Menkıbeye göre, **Kevgür Baba**'nın taşı ilçeye 37 km.mesafede bulunan *Yoklaya* (eski adı Çakraz) köyünün dokuz km. uzağında rakımı 1000 m. olan bir tepeye düşer ve Kevgir Baba da buraya gelir[367]. Tepede tek katlı iki odalı bir bina vardır ve Kevgür Baba bu binanın içinde yatmaktadır. Mezar yaklaşık üç metre uzunluğunda iki metre genişliğinde, etrafı mermer sütunla çevrili üzeri toprakla kapatılmış durumdadır. Üzerinde yeşil renkli örtüler vardır. Kabir, iki odalı bir binanın içerisindedir. Odalardan birinde mezar bulunmakta, diğeri ise sergiler ve minderler serilmiş,

---

[367] Kaya D. Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri

oturulup ibadet edilebilecek durumdadır. Binanın bahçesinde kavak ve ardıç ağaçları ile bir havuz, bir çeşme vardır.

Mezarın yerinin tespiti konusunda birbirine benzer iki rivayet vardır[368]. Birincisine göre, bundan senelerce önce Tokat'ın Zile kazasından Tahsildar Mehmet Efendi isminde bir zat rüyasında Kevgir Baba'yı görür. Kevgir Baba kendisine şöyle der: "*Ben bataklıklar içerisindeyim. Gel beni kurtar*." Bu istek üzerine Mehmet Efendi sora sora gelerek Çakraz köyünü bulur. Rüyasında gördüğü tepeye çıkar. Oradaki bataklığı kazdırır. İçinde bir elinde kılıç ve sağ gözünden ok yarası almış sarı sakallı muhterem bir kişi bulur. Bataklıktan yaklaşık on adım üstünde kazılan bir mezara aynen konur ve kabrin etrafı betonla çevrilir. Sonra oradaki bataklık göze (kaynak) haline getirilir. İkinci rivayete göre, Tokat iline bağlı Artova ilçesinde yaşayan genç bir kız rüyasında buradaki bataklıkta elinde kılıcı olan birini yatar vaziyette görür. Bu kişi genç kıza; "*Gel beni kurtar, beni suyun üzerine çıkar ve mezarımı yaptır*." der. Bunun üzerine genç kız Çakraz köyüne gelir, durumu köylülere anlattıktan sonra köylülerle beraber rüyada gördüğü tepeye çıkarlar. Kazılar neticesinde Kevgir Baba diye bilinen evliyanın tabut şeklindeki muhafazası bulunur. Bu muhafaza açıldığında taze kanın aktığı ve cesedin hala yeni vefat etmiş şekilde olduğu görülür. Kızın rüyasında gördüğü gibi elinde kılıcı olan birisi suyun içinde yatmaktadır. Kılıcını elinden almaya çalışırlar ama kılıcı bırakmaz. Sonra içlerinden birisi, "Ey Mübarek! Kılıcını tekrar vereceğiz", deyince kılıcı bırakır. Mevta, eski yerinin biraz üst tarafına kılıcı ile beraber defnedilir. Daha sonra genç kızın babası Kevgir Baba'nın mezarını yaptırır.

Kevgir Baba, her ne kadar Yıldızeli ilçesine bağlı *Yolkaya* köyü yakınlarında ise de sadece Yıldızeli ve çevresindeki köylerin halkı değil, aynı zamanda Şarkışla ilçesine bağlı çeşitli köylerden

---

[368] Özen K. Sivas Efsaneleri

de birçok insan gelip Kevgir Baba'yı ziyaret etmektedir. Gece rüyasında ağlayan çocuklar buraya götürülür. Kabrin yanına boylu boyunca yatırılıp dua edilir. Toprağından birazcık alınarak bir muska şeklinde yapılıp çocuğun boynuna asılır. Askere giden gençler, gitmeden bir gün önce Kevgir Baba'yı ziyaret edip dua ve niyazda bulunduktan sonra, oradan aldıkları toprağı muska şeklinde sarıp boyunlarına asarlar. Çocuğu olmayan kadınlar, çocuk sahibi olmak için Kevgir Baba'yı ziyaret ederler. Kabrin yanında bir gece yattıktan sonra, beraberlerinde kabirden bir avuç toprak alarak dönerler. Bu toprağın bir kısmını on iki gün yemeklerine katarak yerler, bir kısmını da muska şekline getirerek boyunlarına asarlar. Ayrıca, Kevgir Baba'yı sarası olanlar, vücudunun herhangi bir yeri tutmayıp uyuşanlar, sevdiğine kavuşmak isteyenler ve çocuğu geç yürüyüp dili peltek olanların ziyaret ettikleri ve ondan yardım isteyip dua ve niyazda bulundukları, oradaki sudan da şifa niyetiyle içtikleri nakledilir.

Diğer taraftan Kevgür Baba'nın Yedi Kardeşler'den birisi olduğu söylenir.

Küre Baba'nın Artova'dan attığı taş ilçeye 32 km. mesafede bulunan *Davulalan* köyünün 15 km. batısındaki 1100 m. yükseklikteki kayalıklara düşer. Küre Baba da oraya gelir. Burada yattığı söylenmekle beraber kabrinin yeri belli değildir. Eskiden perşembe günleri bu kayalıklarda bir ışığın yanıp söndüğü rivayet edilir.

Seyit Baba, Yıldızeli'nin ilçeye 24 km. mesafede bulunan ve eski ismi Salavat olan *Erenler* köyünde yatmaktadır. Horasan'dan üç kardeş olarak (Seyit Baba, Şaban Dede, Çeltek Baba) bu yöreye gelirler. Şaban Dede ve Çeltek Baba kendi adını taşıyan köyde yatmaktadır.

Şeyh Halil ilçeye 45 km. mesafede bulunan ve adını verdiği *Şeyh Halil* beldesinde yatmaktadır[369]. Türbesi, köydeki caminin yanında olup kubbelidir. Türbede ayrıca kendisinden başka üç çocuğunun ve hanımının da kabirleri bulunmaktadır. Kapıdan girişteki ilk sanduka Şeyh Halil'e, yanındaki hanımına, diğerleri çocuklarına aittir. Hanımının ismi Hatice, oğullarının ismi Şahbazoğlu, Şeyh Nusret ve Şeyh Ahmet'tir. Asıl adı Şeyh Yahya Bin Hacib olan Şeyh Halil, Horasan'dan gelmiş olup Selçuklular zamanında yaşamış Horasan Erenleri'ndendir. Aynı zamanda Selçuklu Hükümdarı tarafından kendisine bir de sancak verilmiştir,

Menkıbeye göre; Şeyh Halil Sultan, gelmeden önce, köyde o zamanlar Hristiyanlar bulunmaktaymış. Şeyh Halil Sultan, köye yaklaşık iki km. kadar uzaklıkta bulunan 'Şehitler Burnu'nda Hristiyanlarla harbe girer. Harbi kazanır.

Başka bir menkıbeye göre, Şeyh Halil, müritleriyle birlikte Hristiyanlarla savaşır, bu savaşı kaybeder. Yanında savaşan askerlerle birlikte hanımı, bir kızı ve iki oğlu da şehit düşer. Şeyh Halil Sultan'ın da kafasını keserler. O da kafasını alarak, kelle koltukta, türbenin bulunduğu yere kadar yürür ve şehit düşer.

Türbeyi genellikle çocuğu olmayanlar ve hastalar ziyaret ederler.

Anlatıldığına göre, Şeyh Halil, köyün karşısındaki Böklüce üzerinde ziraat yaparmış. Koşum hayvanı olarak da geyik koşarmış. Kullandığı karasaban ve boyundurukları da som altındanmış. Şeyh çalışmasını bitirdikten sonra geyikleri dağa başıboş salıverirmiş. Ertesi gün tarlanın başına gittiğinde "Gel boğam…" dermiş. Yıldızeli ilçesinin bu bölgesinin "Gelmuad" ismini alması da bu hitaba bağlanır.

Osmanlılar döneminde burada bir tekke açıldığı, Çukursaray, Esmebaşı, Başköy, Karalar, Çobansaray, Gündoğan,

---

[369] http://www.seyhhalil.bel.tr/

Belpınar, Yeniköy Kışlası, Sarıyaprak, Alanyurt, Papaklı, Çöte, Akkoca, Oylubağı köylerinden alınan vergilerin Şeyh Halil köyünde toplandığı, fakir halka dağıtıldığı ve bu uygulamanın 1870 yılına kadar devam ettiği anlatılır.

Askere gidecek olan gençler, türbeye gelir ve orada iki rekat namaz kılarlar. Daha sonra Şeyh Halil Sultan'ın sandukası üzerinde bulunan örtüden bir parça yırtarlar. Bunu üzerlerine takarlar. Böylece askere uğurlanırlar. Bugüne kadar askerden hiç şehit gelmediği anlatılır. Bu da Şeyh Halil Sultan'ın kerametine bağlanır.

Şeyh Halil türbesini genelde çocuğu olmayan erkek ve bayanlar, çeşitli dilekleri olanlar, hastalar ziyaret ederler. Şeyh Halil türbesini ziyaret edenlerin içeri girdiğinde, içeri giren kişi erkek ise, içeride bir bayanın olmasından dolayı Şeyh Halil'in ziyaretçiyi silkelediği/titrettiği; içeri giren kişi bayan ise içeride yatan bir erkeğin olmasından dolayı silkelediği söylenir.

Hasan Dede Tekkesi, *Banaz*'ın tam ortasında, Pir'in evi olduğu kabul edilen Mehmet Şimşek'e ait evin bitişiğinde bulunmaktadır[370]. Menkıbeye göre, Pir Sultan Abdal'ın "Horasan'dan gelirken asasına takıp getirdiği taş" olarak bilinen delikli taşın sergilendiği Hasan Dede tekkesi, daha önce onarılmışsa da bakımsızlıktan yıkılmış, yine 2006 yılında vakıf tarafından tekrar tamir edilerek eksikliklerinin tamamlanmasından sonra 2007 yılı şenliklerine hazırlanmıştır.

Taşınmaz kültür varlıkları listesinde Banaz köyü türbesi olarak kaydedilen yapıya çevrede **Emir Dede**, Banaz zaviyesi, yatır, düşek, cami veya kümbet gibi çeşitli isimler verilmektedir. Halk arasında anlatıldığına göre, Emir Dede Banaz'ın ileri gelen dedelerinden biri olarak Pir Sultan'ı yetiştiren, sırlarını paylaşan

---

[370] http://tr.wikipedia.org

önemli şahsiyet olmalıdır[371].

"Pir Sultanım Emirzade,
Gel sırrımı verme yade."

Emirdede zaviyesinin Banaz'da nişanlı iken sevdiği ölen zengin bir kızın çehizini satarak yaptırdığı da söylenir.

Ziyaret dağı zirvesinde Pir Sultan'ın üç oğlundan biri olduğu kabul edilen **Seyid Ali'**nin yatırı kısmen onarılmıştır. Pir Sultan'ın idamından sonra aile kaçış veya sürgünle dağıldığından Seyit Ali'nin bir zaman sonra kellesini koltuğuna alarak baba yurdu olan Banaz'a döndüğü anlatılır.

Yine Ziyaret Dağı eteğinde bulunan **Pir Memmet** yatırı ise, yüzyıllar öncesi hangi durumdaysa, bugün de aynı konumda bulunmakta, kutsal kabul edilmesi sebebiyle, yüzbinlerce küçük taşın atıldığı bir taş yığını altında bulunmaktadır. Pir Sultanın diğer oğlu olan Pir Mehmet, halkın anlattığına göre, buradan (yerin adı kuru elmadır) köydeki kavga seslerini duymuş, rahatsız olmuş, "yurduma iblis oturmuş", deyip Banaz'a girmekten vazgeçmiştir.

Haziran ayında köylülerin kurbanlar keserek cemler düzenlediği ziyaret tepesi, önemli kutsal mekanlardan olup bir köşesinde Seyit Ali'nin mezarının bulunduğu cem alanı taşlarla çevrilmiş, ağaçlar arasında yer alır. Dileklerin ve adakların sunulduğu ziyaret tepesine eskiden en güzel kıyafetlerin giyilerek çıkıldığı, salıncaklar kurulduğu nakledilir. Cem alanının baş kısmında taşın altındaki yuva veya cep yerine para bırakılır, ihtiyacı olan alırmış. Su olmadığı için insanlar Ilıcak'tan buraya yalın ayakla su taşırlarmış. Banazlılar ve çevre insanları, Ilıcak suyunun şifalı ve kutsal olduğunu kabul ederek, bu suyla yıkananların "bütün dertlerinden kurtulacağına" inanırlar.

Banaz'ın erenlerinden **Topuzlu Baba**'nın çam ağaçlarının

---

371 www.banazkoyu.com/

altındaki normalden uzun olan mezarı, Yusufoğlan köyünden Hüseyin Ulucan ve vakfın katkıları ile yapılır[372]. Buraya içme suyu getirildiğinden ve mesire alanı olarak uygun görüldüğünden Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından cemevi, vakıf idare merkezi, konukevi ile kurban kesim ve yemek tesisleri inşa edilir. Beşyüz metre mesafede Kaklık denilen yerde kaya oyuğundan çıkan su ile hastaları yıkadıklarında ve birbirine yaslanmış bu kayaların tünel gibi içinden geçildiğinde şifa bulunduğuna inanılır.

Zara Evliyaları

Eski bir yerleşim merkezi olan Zara, Osmanlı döneminde önceleri Sivas'a bağlı bir köy iken, XVIII. yüzyılda Sivas ili kazasının XIX. yüzyıl ortalarında ise Koçgiri kazasının merkezini oluşturur[373].

Erzincan yolu güzergahında Harput ve Divriği şehirlerine geçişin gerçekleştiği bir konak merkezi olan Zara, 1880-82 yıllarından itibaren de Halil Rıfat Paşa'nın Sivas valiliği sırasında Karadeniz ve Doğu Anadolu'ya açılan yol kavşağında yer alır.

Selçuklular döneminde Zara'nın, idarî, siyasî ve ekonomik anlamda kayda değer bir yer olduğu bilinmektedir. Osman Turan, dönemin kaynaklarından İbn-i Bibi ve Anonim Selçuknâme'ye dayanarak Anadolu Selçuklu sultanı Alaeddin Keykubad'ın (1220-1237) 100,000 akça iradı ve 60 kişilik sipahisi bulunan Zara'yı

[372] www.banazkoyu.com/
[373] Eken G. XIX. Yüzyılda Zara Üzerine Bazı Bilgiler

komutanlarından Kemaleddin Kamyar'a iktâ olarak verdiğini kaydeder[374]. XIV. asrın sonlarında Sivas hâkimi bulunan Kadı Burhaneddin Ahmed, emirlerinden Kör Bayezid'in gönlünü almak amacıyla "Zara ve Todurga vilayetini" dirlik olarak ona tevcih eder. Ancak XVI. yüzyılda Zara'nın "nefs-i Sivas" sancağına bağlı bir "karye" olduğu gözlenmektedir. XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise Sivas ili kazasının bir köyüdür. 1844 yılına ait temettü kayıtlarında da Sivas ili kazasına bağlı olan Zara, 1854 yılında yapılan idarî düzenleme ile Sivas sancağının Koçgiri kazasının merkezi haline dönüşür.

XVIII. yüzyıla ait belgelerde burada iki caminin varlığı kayıtlıdır. Bunlardan biri Zaralızâde Mehmed Paşa Camii, diğeri de hurufat kayıtlarında bazen mescit bazen de cami olarak belirtilen Hacı Hasan Camiidir. Zaralızâde Mehmed Paşa Camii, bugün Zara'da Meydan Camii olarak bilinir. Bu cami için Mehmed Paşa'nın Zara'da bulunan hanı vakfettiği anlaşılıyor. Aynı cami için, Şahin Ağa boyahanesinin gelirinden de faydalanıldığı görülür. İnşa tarihi ve yeri tam olarak tespit edilmese bile Zara'da bir de kilise bulunuyordu. XIX. yüzyılın sonlarında kasabaya uğrayan Vital Cuinet de Zara'da iki cami, 10 adet mescid, iki medrese, bir kilise ve iki de Hıristiyan okulunun olduğunu, kasabada 1286'sının Müslim (%85,7); 214'ü'nün gayr-i Müslim (%14,3) olmak üzere 1500 kişi bulunduğunu belirtir. 1890 tarihli vilayet salnamesinde ise bu yıllar itibariyle Zara'da bir hamam,, iki han, üç fırın, iki camii, beş mescid, iki medrese, bir mekteb-i rüştiye, iki İslam, iki gayrimüslim mektebi ve bir kilise ve yine XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra inşa edildiği anlaşılan bir hükümet konağının bulunduğundan bahsedilmektedir

İlçeye 19 km. mesafede bulunan *Adamfakı* köyünde asıl ismi **Adem Fakih** olan ve Faki Baba diye anılan zat medfundur. Onun,

---

374 Turan O. Selçuklular Zamanında Türkiye, sh.341

Şeyh Merzuban'ın halifesi ya da Şeyh Merzuban ile Bahar Şeyh'in kardeşi ve aynı zamanda köyün kurucusu olduğu ileri sürülür[375]. İsmini köye de veren Adem Fakih Hazretlerinin köy için önemi büyüktür. Peygamber Efendimizin 8. kuşak torunu diye adlandırılan Adem Fakih Hazretleri, Hoca Ahmet Yesevi tarafından Anadoluyu Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak için Horasandan gönderilmiş alperenlerdendir. Türbesinin 1970 yıllarına kadar her yağmurda, selde çatısının yıkılmış olduğu, fakat rahmetli hacı Hakkı Yücel tarafından yeni çatı yaptırıldıktan sonra bügüne kadar hiç yıkılmadığı anlatılır. Yurdun dört bir yanından gelen birçok yabancı Adem Fakih türbesini ziyaret etmektedir. 2008'de Selçuklu mimarisine uygun bir şekilde inşa edilen türbe törenle açılır.

Anlatıldığına göre, Adem Fakih, şeyh Merzuban Hazretlerinin Tekke köyündeki dergahına gidiyormuş. Yolun üzerinde bulunan bir bahçe duvarının üzerinden atlamak için ayağını kaldırmış. O anda duvar hareket etmiş. Ata biner vaziyette şeyhinin yanına vardığında, şeyh onu bu halde görünce, "Bana gelmen için başkasının duvarından atlamana gerek yoktu. Hem ola ki, senin şu andaki halin nefsinin böbürlenmesine sebeb olur." Der. Dolayısıyla şeyhi Adem Fakih'in bu halini beğenmez. Kendine ait olmayan bir duvardan atlayarak kul hakkına riayet etmediğini, nefsini yüceltmek için yaptığını düşünür ve ona "Allah da senin üzerinde yapı durdurmasın" der. Rivayet olunur ki, Adem Fakih vefat ettikten sonra üzerinde yapılan çatının, ertesi gün bozulmadan Acıırmak kenarında görülmüş. Köy halkı birkaç defa türbenin çatısını yapmışlarsa da, çatı yine yıkılmış. Ancak 1970 yılında kurbanlar kesilip türbenin üzerini örtebilmişler.

İlçeye altı km. mesafede bulunan *Ahmethacı* köyünde Moğol askerleri tarafından şehit edildiği kabul edilen **Hacı Ahmet** isimli

---

[375] http://www.adamfaki.com/

zatın türbesinin bulunduğu yerde bir su kaynağı vardır[376]. Her Perşembeyi Cumaya bağlayan gece bu suyun (göze kan akar) kızıl olarak aktığı ileri sürülür. Ziyaret edilip sularında yıkanılan bu suyun şifalı olduğuna inanılır.

Küpeli Baba ve Kızıl baba'nın kardeşi olduğu kabul edilen **Elmalı Baba** ilçeye 23 km. mesafede bulunan *Akören* köyünde yatmaktadır. Bu üç kardeş üç tepeye Selçuklu bayrağı dikmişlerdir. Sonraki senelerde Tepe Tarla denilen mevkide ekin biçen kadınların, bu bayrakları gördüğü ve saatlerce izlediği rivayet edilir. Köyün kuruluşunun 13. asrın ortalarına kadar indiği ileri sürülür. Kuruluşundan beri Sivas'a bağlı bir köy olup mevcut arazilerinin yarısı 1546 yılında Sivas'da Ali Baba Vakfına gelir olarak kaydedilmiştir[377].

Horasan erenlerinden olduğu ileri sürülen **Emir Baba'**nın kabri *Akören* köyünün kuzeyindedir. Ordu komutanı olduğu da ileri sürülen Emir Baba köyün iki km. kuzeyinde şehit edilir[378]. Yanında bir çeşmenin bulunduğu bu mevkie 750 yıldan beri Emir Pınarı diye anılır. Akören köyünde çok eski zamanlardan beri ticaretle uğraşıldığı bilinir. Köy içersinde kervanların konaklaması için bir de han inşa edilmiş, ticaret buradan develerle yapılmıştır. Köyün kuzeyinde 1530 m. rakımlı Çiğdemlik Tepesinde kervanların güvenliğini sağlamak için yapılan derbentin, yani gözetleme yerinin kalıntıları halen mevcuttur.

Kınalı Gazi, *Akören* köyünde Osman Çekirdek'in evinde medfundur.

Ağlayan Baba (Gazi baba)'nın, Sultan Alaaddin Keykubat'ın askerlerinden olduğu söylenir. Akören köyünde şehit düşmüştür. Osman Çekirdek'e ait eski evin kuzeyinde yatmaktadır.

---

[376] Özen K. Sivas Yöresinde Çocuk Sahibi Olmaya Bağlı Adak Yerleri

[377] www.zarahaber.com/

[378]Kaya D.Aşık Karaoğlan'ın Şiirlerinde Babalar

Perşembe geceleri kabirden inleme sesleri geldiği için bu zata Ağlayan Baba ismi verilmiştir. Türbesi yıkılmış olup yeri çöplük halindedir. Bir gün Ağlayan Baba'nın yattığı yerin sahibi türbenin içine arı kovanı ile çalı süpürgesi koyar. Adam, ertesi gün kovanların ve süpürgelerin atıldığını görür. Rüyasında da adama bunların kendisini rahatsız ettiği söylenir[379].

Kızıl Baba, Küpeli Baba ve Elmalı Baba'nın kardeşidir. *Akören* köyünde yatmaktadır[380]. 1243 yılında Selçuklu ordusu Kösedağ Savaşında yenilgiye uğrayınca Moğollar Anadolu'ya saldırır. Kuzeyden gelen Pontus kuvvetleri Zara'nın köyleri civarında Selçuklu askerleriyle savaşır. Selçuklu ordusundan binlerce asker bölgede şehit olur. Kızıl Baba'nın kabri yakınlarında Pontus kuvvetleri tarafından esir alınan yüzlerce Selçuklu askeri şehit edilir. Türbenin etrafında hâlâ askeri mevzilerin izleri bulunmaktadır. Kimi zaman geceleri türbesinde ışık yandığı rivayet edilir.

Kınalı Gazi'nin yattığı yer kesin olarak bilinmemekle beraber, Zara'nın Akören köyünde Osman Çekirdek'in evinde medfun olduğu söylenir. Kabir yeri önceden sökülmüş, harman ve çöplük yeri yapılmış olduğu için yeri tam olarak belli değildir. Buranın birçok yerinde perşembe günleri ışık yanmaktadır. Kınalı Gazi, henüz evli ve elleri kınalı iken savaşa katılmış, şehit olmuştur. Halk bu yüzden ona "Kınalı Gazi" demiştir. Köyden birinin rüyasına girer ve şöyle söyler: "Ben ellerimin kınasıyla cihat ettim, siz üzerime çöp döküyorsunuz. Bir daha buraya pislik dökmeyin.". Bu kişi kan ter içerisinde uyanır. Kınalı Gazi'nin vücudundan kanlar aktığını ve ellerinin üstünde üç boğum kınanın mevcut olduğunu söyler.

---

379 Kaya D. Aşık Karaoğlan'ın Şiirlerinde Babalar
380 www.zarahaber.com/

Küpeli Baba *Akören* köyünün yanı başındaki tepede yatmaktadır. Anlatıldığına göre, Kızıl Baba, Elmalı Baba ve Küpeli Baba üç kardeş olup Kösedağ Savaşına katılmış, bulundukları köyde Pontus Rumlarıyla çarpışmışlardır.

Çörmük Baba, Akören köyünün üç km. kuzeyinde eski *İlice* köyüne bağlı Türbe Yazısı denilen bir tepede yatmaktadır. Burada kükürtlü bir su bulunmaktadır. Bu zatın adı, muhtemelen bu pınardan gelmektedir.

Şeyh Merzuban'ın müridi olduğu kabul edilen **Bahar Şeyh'**in türbesi ilçeye 22 km. mesafede bulunan *Baharşeyh* köyündedir. Bir söylentiye göre ise Bahar Şeyh, Şeyh Merzuban ve Fakı baba ile kardeştir.

İlçenin 20 km. kuzeyinde özköyleri diye tabir edilen bölgede bulunan *Burhaniye* 1243 Kösedağı Savaşı sırasında kurulmuş eski bir köy olup güneyinde Gani Baba yatmaktadır. *Yapak* köyünde medfun bulunan **Kara Baba**'nın kardeşi olduğu söylenir[381].

Ya Hu Dede, Burhaniye köyü mezarlığında yatmaktadır. Daha çok derdine şifa arayanlar ziyaret ederler. 1878 yılında kurulan Yahuda köyünün adı, bu zattan gelmektedir.

İlçeye 25 km. mesafedeki *Emirhan* köyünde **Emirhan**, **Çavuş Dede** ve **Şıh Çoban**'ın mezarları üç ayrı tepede bulunmaktadır. Bu zatların mezarları hastalar tarafından şifa amacıyla ziyaret edilir. Köyün bu üç kardeş tarafından kurulmuş olduğu kabul edilir[382].

Kara Yakup Baba, ilçeye 14 km. mesafedeki *Eymir* köyünde yatmakta olup Horasan erenlerindendir. Şeyh Merzuban'ın müritlerinden olduğu ileri sürülür.

Kabirleri *Kurucâbât* ve *Eymir* köyleri arasında bulunan **Keşman Baba** ve kardeşi **Kepez Baba**'nın**,** Horasan'dan gelmiş

---

381 www.kocgirikulturmerkezi.com/
382 www.wikipedia.org/

oldukları kabul edilir. Anlatıldığına göre, Kepez Baba'nın yanındaki ardıç ağacı, şehit olduğunda kanının aktığı yerde filizlenmiş ve bugüne kadar gelmiştir. Eymir köyü mezarlığında yatan Horasanlı Köse Yakup'un yeğeni olduğu rivayet edilir.

Köse Yakup Eymir köyü mezarlığında yatmaktadır. Horasan pirlerinden olup 1224 yılında Eymir köyüne yerleşmiştir. Alaaddin Keykubat'ın önde gelen askerlerindendir ve savaş sırasında şehit düşmüştür. Kardeşi Kamber Baba, Koyulhisar'ın İskenderşeyh köyünde yatmaktadır.

Koşa Baba'nın kabri, *Eymir* köyü yakınlarındadır. Kabrinin yakınlarında kayalıklardan çıkan ve Koşa Pınarı ismiyle anılan su, şifalı ve kutsal olarak bilinir. Anlatıldığına göre, sağlığında kendi köyleri civarında cami bulunmadığından Koşa Baba, Köse Yakup, *Kuşçu* köyünden Kuşçu Hasan Baba ile birlikte Zara'nın Tekke köyünde bulunan Şeyh Merzuban Veli Camiine Cuma namazı kılmaya giderlermiş. Koşa Baba, Köse Yakup, Kuşçu Hasan Baba aracılığıyla Şeyh Merzuban Veli'ye mürit olmuşlar. Koşa Baba çok hızlı yürüdüğü için halk onu bu isimle yad etmiştir. Alaeddin Keykubad'ın askerlerinden olup 1243'te Eymir köyünde şehit düşer.

Yedi Kardaş, ilçeye 17 km. mesafede bulunan ve uzun bir geçmişe sahip olan *Gümüşçevre* (eski adı Kemeriz) köyünün beş km. kuzeyinde yatmaktadır. Yedi Kardaş'ın yattığı yerde, yedi adet ardıç ağacı bitmiştir. Vaktiyle köylülerden birisinin bu ağacın bir dalını kestiği, adamın orada felç olup daha sonra da ölmüş olduğu anlatılır. Denilir ki, her kim buraya gidip bir Fatiha okuyup dilek dilerse, bu zatların hürmetine dileği kabul olur.

Horasan erenlerinden **Huğ Baba** ilçeye 23 km. mesafede bulunan *Karacahisar* köyüne bir iki km. yakınlarındaki Huğ tepesinde medfundur. Diğer iki kardeşi ise Karacahisar köyünde yatmaktadır.

Pir Gazi, ilçeye 23 km. mesafede bulunan Karacahisar köyünün batısında Gözlek Tepesi denen mevkiinin yakınlarında yatmaktadır. Yöre halkı buraya "Tekke" demektedir. Diğer iki kardeşi ile Bizanslılara karşı savaşırlar ve burada üç kardeş de şehit düşer. Tekkeye daha ziyade sıkıntısı olanlar gelir. Halk, bu zatların gece ellerinde kandillerle yatsı namazına camiye geldiklerine inanır.

Osman Gazi'nin**,** Kösedağ Savaşında şehit düşen Horasan erenlerinden olduğu kabul edilir. İlçeye 40 km. mesafede bulunan *Kızık* köyünde medfundur. Osman Gazi'nin Köse Süleyman, Fatma Ana ve Şemsi Ana ile kardeş olduğu söylenir.

Anlatılır ki, **Kuşçu Hasan Dede'**nin türbesi ilçeye 19 km. mesafede bulunan *Kuşçu* köyündedir. Şeyh Merzuban'ın müritlerinden olup kuşların dilinden anladığına inanılır. Selçuklu sarayında kuşçubaşılık yapmıştır. Hasan Dede, Zara'ya geldiğinde uçurduğu kuşların şimdiki Kuşçu köyü arazisine konması dolayısıyla oraya yerleşmiş ve köyün temellerini atmıştır. Alaeddin Keykubat, köyde onun adına bir cami yaptırmıştır. Caminin kitabesinde "Hasan-ı Selçukiyye Mülkü" yazılıdır. Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında Çaldıran Seferine giderken mayıs ayı sonlarında Kuşçu Hasan Baba'yı ziyaret ettiği ve Kuşçu Camiini de tamir ettirdiği söylenir.

Pir Gökçek'in Şeyh Merzuban Veli ve İmranlı'da yatmakta olan Cogi Baba'nın kardeşi olduğu söylenir. Kabri, ilçeye 15 km. mesafede bulunan *Akdeğirmen* ile *Bağlama* köyü arasındaki bir dere içindedir. Önceleri türbenin üstü açıkken, yakın zamanda köylüler tarafından örtülmüştür. Alevi ve Sünni inanca sahip her kesimden insan ziyaret etmektedir. Bir süre öncesine kadar mart ayının üçüncü çarşambasında törenler düzenlenerek ziyaret gerçekleştirilmekteydi.

İlçeye 18 km. mesafedeki *Yapak* köyünün Pur mevkiinde medfun bulunan **Kara Baba**, Horasan erenlerinden olup rivayete

göre, ruhaniyetiyle 1951'deki Kore savaşına katılmış, yaralı Türk askerlerini tedavi etmiştir.

Derviş Baba'nın**,** eski Türk boylarından Dodurga isminden gelen Tödürge (bugünkü ismiyle *Demiryurt*) gölünün batı kısmında göl içerisinde türbesi bulunduğu nakledilir.

Şeyh Merzuban Veli, Horasan erenlerinden olup soyunun Peygamberimize dayandığı kabul edilir. Türbesi, Zara'ya beş km. uzaklıktaki *Tekke* köyündedir. İnanışa göre Şeyh Merzuban, Zara'nın manevi koruyucusudur. Bu bakımdan 700 yıldır, dertlerine şifa arayanlar ve çeşitli muradı olanlar onun kabrini hep ziyaret ede gelmiştir[383]. Merzübân lakabı sınır muhâfızı, hâkim, pâdişâh anlamındadır. Mahmut Merzuban Hazretleri ile ilgili şu rivayet anlatılır. Şeyh Merzuban Veli Bağdatta türbedarlık yaptıktan sonra islamiyetin yayılması için İranın Horasan bölgesine geçer. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması döneminde şeyhi, Tac'ül-Arifîn Ebü'l-Vefâ hazretlerinin mânevî işaretleriyle on ikinci asır sonlarına doğru Buhara'dan Anadolu'ya gelir[384]. Sivas ili Zara ilçesi yakınlarındaki Tekke köyüne yerleşerek halkı irşâda başlar. Pek çok kerâmetleri görülür. Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad, doğuda bir sefere giderken, yolu üzerindeki Zara'ya uğramış ve Şeyh hazretleriyle görüşüp kerâmetine mazhar olmuştur. Zara ilçesinin bugünkü yerinde "Zaro" isimli bir Ermeninin çifliği vardır. Ağa, sultanı akşam yemeği yedirmek için çifliğine dâvet eder. Yemekten sonra, üç dört km. uzakta bir ışığın yandığını farkeden Sultan, Zaro Ağaya ışık yanan yerde köy olup olmadığını sorar. Ağa da, "Köy yok efendim, fakat orada bir sarhoş adam var, civar köylerden avane toplayıp âlem yapıyorlar. Bu yüzden zaman zaman bizi de rahatsız ediyorlar." der. Zekî bir insan olan Alâeddin Keykubad, Ağa'nın bu sözlerinden şüphelenip;

[383] http://www.zara.org/tarih/
[384] http://www.tekkekoyu.biz/

"Ağa, öyleyse o sarhoşa içki göndermek gerek." der. Sabahleyin bir katır yükü içki yükletip askerleriyle şeyhe gönderir. Katır, şeyhin Dergâhına yaklaşınca, daha ileri gitmez. Bunun üzerine içkiyi götüren asker, şeyhe gidip, "Sultanın kendisine içki gönderdiğini, fakat katır yorulduğu için getiremediğini, içkileri gelip kendisinin almasını söyler." Şeyh hazretleri askere, "Sultanına selam söyle, gönderdiği içkiler yağ bal olsun, askerine yedirsin." der. Asker geri döner, durumu Sultan'a anlatır. Katırdaki yükler indirilir, gerçekten de içkilerin yağ, bal olduğu görülür. Alâeddin Keykubad bu zâtın büyük bir velî olduğunu anlar. Gidip şeyhin elini öper, askerlerine toprak çektirerek ‘Sadaka’ tepesini yığdırır. Şeyhi yanına alarak ‘Sadağa’ tepesine çıkarlar. Ve dilediği araziyi vereceğini söyler. Şeyh Zara’ya sırtını döner ve gözle görülebilir bütün araziler, Tekke köyünde bulunan Şeyh Merzuban zaviyesine verilir. Ve ihdas edilen zaviyenin yanı sıra devrinin yüksek okulu sayılan, bir de medrese kurulur. Medrese öğrencilerinin ihtiyaçları vakfın arazi gelirlerinden sağlanır. Il. vakfiye Selçuklu Sultanı III. Keyhüsrev tarafından 1274 yılında tanzim edilir. Buna göre vakfın gelir kaynakları üç köy ile 12 mezradan oluşmaktadır. Yıllık gelir 8390 akçedir ve şartlarına göre gelip geçen yolcuların yedirilip içirilmesini Tekke köyü sakinleri sağlayacaktır. Vakfın tevliyeti ve zaviyenin meşihatı ise Şeyh Merzuban’ın evladına şart koşulmuştur.

1536 tarihinde Korkut Bey ile kızkardeşi Müslime Hatun tarafından da Şeyh Merzuban zaviyesine dört köy ile 17 mezra vakfedilmiştir. Kendisinden sonra, torunları da irşad görevine devam eder ve Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına kadar hizmet sürdürülür.

Tekke köyü bugün Şeyh Merzuban adıyla ilçe merkezine mahalle olarak bağlıdır. Şeyhin türbesi Şeyh İbrahim El Aziz Camii ile karşılıklıdır. Türbe sekizgen gövdeli, kubbeli bir yapıdır. Onarım sırasında kuzeydoğusuna bir eyvan eklenmiştir. Türbenin

ortasında sanduka, güneyinde de mihrap nişi vardır. Kitabesinden anlaşıldığı üzere, türbe 1529 senesinde yapılmıştır. Daha sonra 1792 ve 1889 senelerinde tamirat görür.

III. Giyaseddin Keyhusrev'in 1274'te bu zaviye ve türbe için tesis etmiş olduğu vakfın vakfiyesinde, Şeyh Marzubân'ın kimliği, Bağdatlı olduğu, Hz. Hüseyin'in soyundan geldiği, adının Mahmud ve babasının isminin de Ali olduğu belirtilmektedir[385].

1536'da Şeybekoğlu Korkut Bey b. Mirza Muhammed ve kızkardeşi Müslime Hatun tarafından bu zaviye için tesis edilen vakfın senedinde Şeyh Marzubân'ın kimliğine, açıklayıcı iki bilgi daha eklenir. Birincisi Vefaî Tarikatı'na, ikincisi ise Hanefî Mezhebi'ne mensup olduğudur.

Rivayete göre, Hicri 501 (M. 1101) senesinde vefat eden Ebu'l-Vefa'nın yedinci halifesi olan Şeyh Hüseyin er-Raî (Şeyh çoban) ile Şeyh Marzubân tarikat kardeşi ve yol arkadaşıdırlar. Horasan'dan birlikte yolculuk yapıp Anadolu'ya geldiklerinde, Şeyh Marzubân'ın devesi Zara'nın Tekke Köyü'ne, Şeyh Çoban'ınki ise Sivas'a çöktüğü için bu iki yere ayrı ayrı yerleşirler. İkinci bir rivayete göre, Tacü'l-Arifin Ebu'l-Vefa Hazretleri'nin manevi işaretiyle XII. asrın sonlarına doğru Anadolu'ya gelmiş olan Şeyh Marzubân Zara'nın Tekke Köyü'nde zaviye açmıştır.

Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) İran'dan Anadolu'ya uzanan büyük ticaret yoluna eski müreffeh geçmişini geri getirmek istediği zaman, bu yol üzerindeki zaviyelerin ihyasını zorunlu görür.

Hasan Yüksel makalesinde, Anadolu-İran ticaret yolu üzerinde bulunan Şeyh Marzubân Zaviyesi için tesis edilen bir vakfın vakfiyesine, Şii-Safevi endişeleri ber taraf etmek gayesiyle,

---

[385] Yüksel H. Selçuklular Döneminden Kalma bir Vefai Zaviyesi (Şeyh Marzuban Zaviyesi). Vakıflar Dergisi. 25. Sayı

Şeyh Marzubân'ın Hanefî Mezhebi'ne mensubiyetini belirten *"el-Hanefî"* ibaresi eklenmiş olabileceğini ileri sürer.

Ali Baba Zaviyesine aynı dönemde yapılan vakıfta da Sünnileştirme gayretlerinin ihsas olunduğu açıktı.

Çilehanenin iç kısmında solda taşlar kesilerek yapılmış bir sedir)ve bu sedirin kapı tarafı üstünde yine taştan yastık mevcuttur. Çilehane hakkında anlatılan bir rivayet şöyledir. Şeyh Merzuban Veli Hazretleri hayatının son zamanlarında dünyadan tamamen elini eteğini çeker ve burada gece gündüz sürekli ibadet yapar. Bir gün otururken sağ ayağının tabanını taşa basmış ve o ayak izinden su çıkmıştır. Şeyh Merzuban'ın bu su ile ihtiyaçlarını gidermiş olduğu söylenir. Halen günümüzde de mevcut olan bu su yaz kış aynı debide ve sıcaklıkta çıkmaktadır.

Anlatıldığına göre, Şeyh Merzuban Veli Hazretleri çocuk ve yakınları tarafından getirilen üzümü yiyerek ve çilehaneden çıkan suyu içerek ibadet edip, vefatına kadar çilehanede hayatını sürdürür.

Köyün hemen yakınında Şeyh Merzuban Veli Hz. türbesinin önünden geçen Acıırmak üzerine kurulmuş olan köprü düzgün kesme taşlardan yapılmış, iki gözlü yuvarlak kemerli, taş korkuluklu sağlam bir Osmanlı eseridir.

1888 Salnamesinde Koçgiri kazası içinde verilen bilgiler dolayısıyla, Şeyh Merzuban Veli Hazretlerinden söz edilmektedir.

Sivas’ta Tarikatlar

Tarikatın kurucusu **Şemseddin Sivâsî** Efendi, vefatından önce bir vakıf tesis eder. 1627 tarihli ***Mufassal Tahrir Defteri*** kaydından öğrendiğimize göre, Şemseddin Efendi'nin bütün kardeşleri, evlatları ve dervişleri her türlü vergiden muaf ve müsellemdir[386].

Şemseddin Sivâsî Efendi'nin vefatından sonra yerine oğlu ve halîfesi **Pîr Mehmed Efendi** geçer. Bu vazifeyi iki yıl sürdürdükten sonra vefat etmiştir. Yerine Şemseddin Sivâsî Efendi'nin, yeğeni ve dâmâdı olan diğer halîfesi **Receb Efendi** posta oturur. Receb Sivâsî, 947 veya 949 tarihlerinde Zile’de dünyaya gelmiştir. Şemseddîn Sivâsî’nin kardeşinin oğlu, damadı ve halifesi olup, âlim bir zattır. Küçük yaşta memleketinde başladığı eğitimini İstanbul'da tamamlayarak Sultan Mehmed Medresesi'nde ders-i âmlık yapmıştır. Sonra amcası Şemseddin Efendi'den tekmîl-i tarikat ile hilâfete nail olur. Pîr Mehmed Efendi'nin vefatından sonra postnişîn olursa da ömrü vefâ etmez. Başta Şemseddin Sivâsî Efendi'nin menâkıbına dair ***Necmü’1-Hüdâ*** olmak ***üzere Esmâü'l-Vüsûl, Nûru'l-Hüdâ*** isimli eserlerin sahibidir. Ayrıca ilâhîleri de vardır. Sivas’ta Şemseddîn Hazretlerinin türbesinde medfundur. Receb Efendi'nin vefatıyla boşalan asitânenin şeyhliğini diğer halîfe ve müridlerin isteği üzerine Zile'de postnişîn olan Abdülmecid Sivâsî Efendi üstlenir.

---

[386] Yılmaz N. XVIII. Asırda Anadolu’da Tasavvuf. Doktora Tezi. Marmara Üni. İstanbul. 2000

Onun bir müddet sonra İstanbul’a hicretiyle yerine Şemseddin Sivâsî Efendi'nin ortanca oğlu Hasan Çelebi postnişîn olur. 1611 senesinde vefat edene kadar bu hizmetini sürdürür. Ondan sonra da küçük kardeşi Şeyh Müeyyed Çelebi vazifeyi devralır. Abdülmecid Sivasi’den tarikatı öğrenen eden Şemseddin Sivasi’nin küçük oğlu **Müeyyed Efendi** (ö.1659), Abdülmecid Sivâsî Efendi'den şer'î ilimleri de tahsil eder. Müeyyed Efendi, otuzu aşkın kitabını zaviyeye vakfeder. Nazmî Efendi'nin beyânına göre Abdülmecid Sivâsî Efendi'den hemen sonra, Hocazâde'nin ***Ziyâret-i Evliyâsı***'na göre ise büyük kardeşi Hüseyin Çelebi'den sonra postnişîn olmuştur. Nazmî Efendi, elli yıldan fazla irşâd vazifesini yürüttükten sonra 1664-65 senesinde, Hocazâde ise 1659-60'da vefat ettiğini söylemektedirler ki, postnişîn olduğu târih 1611 senesine tekabül etmektedir. Böyle olunca Abdülmecid Efendi'nin İstanbul'a hicret ettiği tarih olan 1599-1600'dan 161l'e kadar şeyhlik vazifesini birinin yürütmüş olması gerekir. Bu şahıs da Hocazâde'nin söylediği Şeyh Hüseyin Çelebi'dir. Zaten şer'î ilimleri ve sülûkünü Abdülmecid Sivâsî Efendi'den tekmil eden Müeyyed Çelebi babasının vefat ettiğinde büyük ihtimalle çok küçük yaşlardadır. Onun terbiyesini de Abdülmecid Efendi üstlenmiş ve muhtemelen yanında İstanbul'a götürmüştür. Müeyyed Efendi de kendilerine sağlanan bu imkanlarla, 1669 Muharremi'nde, babasının tesis etmiş olduğu vakıftan yetmişdört sene sonra başka bir vakıf düzenler. Mütevellisine de kendisinden sonra âsitânenin postnişînliğini üstlenecek olan büyükoğlu Halil Efendi'yi tayin eder.

Vakıf görevlileri veya evlâd-ı vâkıf arasındaki mücadeleler, ürünün toplanması veya taksimi hususunda cereyan etmektedir[387]. Öyle ki, Şeyh Şemseddin Zaviyesi mütevellilerinden evlâd-ı vâkıf

---

[387] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

olan Şeyh Ömer, Şeyh Halil ve Şeyh Receb'in uzun süren mücadeleleri, bu konuda dönemin en göze çarpan örneğini teşkil eder. Şeyh Şemseddin evkafından İşhanı memlühasını üç yıllığına senevi 350 kuruş olmak üzere, Hacı Fatima'ya iltizam edip parayı aldıktan sonra, mütevellileri olan Hasan ve İbrahim memlühayı başkalarına iltizam etmişlerdir.

Halil Efendi'den sonra sırasıyla Halil Efendi'nin oğlu Ömer Efendi, Ömer Efendi'nin oğlu Müeyyed Sani, ve Müeyyed Sani'nin oğlu Ömer Sani postnişin olurlar. Ahmet Suzi'nin Divan'ında verilen meşayih silsilesine göre Abdurrahîm-i Turhalî, Şeyh Mustafa Turhalî, Şeyh Abdülmecid Tokati ve Ahmed Suzi (ö. 1830)'nin birbirlerini takip ettiği anlaşılıyor[388]. Dinî bilgileri Hâdimî'den, tasavvufla ilgili bilgileri Şeyh Abdülmecid Efendi'den öğrenen Ahmet, ilmî ve tasavvufî bir çevrede iyi bir eğitim alarak yetişir[389]. Hac dönüşünden sonra Şemsî Dergâhı'nda postnişin olur. Türbedeki 18 numaralı mezar Sûzî Ahmed Efendi'ye aittir. Divanında yer alan, Halvetiyye tarikatı silsilesini anlattığı bir manzumede kendisinin Şemseddin Sivâsî'den sonra yedinci şeyh olduğunu ve Şeyh Abdülmecid Efendi'den el aldığını belirtmektedir.

Ömer Başol'un çalışmasında yer alan, "..Medine-i Sivas‟da kâin merhûm ve meffûr Hasan Paşalar rahmetâ‟llahu aleyh rahmeten vâsıf hazretlerinin evkâfına bi'l-fiil mütevelli olan Seyyid Abdurrahman ve Seyyid Mehmed Efendi ibn-i Seyyid Ahmed Efendi nâm kimesneler..", ifadelerden 1839-40 yıllarında Hasan Paşa vakfının mütevellilerinin Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Abdurrahman ve Seyyid Mehmed Efendiler oldukları

---

388 Arslan Z. Divan-ı Suzi-i Sivasi Tenkitli Metin-İndeks, Yüksek Lisans Tezi. KSÜ. Kahramanmaraş. 2010

389 Aksoy H. Suzi, TDV İslam Ansiklopedisi

anlaşılıyor[390]. Abdurrahman'ın Ahmed Suzi'nin oğlu, muhtemelen Seyyid Mehmed'in de 1840'ta vefat eden ve kendisinden tarikat alan kardeşi **Mehmed Zeki Behlüli** Efendi olduğu tahmin edilebilir.

Yerine geçen Şeyh İbrahim Naibi (ö. 1840) ve Şeyh Hüseyin Sani (ö. 1862) Mehmed Behlül Efendi'nin oğullarıdır. Hüseyin Sarıkaya'nın çalışmasından, "Küçük Minare Mahallesi'nde Şeyh Şemseddin Sivâsî'nin torunlarından olan Şeyh İbrahim ile Şeyh Hüseyin Efendilere ait bir kayda burada temas etmek de yerinde olacaktır[391]. Kayıtta iki zâtın kendi vakıflarına temlik olunan tuzla ve menkûller ile tekkenin imarı ve tekkeye gelen fukaranın doyurulması gibi hayırlarla meşgul oldukları, kendi tekkelerinde yirmi sekiz neferin hizmetkârlıkta bulunduğu geçmekte ve yaptıkları bu hizmetler karşılığı vergi mükellefi olmadıkları belirtilmektedir. Bu kayıt, vakfın XIX. yüzyılın ortasında faal olduğunu göstermektedir. 1889'da vefat eden İbrahim Naibi'nin oğlu Ali Efendi'den sonra Şeyh Hüseyin Efendi'nin oğlu **Ahmed Efendi**'nin posta geçtiği görülür. Onun 1889'daki vefatıyla büyük oğlu Şemseddinzade **Mehmed Zeki Behlüli Efendi** 1912'deki vefatına kadar tekkenin başında kalır. Mehmed Efendi'nin büyük oğlu **Hüseyin Şemsi** (Güneren) tekkelerin kapatılmasına kadar görevde kalan son şeyhtir. Küçükminare Mahallesi'nde, 1888'de dünyaya gelen Şemsi beyin annesi Şerife Hanım'dır. Şemseddîn Sivâsî'nin onuncu göbek torunudur[392]. İstanbul'da Mekteb-i Hukuk'ta tahsil görür, daha sonra Sivas'a dönüp, Merzifonlu

---

[390] Başol Ö. 20 Numaralı Sivas Şeriyye Sicilinin Transkripsiyonu. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Osmanpaşa Üni. Tokat, 2010

[391] Sarıkaya H. Temettuat Defterlerine Göre (1844-1845) Yüzyılın Ortalarında Sivas Kazasının Sosyo Ekonomik Ve Demografik Durumu (18 Mahalle Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üni. İstanbul. 2008

[392] Gündoğdu C. Halvetiyye Tarikatı Şemsiyye Kolu Meşayihi ve Şemsi Dergahı Son Postnişini Hüseyin Şemsi (Güneren)

Muallim Mehmet Hilmi Efendi’nin kızı Ayşe Sıdıka Hanımla evlenir ve Nuriye, Hatice, Mehmet Behlül ve Mehmet Fatih adlarında dört evlât sahibi olur. Mânevi terbiye ve seyr-i sülûkunda önce Ağacıkzâde Hoca Mustafa Efendi'ye, daha sonra kâmil bir zât olan ve kendisinden daima “Siyah Efendim” diye sözettiği "Siyâhi" Efendi’ye intisâb eder. Pederi Şeyh Mehmet Efendi’nin, Sivas vilâyet makâmında ikrâm edilen kahveyi içtikten sonra zehirlenme belirtileri ile vefâtından sonra Şemsî Dergâhı’nda postnişîn olur[393]. Tekke ve zâviyeleri lağv eden kanunun kabulünden sonra dergâhı kapatarak şeyhlik hizmetlerine son verir. Soyadı Kanunu çıkınca, Şems-i Sivâsî Hazretlerinin lâkabı olan "Şems-i Azîz" soy adını almasına müsaade edilmediği için, “Şems-i Azîz” terkibinin Türkçe karşılığı olan "Güneren" soyadını alır.

Dergâhın kapatılmasını takip eden sürede, ailenin vakıfları ve özel mülklerine vâki olan olumsuz müdâhaleler sonucu maddi sıkıntıya düştüğünden, geçimini temin etmek üzere, Sivas’tan göç ederek, Ankara'da Maarif Vekâleti'ne ait ’Umumi Kütüphane’de memuriyet alır. Ankara’ya giderken ailesini Merzifon’a bırakmış, kızlarını Merzifon Amerikan Kız Koleji’ne vermiştir. 1935 yılında Konya'daki Hazreti Mevlâna'nın Müze ve Kütüphanesine (o zamanki ismiyle, Konya Âsâr-ı Atîka Müze ve Kütüphanesi) müdür muavini olarak atanır. Buradaki dört yıllık memuriyeti süresinde, Bakanlık Gözcüsü olarak Alman ve Fransız arkeologlarının Antalya, Silifke, Kâhta ve Boğazköy'deki kazılarına iştirâk eder. 1939 Yılında, Beyazıt Meydanı’nda, Ordu Caddesi ile Vezneciler yolunun arasındaki medresede bulunan ’İnkılâb Müze ve Kütüphanesi'ne müdür olarak atanır. Burası daha sonra ‘Belediye Müze ve Kütüphanesi’ haline getirilmiş (Hali hazırda Hat Eserleri Müzesi olmuştur) ve Şişli’deki Atatürk

---

393 Hatırlanacaktır ki, vilayet makamında kahve ile zehirlenme hadisesi, Keçecizade İzzet Molla için de anlatılır.

Müzesi, Âşiyan’daki Tevfik Fikret Müzesi, Gazanferağa Medresesi gibi müesseseler de buraya bağlanmıştır. 1954 Yılında emekli olana kadar bu görevde kalır. Hüseyin Şemsi Bey’in hayatındaki en önemli hâdise, 1939’da İstanbul’a gelişinden bir iki hafta gibi çok kısa bir zaman sonra, Hoca Efendi Hazretleri olarak tanınmış Maraşlı Ahmet Tâhir Memiş Efendi Hazretlerinin (ö.1954) elini öperek onun terbiyyet ve irşâd dairesine girmesidir. Hoca Efendi Hazretleri Beyazıt Camii arkasında bulunan ve Hüseyin Bey’in çalıştığı müzenin hemen karşısında olan Beyazıt Umumî Kütüphane'sinde Tasnif Heyeti Başkanı idi. Şemsi Bey, İstanbul’a gelişinden sadece birkaç gün sonra mürşidini bulmuştur. Hoca Efendi Hazretleri’nin sık sık Hüseyin Şemsi Bey’in müzedeki odasını şereflendirdiği ve çok zaman tam bir sükût içersinde gönül sohbetleri yapmış oldukları nakledilir. “Hüseyin Bey kendi eliyle kahve pişirip sunmakta, özel olarak Bebek’teki meşhur şekerciden aldığı ve Hazretin sevdiği badem ezmelerini ikrâm etmektedir.”

“Hüseyin Beyin Hoca Efendi Hazretlerine bağlılığı, sevgi ve saygısı o kadar büyüktü ki, ilerliyen yaşına, şiddetli anfizeme bağlı nefes darlığına rağmen, Hoca Efendi Hazretlerinin Çengelköy tepelerindeki yazlıklarına ziyârete giderken taksiye binmeyi edebe aykırı görür, o yokuşu yürüyerek çıkardı. Hoca Efendi Hazretlerinin ahrete intikâli kendisine büyük elem ve keder vermişti. Mürşidinin vefâtının hemen ertesi günü, Ahmed Tahir bey Hazretlerinden sonra mânevi emânetin sahibi olan Mustafa Özeren (ö.1982) Bey Hazretlerini ziyârete gitmiş, elini öpmek istemiştir. Mustafa Bey Hazretleri, tevâzuen, "Siz benden yaşlısınız, ben sizin elinizi öpeyim" deyince, Hüseyin Bey cevâben, " Benim burnum koku almakta yanılmaz, Efendimin kokusu şimdi sizden neş'et ediyor, elinizi verin de öpeyim, herkesin içinde bana ayaklarınızı öptürmeyin", diyerek Hazretin ellerini öpmüştür. Bu Muhammedî kokunun, Hoca Efendi Hazretlerinin cenazesi Beyazıttan Fatih’e doğru çok kalabalık bir

cemaatle omuzlarda taşınırken pek çok kişi tarafından da duyulmuş olduğu nakledilir.”

“Hoca Efendi Hazretleri hayatta iken, Mustafa Bey Hazretlerine, Hüseyin Şemsi Bey için, "Şemseddîn-i Sivâsî Hazretlerinin tâc-ı şerîfini bihamdillâh Hüseyin'e giydirdik Mustafa " buyurmuşlardır. Böylece Hüseyin Şemsi bey pâk ecdâdının evlâd-ı sulbîsi olmak yanında evlâd-ı mânevîsi olmak şerefine de erişmiştir.”

“Hüseyin Şemsi Beyde çok derin ve sarsılmaz, aşk derecesinde bir Allah sevgisi, Resulullâh sevgisi, Ehl-i Beyt sevgisi, mürşidine sevgi ve tüm mahlûkata sevgi vardı. Evlâtlarına ve yakınlarına daima Resulullâh Efendimiz ve Ehl-i Beyt' in muhabbet ve hizmetinden ayrılmayıp, her işte ve her zaman onların şefâat ve himmetlerine sığınmayı öğütlerdi. Konuşmalarının mihverini, canlı cansız bütün yaratılmışlara sevgi ve saygı, başkalarının hakkına riayet, doğruluk, dürüstlük, sabır, hoşgörü, affetme, aşırılıktan kaçınma, özü sözü bir olma, hurafe ve yobazlıktan sakınma, Allah’a ve Kur'an-ı Kerim'e katıksız iman ile sarılma, vatan ve millet sevgisi, milletin ve vakıfların hak ve mallarına asla zarar vermemek, gösterişten kaçınmak teşkil ederdi. Hüseyin Şemsi Bey ifrât ve tefritten sakınır, daima i’tidalle hareket ederdi. Sâkin konuşur, hiç bir zaman kaba ve galiz kelimeler kullanmaz, insanları çekiştirmezdi. Bir meclise girdiğinde, insanlar gayr-i ihtiyâri ayağa kalkarlar, saygı gösterirlerdi. Asık surat göstermez, daima tebessüm eder, fakat kahkaha ile gülmezdi. Sohbeti tatlı ve iç ferahlatıcı olur; meramını, eğitici, öğretici, yol gösterici ufak fıkralar ile anlatmayı yeğlerdi. İknâ kabiliyeti çok yüksekti. Türkçesi son derece akıcı, kelime hazînesi zengindi.”

“ Geniş tasavvufi bilgisi ile birlikte Arapça ve Farsçayı çok iyi bilirdi. Eski yazının ve hat san'atının her türünü rahatça okurdu. Zamanında eski yazı uzmanı olarak tanınan kimseler, okuyamadıkları kitâbe veya kabir taşı yazılarında yardımını isterlerdi.

Hayatı boyunca nefes darlığı ve geçim sıkıntısı çekmiş, ailenin vakıflarına ve mülklerine haksız tasarrufları bertaraf edebilmek, ve İkinci Cihan Harbi'nin pahalılık, yokluk, kara borsacılık yıllarında ufak bir memur maaşıyla ailesinin geçimini temin edebilmek, evlatlarına iyi bir eğitim verebilmek kaygusu ile, ilmi çalışmalara ayırabileceği zamanının büyük kısmını, torbalar dolusu evrakla uğraşarak mahkemelerde geçirmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden, dağınık şiirlerini toplayıp yayınlayamamış, tasavvufî konulardaki birikimini yazıya dökmeye imkân bulamamıştır. Buna rağmen, ömrünün son yıllarında bazı önemli eserler hazırlamıştır. Maddî imkânsızlıklar sebebiyle sağlığında yayınlayamadığı bu eserler şunlardır. Şeyh Receb Sivâsî'nin, Şemseddîn Sivâsî Hazretlerinin hayatını anlatan *" Necm-ül Hüdâ Fi Menâkıb-*is *Seyh Sems-id-din Eb-is Senâ"* adlı eserinin Arapçadan tercümesi, Sivas'taki dergâhta icra edilen zikir merasimlerinde okunan ve çoğunun güfte ve bestesi Hüseyin Beyin babasının dedesi Şeyh Hüseyin Efendiye, dört adedi de Hüseyin Şemsi Beyin kendisine ait olan 84 ilâhinin güftelerinin ve notalarının tespiti ve yazdırılması, *Fütüvvetnâme* (Zamanının Türkçe'sine sadeleştirme). Hüseyin Şemsi bey, 1956 yılında, sağ kalp yetmezliği, üremi ve mide kanaması ile Hakk'a yürümüştür. Kabri Edirnekapı Şehitliği'ndedir[394].

Sivas'ta Kadirilik

Osmanlı döneminde vakıflar yoluyla şehrin iskanında önemli rol oynayan zaviyelerden ilki, 1420 tarihinde Tarikat-ı Kadiriyye'den **Hoca Sarı Şeyh** es-Seyyid Pir Ahmed Bey'in, şehir

[394] Gündoğdu C. Türk Tasavvuf Kültüründe bir Şeyh Ailesi: Şemsi-Sivasiler

çarşılarının merkezinde ve Ermeni mezarlığı ile Rum Kilisesi yakınına kurmuş olduğu zaviyedir[395]. Hoca Sarı Şeyh Es-Seyyid Pir Ahmed Bey b. Es-Seyyid Ahmed Bey Zaviyesi yahut kuruluş yerine izafeten Hoca Araste Zaviyesi cami, han ve evlerden oluşan bir imar faaliyeti olarak, Hoca Sarı Şeyh (nâm-ı diğer Hoca Arasta) vasıtasıyla gerçekleştirilir. Daha sonraki asırlarda çarşı ve mahalle kendi ismiyle anılır. Ne yazık ki, günümüze gerek camie gerekse zaviyeye ait herhangi bir temel bakiyesi ulaşamamıştır[396]. Arşiv belgelerinden, cami hakkındaki bilgilerin 1835 yılına kadar devam ettiği görülür. Ziya Bey Kütüphanesi'nin güneydoğusunda bulunan ve 1945'li yıllara kadar mevcut olan tek şerefeli caminin beden duvarlarında kerpiç, üst örtü ve taşıyıcı sistemde ahşap malzemenin kullanıldığı anlaşılıyor.

Ali Baba Zaviyesi'nin ise ancak 19. asırda geçici olarak bir Kadiri zaviyesi haline geldiği görülür. 1850 tarihli bir buyruldudan, Ali Baba Zaviyesi şeyhi **Şeyh Hasan Efendi**'nin, Tarikat-i Aliyye-i Kadiriye'den olduğunu öğreniyoruz. Bilindiği gibi, zaviye daha sonra Rıfai ve Mevlevi tarikatlarına mekan olacaktır.

Mur Ali Baba (1805-1882) Kadiri tarikatının XIX. asırda Sivas'taki bir diğer temsilcisidir. Kadiri tarikatının Halisiyye kolunun kurucusu Abdurrahman Halis Kerküki'nin müridi olan Ali Baba'nın bugün kabrinin bulunduğu yerde, bir tekke ile mescidi bulunmaktadır. Mur Ali Baba'nın Hakk'a yürümesi üzerine tekkenin güneydoğu köşesine dikdörtgen planlı, eliptik bir tek kubbe ile örtülü bir türbe yapılarak defnedilmiştir. Tekke ve mescit tamamen yıkılmış olduğundan 1980'li yıllarda iki katlı betonarme bir bina olarak yeniden yapılmıştır. Yeni yapılan bu binanın,

395 Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara. 1991

396 Ünsal M. Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2008

birinci katı cami olarak kullanılmakta, ikinci kat ise, yine kendi adı ile anılan Mur Ali Baba Yatılı Bölge Kur'an Kursu olarak hizmet vermektedir. İmaret Mahallesinde Mor Ali Baba Dergahı ismiyle Kadiri tarikatından Şeyh Mehmed El-Muttalib bi-Mor Ali el-âlî ibn Ahmed Paşa'nın 1878 tarihli vakfiyesi vardır.

Durak Baba (muhtemelen diğer adıyla Nur Baba) 20. yüzyılda (1831-1916) tarikatın diğer bir temsilcisi olarak bilinir. Ayrıca, 1321 tarihli vilayet salnamesinden Kadiri meşayihinden Şeyh Seyfeddin Efendi'nin varlığından haberdar oluruz[397].

Sivas'ta Mevlevilik

Mevlevihane; şehrin kuzeyindeki en dış mahallelerden olan, Kösedere-i Zimmî Mahallesinde, aşağı tarafında Tavra deresi ve yukarısında ise, gittikçe yükselen meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur[398]. M.V. Berchem-H. Eldem'in 1910 tarihli planı ve arşiv belgeleriyle mahalledeki yaşlıların ifadeleri sonucunda Mevlevihane'nin yeri kesin olarak bilinmektedir. Günümüzde ise, Mevlevîhâne'den bir iz kalmamakla birlikte, "Mevlânâ" ismi aynı bölgede bir caddeye ve markete ad olarak verilmiştir.

397 Birsoy C. Salname-i Vilayet-i Sivas Hicri 1321. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Osman Paşa Üni. Tokat. 2001

398 Demirel Ö. Sivas Mevlevîhânesi ve Mevlevi Şeyhlerinin Sosyal Hayatlarına Dair Bazı Tespitler. Vakıflar Dergisi. Sayı 25

Mevlevihane'nin Ulu Arif Çelebi tarafından tesis olunduğu belirtiliyorsa da, bunu teyit eden belge ya da bilgiye rastlanmaz. Sivas Mevlevihanesi şeyhi Mehmed Reşit tarafından 1911'de düzenlenen belgeden, Ulu Arif Çelebi'den sonra Köprülü Mehmed Paşa'nın Mevlevîhâne inşa ettirdiği belirtilmektedir. Ancak, Ahmet Eflâki'nin Menâkibü'l-Arifin adlı eserinde, Ulu Arif Çelebi'nin Sivas'a gelişlerinden teferruatlı bir şekilde bahsedilirken Mevlevîhâne tesisi ile ilgili bir kayıt söz konusu değildir. Aynı surette Köprülü Mehmed Paşa hayratı arasında ve Mevlevîhâne ile ilgili diğer arşiv belgelerinde de söz konusu banileri teyit edici bilgiye sahip değiliz.

II. Selim'in zevcesi Nurbanu Sultan (1525-1583) tarafından Sivas'ta bir köyün gelirleri dervişlerin taamiye bedeli olarak ne zaman inşa edildiği bilinmeyen Mevlevihaneye vakfedilir[399]. Mevlevihane fukarasına, Üsküdar'daki Valide Atik evkafından taamiye tayin edilmesi, Sivas Mevlevîhânesinin XVI. asrın ikinci yarısında faal olduğuna işarettir. Mevlânâ Müzesi Arşivinde bulunan bir ferman suretinde XVI. asırda dergâhın vakıfları arasında bulunan ve muhtemelen zamanla kesintiye uğrayan Üsküdar Valide Atik evkafından 140 kuruşun tahsis edildiği belirtilmektedir. Nitekim bu husustan yola çıkan Nejat Öğünç dergâhın Köprülü Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilmediğini, inşa mahiyetinde tamir olunduğunu belirtmektedir.

Mevlevîhâne müctemilâtı ile ilgili ilk bilgi 1835-1836 tarihli Vakıf Muhasebe kaydında "Tekye-i mezbur elân mevcut ve ma'mur" olduğu, Mevlevîhâne nezdinde bir bahçesi ile Silahtar Şehriyarî Mehmed Paşa tarafından binâ edilen bir köşkü bulunduğu kayıtlıdır. Silahtar Mehmed Paşa'nın 1762 yılında Sivas Valisi olduğu, aynı zamanda paşanın gittiği her yerde bir kasr inşa

---

[399] Göyünç N. Konya Mevlana Müzesi Arşivinin Önemi Hakkında

etmekle hayli eseri bulunduğu ve ulemaya itibarının çokluğu kaynaklarda yer alır.

Nejat Göyünç tarafından yayınlanan Mevlânâ Müzesindeki 1911 tarihli belgede, Sivas Mevlevi Şeyhleri'nden Zileli Yağşi Dede'nin yaptırmış olduğu bir havuz ve bir künk suyu ve yine Sivas Mevlevi Şeyhlerinden Konya'lı Bahaeddin Çelebi'nin yaptırmış olduğu tahtanî üç hücre ve fevkânî üç oda ile Sivas Valilerinden Recep Paşa'nın bir köşk binâ ettiği kayıtlıdır. Ancak, köşkün banisi olarak 1835 ile 1911 tarihli iki ayrı belgede farklı iki isim yer alır. Bunlardan 1776-1798 yılları arasında Sivas mütesellimliğinde bulunan Zaralızâde Recep Paşa (ö.1804),'nın dört ayrı vakfiyesi bulunmakla birlikte köşkle ilgili bilgi ve vakfiye kaydına rastlanmaz[400]. Öte yandan, Sivas vakıfları ve Mevlevîhâne hakkında zengin ve güvenilir bilgiler veren 1835-1836 tarihli Vakıf Muhasebe Defteri'ndeki Silahtar Mehmed Paşa'nın köşk yaptırdığı kaydı daha güvenilir görülüyor.

Sivas Mevlevihane'sinin 1917 tarihinde harap durumda olduğu, kapı ve duvarlarının yıkılmaya yüz tuttuğu ve daha sonraki yıllarda da kullanılmayacak durumda bulunduğu anlaşılıyor.

Öncelikle Sivas Mevlevihane'sinin Konya Merkez Dergâhı ve Sivas şehri'ndeki diğer zaviyelerde olduğu gibi köklü vakıf gelirlerinin bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Zira, 1768 tarihli bir meşihat tecdid arzında Mevlevihane'nin bîhasıl olduğu, buna rağmen dervişânın bu durumdan şikayet etmemekle birlikte günlerini dua ile geçirdikleri belirtilmiştir. Aynı şekilde 1803-1804 tarihli bir berat kaydında da, Mevlevîhâne şeyhi Seyyid Mehmed meclis-i şer'e gelerek "...Mevlevihane'de sakin dervişânın akvât-ı yevmiyelerine vâfî irâdları olmadığını" söylemiş ve yardım

[400] Ege İ. Son Dönem Osmanlı Tarihinde bir Ayan Ailesi: Zaralı-zadeler, Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üni. Sivas. 2006

isteğinde bulunmuştur. Yapılan tahkik neticesinde, Mevlevihane'nin gelirinin olmadığı tespit edilerek, yardım talebi kabul edilmiştir. Bu sebeple, "emr-i âlî" ile tahsis edilen Mevlevîhâne gelirlerinin büyük bir bölümünün, 1835-1836 tarihli kayıtta, dervişlerin taamiyesi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu gelirlerden ilki, 1803-1804 tarihlerinde gerçekleşerek, Sivas Balık Mukataası'ndan verilmek üzere ayrılan 200 kuruştur. Mevlevî Şeyhi Seyyid Mehmed'in müracaatı üzerine ilk defa ihdas edilen bu gelir kalemi, Emir Bâbiloğlu Seyyid Abulkadir ve Seyyid İsmail uhdesine iştirâken malikâne kaydedilmiş ve zikredilen miktarın her sene verilmesi şartı konulmuştur. İkincisi de, II. Mahmud döneminde Tokat ve Tevâbî Mizân-ı Harir Mukataası'ndan yıllık 73.5 kuruş verilmekte olduğunu fakat bunun başlangıç tarihini tespit edemiyoruz.

Vakıf Muhasebe Defteri'ndeki bir başka kayıda göre, yine emr-i âlî ile dervişlere Yeni İl köylerinden Sarıca/Sancı köyünün gelirinden 3 müd 18 kile buğday tahsis edilmiştir. Merkeze bağlı köyler arasında bu isimle bir köy bugün bulunmamaktadır. Halbuki Fatih Çınar makalesinde gelir getiren köy olarak Savcun'un ismini vermekte ve bu köyde bir Mevlevi ileri geleninin medfun bulunduğunu kaydetmektedir. Bu gelir Mevlevihane'ye şu şekilde intikal etmiştir: Zikredilen köy, Vâlide-i Atik Nur Banu Sultan Evkafı'ndan olup, vakfiyesinde Yeni İl Köylerinin mahsulâtından her sene 16 fakire 35 müd buğday verilmesi şartı konulmuştur. Bu vakfiyede, gelirin kimlere ve hangi müesseselere ve ne kadar verileceği; ilave olarak gelirden hisse alanlardan biri vefat ettiğinde hissesi maişet darlığına düşen fakir bir alime "menşûr-ı padişahi" ile tevcih edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Vakfiyede verilen listede, Sivas Mevlevihane'si ismine rastanılmadığı gibi, mevcut şahıs isimleri arasında Mevlevîhâne ile ilgili bir bağ kurulamamıştır. Dolayısıyla bu gelirin, 18. asrın ikinci yarısında bîhasıl olduğu belirtilen Mevlevihane'ye ancak bu tarihten sonra

tahsis edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda III. Selim ve II. Mahmud döneminde bilhassa Konya merkez dergâhına bağış, hediye (tıraş baha, şem'i revgan ve taamiye) ismiyle önemli miktarlarda gelirler ayrıldığı bilinmektedir. Bu sebeple, Sivas Mevlevihane'sinin bu üç önemli gelirinin aynı döneme rastlaması tesadüfi olmasa gerekir.

Mevlevihane'nin bir başka geliri, Mevlevîhâne bahçesinin icara verilmesinden elde edilen senevî 200 kuruşluk miktardır. Bahçenin 1835-1836 tarihlerinde 400 kuruşluk geliri muhasebe kaydında belirtilmiştir. Ayrıca, Mevlevîhâne nezdinde Silahtar Mehmed Paşa'nın binâ ettiği köşkün iki adet dükkanı ile kimin tarafından vakfedildiği bilinmeyen haffaf (ayakkabıcı) dükkanı vardır. Haffaf dükkanının senelik icarı 30 kuruş iken Mehmed Paşa'nın iki dükkanının toplam icarı 20 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Bu gelirlerinden bazılarının süreklilik arzetmediği, yine yukarıda işaret edilen muhasebe kaydında açıklama olarak yer almıştır. Bilhassa, Balık Mukataası ve Tokat Mizan-ı Hark Mukataası gelirlerinden ilkinin "kadimden beru", diğerinin ise 1823-1824 yıllarından itibaren tahsil edilemediği şerhi düşülmüştür. 1835-1836 tarihlerinde Mevlevihane'nin iki yıllık toplam gelirinin 6440 kuruş; bunun da önemli bir kısmının Sarıca köyünden olduğu görülmüştür. Buna rağmen, aynı tarihlerde şehirdeki diğer zaviyeler arasında geliri açısından kıyaslandığında son sıralarda yer aldığı görülür.

Mevlevihane'nin daha sonraki yıllarda, 1867'de köy gelirinin yıllık 140 kuruş; 1911-1912'de de yıllık toplam 35163 kuruş olduğu tespit edilmiştir.

Mevlevîhâne gelirlerinin harcanma şekli ise, belgelerde görüldüğü üzere, genellikle Mevlevihane'de barınan dervişânın taamiyesi ile ayende ve revende (gelen gidenin) masraflarına sarfedilmesidir. 1835-1836 tarihli muhasebe kaydında gelirinin

tamamının bu tip masraflara harcandığı belirtilirken 1911-1912 tarihlerinde ayrıntılı bilgiye rastlanmakta ve 2500 kuruşu koyun, sığır eti ve kıyma için sarf olmak üzere toplam yiyecek giderleri 17460 kuruşu bulmaktadır. Dervişlerin elbise, ayakkabı, sikke, arakiyye gibi giyecek masrafları 2675 kuruş, odun, kömür, çıra ve mum olmak üzere yakacak bedelleri karşılığı 3475 kuruştur. Diğer giderler içerisinde ise, 1000 kuruşluk tamirat, dergâhın vergisi, mevlüd masrafı ve dergâh hademelerinin aylıkları yer almıştır.

1911-1912 tarihli bir belgede Mevlevihane'de toplam 47 kişinin ismi ve görevleri zikredilmiştir. Bunlar arasında şeyhin kardeşi, bir mesnevîhan, dört neyzen, bir naat-han, iki meydan dedesi, iki ayin-han, bir çile-keş, bir hoca bulunmaktadır.

1742 tarihinden başlamak üzere 1911-1912 yılına kadar, Sivas Mevlevîhâne şeyhlerinin isim ve görev süreleri bir silsile halinde kaynaklara yansımıştır. 1742'den 1836'ya kadar Mevlevihane'de aynı aileye mensup kişiler şeyh olmuşlardır. Bu tarihte Mevlevihane'nin tespit edilen ilk şeyhi Esseyyid Şeyh Mehmed'dir. Seyyid Mehmed'in de Sivas müftüsü Numan Efendi (1692-1768) ile İstanbul'da misafir iken bir şahitliği kaynaklara yansımıştır. 1768 tarihli bir meşihat tecdîd arzında, Mevlevîhânenin hiçbir gelirinin olmadığı, buna rağmen dervişlerin buna sabrettikleri belirtilmiştir.

Şeyh Seyyid Mehmed Efendi, 1817 tarihinde Hac yolunda vefat etmiş, geride, Mevlüde ve Zeliha isimlerinde iki zevce, kendisinden sonra Mevlevihane'ye şeyh olan oğlu Mehmed Niyazi, Şerife ve Hatice isimlerinde iki kızı ve nihayet bir de cariye bırakmıştır. Şeyh Mehmed Efendi ve babasının sosyal ilişkilerinin iyi olduğu, çevresinde ve bilhassa mahallesinde güvenilir kimseler oldukları da anlaşılmaktadır. Zira, mahallede meydana gelen ve kadıya, dolayısıyla sicillere geçen belgelerde şahitlikleri söz konusu olmuştur. Bundan sonra oğlu Esseyid Şeyh Mehmed Niyazi Halife görev alır. Böylece Mevlevihane'de diğer zaviyelerde

de olduğu gibi, şeyh ailesi geleneği teşekkül etmiş olur. 1835-1836 yıllarında Tokat Mukataasından da 73,5 kuruş ve Sivas Emvâl-i maliyesinden 288 kuruşun tahsisi görülür.

Sırasıyla Ürgüblü İbrahim Dede (1836-1843), Kütahya'lı Şeyh Ali Dede (1843-1850), Sivaslı Şeyh Bahşı Dede (1850-1851/1852)'den sonra Zile'li Yağşi Dede (1852/1853-1856/1857)'nin döneminde Mevlevîhâneye bir künk su getirttiği ve bir de havuz yaptırdığı görülür.

Konya'lı Şeyh Bahaeddin Çelebi (1856-1884/1885) , Hz. Mevlânâ'nın on yedinci göbekten torunu olarak Konya'da dünyaya gelir[401]. Babası Mustafa Çelebi, dedesi Bayram Çelebi onun da babası Mehmet Ârif Çelebi olup doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 1855–56 yılında Sivas'a şeyh olarak atanması ile Konya'dan ayrılmış ve vefâtına kadar bu görevini devam ettirmiştir. Konya' lı Mehmed Bahaddin Çelebi de Recep Paşa'nın inşa ettirdiği köşkün bitişiğine, alt katında üç hücre, üst katında ise üç oda bulunan bir bina inşa ettirir. 1884–1885 yıllarında vefât ettiği anlaşılan Bahâüddin Çelebi bugün "Yarı Açık Cezaevi" olarak kullanılan binanın önündeki "Mevlevî Şeyhleri Mezarlığı"na defnedilir. Kabri hâlen buradadır ama bina kamulaştırılınca kabirler yıkılmıştır ve kabri binanın bahçesinde kalmıştır. Torunlarından edinilen bilgilere göre Bahâüddin Çelebi'nin yıkılan kabrinin mezar taşı daha sonra "Tek Mezar" olarak bilinen Şuayb Dede'nin kabrinin başına dikilmiştir. Bahâüddin Çelebi'nin, zevcesi Mevlüde Hanım'dır ve bu evliliklerinden Mehmed Reşîd Çelebi, Hüsâmeddin Çelebi ve Ahmed Çelebi isimlerinde üç erkek çocukları dünyaya gelir. Bahâüddin Çelebi'nin birden fazla evliliğinden bahsedilmektedir.

[401] Çınar F. Sivas Mevlevihanesinde Görev Yapan Son Çelebi Ailesi

Diğer evliliklerinden de kızları olan Bahâüddin Çelebi'nin kızları, Ayşe Hatun (Sivas'ta evlenmiştir), Şerife ve Rabia Hatun (Konya'ya yerleşmişler) ve Emetullah Hatun (Sivas'ta kalmıştır)'dur. Bahâüddin Çelebi, Konya'da 1001 gün çilesini üstatlarının nezaretinde tamamlar ve 18 Hizmet Kolu'nun hepsini başarı ile geçerek Mesnevîhan, Semâzen ve Mutrıb Heyeti Başkanı olarak Sivas'a atanır. Ve nihayet son şeyh olarak tespit edilen Şeyh Bahaeddin Çelebi'nin oğlu Şeyh Reşid Efendi (1884/ 1885-1911/1912) babası Bahâüddin Çelebi'nin vefâtından sonra Konya'dan Sivas Mevlevîhanesi'ne atanır. Mehmed Reşîd Çelebi, Konya'da dünyaya gelmiş babasının Sivas'taki görevi nedeni ile Sivas'ta hayatını devam ettirmek durumunda kalmıştır. Mehmed Reşîd Çelebi'nin hanımının ismi de Mevlüde'dir ve bu evliliğinden sadece Ahmet Turan Çelebi isminde bir oğlu dünyaya gelmiştir. Mehmed Reşîd Çelebi, babası Bahâüddin Çelebi'nin gözetiminde Mevlevîliğin usûl ve erkânlarına göre yetiştirilmiştir. Sivas'taki bu göreve atanmasında sağlam bir altyapı ile yetişmesinin önemli etkisi olmuştur. Mehmed Reşîd Çelebi'nin döneminde Mevlevîhâne'de dergâh müntesibi ve görevlilerin sayısı 47'dir ve hepsinin maaşları zikredilmektedir. XIX. asırda birçok mevlevihâne önceden sahip olduğu vakıf gelirlerini kötü yönetimler ve dergâh içi çekişmeler sebebiyle yavaş yavaş yitirirken Sivas Mevlevîhânesi' nin gelirlerinin artıyor olması dikkat çekici bir husustur.

1911 yılında elde edilen gelirlerin nerelere harcandığı ayrıntılarıyla belirtilmektedir ki, buna göre aynı yıl dergâhın yıllık masrafının yekünü 29238 kuruştur[402]. Bu masrafların 17460 kuruş gibi büyük bir kısmını yiyecek giderleri teşkil etmekte, geriye kalan gelirlerin ise 2675 kuruşu, dervişlere elbise, ayakkabı, sikke,

[402] Küçük S. XIX. Asırda Mevlevilik ve Mevleviler, Doktora Tezi. Marmara Üni. İstanbul. 2000

arakiye yaptırılması, 3475 kuruşu odun, kömür, çıra, gazyağı, mum bedeli gibi masraflara, 1000 kuruşluk kısmı da tamirat, dergâhın vergisi, mevlüt masrafı ve dergâh hademelerinin masraflarına sarf edilmiştir. 1911 senesi masraf listesinden anlaşıldığına göre dergâh müntesipleri ve görevlileri olarak 47 kişinin adları ve aldıkları maaşlar tek tek sayılmaktadır. Çoğunun derviş diye isimleriyle birlikte kaydedildiği listede 45 kuruşluk maaşları belirtilmiş, dervişlerle beraber dergâh görevlilerinden ayinhan derviş Sabri, Mesnevihan Mustafa Efendi, Meydan dedesi Derviş Muhammed, Hoca Nuri Efendi, naathan Derviş Muhammed, dört neyzenin isimleri ve aldıkları maaşlar yazılmıştır. Dergâhta bu dönemde, âyinhan olarak Derviş Sabri, Mesnevîhan olarak Mustafa Efendi, Meydan Dervişleri olarak Derviş Muhammed ve Hoca Nuri Efendiler, Naathan olarak da Derviş Muhammed görev yapmaktadır.

Mehmed Reşîd Çelebi askerlikten muaf tutulmuştur ama daha sonra onun yerine oğlu Ahmed Turan Çelebi Yemen'de sekiz yıl askerlik yapmıştır. Mehmed Reşîd Çelebi, 1911–1912 yıllarında vefât etmiş ve durum Konya'ya bildirildiğinde yerine oğlu Ahmet Turan Çelebi atanmıştır.

Ahmet Turan Çelebi, iyi bir eğitim sürecinden geçmiş birisi olarak bu göreve atanmış ama yaşının çok genç olması ve bu görevi lâyığı ile devam ettirmeyeceği endişesi ile bu görevin amcası Hüsâmeddin Çelebi'ye tevdî edilmesini istemiş ve neticede de öyle olmuştur.

Ahmet Turan Çelebi de eğitimini babasının refâkatinde tamamlamıştır. Farsça ve Arapçayı iyi derecede bilen Ahmet Turan Çelebi birçok gönül insanı ile uzun süreli sohbetler icra etmiştir. Keşkeklilerin Hâfız, Ahmet Erdayı ve ara sıra Ankara'dan gelen Profesör Şükrü Akkaya onlardan sadece birkaç tanesidir. Sivas Mevlevî Şeyhliği görevini gençliğini bahane ederek amcası Hüsâmeddin Çelebi'ye devreden Ahmet Turan Çelebi çok sağlıklı

bir ömür geçirmiştir. Son dönemlerinde kalp rahatsızlığına yakalanan Ahmet Turan Çelebi, dergâhta hizmet ile meşgul olurken âniden rahatsızlanmış ve evine götürülen Çelebi birkaç saat sonra rahmet-i rahmâna kavuşmuştur (ö.1956). Ahmet Turan Çelebi'nin Ahmet Âdil Çelebi, Ârif Çelebi, Melîha Hatun, Ahmet Âdil Çelebi, Şemseddin Âbid, Sadreddin Emir Zâhid, Kimya Hâtun ve Hüsâmeddin Vâcid Çelebi isimlerinde sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir. Torunlarından edinilen bilgiye göre Ahmet Turan Çelebi, amcası tekkeye şeyh olunca tekkede Neyzenbaşı ve Mesnevîhan olarak görevlendirilmiştir.

Bahâüddin Çelebi'nin oğlu olan Hüsâmeddin Çelebi, tekkeler kapanıncaya kadar dergâhın şeyhliğini üstlenir. 1917 yılının Temmuz ayında Sivas Mevlevihânesi'nin harab durumda bulunduğundan, kapı ve duvarlarının yıkılmaya yüz tuttuğundan, tamiri için vilayetçe 1500 liralık bir keşf bedeli tespit edilir. Bu tamir gerçekleştirilemez ve Mevlevihane, muhtemelen bu tarihten sonra Sivas'ta bulunan bir başka yere Ali Baba Zaviyesi'ne taşınır ve tekkeler kapatılıncaya kadar Ali Baba Zaviyesi Rıfai-Mevlevî dergâhı olarak görev yapar. Bu durumu dergâh haziresinde bulunan bazı Mevlevi kabirleri de teyid etmektedir.

Ali Baba Zaviyesi muhtemelen Bektaşi, Kadiri ve Rıfai tarikatlarına mekan olmuştur[403]. Sözü edilen tarihlerde zaviyenin şeyhi Ali Efendi'dir (ö.1937). Oğlu Mehmet Nuri Efendi'nin Rıfai şeyhi olarak hakkında anlatılanların yanı sıra Mevleviliğe olan meyli de bilinmektedir ve torunu Şemsi Yılmaz da günümüze kadar Mevleviliğin Sivas'taki temsilcisi olur.

Hayatı hakkında elimizde çok detaylı bilgiler bulunmayan Hüsâmeddin Çelebi'nin vefâtı ile ilgili şu olay anlatılmaktadır:

---

[403] Savaş S. XVI. Asırda Sivas'ta kurulan Ali Baba Zaviyesinin Dini, Sosyal ve Ekonomik Fonksiyonları Hakkında bir Araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üni. 1990

Hüsâmeddin Çelebi, bir gün hanımını çağırır ve, "Hanım, ölümlü dünya. Ne olur ne olmaz. Gel sana bir cenazeye neler yapılmalı anlatayım", der. Hanımına, "Ölünün çenesini bağlarlar gel çenemi bağla. Ayağını bağlarlar gel ayağımı bağla" gibi bir ölüye yapılması gereken bütün işleri kendi üzerinde uygulatır. Elbisesini soyundurur, kefenini giydirtir vs. En sonunda, "Hanım hakkın helâl et", der ve vefât eder (ö.1925).

Hüsâmeddin Çelebi ve Mehmet Reşîd Çelebi'nin kabirleri, gelirleri Mevlevîhâne'nin ihtiyaçları için değerlendirilen ve il merkezine 32 km. mesafede bulunan *Savcun* Köyü'nde yüksek bir tepenin üzerindedir[404]. Ahmet Turan Çelebi'nin kabri ise, ilk önce dergâhın bahçesindeki Mevlevî Şeyhlerine âit olan mezarlıkta iken, buraların istimlâk edilmesi üzerine Yukarı Tekke'deki âile kabristanına taşınır. Hüsâmeddin Çelebi'nin ilk hanımından dört kızı ikinci hanımından bir oğlu ve bir kızı olmuştur.

Sivas'ta Nakşibendilik

1780 tarihli vakfiyesi ile Keçibula Mahallesindeki Şeyh Mehmed'e ait bir Nakşibendi zaviyesinin varlığını görürüz. Vakfiye şartlarına göre Nakşibendî zaviyesinde pazartesi ve perşembe günleri " cehrî hatmi hıvacagân" ismiyle adlandırılan zikr ibadeti yapılmaktadır. Ayrıca tarikat mensuplarının bu zikir ibadetini Ulu Camide de icra ettikleri görülür.

Hâlidîler Nisan 1828'de II. Mahmut'un emriyle İstanbul'da bulundukları yerlerden toplanarak Sivas'a sürülürler. 1828 sürgünü

---

[404] Çınar F. Sivas Mevlevihanesinde Görev Yapan Son Çelebi Ailesi

tarikatın tarihindeki en kapsamlı sürgündür ve toplu olması sebebiyle kişileri hedef alan diğerlerinden farklıdır[405].

Mustafa Takî Efendi (1873-1925), manevî eğitimi için son Osmanlı Mebusân Meclisi'nde Tokat Mebusu olarak görev yapan meşhûr âlim Mustafa Sabrî Efendi'nin yeğeni olan ve halk arasında "Melek Hâfız" lakabı ile tanınan Tokatlı Mustafa Hâkî Efendi'ye (ö.1917) intisap eder ve kısa bir sürede icâzet alarak Sivas'ta irşâda memur kılınır[406]. Naksibendîliğin Hâlidiyye koluna mensup olan Hâkî Efendi'nin vefâtının ardından ihvânları Mustafa Takî Efendi'ye intisap ederler. Mustafa Takî Efendi İhramcızade İsmail Hakkı Toprak, Mustafa Haki'nin oğlu Bahaeddin Efendi ve Mustafa Takî'nin damadı olan Cizözlü Yusuf efendi olmak üzere üç kişiye halifelik vermiştir[407]. Takî Efendinin vefatından sonra irşat makamına Sivas ve çevresinde birçok cami, yol, çeşme vs. hizmetlerin tesisinde önemli roller üstlenmiş olan İhramcızade İsmail Hakkı Toprak (ö.1969) geçer.

Mustafa Taki Efendi'nin bilinen dört eseri vardır. Hz. Muhammed'in hayatını ele alan ve 18 cüz hâlinde yazılan *Târîh-i Nûr-ı Muhammedi*, 1923 – 1925 tarihleri arasında Sivas Matbaası'nda basılmıştır. *Kırk Hadis* (İlmihâl: Siyasî ve İçtimaî) isimli eserin bir nüshası Sivas Belediyesi Kemal İbn-i Hümam Kütüphanesi'ne Hacı Hasan Akyol tarafından vakfedilen kitaplar arasında bulunmaktadır. Mustafa Takî Efendinin nesir olarak kaleme aldığı *Mevlid* isimli eserini sonradan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi nazma çekmiştir. *Ağaç Dikmenin Fazileti,* ismiyle oldukça hacimli bir kitabının olduğu belirtilmektedir. Sırat-ı Müstakîm, Sebîlürreşâd ve Beyânu'l-Hak dergilerinde sade

---

405 Durma A. Evliyalar Şehri Amasya

406 Çınar F. Mustafa Takî Efendi'nin (ö.1925) Medeniyet Anlayışı

407 Çınar F. Milli Mücadelenin ve ilk Meclisin Manevi Mimarlarından Sivaslı bir Alim: Mustafa Taki Efendi (D.1873-V.1925)

ve anlaşılır bir dille yazmış olduğu makalelerle dikkatleri üzerine çeken Mustafa Takî Efendi, zamanının önde gelen fikir adamlarından biri olarak Türk siyasi ve fikir tarihinde önemli izler bırakmıştır.

Asıl ismi Bedrettin Doğruyol olan **Hacı Hafız Bedrettin** Efendi, Nakşî şeyhlerindendir. 1911 yılında doğmuştur. Hacı Mustafa Tâki Efendinin oğludur. Yıldızeli ve Sivas'ta hayatını sürdürmüştür. Yıldızeli Çarşı Cami imam-hatipliği görevinde bulunmuştur. 1984'te Çatalpınar Cami'nde cuma namazı esnasında Hakk'a yürür[408]. Kabri, mezarlıklar tarafından gidilirken camiye 600 metre kala sol taraftadır.

İhramcızade İsmail Hakkı (1880-1969)'nın annesi, ***"Ya Rabbi bana bir evlat ver ki, onu cami kölesi yapayım"*** diye niyazda bulunur[409].

Çocukluğu Sarışeyh Mahallesinde geçen İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi Hazretleri daha sonra babasının adliye başkâtibi olduğu için Zara'da yedi yaşına kadar bulunur ve sıbyan mektebini burada okur. On yaşındayken Sivas'a gelip Örtülüpınar Mahallesine yerleşirler. Askeri Rüştiye'ye giren İsmail Hakkı,, 1894–1895 yılında okulu bitirir. İki veya üç sene medrese eğitimini Şifâiye medresesinde alır. Daha sonra adliyede mülazimeten (stajyer) memur olarak görev alır. 1914 de I. Dünya savaşı çıkınca askere gider. Birinci Dünya Savaşı yıllarında askerliğini kol

---

408 Sivas'ta Hüllükoğlu Caddesi ile Ali Baba Caddesinin kesiştiği köşede yer alan Çatalpınar camiinin kitabesi günümüze gelememiştir. Bununla beraber cami içerisindeki bir levhada Ali Aşkar Paşa'nın 1833 yılında yaptırdığı yazılıdır. Moloz taş ve tuğladan yapılmış olan cami kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Üzeri kırma çatı ile örtülüdür. İçerisinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Yanında taş kaide üzerine yuvarlak gövdeli, tek şerefeli minaresi vardır.

409 Altuntaş İ.İ.H., Gavsü'l Azam İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Sivasi, İstanbul, 2009

komutanı olarak emrindekilerle birlikte Suşehri'ne cephane taşımak ve Ordu, Koyulhisar, Suşehri arasında postacılık ve erzak nakli yapmaları suretiyle yerine getirmiştir. Bu sebepten bulunduğu yörede ***Emanetçi Baba*** diye anılmıştır. Askerlik görevinden sonra Tokat'ta Duyûn-u Umûmiye de Müskirat Memurluğunda çalışır. Bu dönem Tokatlı Pir Mustafa Hâkî kuddise sırruhu'l aziz Efendi'ye bağlandığı zamana rastlar. İsmail Hakkı Efendi 1928 de Duyûn-u Umumiye müesseselerinin kapanması ile Sivas İnhisarlar Dairesine geçer. Buradan Zara-Çarhı Tuzlasına bağlı Cedit Tuzlasında görev yapar. Bu görevini aniden bırakıp Sivas'a gelir ve 1931 Temmuz ayında kendi isteği ile emekli olur. Çıkan soyadı kanunu gereği Arapça olan lakaplar kaldırılıp herkese yeniden bir soyadı verilmeye başlanmıştır. İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin lakabı ***İhramcıoğlu-İhramcızâde*** olduğu için, ***Toprak*** soyadını almıştır. Bundan sonra bütün vakitlerini ihvanın yetişmesine ve umuma yararlı cemiyet işlerine ve hayır işlerine ve eserlerine vakfetmekle geçirir. Devlet büyükleri ile görüşmeler yapar. Bu görüşmeler ile şehrin sorunları halledilmiş veya onlara gerekli uyarıları yapmıştır. İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri'nin çeşitli zamanlarda kısa süreli olmak üzere altı sefer hapis yattığı söylenir. Atatürk döneminde görülmeyen baskı, İsmet İnönü zamanında ihvana sürekli hissettirilir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında (1939–1945) ihvanına ailesinden miras kalan mülklerin hepsini satarak destek olur. Bu sıralarda büyük bir maddi sıkıntı içine de girmiştir. 1950 yılında Sivas Merkezinde bulunan Yeni Camii yanında Çorapçı Hanı'nın üst katında kiraladığı, iki oda ***"vekâle"*** olarak kullanılır, sohbetlerine uzun müddet burada devam eder. 27 Mayıs 1960 ihtilâlinde üçyüz kadar şeyh tutuklanıp Erzurum'da tevkif edilirken Efendi Hazretlerine dokunulmaz. Yaz günlerinde gelen misafirler mesire yerlerinde Kepeneğin Gözü, Kurtderesi, Tekkeönü ve Yılankırkan çiftliğinde sohbet ortamları

oluşturularak irşad faaliyetlerine devam edilir. Vefat ettiğinde Ulu Caminin haziresine defnedilir.

İlk ve Rüşdiye tahsilini Darende' de yapan **Hasan Efendi** (1895-1984), çevresinde sevilen sayılan bir kişi idi[410]. Askerliğini İstanbul'da Selimiye kışlasında yaptığı sırada Seyyid Mustafa Hakî Efendi'ye intisap eder. 1925 yılında Takî Efendi'nin Hakk'a yürümesiyle İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi'ye ihvan olarak ilk intisap eden kişidir. Hasan Efendi, Darende'nin Kurtbağı Mahallesi'ne kendi ismiyle 1957 yılında yapılan camide dokuz yıl fahrî imamlık yapar. Maddî ve manevî himmetleriyle birçok insanın ticarete atılmasında, Darende'nin ilim ve irfan diyarı olmasında büyük katkısı olur. Daha sonra 20 Eylül 1966 yılında Sivas' a taşınır. Şeyhine hizmet etmek için Sivas'a hicret etmiş ve birçok hizmette bulunmuş, İhramcızâde İsmail Hakkı Efendinin sırdaşı, yakın arkadaşı ve onun dar zamanlarında gönüldaşı olarak destek vermiştir. Kabri Sivas Yukarı Tekke kabristanında Hacı Mustafa Tâkî Hazretlerinin kabri civarındadır.

Sivas'ta Rıfailik

XX. yüzyılın başlarında vefat eden ve Mevlana İlköğretim Okulunun bahçesinde medfun bulunan Rıfai şeyhi Durak Baba (1831-1916), Rıfailiğin Sivas'taki temsilcilerinden biri olarak zikredilebilir.

---

410 Altuntaş İ.İ.H., Kutbu'l Ârifîn Hacı Hasan Akyol Efendi Kaddese'llâhü Sırrah'ül Azîz ve Tasavvurât-ı hayriyyem'i (Güzel Düşüncelerim)

Arab Şeyh lakabıyla bilinen Seyyid Abdullah Haşimi (1829-1922), 1876'da Sultan Abdulhamid'in isteğiyle Sivas'a yerleşir ve dergahını açar. Devlet kademeleriyle iyi münasebetler tesis etmiş olması sebebiyle, 1909'da İttihad ve Terakki'nin hedefindedir ve sürgüne gönderilir. Yedi yıl sürgünde kaldıktan sonra Sivas'a döner. Milli Mücadeleye doğrudan destek verir.

Henüz sağlığında icazetname vermiş olduğu oğlu Mehmet Ragıp Beyi yerine halife tayin eder.

Abdullah Haşimî Hazretlerine İsmail Bey Çiftliği dergâhının ve kendi ihtiyaçlarını karşılaması için Sivas-Yıldızeli civarındaki Mumcu Köyü'nün bir kısmı mülk olarak verilmiştir. Kurduğu Rifâi tekkesi için Paşabey Mahallesinde bir konak satın alarak gerekli tadilat ve semahaneyi yaptırdıktan sonra burayı dergâh haline dönüştürerek 27 Kasım 1913'de vakıf haline getirir. İki katlı büyükçe olan konağın üst katında semahane, misafirhane, mutfak, meydan odası, alt katında ise, odunluk, sofa, ahır ve diğer müştemilat bulunmaktadır. Bir vakıf senedine göre Paşabey Mahallesinde kurmuş olduğu tekkesinde inşa ettiği mescitte hatiplik yapacak kişilere verilmek üzere 1893 yılında beş yüz kuruşluk bir vakıf tesis etmiştir. 24 Aralık 1913 tarihini taşıyan vakıf senedine göre, vakfın idaresi ile dergahın şeyhliğini büyük oğlu Seyyid Mehmed Ragıb'a, bunun vefatından sonra da küçük oğlu Seyyid Ahmed Siraceddin'e bırakmıştır.

Bu tekkeyle ilgili olarak Muzaffer Sarısözen'in babası müderris Hüseyin Hüsnü (1843–1917) tarafından yazılan bir şiire göre tekke 1884 tarihinde yapılmıştır.

Kendisine verilen icazet şu şekildedir.

'Bismillahirrahmânirrahîm

Allah Teâlâ'ya Hamd olsun, bu icazetnameyi beşeriyeti terbiye için bu aciz Âdem almıştır. Hidayet seccadesine oturmuştur. Beşerin ulaşması gerekli olan hedefe varmak için kurtuluş yoluna intisap edip ve cennete kavuşmak dünya ve dini

fark edip ayırmak zikrin aslına ulaşmak nübüvvet şartlarına uymak için kabul etmiştir.

Birliği Yüce olan Mevla'yı tesbih ederim ki;

Allah Teâlâ O'nu (icazet sahibini) başkalarının nefislerinin bilmediğine ulaştırmış, O'nu gururdan ve nefsanî duygulardan temizlemiş, maneviyat elbisesini giydirmiş, kendi nuruyla nurlandırmış, O'na Kutsi elbiseler giydirmiş ve nimetlerini vermiş, ulvi himmetlerini yüksek tutmuş ve O'nu afv ederek bu icazetname sahibini dostları derecesine çıkarmıştır. Hamd ederim ki, hamd etmek, Hakk tarafından istenen şeylerdendir. O'nun verdiği nimetlere şükür ederiz. O'ndan başka ilah, birliğine ortak yoktur. Gözlerin dışarı fırlayacağı günde, hata ehli, cahiller, aşırı gidenler ve sınırı aşanlar O'nu bulacaklardır. Kim ki; cahil birini yol gösterici kabul ederse, bilsin ki, o ilimsiz kişinin davetine icabet Cahiliye Davetine icabet etmek gibidir. Ben şehadet ederim ki, Seyyidimiz, Efendimiz, Sahibimiz Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'nın kulu, elçisi, risaletle gelen, Hanif dini üzere olan ve ümmetine Hakk'a yürüyene kadar nasihat edene, âline ashabına salât ve selam ederim. Bize Rabbanî bilgileri öğretti. Kurtuluş ve dinin yollarını açıkladı.

Bize icazet verenler Sünnet-i Muhammediye'ye yapışmışlar ve bu yola bağlı yaşamışlardır. Muhammedî Terbiye yoluna girenlere salât ve selam olsun.

Ey benim Gardaşlarım! Allah Teâlâ'nın razı olduğu sıfat onlardadır. Daima onlar hüzünlü. Şehvanî duygulara düşmekten korkarak, yüzlerini O'na çevirip dua ederek, kalblerinde Allah Teâlâ sevgisi ile zikrin tilaveti ile meşguldürler. Kalblerinde O'nun nuru, nefesleri misk kokusu, meleklerin zevklerine muttali olmuş sanki sarhoşlar ve sorulduklarında mecnun gibi, derler. Onlara bakar şaşar kalırsın. Onlara dağların, yerlerin ve göklerin anahtarları teslim edilmiş. Onlar şeytanın azdırmasından korunmuş ve meleklerin, ruhanilerin dost edindiği kişilerdir.

Vesselâmü ala men it-tebe'âl-Hüdâ'

XVI. yüzyılın genel karakteri, Sivas şehrinin vali, şeyh ve dervişler vasıtasıyla imâr ve iskânının yapıldığı en faal bir dönem olduğudur[411]. Ömer Demirel, bu asırda Sivas'ta kurulan iki yeni zaviye ile şehrin iskân yönünün güneyden kuzeye doğru değiştiğinin görüldüğünü kaydeder. Bu zaviyelerden ilki, şehrin tam kuzeyinde Cancun kapısı civarında olan, Ali Baba Zaviyesi'dir. Zaviyenin kurulduğu mevki, 1455, 1520**,** 1528 ve 1554 yıllarına ait tahrir kayıtlarına ve vakfiyelere bakıldığında, şehrin iskan sahası dışında, bostan ve bahçelerin bulunduğu bir bölgedir. Ali Baba Mesciti Mahallesi ismi ise, ilk defa 1574 tahrir kaydında geçmektedir. Aynı kayıtta, Mahallenin dokuz müslim, 55 gayr-ı müslim olmak üzere 64 haneden meydana geldiği görülür.

Ali Baba Zaviyesi Vakfı evladiyelik vakıf olup, mütevellilik ve zaviyedarlık gibi yönetim işleri Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar Ali Baba'nın evladından evladına devredilmiştir[412]. Devlet ile vakıf arasında cereyan eden yazışmalar sonucu oluşan belgelerin bir kısmı, aile fertleri tarafından muhafaza edilerek günümüze kadar gelmiştir. Bu belgeler, gerek zaviyenin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihini ve gerekse vakıflar yoluyla devlet-tekke ilişkisini aydınlatmada büyük önem taşımaktadır.

Saim Savaş çalışmasında Ali Baba Zaviyesinin sadece dini yönü değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik yönleri üzerinde de durur[413]. Yıkılmakta olan bir evin çatı katında bir sandık içinde bulunan evraklar bu çalışmanın temelini teşkil eder. Vakıfın son

---

[411] Demirel Ö. Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üni. Ankara 1991

[412] Bilgili A. S. Sivas Ali Baba Zaviyesi Vakfı Belgeleri

[413] Savaş S. XVI. Asırda Sivas'ta kurulan Ali Baba Zaviyesinin Dini, Sosyal ve Ekonomik Fonksiyonları Hakkında bir Araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üni. 1990

halkalarından temin edilen belgelere eklenen devlet arşivlerindeki belgelerle Ali Baba zaviyesi büyük ölçüde aydınlığa kavuşur.

Tarihi çerçeve içersinde, Safevi İran'ın propaganda faaliyetlerinin yoğunlaştığı merkezlerden birisi de Sivas bölgesidir. İran'a doğru yapılan göçlerin sebeplerinin başında, Osmanlı Devleti'nin uyguladığı merkeziyetçi politikalar gelir. Devletin, göçebe halinde yaşayan Kızılbaş Türkmen aşiretlerini tahrire tabi tutup, muntazam vergiler ödemeye mecbur bırakması, beyleri idaresinde müstakil yaşamaya alışan ve zaman zaman yaptıkları saldırılarla zirai ekonomiyi alt üst eden bu aşiretlerin hareket kabiliyetlerini oldukça kısıtlar. Bu yüzden tahrir memurlarına saldırılar yapılır ve meydana gelen hoşnutsuzluk sebebiyle askeri kuvvetlerle karşı karşıya gelen aşiretler, İran'a göç etmek zorunda kalırlar. Şüphesiz isyan ve göç hareketlerinin sadece dini kaynaklı olmadığı kabul edilmelidir.

İran'ın bölgedeki dini kisveli siyasi bölücülük faaliyetlerinin, bölge halkının mezhebi durumu dolayısıyla tehlikeli olabileceğinin görülmesi, Osmanlı Devleti'ni başka bir takım sosyal ve ekonomik tedbirler almaya da mecbur eder. Aynı şekilde, bu tip tedbirlerin alınışında, bölgede gayr-i muslim nufusun yoğun bir şekilde yaşamasının da etkili olduğu düşünülebilir. Bu etkiler sebebiyledir ki, zaten 15. ve 16. asırlarda şehir nüfusunun çoğunluğunun gayr-i müslim olduğu bilinen bölgede, Osmanlı Devleti'nce İslamlaşmanın teşvik edildiği ve Sünniliğin desteklendiği söylenebilir.

Ali Baba Zaviyesinin asıl vakıfları, Vezir-i A'zam Rüstem Paşa tarafından yapılmıştır ki, burada büyük bir devlet desteği olduğu muhakkaktır. Bu vakfiyenin iki yerinde, Ali Baba ve evladından sonra gelecek mütevellilerin "Sünni" olmalarının şart koşulması, devletin Safevi propagandasına karşı aldığı tedbirler çerçevesindedir.

1850 tarihli bir buyruldunun Ali Baba Zaviyesi şeyhi Şeyh Hasan Efendinin, Tarikat-i Aliyye-i Kadiriye'den olduğunu göstermesi ile zaviyenin 19. asırda bir Kadiri zaviyesi haline geldiği anlaşılıyor.

Horasan Erenlerine dahil edilen Ali Baba'nın Sivaslı bir Ahi ailesine mensup olması da muhtemeldir. Bugün, Ali Baba Camii'nin içinde Büyük Ali Baba, oğlu Ahi Mehmed Beğ, onun oğlu Küçük Ali Baba ve onun kızı Fatma Hatun'a ait olduğu söylenilen kitabesiz dört adet kabir bulunuyor.

1574 tarihli Sivas Mufassalı'nda ise, Ali Baba'nın biraderi olan Piri ve onun oğulları Veled, Hasan ve Hüseyin kayıtlı bulunmaktadır. 1574 tarihli bir Mühimme kaydından, Ali Baba'nın bu tarihte vefat ettiğini öğreniriz. 1547'de, kendi adına zaviyesi bulunan bir şeyh durumundadır.

Rüstem Paşa, hocası Ali Baba'ya vakıf yaptığı tarihte yaklaşık 47 yaşındadır. Bu bakımdan, Ali Baba'nın, talebesinden daha yaşlı veya en azından aynı yaşta olduğu kabul edilirse, ölüm tarihi olan 1574 itibariyle, Ali Baba'nın 75-100 yıl yaşadığı tahmin olunabilir.

Küçük Ali Baba'nın tesis etmiş olduğu vakfa yüzyıllar boyu muhtelif kimseler tarafından müteaddit müdahaleler yapılmış olmasına karşılık, birkaç istisna hariç, Büyük Ali Baba vakfına, bu şekilde sıkça müdahalelerin yapıldığı belgelerde görülmüyor.

Şemsi Yılmaz Susamış'ın babasından naklen anlattığına göre, Ali Baba, Horasan'dan gelmiş olup, Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Rüstem Paşa'nın (veya bizzat padişahın) 'hoca vekili' idi. Rüstem Paşa'nın vefatından sonra İstanbul'dan Sivas'a hicret edip, Ali Baba Zaviyesi'ne yerleşmiştir.

Kaynaklarda Ali Baba'nın evliya, arif ve mutasavvıf yönü hakkında bilgiler bulunmakla birlikte, onun ilmi yönü, hakkında herhangi bir malümat bulunmamaktadır.

Küçük Ali Baba'nın (ikinci Şah Ali-Ali Efendi) IV. Murad ile birlikte Bağdat Seferi'ne katıldığı ve sefer esnasında yaralanıp, Sivas'a dönüşünde vefat ettiği anlatılır. Küçük Ali Baba'nın IV. Murad ile birlikte Revan Seferi'ne katıldığı, savaşta yaralandığı ve zaferin kazanılması üzerine mükafat olarak böyle bir temlike mazhar olduğu düşünülebilir.

Küçük Ali Baba, tesis ettiği vakfa, oğlu Ahi Mehmed Beğ'i mütevelli tayin eylemişti. Ancak, vakıf tarihi olan 1639'dan ondört yıl sonra(1653), Ali Baba'nın kızı Fatma Hatunun mütevelli olarak gözükmesi, Ali Baba ve oğlu Ahi Mehmed Beğ'in bu arada vefat ettiğini gösterir.

Ali Baba'nın vefatını müteakip dergahın şeyhliğine oğlu Ahi Mehmed geçmiştir. Ahi Mehmed'den sonra zaviye şeyhliğine gelen Küçük Ali Baba 1639'dan birkaç sene sonra vefat etmiştir. Onun şeyhliği zamanında zaviye "*Büyük Ali Baba*" ve "*Küçük Ali Baba*" (*Veled-i diğer Ali Baba*) Zaviyesi olmak üzere iki farklı isimle anılır olmuştur. Küçük Ali Baba'dan sonra oğlu Ahi Mehmed şeyh ve mütevellilik makamına geçmiştir. Ondan sonra 1653'te kızları Fatma ve Ummihani, zaviyede zaviyedarlık ve mütevellilik yapmışlardır. Osmanlı Devleti'nin sona erişine kadar Küçük Ali Baba'nın bu iki kızından gelen kişiler dergahı yönetmiş, zaviyedarlık ve tevliyet makamları onların elinde bulunmuştur.

Ali Baba Zaviyesi şeyhlerine gösterilen hürmet, mensuplarına verilen muafiyetler ve zaviyeye yüklenen görevler, bu zaviyenin Osmanlı Devleti nazarında itibarlı bir müessese olduğunu göstermektedir. Bu itibarın zaviyenin bölgede oynadığı rolden kaynaklandığı açıktır. Bunun içindir ki, zaviyenin masraflarını karşılamak üzere, Kanuni Sultan Süleyman, onun sadrazamı Rüstem Paşa ve Sultan Selim II'nin hanımı, Sultan Murad III'ün annesi Nurbanu Valide Sultan gibi hayırseverler, kendi vakıflarından buraya gelir bağışında bulunmuş, daha sonra

gelen Osmanlı Sultanları da zaviyenin problemleriyle yakından ilgilenmişlerdir.

Rüstem Paşa ve Küçük Ali Baba vakıflarının ikisi de Ali Baba evladına meşrut olmakla birlikte, vakfiyelerdeki farklı tevliyet şartları, yani ekonomik çıkarlar zaviye mensupları arasında asırlar boyu süren mücadelelere sebep olmuştur.

Ali Baba Zaviyesi vakıfları 1835-36 yıllarında Evkaf Nezareti'ne bağlanmıştır. Bu tarihlerden sonra, zaviyeye bağlı vakıfların kontrolü yavaş yavaş evlad-ı vakıfın elinden çıkmaya başlar. Netice itibariyle, muhtemelen 20. asrın başlarında zaviyeye ait vakıflar, tamamen Ali Baba evladının elinden çıkmıştır

Rüstem Paşa'nın tertip ettirdiği vakf ile Küçük Ali Baba vakfının evladiyelik olması, yaklaşık beşyüz yıllık bir şeyh ailesi şeceresinin çıkartılabilmesini sağlar.

1653'lerde zaviyedar ve mütevelli olarak Küçük Ali Baba'nın kızları Fatma ve Ummuhani hatunlar göründüğü için, bu ikinci Ahi Mehmed'in bu tarihlerde vefat etmiş olması muhtemeldir. İşte bu tarihlerden itibaren başlayıp, zamanımıza kadar devam eden, evladlar arası vakıf gelirlerine sahip olabilme mücadelesi yaşanır ki, bu mücadele, söz konusu iki kız kardeşin evladı arasında devam edip gelmiştir. Yaklaşık ikiyüzelli yılı aşkın bir süredir devam eden bu mücadelede, Osmanlı dönemi boyunca umumiyetle ekonomik çıkar hesapları belirleyici motif halinde iken, zamanımızda mezhep farklılığının on plana çıktığı görülmektedir.

Ali Baba Zaviyesi'nin halihazırdaki durumuna bakılırsa, bir Rufai tekkesi olduğu görülecektir. Semahane'nin kıble tarafındaki mihrapta bulunan Rufai şişleriyle yapılmış süslemeler, kolaylıkla böyle bir hükme götürür. Ancak, tekkenin bu halinin ne zamandan beri devam ettiği bilinmiyor. Bugünkü tekke binasının, muhtemelen 19. asrın başlarında inşa olunduğu ve tekkenin o tarihlerden itibaren böyle bir kimliğe kavuştuğu söylenebilir. Buna

karşılık, Ali Baba Zaviyesi şeyhlerinden Şeyh Hasan Efendi'nin, 1850'de "Tarikat-i Aliyye-i Kadiriye'den" yani Kadiri Tarikati'ne mensup olarak gözükmesi yukarıdaki hükmü kesinleştirmeyi engelliyor. Bununla beraber, evlad-ı vakıfın, muhtelif tarikatlere mensup olması da mümkündür. Nitekim, bugün, ailenin ulaşılan kollarından ikisi Sünni, birisi Bektaşi-Alevi'dir.

Ali Baba ailesinin bir kolundan gelen Şeyh Hüseyin Tekkeşinoğlu'nun yazdığı "Ali Baba kimdir" başlıklı hususi bir evrakta ise, Ali Baba'nın Bektaşi olduğu belirtilmiştir. Sözlü geleneğe ve günümüzde yaşayan aile efradının mezhep ve meşreplerine bakıldığında, ailede hem Alevi-Bektaşi, hem de Sünni-Kadiri-Rufai inanç sistemlerine bağlı insanların bulunduğu görülmektedir. Evlad-ı vakıfın, Ali Baba Camii'nde görev yapan en son bireyi olan Mehmed Nuri Susamış ve onun evladı bu şekildedir. Nitekim, 1742'de, aynı kanada mensup olan İbrahim Halife'nin, tevliyet ve zaviyedarlığa ortaklık davasında, Mevleviye Şeyhi Eş-Şeyh Es-Seyyid Mehmed Efendi tarafından desteklenmesi de bu yoldaki kanaatleri güçlendirir.

Küçük Ali Baba'nın öteki kızı Fatma Hatun kanadından gelen evladı vakıfın, tesbit edilen kollarından birisi Sünni'dir ki, bu kol, yukarıda Kadiri olduğu ifade edilen Şeyh Hasan Efendi'nin evladını teşkil etmektedir. Zaviyeye ait ana evrak gurubu da bu kola mensup olan Ruhi Başeğmez'den alınmıştır. Şeyh Hasan Efendi'nin kardeşi Şeyh Hüseyin Efendi'nin evladının son halkasını teşkil eden Muhiddin, Hasan, Huseyin ve Ali (soyadları Tekkeşinoğlu) ise, Bektaşi-Alevi'dir. Bu kesim, Ali Baba Zavıyesi'nin baştan beri bir Bektaşi zaviyesi ve Ali Baba'nın da kendileri gibi Alevi olduğunu iddia etmektedirler. Onlara göre, Şemsi Yılmaz Susamış'ın ailesi, aslında evlad-ı vakıfa mensup değildir ve bunlar zaviyede görevli iken, bir yolunu bulup, zaviyeyi ele geçirmişlerdir. Buna karşılık, Yılmaz Susamış, Küçük Ali Baba'nın erkek cocuğu olmadığını ve Alevi olduğunu gizleyen

zaviye hizmetkarlarından birisi ile Küçük Ali Baba'nın kızlarından birisinin evlenmesi neticesinde bugunkü karışık durumun ortaya cıktığını anlatmaktadır. Söylentiye göre ise, evlad-ı vakıfın zaviye ve vakıf yönetimini ele geçirme mücadelesi esnasında bir öldürme hadisesi olmuş, evlattan bir kısmı bir Alevi köyüne sığınmış ve bu şekilde, aslında Sünni olan ailenin bir bölümü Alevileşmiştir.

Bununla birlikte, Gazi Aslan makalesinde Ali Baba'nın alevi halkın muhayyilesindeki yerini uzlaştırmaya çalışır[414]. "Bir yanda zerre kadar taviz vermeyen Pir Sultan, diğer yanda takkiye yapan Ali Baba ve birbirlerine çok güçlü bir yol kuralı olan musahiblikle bağlıdırlar.. 'Gelme gelme. Gelirsen dönme. Gelenin malı gider. Dönenin canı gider. Öl ama ikrar verme. Öl ikrarından dönme.'. Ali Baba, Hubyar Baba ve Kul Himmet başta olmak üzere dönemin Alevi önderleri ile de çok sıkı ilişkiler içersindedir. Görünen o ki Ali Baba'nın Pir Sultan'ın idamı sırasında gül atsa bile, taş atanların yanında durması, bağış karşılığında Sünniliği kabullenir görünmesi, takkiye sınırlarını zorlamaktadır." Der. Ali Baba'nın muhbir olduğu isnadını asla kabul etmez. Çünkü, Pir Sultan'ı yakalayamayan Hızır Paşa işin peşini bırakmayacaktır. Ali Baba'yı getirin der. Çok zorlu sorgulamalardan geçen Ali Baba Piri ele vermez. Hızır Paşa Banaz'a yoğun baskı kurarak, "Pir Sultan'ı verin yoksa asarız, keseriz", tehditleri yağdırır. Korkan bazı Banazlılar baskıların biteceğini sanarak Hızır Paşa ile görüşürler. Ali Baba dergahından, Hızır Paşa'nın konağına gidip bu gammazlara karşı durur. Hemen Banaz'a gidip musahibine ihbar edildiğini söyler.

Ali Baba döneklik etmiş olamaz. Çünkü, Ali Baba 16. yüzyılın ilk yarısındaki çok gergin bir dönemde, Aleviler dağlara çekilirken birçok konuda riski göze alarak Sivas'ta dergah kurmayı başarmışsa ve bu Pir Sultan'la birlikte hareket ederek yapılmışsa,

---

414 Aslan G. Musahib Ali Baba

yaşanan olumsuzluklar ihanet boyutu ile değil, takıyyeciliğin sonucudur.

Ali Baba'nın tarikatı mevzuunda kesin bir hüküm verilmemekle birlikte onun, devlet kesimiyle iyi münasebetler kurmuş, bulunduğu bölgenin iskanında önemli rol oynamış bir Türk dervişi olduğu muhakkaktır.

Bugün, Ali Baba adını taşıyan mahallede bir cami, cami içinde türbe, tekke ve tekke önünde çeşme (Asa Suyu) bulunmaktadır. Halen mevcut olmamakla beraber, vesikalardan anlaşıldığına göre, bu müesseselere ek olarak zaviye bünyesinde bir de mektep bulunduğu bilinmektedir.

1547'lerde mevcut olan zaviyenin yanında 1574'lerden önce bir de mescidin inşa edilmiş olduğu görülür. Küçük Ali Baba vakfiyesinde ise, ecdadı Ali Baba'nın adını taşıyan zaviye ve mescidin yanında, kendisinin bina ettirdiği mektep kayıtlı bulunuyor. Bu mescid, 1714'lerde "minber vaz' olunub, hatip tayin edilmek" suretiyle cami haline getirilir. 1788-1789 tarihli iki hurufat kaydı, cami ve türbenin Küçük Ali Baba tarafından bina edildiğini haber veriyor. 1785-1786'da Şeyh Feyzullah Efendi (evlad-ı vakıfdan mütevelli-zaviyedar) tarafından yaptırılan minarenin de eklenmesiyle bugünkü halini alır. Ancak, caminin 20. asrın başında yeniden inşa edildiği görülür. 1318 Hicri tarihli inşa (büyük bir tamir de denilebilir) kitabesinde gecen "Harabe-müşrif iken oldu böyle umranı" şeklindeki manzum kayıttan, cami'in bu tarihten önce harap olmaya yüz tuttuğu veya tamamen yıkılmış olduğu anlaşılıyor. İnönü Mahallesi, Alibaba Caddesi’ndeki yapının Son cemaat mahalli şeklindeki bu ön mekânın batı kanadı, kuzey-güney doğrultuda uzanan ahşap doğramalarla bu mekândan ayrılmıştır. Bu bölümde, dört adet ahşap sanduka kuzey-güney

doğrultuda yerleştirilmiştir[415]. 1884-85 yıllarına ait salnamelerde Büyük ve Küçük Ali Babaların mezarlarının şehrin kuzeyindeki camilerinin hariminde yer aldığı kaydedilmiştir.

1815 tarihli Gazi Rişvan Ağası Ali Ağa Vakfiyesi, bugun halen faaliyette olan zaviyenin köşk kısmı ile zaviye önünde bulunan mai cari çeşmenin, o sırada misafireten Sivas'ta ikamet eden Benderli Ali Ağa tarafından yaptırıldığını, belirtmektedir. Benderli Ali Ağa, Ali Baba Zaviyesi'nin ön kısmına (zaviyenin kuzey tarafına bitişik durumda) bir köşk ve zaviye bahçesine bir çeşme yaptırır. Demek ki, zaviyenin arka kısmında bulunan Semahane, Çilehane, Mutfak (bu ucu alt katta bulunuyor) ve üst kattaki Kafesli Kadınlar kısmı, daha önceki bir tarihte yapılmıştır. Semahane'deki süslemelerden ve tekkede bulunan bir takım eşyadan, bir Rufai Tekkesi olduğu anlaşılan binanın, kuzeydeki giriş bölümünde, alt kısmın sağ tarafı ihtiyarlar odası, sol tarafı ise gençler odasıdır. Bu ikisinin ortasında bulunan holün üst katında köşk bulunmaktadır ki, büyük bir ihtimalle bu ön kısım ve köşk Benderli Ali Ağa tarafından yaptırılmıştır. Güneydeki ikinci bölümün alt katında, ortada geniş bir semahane (kıble tarafındaki mihrap dolayısıyla aynı zamanda mescit), mutfak ve çilehane, üst katında ise, kafesli kadınlar kısmı bulunuyor. Ali Baba Camii ve bugünkü zaviye binasının etrafında bulunan bazı binaların da zaviye müştemilatından olduğu söylenilebilir. Zamanla, zaviyenin fonksiyonunu yitirmesi neticesinde bu binaların değişik şahıslar eline geçerek, normal evler haline geldikleri anlaşılmaktadır. 1683 tarihli hüccete göre, zaviye etrafında bulunan odaların bir çoğu ve zaviye haricinde bulunan han tamamen harap olur. 1685 tarihli hüccete göre, zaviyenin odaları, ayende ve revendenin (yolcular) konduğu hanı, iki ahuru, kapıcı odası, fırını, camekanı,

415 Ünsal M. Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Kayseri. 2008

misafirhanesi, misafirhanenin kahve odası ve misafirhanenin önünden çıkan suyu bulunmaktadır. 1688 tarihli hüccet ise, zaviye bünyesinde bulunan harem, matbah (mutfak), samanlık, ahur ve hanın harabe-müşrif ve tamir ve termime muhtaç olduğunu haber veriyor. Küçük Ali Baba'nın kızı Fatma Hatun (zaviyedar ve mütevelli) vefat ettiğinde bıraktığı menzilin müştemilatı da, zaviye bünyesinde bulunduğu için zikredilmeğe değer. Küçük Ali Baba'nın ihdas ettiği tek müessese, sıbyan talimi için kurdurduğu mekteptir.

Bugün Belediye tarafından restore edilerek eski ihtişamına kavuşturulan konak, Ali Baba ailesinin son sakinlerinden olan Susamışlar'ın (Mehmet Nuri Susamış ve Oğulları) adına izafeten Susamışlar konağı olarak adlandırılmıştır[416].

Ali Baba Tekkesi önünde, bahçe içinde halen kullanılır halde bir çeşme bulunuyor. "Asa Suyu" ya da "Susamış Suyu" adı verilen bu çeşme üstüne, halk arasında bazı menkıbelerin oluştuğu görülmektedir. Anlatıldığına göre; mescit yapılırken, ustalar ve işçiler içmek için su istiyorlar. O muhitte su bulunmadığından, Ali Baba dua ediyor, işçiler de amin diyorlar. Ali Baba asasını vurunca, yerden su çıkıyor. Diğer şekliyle, asa suyunun Küçük Ali Baba ile IV. Murat arasındaki münasebet sırasında, ordunun susuz kalması üzerine, Küçük Ali Baba'nın asasını yere vurmasıyla çıktığı anlatılır. Bu yüzden "Asa Suyu" ve "Susamışlar Suyu" adını alan su şifalı olarak biliniyor. Sıtma ve romatizma hastalarının, 1960'lara kadar şifa umuduyla bu çeşmeye su içmeye geldikleri nakledilir.

Zaviyenin bugünkü müştemilatına bakıldığında, genellikle dervişlerin barınağı durumundaki bir mekan olduğu fikri uyanmaktadır. Buradan hareketle, son devirlerde (19. ve 20. asırlar) zaviyenin sosyal hizmet yönünden ziyade tarikat ve dini

---

[416] www.sivas.bel.tr/

yönünün ağırlık kazandığı neticesine varılabilir. Çünkü, zaviyenin daha eski tarihlerdeki müştemilat durumu, bilhassa "ayende ve revendeye hizmet" fonksiyonunun ağırlıklı bir şekilde icra edilmiş olduğu intibaını vermektedir,

19. asrın ortalarından itibaren Büyük Ali Baba Zaviyesi vakıflarına Ummuhani Hatun evladı, Küçük Ali Baba Zaviyesi vakıflarına ise, Fatma Hatun evladı tasarruf etmeye başlamışlardır.

Bazı dönemlerde, muhtelif sebeplerle, "ayende ve revende" hizmetinin kesintiye uğradığı da anlaşılıyor. Zaviyenin, bu fonksiyonunu icra edemez hale gelişinin sebebleri olarak, evlad-ı vakıf arasındaki mücadeleler, vakıf gelirlerinin muntazam olarak toplanamaması, gelir kaynaklarının zamanla tahrip olması ve şehir yönetimi tarafından, zaviyenin asıl fonksiyonu dışında hizmet vermeye zorlanması sayılabilir. Bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz ki, evlad-ı vakıf arasındaki mücadeleler sebebiyle zaviyenin bakımsız hale gelmesi, gerekli tamir ve bakım hizmetlerinin yapılamamasıdır. Zaman zaman şikayetlere konu olan bu durumun, aynı zamanda zaviyenin gelir kaynakları arasında bulunan değirmen, tuzla gibi yerlerin tahrip olmasının başlıca sebebi olduğu söylenebilir. Gelir kaynaklarının harap olmasının diğer önemli bir sebebi ise, dışarıdan yapılan müdahalelerle, gelir kaynaklarının başkalarının eline geçmesi ve bu yüzden uzun süre gerekli tamir ve bakımlarının yapılamamasıdır. Bunda, bazı dönemlerde yoğunlaşan eşkıyalık hadiselerinin de rolünün bulunduğu tahmin edilebilir. Zaviyenin işleyişi esnasında bir takım problemlerin ortaya çıktığı görülmektedir ki, bunun başlıca sebebi, zaviyenin esas fonksiyonu dışında hizmet vermeye zorlanmasıdır. Şehir yöneticilerinden bazılarının ve asker kökenli olarak nitelendirebileceğimiz Levendan Taifesinin, bazı dönemlerde, zaviye yönetimi üzerinde baskı unsuru haline geldikleri anlaşılıyor. 16. ve daha sonraki asırlarda bilhassa büyük şehirlerde toplanarak, toplum hayatını olumsuz yönde etkileyen işsiz güçsüz levent

topluluklarının, gelip geçenlerin konuk edildiği mekanlar olan zaviyelere de musallat oldukları görülmektedir. Şehirlerde biriken ve anarşi unsuru haline gelen levent bölükleri, şehir yöneticileri tarafından, çeşitli mekanların yanında bilhassa zaviyelere yerleştirilerek, düzen sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak, kalabalık bir şekilde zaviyeye yerleştirilen leventlerin, zaviyenin normal düzenini de bozdukları görülür.

Ali Baba Zaviyesi'nin, 19. asrın başlarından itibaren Kadiri, Rufai ve Mevlevi tarikatleriyle münasebetlerinin olduğu açıktır. Ancak, Ali Baba'nın kendisinin, Sivaslı bir Ahi ailesinden olması ihtimali mevcut bulunmakla birlikte, onun, Horasan Melametiliğinin tesirinde bir Kalenderi dervişi iken, devrin sultanları ve özellikle Rüstem Paşa tarafından yapılan vakıflarla sağlanan mali destek mukabilinde Sünni bir kimlik edinmiş olması ihtimali de mevcuttur.

Gelirleri bakımından Darü'r-raha'dan sonra ikinci sırada yer alan Ali Baba Zaviyesi vakıfları 1835'lerde Evkaf Nezareti'ne bağlanır. Bu tarihlerden sonra, zaviye vakıflarının kontrolü yavaş yavaş evlad-ı vakıfın elinden çıkmaya başlar. Muhtelemelen 20. asrın başlarında zaviyeye ait vakıflar, Ali Baba evladının elinden tamamen çıkmıştır. 1928'lerde sözü edilen tek müessese Ali Baba Camii'dir. Günümüzde, bu cami halen faaliyetini sürdürüyor.

Ali Baba Camii'nin imam ve müezzini **Mehmed Nuri Susamış**'ın babasının adı Şeyh Ali idi (ö.1937). Tekkelerin kapatılması ile birlikte devlet tarafından el koyulan konak 1937'de ihaleye çıkarılır[417]. Mehmed Nuri bey hanımının değerli bir eşyasını bozdurarak konağı geri alır. O günlerde bu konakta oğlu dünyaya gelir. Bir buçuk ay sonra da babası Ali Efendiyi kaybeder. Konağın semahane kısmı buğday ambarı yapılmak üzere askeriyeye kiralanır. Susamış, "Rahmetli babam daha önce

---

417 www.simeder.com

ayakkabıcılık yapardı ve fahri olarak Ali Baba Camii'nde müezzinlik yapardı. Yapılan sınavı kazanarak resmi memur oluyor ve 24 sene de memur olarak hizmet veriyor. 1975'te de emekli olmuştu. 1978 yılında da vefat etti.", diye babasından söz eder.

Oğlunun anlattıkları ile Mehmed Nuri Susamış'ın Rufai ve Mevlevi yönleri bulunduğu görülür.

Anlatıldığına göre, Şeyh Efendi (Mehmed Nuri Susamış), ayin esnasında bir takım kerametler göstermektedir. Avurtlarına şiş geçirme (kanamıyor, kanarsa Şeyh Efendi besmele çekip eliyle silince kan duruyor). Kızgın demiri dile bastırma. Ya Hay deyip, dervişlerden birinin başını kesip, bir kenara koyma ve zikre devam edip, sonra yeniden başı gövdenin üzerine koyup, kesilen kısma besmeleyle elini sürerek eski haline getirme. Dervişin karnına kılıç çalma (yara anında açılıp kapanıyor). Çok keskin bir kılıcı müridin karnına koyup, üzerinden yürüme. Zikir esnasında orada bulunan herkesin gusül abdestli olması gerekmektedir. Bir defasında, müritlerden birisinin avurduna şiş sokuluyor. Müthiş bir kan akıyor. Şeyh Efendi, mendiliyle bastırıyor, ancak mendil kan damlayacak hale geldiği halde kan durmuyor. Bunun üzerine Şeyh Efendi, kimin gusül abdesti yoksa çıksın, diyor. Orada bulunanlardan birisi başını öne eğerekten dışarı çıkıyor ve o an kan kesiliyor. Şeyh Efendi, ertesi sabah kalktığında kanla ıslanmış mendilin bembeyaz olduğunu görüyor. Şeyh Efendi, şişi müridin gırtlağına dayayarak bir çekiçle kuvvetle vurur, fakat şiş batmaz.

Esasen Semahane'deki süslemelerden ve tekkede bulunan bir takım eşyadan, konağın bir Rufai Tekkesi olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte Mehmed Nuri Efendi'nin Mevlevilik yönünü gösteren önemli bir delil, onun sema ederken çekilmiş olan bir fotoğrafıdır. Oğlu Şemsi Yılmaz Efendi'nin anlattıkları, onda Mevleviliğin Rufailikle adeta ayrılmaz bir bütün oluşturduğudur. Şemsi Yılmaz Efendi on yaşında semazenliğin edep ve terbiyesini babasından alır. 1955'te Şeb-i Arus törenlerine babasıyla birlikte

katılır. Artık 2004’te emekli oluncaya kadar elli yıl boyunca Mevleviliğin izini takip eder.

İSİM VE YER DİZİNİ

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

1. ASLANAPA Oktay, Türk Sanatı II, Milli Eğitim Basımevi, 1973
2. ALKAN Ahmet Turan, Altıncı Şehir
3. ALTUNTAŞ İhramcızade İsmail Hakkı, Nakşi-Haki Tarikatı ve İlm-i ledün sırları
4. ALTUNTAŞ İhramcızade İsmail Hakkı, Kutbu'l Ârifîn Hacı Hasan Akyol Efendi Kaddese'llâhü Sırrah'ül Azîz ve Tasavvurât-ı hayriyyem'i (Güzel Düşüncelerim)
5. ALTUNTAŞ İhramcızade İsmail Hakkı, Seyyid Abdullah el Haşimi el Mekki er Rıfai Arap Şeyh, Gözde Matbaacılık, İstanbul, 2010
6. ALTUNTAŞ İhramcızade İsmail Hakkı, Gavsü'l Azam İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Sivasi, İstanbul, 2009
7. ÇELEBİ Evliya, Seyahatname
8. ÇELİK Hüseyin, Abdulvehab Gazi ve Sivas Şehri
9. Danişmendname, Haz. Necati Demir, Niksar, 1999
10. Durma Abdulhalim, Evliyalar Şehri Tokat
11. DURMA Abdulhalim, Evliyalar Şehri Amasya
12. EFLAKİ Ahmet, Ariflerin Menkıbeleri
13. GÜNDOĞDU Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecid Sivasi, Kültür Bakanlığı, 2000
14. HASLUCK F. W, Bektaşilik Araştırmaları
15. HASLUCK F. W, Chrıstıanıty and Islam Under the sultans
16. MAHİROĞULLARI Memduh Ahmet, İlk Çağlardan Günümüze Sivas İli
17. ÖGEL Semra, Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara, 2.Baskı, 1987
18. ÖZ Mehmet Ali, Bütün Yönleriyle Ulaş

19. ÖZ Mehmet Ali, Bütün Yönleriyle Gürün
20. ÖZTUNA Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1997
21. Salname-i Nezaret-i Maarif, 1317
22. TANYU Hikmet, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967
23. TURAN Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993
24. TURAN Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Bpğaziçi Yayınları, İstanbul, 1998
25. Türk Tarihinde Ve Kültüründe Tokat sempozyumu, Tokat Valiliği, 1986
26. VASSAF Hüseyin, Sefine-i Evliya

TEZLER

1. ABURŞU Faruk, Sivas'ta İktisadi ve Sosyal Hayata Bakış, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üni., Malatya, 1999
2. AKPINAR Birsen, Sivas Fıkraları, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üni., Gaziantep, 2007
3. AKTAŞ Sibel, Hicri 1300 (M.1884) ve Hicri 1302 (M.1886) Tarihli Sivas Vilayet Salnamelerinin Günümüz Harflerine Çevrilmesi ve Değerlendirilmesi, Erciyes Üni., Kayseri, 2005
4. AKTER Ahmet, Tehcir Öncesi Vilayat-ı Sitteden Amerika'ya Ermeni Göçü, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üni., İzmir, 2006
5. ALTAŞ Naciye, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Tescili Yapılan Cami Ve Mescitler, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni., Ankara, 2007

6. ARSLAN Zafer, Divan-ı Suzi-i Sivasi Tenkitli Metin-İndeks, Yüksek Lisans Tezi, KSÜ., Kahramanmaraş, 2010
7. BAŞOL Ömer, 20 Numaralı Sivas Şeriyye Sicilinin Transkripsiyonu, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osmanpaşa Üni., Tokat, 2010
7. BİLGEN Deniz, Milli Mücadelede Ali Galip Meselesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üni., Erzurum, 1990
8. BİROL Nurettin, Halil Rıfat Paşa Dönemi ve İcraatları, Doktora Tezi,İnönü Üni., Malatya, 1999
9. BİRSOY Cevat, Salname-i Vilayet-i Sivas Hicri 1321, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üni, Tokat, 2001
10. BOZKUŞ Metin, Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerin İnançları, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üni, Samsun, 1999
11. BOZPOLAT Serap, Tanzimat'tan Önce Sivas'ta Gayrimüslimler, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni.,, Sivas, 2007
12. BULUT Mustafa, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2006
13. ÇAKIR Cemalettin, 10 Numaralı Sivas Şeriyye Sicili, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 2003
14. ÇAKIR Hatice, Pir Sultan Abdal Türkülerinde Tasavvufi Konuların Tespit ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2009
15. ÇETİNKAYA Mehmet Ali, Pir Sultan Abdal'ın Şiirlerinde Felsefi ve Tasavvufi Temalar, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2010
16. DEMİR Mustafa, Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri, Doktora Tezi, Ege Üni., İzmir, 1996
17. DEMİREL Ömer, Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü, Doktora Tezi, Ankara Üni., Ankara, 1991

18. DÖLEK Deniz, Change and Continuity in the Sivas Provience. 1908-1918, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara, 2007

19. EGE İlhan, Son Dönem Osmanlı Tarihinde bir Ayan Ailesi: Zaralı-zadeler, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni., Sivas, 2006

20. EKEN Galip, Fizikî Sosyal ve İktisâdi Açıdan Divriği (1775-1845, Doktora Tezi, Ankara Üni., Ankara, 1993)

21. ERDEM Bora,Sivas kenti doğal ve kültürel değerlerinin peyzaj mimarlığı ve turizm açısından değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni., Ankara, 2007

22. GEMİCİ Filiz, Milli Mücadelede bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üni., 2007

23. GENÇ Erol, Salnamelere Göre Sivas Vilayetinde Dini ve Sosyal Yapı, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2009

24. GÜLSOY Ersin, XVI. Asrın İlk Yarısında Divriği Kazası, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 1991

25. GÜNEŞ Figen Çakır, Pir Sultan Abdal'ın Şiirlerinde Sosyolojik Temler, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni., Sivas, 1995

26. GÜRLEVİK Sebiha, Sivas Mezar Kitabeleri Üzerine bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni., Sivas, 2008

27. HİZMETLİ Zehra, 1839-1841 Yıllarında Sivas'ta aile Hayatı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2008

28. İLHAN Abdurrahman, Arşiv Belgelerine Göre 1915 Yılındaki Tehcir Olayının Sivas'ta Uygulanması, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üni., İzmir, 2008

29. KARAARSLAN Gönül, Cumhuriyet Döneminde Sivas Aşıklarında Sosyal Konular üzerinde bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2006
30. KARACA Dursun, Koyulhisar'ın Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni., Sivas, 2007
31. KARADAŞ Şükriye, Sivas'daki Selçuklu Medreselerinin Taş Bezeme Düzenleri, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üni., Erzurum, 2003
32. KARAKAYA Betül, Abdülkadir Gulami'nin Hayatı ve Tasavvufi Düşüncesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2008
33. KAYA Aslı, Sivas'ta İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni., Ankara, 2007
34. KAYA Doğan, Sivas'ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatî, Doktora tezi, Ankara, 1991
35. KAYA İsmail, Hafik'in Sosyokültürel ve Dini Yapısı Üzerine bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni., Sivas, 2008
36. KAYA Ülkü, 60 Numaralı Sivas Şeriyye Sicili (H. 1312-1314/M.1895-1897) Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni, Kayseri, 2004
37. KOCABIYIK Safiyullah, Sivas'ta Selçuklu Döneminde Yer alan Kitabeler, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2002
38. KUCUR Sadi, Sivas, Tokat ve Amasya'da Selçuklu ve Beylikler Devri Vakıfları, Doktora Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 1993
39. KÜÇÜK Sezai, XIX. Asırda Mevlevilik ve Mevleviler, Doktora Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 2000
40. MİLLİ Burhan, Osmanlı Öncesi Sivas ve Yöresi Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2007

41. ÖNDER Oğuz, Sivas'ta İl Merkezindeki Türk Devri Hamamları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni, Ankara, 2007
42. ÖZEL Bilge, Non-Muslims in Sivas At the end of the 18. And beginning of the 19. Centuries, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üni., İstanbul, 2002
43. PAÇACIOĞLU Burhan, Battalname, Doktora tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 1993
44. SARIKAYA Hüseyin, Temettuat Defterlerine Göre (1844-1845) . Yüzyılın Ortalarında Sivas Kazasının Sosyo Ekonomik Ve Demografik Durumu (18 Mahalle Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 2008
45. SAVAŞ Saim, XVI. Asırda Sivas'ta kurulan Ali Baba Zaviyesinin Dini, Sosyal ve Ekonomik Fonksiyonları Hakkında bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üni., 1990
46. SELVİTOP Ayten, Hicri 1288 (M.1871) ve Hicri 1306 (M. 1888) Tarihli Sivas Vilayet Salnamelerinin Günümüz Harflerine Çevrilmesi ve Mukayeseli Değerlendirilmesi, Erciyes Üni, Kayseri, 2004
47. SÖNMEZ Serpil, Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007
48. SÜNGÜ Burak, Sivas İli Altınyayla İlçesi Serinyayla Köyü Tarihi ve Kültürel Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosman Paşa Üni.,, Tokat, 2009,
49. ŞENGİL Mizyal, Erzurum ve Sivas Kongreleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üni., İstanbul, 1989
50. ŞENOL Seda, Divriği'de Geleneksel Konut Mimarisinin Tipolojik Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üni., İstanbul, 2007
51. TAŞABAT Celal, Sivas'ta Şehirsel Gelişme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üni., İstanbul, 2007

52. TEKBAŞ Mustafa, II. Meşrutiyetten Kurtuluş Savaşına Sivas'ta Gayrımüslimler, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 2007
53. TEMEL Nilgün, Sivas Şeriyye Sicillerinde Ceza Davaları (M. 1792-1799 Yılları Arası), Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni. Sivas, 2004
54. TOSUN Ramazan, Milli Mücadelede Sivas, Selçuk Üni., Konya, 1987
55. UYSAL Mehmet, Tarihi Merkezlerde Ticaret Mekanlarının Değişim/Dönüşüm Analiz Yaklaşımı; Konya, Kayseri, Sivas Örneği, Doktora Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2004
56. ÜNLÜDİL Selma, Geleneksel Divriği Evlerinde Ahşap Süslemeli Tavanlar, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2005
57. ÜNSAL Mustafa, Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2008
58. YALÇIN Tuğba, Sivas'ın İki Yılı (1821-1822 Yılları Sivas'ın Şeriyye Siciline Göre), Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni. Sivas, 2002
59. YAVAŞ Alptekin, Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri, Doktora Tezi, Ankara Üni., Ankara, 2007
60. YILDIRIM Zübeyde, 1239-1240 Tarihli Sivas Şeriyye Sicili (Metin ve Değerlendirme), Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni. Sivas, 2004
61. YILMAZ Mustafa Emre, Power Struggle Within the National Struggle the Case of Sivas (1919 – 1925), Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üni., İstanbul, 2008
62. YILMAZ Necdet, XVIII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf, Doktora Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 2000

63. YÜCEL İdris, Kendi Belgeleri Işığında Amerikan Board'ın Osmanlı Ülkesindeki Teşkilatlanması, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2005

64. YÜKSEL Ahmet, Osmanlı Sefer Organizasyonlarına Taşradan Bir Bakış; Sivas Şehrinde Sefer Hazırlıkları (1787-1850), Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üni., Sivas, 2009

MAKALELER

1. ACUN Hakkı, Sivas ve Çevresi Tarihî Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri, Vakıf Dergisi, Sayı 20

2. AKSOY Hasan, Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyyeti Tarikatı, Eserleri

3. ASLAN Gazi, Musahib Ali Baba

4. AYAN Dursun, Çoban Baba Efsanesi ve Yavuz'un Çaldıran Seferi

5. BARAN Merih, Kuruluş İlkeleri ile Türk Esnaf Teşekküllerinin Yapılanmasında Etkili olan Lonca Sistemi ve Ahilik Nedir?

6. BAYRAM Sadi - KARABACAK Ahmet Hamdi, Sahib Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri

7. BİLGİLİ Ali Sinan, Sivas Ali Baba Zaviyesi Vakfı Belgeleri

8. BİRBUDAK Togay Seçkin, Sâlnâmelere Göre Sivas Vilayeti'nde Eğitim-Öğretim (1898 – 1903)

9. BİRDOĞAN Nejat, Pir Sultan Abdal Üzerine

10. ÇELİK İsa, Kâdirîyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkükî

11. ÇINAR Fatih, İsmail es-Sivâsî ve Sûfîlerin Raks/Deveranı Hakkında Verdiği Bir Fetvası

12. ÇINAR Fatih,Mustafa Taki Efendi ve Hasan Basri Çantay

13. ÇINAR Fatih, Mustafa Takî Efendi'nin (ö.1925) Medeniyet Anlayışı

14. ÇINAR Fatih, Sivas Mevlevihanesinde Görev Yapan Son Çelebi Ailesi

15. ÇINAR Fatih, Hüseyin Vassaf Bey'in, *"Sefîne-i Evliyâ"* Adlı Eserinde İsmi Geçen, Sivas'ta İkâmet Eden Ve Sivaslı Olan Sûfîler

16. ÇINAR Fatih, Milli Mücadelenin ve ilk Meclisin Manevi Mimarlarından Sivaslı bir Alim: Mustafa Taki Efendi (D.1873-V.1925)

17. DEMİREL Ömer, Sivas Mevlevîhânesi ve Mevlevi Şeyhlerinin Sosyal Hayatlarına Dair Bazı Tespitler, Vakıflar Dergisi, Sayı 25

18. DEMİREL Ömer, 1788 – 1808 Tarihlerinde Sivas Şer'iye Sicillerinde Geçen Vakfiyeler, Vakıf Dergisi, Sayı 20

19. DERVİŞOĞLU Fatih M. 4 Eylül 1919 Şafağında Sıvas Şehri ve bir ermeni Hâdimi: Miss Graffam,

20. DURUKAN Aynur, Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler, Vakıf Dergisi, Sayı 27

21. DURUKAN Aynur, Anadolu Selçuklu Sanatı Açısından Vakfiyelerin Önemi, Vakıf Dergisi, Sayı 26

22. EKEN Galip, XIX. Yüzyılda Zara Üzerine Bazı Bilgiler

23. EKEN Galip, 19. Yüzyılda Kangal Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısına Dair

24. ERDOĞAN Mehtap, Tevfik Fikret'in Tarih-i Kadim'ine Mehmed Fazlullah'ın Reddiyesi: Şihabü'l Kudret fi Recmü'l Fikret

25. GÖKBEL Ahmet, Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri

ile İlgili İnanç ve Uygulamalar
26. GÖKBEL Ahmet, Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar
27. GÖKBEL Ahmet, Gürün'de Ziyaret Yerleri
28. GÖKBEL Ahmet, İmranlı'nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar
29. GÖYÜNÇ Nejat, Konya Mevlana Müzesi Arşivinin Önemi Hakkında
30. GÜNDOĞDU Cengiz, Türk Tasavvuf Kültüründe bir Şeyh Ailesi: Şemsi-Sivasiler
31. GÜNDOĞDU Cengiz, Halvetiyye Tarikatı Şemsiyye Kolu Meşayihi ve Şemsi Dergahı Son Postnişini Hüseyin Şemsi (Güneren)
32. GÜRBÜZ Adnan, XV-XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehrinde İdari ve Ekonomik Yapı, Vakıf Dergisi, Sayı 26
33. KARAKAŞ Musa, Seyyit Garip Musa Sultan ile ilgili bir Yeni Belge Dolayısıyla
34. KAYA Doğan, Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri
35. KAYA Doğan, Sivas'ta Yatırlar
36. KAYA Doğan, Aşık Edebiyatının Sivas'taki ilk temsilcileri
37. KAYA Doğan, Aşık Karaoğlan'ın Şiirlerinde Babalar
38. KAYA Doğan, Sivas Kaynaklı Cönklerde Kızıldeli
39. KAYA Doğan, Aşık Ruhsati'nin Tarikatı Üzerine Düşünceler
40. KAYA Doğan, Aşık Ruhsati - Hayatı ve Şiirleri
41. KAYA Abdullah, Selçuklular Dönemi Sivas'ta İlmi Hayat ve İlim Adamları
42. KALAFAT Yaşar, Sivas Yöresi Türk Halk kültüründe Türbeler etrafında oluşmuş inançlar Diyanet İşleri Başkanlığı

Arşiv Kayıtlarına Göre
43. KALAFAT Yaşar, Diyanet İşleri Başkanlığına Göre Horasan Eri Olarak Bilinen Anadolu Yatırları
44. KAYAOĞLU İsmet, Râhatoğlu ve Vakfiyesi, Vakıf Dergisi, Sayı13
45. KENANOĞLU Ali, Yalıncak Sultan Ocağı ve Yalıncak Sultan
46. KODAMAN Bayram, XX. Yüzyıl Başında Sivas Vilayeti
47. KUZUCU Kemalettin, Osmanlılar Döneminde Sivas İlbeylileri ve İlbeyli Kazası
48. KÜÇÜKDAĞ Yusuf, Divriği Dârüşşifası'nın Osmanlı Döneminde "Medrese-i kebîr" Adıyla Eğitim Kurumu Olarak İşlevini Sürdürdüğüne Dair
49. Mülayim Selçuk, Divriği Külliyesinde Teknik Güzellik
50. OĞUZ Mustafa, II. Abdülhamid'e Yerel Yönetimlerde (Sivas, Canik Sancağı) Yapılan Yolsuzluklarla İlgili Sunulan bir Layiha
51. ÖZBEK Yıldıray, Divriği Hamamları
52. ÖZDEMİR Ahmet , ÂŞIK KUSURÎ
53. ÖZEN Kutlu, Tahta Kılıçlı Dervişler
54. ÖZEN Kutlu, Sivas Civarındaki Anadolu Erenlerinin Menkıbelerinde Belli Başlı Motifler
55. ÖZEN Kutlu, Ahmet Turan Gazi
56. ÖZEN Kutlu, Abdülvehhap Gazi
57. ÖZEN Kutlu, Divriği Iğımbat Dağındaki Hüseyin Gazi Yatırı
58. ÖZEN Kutlu, Sivas Yöresinde Çocuk Sahibi Olmaya Bağlı Adak Yerleri
59. ÖZEN Kutlu, Sivas Efsaneleri

60. ÖZEN Kutlu, Divriği Kültür Mirası ve Korunması
61. ÖZEN Kutlu, Ahi Baba/Şeyh Bayezit Yatırı
62. SAKAOĞLU Necdet, Seyyid Garip Musa Sultan Türbesi
63. SARITEPE Zülküf, Derbent Teşkilatı ve Alacahan Derbenti
64. SAVAŞ Saim, Sivas'ta Büyük ve Küçük Ali Baba Zâviyeleri, Vakıf Dergisi, Sayı 21
65. SAY Yağmur, Anadolu Kültür, Edebiyat ve İnanç Tarihinde Önemli bir kaynak: Battalname
66. ŞAHİN Sami, Sivas Gökmedrese (Sahibiye Medresesi) ve Kitabelerindeki Rivayetlerin Hadis Değeri
67. TOKER Birgül, Şemseddin-i Sivasî ve Mir'âtü'l-Ahlâk Adlı Mesnevîsi
68. TOZLU Selahattin, Sivas Ali Baba zaviyesi Vakfı Belgelerinin aslı ve Günümüz Harfleriyle Metni
69. TUNCER Orhan Cezmi, Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri,Vakıf Dergisi, Sayı12
70. TUNCER Cezmi, Mimar Kölük ve Kalûyân', Vakıf Dergisi, Sayı19
71. TUNCER Orhan Cezmi, Sivas Sütevliya Kümbeti, Vakıf Dergisi, Sayı 22
72. TUNCER Orhan Cezmi, Sahip Ata (Gök) Medrese ile İlgili Çalışmalar, Vakıf Dergisi, Sayı 28
73. TURAN Ahmet-BOZKUŞ Metin, Günümüzde Sivas Çevresinde Yaşayan Alevilerde İnanç Esasları
74. TURAN Osman, Selçuklular Zamanında Sivas Şehri
75. TÜRKYILMAZ Murat, Bir Suşehri Efsanesi Müstecep Şeyh
76. TÜRKYILMAZ Murat, Deliktaş Köyünde Halk

İnançları Ve Ziyaret Yerleri
77. ÜÇER Müjgan, Sivas'ta Onyedi Asırlık bir Efsane Kırklar ve Kırklar Pınarı
78. ÜNALAN Sıddık, XIX ve XX. Yüzyıllarda Sivas'ın Demografik Yapısı
79. YILMAZ Ali, Emekli Vaiz Ahmet Yılmaz ve Bir İcazetname Örneği
80. YİNANÇ Refet, Sivas Abideleri ve Vakıfları, Vakıf Dergisi, Sayı 22
81. YURDAKÖK Murat, Çocukta boğaza takılan kılçık ve Sivaslı Aziz Vlas (280-316)
82. YÜKSEL Hasan, Selçuklular Döneminden Kalma bir Vefaî Zaviyesi (Şeyh Marzûban Zaviyesi), Vakıf Dergisi, Sayı 25
83. ESER Erdal, Gökmedrese, Vakıf ve Kültür Dergisi, 1. Sayı, Ağustos, 1998

ANSİKLOPEDİ

1. Evliyalar Ansiklopedisi
2. ÇETİN Atilla, Halil Rıfat Paşa, TDV İslam Ansiklopedisi
3. KURNAZ Cemal, Sırrı Paşa, TDV İslam Ansiklopedisi
4. PALA İskender, Abidin Paşa, TDV İslam Ansiklopedisi

5. EFENDİOĞLU Mehmet, Suheyb b. Sinan, TDV İslam Ansiklopedisi
6. YAZICI Tahsin, CÜVEYNİ Şemseddin, TDV İslam Ansiklopedisi,
7. SÜMER Faruk, Keykavus I, TDV İslam Ansiklopedisi
8. CANTAY Gönül, Keykavus Darüşşifası, TDV İslam Ansiklopedisi,
9. AFYONCU Erhan, Sokullu Mehmet Paşa, TDV İslam Ansiklopedisi,
10. AKSOY Hasan, Şemseddin Sivasi, TDV İslam Ansiklopedisi
11. AKSOY Hasan, Suzi, TDV İslam Ansiklopedisi
12. TÖREN Hatice, Kadı Burhaneddin, TDV İslam Ansiklopedisi
13. ÖZAYDIN Abdülkerim, Kadı Burhaneddin Devleti, TDV İslam Ansiklopedisi
14. FAROQHI Suraiya, Siwas, The Encyclopaedia of Islam, Leiden,1997
15. DEMİREL Ömer, Sivas, TDV İslam Ansiklopedisi
16. BİLGET N.BURHAN, Sivas-Mimari, TDV İslam Ansiklopedisi
17. MERT Özcan, Çapanoğulları, TDV İslam Ansiklopedisi
18. ERTUĞRUL Özkan, Gökmedrese, TDV İslam Ansiklopedisi
19. EYİCE Semavi, Buruciye Medresesi, TDV İslam Ansiklopedisi
20. KARPUZ Haşim, Kaluyan, TDV İslam Ansiklopedisi
21. ALBAYRAK Nurettin, Pir Sultan Abdal, TDV İslam Ansiklopedisi
22. Restorasyon-Konservasyon-Arkeoloji ve Sanat Yıllığı Yıl: 2010 Sayı: 1

WEB

1. http://www.sivasinternet.net/
2. http://www.kutluozen.com/
3. http://dogankaya.com/
4. http://www.divrigi.net/
5. http://www.sadibayram.com
6. http://193.140.255.11/tezjic/tez.htm
7. *www.turkfolkloru.com/*
8. http://www.sivaskorumakurulu.gov.tr/
9. www.istsivder.org
10. http://www.turkfolkloru.com/
11. *www.susehri.bel.tr/*
12. *http://www.susehridernegi.com/*
13. http://tr.wikipedia.org
14. www.yildizeli.gov.tr
15. www.zarahaber.com/
16. www.kocgirikulturmerkezi.com/
17. www.cobanlikoyu.com/
18. www.golovaliyiz.com/
19. www.karayakuplular.com
20. www.serinyayla.com/
21. www.tahyurt.com/
22. http://www.yalincakkoyu.com/
23. http://www.zengani.com/
24. www.wikipedia.org/
25. http://www.banazkoyu.com/
26. www.simeder.com
27. www.sivas.bel.tr/
28. http://www.sivasakincilar.bel.tr/

29. www.egrisu.org
30. http://www.dumlucakoyu.com/
31. http://www.hubyar.net/
32. www.divrigi.bel.tr
33. http://divrigimuftulugu.gov.tr/ulucami.htm
34. www.karakale.net/
35. http://www.harmankayakoyu.com
36. http://www.ahikoy.tr.gg/
37. http://durukoyu.com/
38. http://www.garipmusa.com/
39. http://delicetekkekoyu.org/
40. http://canbaba.com/
41. http://deliktas.com/
42. http://www.mescitli.org/
43. http://sariharmankoyu.com/
44. http://www.kupluce.biz/
45. http://www.koyulhisarhaber.com/
46. http://www.hardal.org/